
SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLER ARAŞTIRMASI Projesi Raporu

SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLER ARAŞTIRMASI Projesi Raporu: Okumayan ve Çalışmayan Gençliğin Durumu ve Çözüm Önerileri

Genç Hayat Yayınları

ISBN: 978-605-88162-7-5

1. Baskı İstanbul, Mayıs 2017

@ Genç Hayat Yayınları
Yeşilce Mah. Yunus Emre Cad. Dalgıç Sok. 1/4 Kağıthane/İstanbul
T: 0212 277 46 51 - 0212 277 53 23/ F: 0212 323 42 89
www.genchayat.org

ARAŞTIRMA EKİBİ

Araştırma Koordinatörü

Kerem Karasu

Nitel Araştırma

Doç. Dr. Demet Lüküslü, Doç. Dr. Kezban Çelik

Nicel Araştırma

Yrd. Doç. Dr. Gül Arıkan Akdağ

En İyi Örnekler Araştırması

Tolga Tezcan

Görüşmeler ve Deşifreler

Ali Anıl Menteşe, Ayşe Erdoğan, Berkay Erdoğan, Burçin Eğin, Çağatay Boyacı, Can Uçar, Ergül Eftal Özmen, Esmâ Altuntaş, Evşen Altun Aslan, Güneş Akkurt, İlnur Kılıç, Mevrure Çakır, Mustafa Yaşargün, Nursel Alkoç, Nurulayn Kavak, Önder Elçi, Orhan Berk Tulgar

Kitap Editör

Öğr. Gör. Dr. Seher Şeylan

YAYIN KİMLİĞİ VE UYGULAMA

MYRA

Koordinasyon

Engin Doğan

Kitap Tasarımı

Tülay Demircan

Sayfa Uygulama

Serhan Baykara

Baskı

İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Atatürk Cad. Göl Sok. No : 1 Yenibosna Bahçelievler/İSTANBUL-TÜRKİYE
T: 0212 656 49 97

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	6
KAYNAKÇA	8
TEŞEKKÜR	9
SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLER ARAŞTIRMASI	10
GİRİŞ	11
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	12
1.1 GENÇLİK KATEGORİSİNİN OLUŞUMU VE GELİŞİMİ	12
1.2 BELİRSİZLİKLER ÇAĞINDA GENÇLERİN HAL DEĞİŞİMİ: GENÇLİK DÖNEMİNİ BİTİREBİLME	14
1.3 BİREYSELLEŞEN GEÇİŞ	15
1.4 BİR TANIMLAMA OLARAK NEET	15
1.5 TÜRKİYE'DE GENÇLİK	20
1.6 TÜRKİYE'DE NEET	22
2. ANKET VERİLERİNİN IŞIĞINDA SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLERİN PROFİLİ	24
2.1 ÇALIŞMADA KULLANILAN VERİLER	24
2.2 ÇALIŞMANIN DEĞİŞKENLERİ: SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLERİ TANIMLAMAK	25
2.3 GENÇ KADINLARIN SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ VE ÇALIŞMA DURUMLARI	26
2.4 SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLER: OKUMUYOR VEYA ÇALIŞMIYOR OLMA DURUMUNUN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ	37
2.5 SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN KADINLAR: OKUL VE İŞ DIŞINDA OLAN GENÇ KADINLARIN ZAMAN KULLANIMI VE HAYAT DENEYİMLERİ	41
2.6 SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLER: YAŞAM MEMNUNİYETİ, GÜVEN VE KATILIM	47
2.7 NİCEL ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI	64
3. NİTELİKSEL ARAŞTIRMA BULGULARININ IŞIĞINDA SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLER	66
3.1 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	66
3.2 SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇ KADINLARIN PENCERESİNDEN HAYATA BAKIŞ: ARAŞTIRMANIN GENÇ KADINLAR HAKKINDAKİ BULGULARI	66
3.3 SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇ ERKEKLERİN DENEYİMLERİ	97
4. SONUÇ YERİNE	124
KAYNAKÇA	125
EK 1: GÖRÜŞMECİLERE SORULAN SORULAR	128
EN İYİ ÖRNEKLER ARAŞTIRMASI	130
1. GİRİŞ	131
2. NEDEN “EN İYİ ÖRNEKLER” ARAŞTIRMASI?	132
3. NASIL BİR YÖNTEM?	133
4. NASIL BİR “EN İYİ ÖRNEK” UYGULAMASI	135
4.1 UYGULAMA FELSEFESİ	135
4.2 “EN İYİ ÖRNEK” ADAPTASYONU	136

---

5. EĞİTİM VE İSTİHDAM ALANINDA YER ALMAYAN FARKLI ÜLKELERDEKİ GENÇLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	137
6. EN İYİ ÖRNEKLER	139
6.1 LEARNING COMMUNITIES (ÖĞRENEN TOPLULUKLAR / İSPANYA)	139
6.2 YMCA (İRLANDA)	139
6.3 ACTIVITY AGREEMENTS (EYLEM ANLAŞMASI / İNGİLTERE)	140
6.4 YOUTH INDEPENDENCE CAMPS (BAĞIMSIZ GENÇLİK KAMPLARI / JAPONYA)	141
6.5 YOUTH GUARANTEE (GENÇLİK GÜVENCESİ / İSVEÇ)	142
6.6 SUPRA-COMPANY TRAINING (ŞİRKETLER-ÜSTÜ STA) / AVUSTURYA)	143
6.7 BLADERUNNERS (KANADA)	144
6.8 GLASGOW YOUTH EMPLOYABILITY MODEL (GLASGOW GENÇ İSTİHDAM MODELİ / İSKOÇYA)	145
7. SONUÇ: “EN İYİ ÖRNEKLER” BİZE NE SÖYLÜYOR?	147
REFERANSLAR	149
TÜRKİYE’DE OKUMAYAN VE ÇALIŞMAYAN GENÇLER İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	151
TABLolar	
Tablo 1. Cinsiyete göre medeni durum	26
Tablo 2. En son bitirilen okul	27
Tablo 3. Okuryazarlık durumu	27
Tablo 4. Eğitime devam etme durumu	27
Tablo 5. Herhangi bir özel ders veya düzenli eğitim sistemi dışında bir kursa katılım	28
Tablo 6. Gençlerin bir işte çalışma durumu	28
Tablo 7. Çalışanın işteki durumu	29
Tablo 8. Çalışanın Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı olma durumu	29
Tablo 9. Çalışanın işyerinde çalışma şekli	29
Tablo 10. Çalışanın neden yarı zamanlı çalıştığı	30
Tablo 11. Çalışanın işinin süreklilik durumu	30
Tablo 12. Çalışanın neden sürekli bir işte çalışmadığı	30
Tablo 13. Çalışanın mevcut işteki idari sorumluluğu	31
Tablo 14. Çalışanın işini nasıl bulduğu	31
Tablo 15. Çalışanın elde ettiği gelir	32
Tablo 16. Çalışanın iş yerinin statüsü	32
Tablo 17. Çalışanların işyeri durumları	32
Tablo 18. Çalışılan işyerinde çalışan sayısı	33
Tablo 19. Çalışmayanlar için son 1 ay iş arama durumu	33
Tablo 20. İş arayanların iş aramaya başladıklarındaki durumları	34

Tablo 21. Çalışmayan ve iş aramayanlar arasında iş aramama nedeni	35
Tablo 22. Çalışmayanlar arasında geçmiş iş deneyimi	35
Tablo 23. Çalışmayan gençlerin en son çalıştığı işteki durumu	36
Tablo 24. Çalışmayanlar arasında geçmiş işten ayrılma nedeni	36
Tablo 25. Ne okuyan ne çalışan deneklerin yaş grupları dağılımı	37
Tablo 26. Ne okuyan ne çalışan gençlerin cinsiyet dağılımı	37
Tablo 27. Ne okuyan ne çalışan gençlerin medeni durumu	38
Tablo 28. Ne okuyan ne çalışan gençlerin eğitim durumu	39
Tablo 29. Bir okul bitirmeyenler arasında okuryazarlık durumu	39
Tablo 30. Okuma çalışma durumunun coğrafi bölgelere göre dağılımı	40
Tablo 31. Okuma çalışma durumunun kıır/kent dağılımı	40
Tablo 32. Cinsiyete göre çalışma durumu	41
Tablo 33. Esas işteki haftalık çalışma süresi (saat)	41
Tablo 34. Ferdin günlük işlerinin yoğunluk durumu	42
Tablo 35. Hafta içerisinde ferdin yapmak istediği faaliyetlere zamanının yeterliliği	43
Tablo 36. Boş zamanlarda gerçekleştirilen faaliyetler	43
Tablo 37. Bireyin en çok zaman geçirmek istediği faaliyet	46
Tablo 38. Ne okuyan ne çalışan gençlerin mutluluk düzeyi	48
Tablo 39. Gençlerin memnuniyet düzeyleri	49
Tablo 40. Gençlerin gelecekleri hakkındaki umut düzeyleri	50
Tablo 41. Gençlerin 5 yıl öncesine göre maddi ve manevi durum algıları	51
Tablo 42. Gençlerin 5 yıl sonrası için genel durum algıları	52
Tablo 43. Gençlerin 1 yıl sonraki beklentileri	53
Tablo 44. Gençlerin 1 yıl sonraki kişisel iş durumları beklentileri	54
Tablo 45. Farklı gruplara karşı duyulan güven 1 (DDA, 2011)	55
Tablo 46. Farklı gruplara karşı duyulan güven 2 (DDA, 2011)	57
Tablo 47. Gençlerin bazı durumlarda kimlerden destek aldıkları	60
Tablo 48. Siyasal katılım faaliyetleri	61
Tablo 49. Çeşitli örgütlere üyelik	62
Tablo 50. En iyi örnekler	134

FIGÜRLER

Figür 1. Farklı gruplara karşı duyulan güven	56
Figür 2. Kurumlara duyulan güven	58
Figür 3. En iyi örneklerde dikkate alınması gereken 4 kriter	136
Figür 4. Ülkelere göre eğitim ve istihdam alanında yer almayan gençler	137

ÖNSÖZ

Genç Hayat Vakfı olarak, gençlerin eğitim ve istihdama erişebilmesi ve çocuk işçiliğinin önlenmesi konularında çalışmalar yürütüyoruz. Gençlerin gerekli birikim ve donanımına sahip olmaları için sorun analizi, çözüme yönelik durum analizi ve araştırmalar yürüterek, onları destekleyici modeller oluşturuyoruz. Bu modellerin sürdürülebilir şekilde uygulanması için ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapıyoruz. Bu bağlamda, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği'ne (OECD) üye ülkeler arasında en yüksek nüfusuna sahip olduğumuz okumayan ve çalışmayan gençlerin sorunlarının görünür olmasını hedefliyoruz.

Genç Hayat Vakfı gençlerin okumama ve çalışmama durumunu araştırmaya karar verdiğinde Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan 10. Kalkınma Planı'na göre (2014-2018) Türkiye'de 15-29 yaş grubundaki gençlerin %31,4'ü eğitimde, %47,1'i işgücü piyasasında yer almakta iken, %28,1'i ne işgücüne ne de eğitim hayatına katılmaktaydı (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 41). Bu bilgi, TÜİK 2013 yaş grubu nüfus verilerine göre yorumlandığında, Türkiye'de 15-29 yaş arası gençlerin 19 milyonunun yaklaşık 5,5 milyonunun ne örgün eğitime ne de kayıtlı istihdama katılmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca TÜİK'in 2014 istatistiklerine göre Türkiye'de ilköğretimde okullaşma oranı %99,57 iken, ortaöğretime geçildiğinde bu oran %94,54'e düşmüştür (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2015, s. 1). Bu da geniş perspektiften bakıldığında, her yıl ortalama 1 milyon öğrencinin çeşitli sebeplerle okulu bıraktığı anlamına gelmektedir.

Daha güncel verilere baktığımızda, Türkiye'nin de üyesi olduğu OECD'nin Topluma Bakış 2016 Araştırması'nda (OECD, 2016) NEET (Neither in Employment nor in Education or Training) olarak anılan ve "ne eğitimde ne istihdamda olan nüfus" diye çevrilebilecek 15-29 yaş arası genç grubuyla ilgili benzer verilerin sunulduğunu görürüz¹. Buna göre Türkiye, 2007 ile 2015 yılları arasında NEET oranında OECD ülkeleri arasında 13 yüzde puanla en çok düşüşü kaydeden ülkeyken, bu alanda 15 yüzde puanla hala ilk sırada bulunmaktadır (OECD, 2016) (OECD, 2016, s. 20). 2016 OECD araştırmasına göre 15-29 yaş arası gençlerin %30'unun ne eğitim ne de çalışma hayatında bulunduğu Türkiye'de NEET oranı özellikle kadınlar için yüksektir (%46) (OECD, 2016, s. 346). TÜİK verilerine göre ise Türkiye'nin NEET (15-24 yaş) oranı 2015'te %24,7'den 2016'da %24,3'e düşerken yine 15-24 yaş arası genç nüfusun genel işsizlik oranına bakıldığında bunun 2015'ten 2016'ya %1,9'luk bir artışla %21,2 olarak gerçekleştiği görülmektedir (TÜİK, 2017). NEET olmaya iten başlıca risk faktörleri ise düşük eğitim seviyesi, göçmen veya engelli olma, boşanma, ebeveynleri NEET olma, düşük hane geliri ve kırsal kesimde ikamet etme olarak gösterilebilir (Eurofound, 2015).

NEET gerçeğine, yukarıdaki sayılar ışığında ülkenin ekonomisi açısından bir sorun olarak bakmak elbette mümkündür. Kalifiye, eğitilmiş ve sağlıklı bireylerin yetişmesi ve yetiştirilmesi ülkeye şüphesiz katma değer olarak geri dönecek, ekonomiyi güçlendirecek, toplumsal gelir dağılımını destekleyecektir. Ne var ki soruna iktisadi bu bakış açısıyla yaklaşmak (1) gençleri bir araç olarak görmeye devam etmek ve (2) gençlerin kimliklerinin öz inşasını görmezden gelmek anlamına gelmektedir.

İstatistiklerle birçok eğilimi görmek ve göstermek mümkün olsa da, bireyler boyutunda, duygu ve düşüncede nelerin vuku bulduğunu anlamak ve bu yolla sorunun veya sorunu yaşayan öznenin kökenine inmek çoğu zaman ancak niteliksel çalışmalarla mümkün olabilmektedir. NEET gerçeği sosyal bir olgu ise ve sosyal gerçekleri değiştirmenin mümkün olduğu alanların eğitim, sağlık, sosyal hizmet, idare ve sosyal aktivitenin diğer alanları olduğunu düşünürsek, öznenin bu alanlardaki uygulamaları ve tecrübeleri hakkında daha çok bilgi edinmeye dair ilgili olmak, araştırılabilir soruların oluşturulmasına yol açar (Merriam, 2009, s. 3). Bunlardan bazılarını ise niteliksel bir araştırma tasarımı ile yaklaşmak

1 Esasında NEET kategorisinin uluslararası ortak bir tanımı yoktur ve yaş aralığı ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir (Elder, 2015, s. 3) ve (Susanlı, 2016). Birleşmiş Milletler'e göre çocukluk ve yetişkinlik arasında bir geçiş evresi olarak tanımlanan „Gençlik“ 15-24 yaşındakileri kapsamaktadır. Sessiz ve Görünmeyen Gençler Araştırması için 15-24 yaş arası gençler örnekleme dahil edilmiştir.

en uygun yoldur. “Aslına bakılırsa, araştırma yapılanların bakış açısından keşif, kavrayış ve anlayış bazlı bir araştırmanın, insanların hayatlarında değişim yaratmaya her şeyden çok umut vaat ettiğine inanıyorum.” (Merriam, 2009, s. 3)². Bir diğer deyişle, niteliksel araştırma metodolojileri, istatistik çalışmaların sunduğu – ve bir yerde bir sorun olduğunu gösterebilen – sayıların arka planını ve oluşma sebeplerini açıklarken sosyal değişimine yol açacak uygulamaların neler olabileceğini gösterebilmektedir.

Genç Hayat Vakfı, yukarıdaki mantıktan yola çıkarak T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın sağladığı 2015 yılı gençlik projeleri destek programı hibesiyle nicel veri analizi ve raporu, nitel saha araştırması ve raporu ile en iyi örnekler araştırması ve raporundan oluşan “Sessiz ve Görünmeyen Gençler Araştırması”nı tasarlamış ve hayata geçirmiştir.

Nicel veri analizi ile amacımız, projenin hedef kitlesine dair halihazırda sınıflandırılmış veri bulunmamasından dolayı “genç kadınların profilleri”, “okumuyor ve çalışmıyor olma durumunun belirleyicileri”, “okul ve iş dışında olan genç kadınların zaman kullanımı ve hayat deneyimleri” ile “yaşam memnuniyeti, geleceğe dair beklentiler, değerler ve çeşitli konular hakkında fikirler” konularında olmak üzere daha önce uygulanmış dört anketin ham verilerini kullanarak verilerin derlenmesi ve böylelikle araştırmanın niteliksel kısmı için hem bir yol haritası çizilmesi hem niteliksel araştırmadan çıkarılan verilere bir altyapı oluşturulmasıydı. Bu çalışma İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Gül Arıkan Akdağ tarafından gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırma kapsamında Adana, Ankara, Gaziantep, İstanbul, İzmir ve Samsun’da on yedi kişilik bir saha ekibi NEET olan gençlerle 120 adet birebir görüşme yürütmüştür. Aynı çalışma çerçevesinde Ankara, Gaziantep, İstanbul ve Samsun’da İstanbul Yeditepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Başkanı Doç. Dr. Gülden Demet Lüküslü ve Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Kezban Çelik tarafından yürütülen, il başına genç kadınlar ve genç erkeklerle olmak üzere iki, yani toplamda 8 adet odak grup görüşmesi hayata geçirilmiştir. Buradan çıkan verilerle okumayan ve çalışmayan gençlerin temel demografik bilgileri, aile yapıları, refah algıları, eğitim hayatları, eğitimden beklentileri, çalışma hayatı hakkındaki düşünceleri, sosyalleşme biçimleri, kültürel tüketim etkinlikleri ve değer algıları hakkında oldukça çeşitli veriler – toplumsal cinsiyet gerçekliğini göz önünde bulundurularak – kadın ve erkek ekseninde analiz edilerek elde edilmiş ve daha sonra sorunun çözümüne yönelik tartışmada altyapı olarak kullanılmıştır.

Ancak NEET sorununun çözümüne yönelik tartışmaları nitel ve nicel verilerin sunulmasıyla sınırlı bırakmak istemedik ve bu kapsamlı araştırmayı dünyadan en iyi örneklerin araştırıldığı bir raporla tamamlamayı hedefledik. Florida Üniversitesi’nde doktora öğrencisi Tolga Tezcan tarafından kaleme alınan En İyi Örnekler araştırması bu bağlamda NEET sorunun çözümüne yönelik dünyada sekiz ülkede³ başarıyla uygulanan ulusal ve yerel program örneklerini irdelerken bir ‘en iyi örneğin’ başka bir bağlama adaptasyonu konusunda dikkat edilmesi gereken noktaları da açıklamakta olup konuyla ilgilenen STK’lar ve devlet kurumları gibi önemli merciler ve karar alıcılara bir tür el kitabı olmayı amaçlamaktadır.

Sessiz ve Görünmeyen Gençler Araştırması raporuyla Türkiye’de NEET konusunda bulunan araştırma dağarcığını zenginleştirdiğimiz ve okumayan ve çalışmayan gençlerin yaşamlarına dair farkındalığı artıracığımız için mutluyuz. Sorunun çözümü için STK ve devlet yetkililerini harekete geçirdiğimiz bir araştırma projemizi daha tamamladık.

Kerem Karasu

Genç Hayat Vakfı

Araştırma Koordinatörü

² Orijinal dilinden alıntıdır.

³ İspanya, İrlanda, İngiltere, Japonya, İsveç, Avusturya, Kanada ve İskoçya

KAYNAKÇA

- Commission of the European Communities. (2001). *European Commission White Paper - A New Impetus for European Youth*. Brussels.
- Elder, S. (2015, Ocak). *What does NEETs mean and why is the concept so easily misinterpreted?* http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_343153.pdf adresinden alındı
- Eurofound. (2015, Haziran 25). *Young people and 'NEETs'*. Ocak 26, 2017 tarihinde Eurofound: <https://www.eurofound.europa.eu/young-people-and-neets-1> adresinden alındı
- Eurostat. (2014). *Eurostat*. Ocak 26, 2017 tarihinde Eurostat Database: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> adresinden alındı
- Merriam, S. (2009). *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation* (2. b.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- OECD. (2016, Temmuz). *Employment Outlook 2016*. Ocak 31, 2017 tarihinde <https://www.oecd.org/turkey/Employment-Outlook-Turkey-EN.pdf> adresinden alındı
- OECD. (2016). *Society at a Glance 2016: Social Indicators*. Paris: OECD Publishing. doi:<http://dx.doi.org/10.1787/9789264261488-en>
- Susanlı, Z. (2016). Understanding the NEET in Turkey. *Eurasian Journal of Economics and Finance*, 4(2), 42-57. <http://dx.doi.org/10.15604/ejef.2016.04.02.004>
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). *10. Kalkınma Planı 2014-2018*. <http://www.kalkinma.gov.tr/>: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf> adresinden alındı
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2015). *Milli Eğitim İstatistikleri - Örgün Eğitim 2014/'15*. TÜİK. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- TÜİK. (2017, Ocak 16). *Labour Force Statistics, October 2016*. www.turkstat.gov.tr/: <http://www.turkstat.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=24627> adresinden alındı

TEŞEKKÜR

Genç Hayat Vakfı olarak,

- Odak grup görüşmelerinin gerçekleştirilmesi hususunda bize mekan tahsis eden ve okumayan ve çalışmayan gençleri tespit eden Ankara Keçiören Gençlik Merkezi, Ankara Sincan Gençlik Merkezi, Gaziantep Hatice Belgin Sosyal Tesisi, Gaziantep Şehitkamil Halk Eğitim Merkezi, Ak Parti İstanbul Beylikdüzü İlçe Başkanlığı, Samsun 19 Mayıs Gençlik Merkezi ve Yönetim Kurulu Üyemiz Sayın Av. Yusuf Ulutaş'a,
- Odak grup görüşmelerinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli izinleri sağlayan Ankara Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, Gaziantep Şahinbey Belediyesi ve Gaziantep Şehitkamil Belediyesi'ne,
- Görünürlük materyallerinin görsel tasarımlarını hazırlayan Suat Gürsözlü ve Volkan Hoşcan'a,
- Birebir ve odak grup görüşmelerine katılarak ve değerli görüşlerini paylaşarak raporun ortaya çıkmasında en büyük payı olan okumayan ve çalışmayan gençlere,
- Ve buraya ismini yazamadığımız, raporun ortaya çıkmasında büyük küçük katkısı olan herkese teşekkürlerimizi sunarız.

SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLER ARAŞTIRMASI

Doç. Dr. Demet Lüküslü, Yrd. Doç. Dr. Gül Arıkan Akdağ, Doç. Dr. Kezban Çelik

GİRİŞ

Bu araştırma raporu Türkiye’de örgün eğitim ve sigortalı iş yaşamının dışında kalan 16-25 yaş arası gençlerle yapılan bir araştırmanın bulgularını tartışmayı hedefliyor. Gençlik araştırmaları literatüründe bu kitleye İngilizce olarak NEET (*not in education, employment or training*) adı veriliyor.⁴ Toplumumuzda gençlik konusu tartışılırken hiç adları anılmadığından bu kategoriyi daha önce ev kızları ile yaptığımız bir araştırmanın (Lüküslü ve Çelik 2008) başlığından hareketle “sessiz” ve “görünmeyen” gençler olarak adlandırıyoruz. Maalesef Türkiye’de bu gençlerle ilgili kapsamlı araştırmalar bulunmadığından dolayı elden geldiğince geniş kapsamlı bir araştırma yapmayı hedefledik. Bunun için ilk olarak literatür taraması yapılarak kavramsal çerçeve ortaya çıkartıldı. Ayrıca niceliksel ve niteliksel araştırma yöntemleri birleştirilerek bütün resmin görülmesi hedeflendi. Araştırmanın nicelik kısmında, farklı anketlerden yola çıkarak sessiz ve görünmeyen gençlerin profilleri ortaya çıkartıldı. Araştırmanın niteliksel aşamasında ise altı büyük kentte (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Samsun ve Gaziantep) sessiz ve görünmeyen tanımlamasına uyan (örgün eğitimin ve sigortalı iş yaşamının dışında kalan) gençlerle birebir derinlemesine görüşmeler ve beş ilde (İzmir, Ankara, İzmir, Samsun ve Gaziantep) odak gruplar yapıldı. Her kentte 10 genç erkek ve 10 genç kadınla olmak üzere 20 görüşme ve altı kentte toplamda 120 birebir görüşme gerçekleştirildi. Dört ilde ise biri genç kadınlarla, biri genç erkeklerle olmak üzere toplam 8 odak grup gerçekleştirildi. Yapılan birebir görüşmelerde gençlere, sosyo-ekonomik durumlarından, gündelik yaşamlarına ve gelecek hayallerine varıncaya kadar farklı sorular soruldu (Bakınız Ek1: Görüşmecilere Sorulan Sorular). Odak gruplarda ise daha önce birebir görüşmelerde yer alan sorulara benzer sorular yöneltilip bu konuların grupça tartışılması hedeflendi. Toplamda 120 görüşme ve 10 odak grubu bizlere yorumlamak için çok zengin bir veri seti sundu.

Bu rapor üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kavramsal çerçevenin iyi anlaşılması adına gençlik araştırmaları literatüründen hareketle gençlik tanımı tartışılacak ve Türkiye’de gençlik üzerinde durulacaktır. Bu birinci bölümde ayrıca gençlik araştırmaları kategorisinde NEET olarak adlandırılan kategori hakkındaki literatür taramasına ve Türkiye’de NEET durumuna dair istatistiklere de yer verilecektir. Raporun ikinci bölümünde farklı anketlerden yola çıkarak sessiz ve görünmeyen gençlerin niceliksel profili çıkartılacaktır. Raporun üçüncü bölümünde ise yapılan niteliksel araştırmanın sonuçları genç erkekler ve kadınlar olmak üzere iki alt bölüm halinde tartışılacaktır.

4 Kavramsal Çerçeve bölümünden sonra raporda “NEET”, bağlama göre “okumayan ve çalışmayan gençler” olarak geçecektir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 GENÇLİK KATEGORİSİNİN OLUŞUMU VE GELİŞİMİ

Gençliğin ayrı bir toplumsal kategori olarak ele alınışı ve farklı tanımlanma biçimlerine ilişkin birçok çalışma bulunmaktadır (Markowitz, 2000; Neyzi, 2001; Bucholtz, 2002). Gençlik bir yaş dönemini işaret eden biyolojik bir kategori olmaktan ziyade, toplumsal bir kurgudur. Bu nedenle gençlik, tarihin farklı dönemlerinde farklı toplumlarda farklı biçimlerde tanımlanan bir kavram olagelmıştır. Başka bir deyişle, farklı tarihsel dönemleri ve farklı toplumlara içine alan evrensel bir gençlik kavramından söz etmek veya bir gençlik tanımlaması yapmak doğru olmayacaktır (Condon, 1990). Gençlik kavramı ve kurgusu toplum değiştikçe değişir. Örneğin Birleşmiş Milletler, genç kavramını 15-24 yaş arası grup olarak tanımlamaktadır. Ancak farklı toplumlarda bu kategorinin alt ve üst sınırlarına ilişkin belirsizlikler sürmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ); 10-19 yaş grubunu ergenlik, 20-24 yaş grubunu gençlik dönemi ve 10-24 yaş grubu bireyleri ise genç insanlar olarak tanımlamaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşlar ise gençlik dönemini 15-24 yaş grubu olarak kabul etmektedirler. UNESCO, genç insanların değişen ve heterojen bir grup olduğunu ve genç olma tecrübesinin bölgelere ve ülkelere göre büyük değişiklik arz ettiğini vurgulamaktadır. Avrupa Birliği'nin bazı raporlarında ise gençler 15-29 yaş aralığındakiler olarak tanımlanmaktadır (Commission of European Communities, 2011). Alt sınır genellikle zorunlu eğitimin bittiği yaşa tekabül ettiğinden gençlik döneminin başlangıç yaşı ülkelerin zorunlu eğitim yaşına göre değişmektedir. Üst sınır da özellikle son yıllarda uzayan eğitim süresi ve işgücü piyasalarında yaşanan belirsizlikler nedeniyle genişleme eğilimindedir.

Yaşa bağlı farklılıklar, farklı ekonomik ve toplumsal dönemlerde farklı biçimlerde ortaya konmaktadır. Örneğin tarım toplumlarında yaşa bağlı farklılıklar daha kolay ve net biçimde ifade edilebilmekteydi. Aries'in (1962) çocukluğun tarihine ilişkin çalışması gelirin temel kaynağının toprak olduğu toplumlarda yaşa bağlı iki ana kategorinin çocuk ve yetişkin olduğunu göstermektedir. Aslında tarım toplumlarında bugün anladığımız anlamda bir çocukluk olduğu da söylenemez, çünkü çocuklar bir bakıma "minyatür yetişkinler" olarak görülmekteydiler. Tarım toplumlarında, mümkün olduğunca kısa süren bir çocukluğun ardından yetişkinlik dönemi başlar ve yetişkinlik de yine günümüze göre daha kısa süreli yaşanırdı. Ortalama ömrün kısa olması ve tarımsal üretim biçiminin kendine özgü çalışma pratikleri, çocukluktan yetişkinliğe geçiş için bir ara dönem gerektirmemiş ve bir kişinin üretici konumuna geçmesi çocukluğun bitişi ve yetişkinliğe geçiş ile eş görülmüştür.

Yaşa bağlı bir gençlik kategorisi veya kurgusu kentleşme ve sanayileşme sonucu temel, fakat giderek daha karmaşıklaşan bir olgu haline gelmiştir (Schlegel, 1995). Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte üretim sistemleri de değişmeye başlamıştır. Yeni üretim sistemlerine katılmak belirli önkoşulları da beraberinde getirmiştir. Örneğin, giderek artan eğitim edinme zorunluluğu çocukluk döneminin uzamasına yol açmıştır. Üretimin ve genel olarak çalışma yaşamının daha nitelikli ve daha eğitilmiş bir işgücü talebi yaratması ise çocukluk ile yetişkinlik arasında yeni bir ara kategori olarak "gençlik" döneminin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Özellikle 1970 sonrasında, gençliğin tüketici olarak önemini ortaya koyan çalışmalar çoğalmaya başlamıştır (Liechty, 1995; White, 1995). Bu çalışmalarda üretmediği halde ya da ürettiğinin ötesinde tüketen ve kimliğini, zevklerini ve yaşam biçimini tükettikleri ile oluşturan bir gençlik kurgusu önem kazanmaktadır. İçinde bulunduğumuz ortamda ne giydiği, ne dinlediği, ne izlediği, gençleri yetişkinlerden ve gençleri birbirlerinden ayırt eden temel bir özellik haline geldiği için gittikçe önemli bir boyut olarak ele alınmaktadır. Farklı toplumsal sınıf, etnik aidiyet ve cinsiyetten gençler farklı tüketim alışkanlıklarına sahip olmaktadır. Farklı toplumsal kesimlerden gençler arasındaki ilişkilerde, kimlik kurgusunun önemli bir yönünü oluşturan tüketim alışkanlıkları temel bir yer tutmaktadır.

Modern toplumun bir ürünü olan gençlik kurgusu kendi içinde yaşa, cinsiyete, yaşanan döneme, yaşanan yere, etnik aidiyete, sosyo-ekonomik düzeye, çalışma ve medeni duruma göre çeşitlenen ve artan farklılıklar göstermektedir. Toplumsal incelemelerde bu tür farklılıkları dikkate alma gerekliliği, Cohen'in (1955) bu alandaki öncü çalışmalarını takip eden Hall ve Jefferson'ın (1976) gençliği oluşturan farklı kültürel gruplara dikkat çeken çalışmalarında vurgulanmaktadır. Hall (1989) çocuklukla yetişkinlik arası döneme sıkışmış olan gençlik yıllarında ortaya çıkan kimliklerin sabit olmadığını belirtmektedir. Aynı çalışmalarda, gençlerin bu dönemde benimsedikleri yaşam biçimlerinin ve öne çıkardıkları aidiyetlerinin düzenli yetişkin hayata geçtiklerinde dönüşüm gösterdiği saptanmıştır.

Modern toplumlarda yetişkin olmak birey olmayı, daha kesin bir ifadeyle, özerk veya bağımsız birey olmayı içermektedir. Böylelikle yetişkinlik bir kazanım, ulaşılması gereken bir aşama olarak görülmeye başlanmıştır. Bu çerçevede içinde, yaşa bağlı yeni bir kategori gibi düşünülen gençlik dönemi, yetişkinliğe hazırlanılan bir ara dönem olarak algılanmaktadır. Gençlik bireylere mevcut veya ideal değerlerin aktarıldığı, bireyin gelişiminin üzerinde çalışıldığı ve ona adeta bir şekil verilmeye çalışıldığı bir dönem haline gelmiştir. Gençlik konusu incelenirken ve gençlik tanımı yapılırken gençliğin ne olduğundan çok ne olmadığı üzerinde durulmaktadır. Diğer bir deyişle genç, çocuk değildir ve henüz yetişkin de değildir. Bu hali ile geçiş sürecinde olanıdır (Jones & Wallace, 1992). Üzerinde en sık durulan geçiş süreçlerini şöyle özetleyebiliriz: “okuldan işe”, “aile üyeliğinden bireyliğe”, “aile evinden kendi evine”, “bağımlılıktan bağımsızlığa”, “yurttaşlık öncesinden yurttaşlığa” (Marshall, 1950; Hall & Williamson, 1999).

Söz edilen “arada olma” hali gencin yaşamının birçok yönünde kendini gösterir. Gencin ekonomideki konumu belirgin değildir (Kongar, 1983), kendine ait ailesi yoktur, ücretli işe sahip olması öngörülmemektedir, tam bir yurttaş değildir, seçebilir ama seçilemez. Örneğin 23 yaşında olup ücretli bir işte çalışan ama ailesi ile birlikte yaşamaya devam eden bir kimse genç midir? Henüz on altı yaşında evli ve çocuklu bir kadın genç mi, yoksa yetişkin midir? Yanıtlar kültürel değerlere bağlı olarak toplumdaki topluma değişebilmektedir. Görüldüğü gibi gençliğin sosyal sınırlarını kesin ifade ve ölçülerle çizmek oldukça güçtür. Kime hangi noktadan sonra genç denemeyeceği de benzer bir tartışma konusu olmaktadır. Geleneksel toplumlarda evlenme, çocuk sahibi olma, aile evinden ayrılma gibi değişimler gençlik döneminin sonu olarak kabul edilirdi. Oysa modern toplumlarda yalnızca bu özelliklerden birine veya birkaçına bakarak gençliğin sona erdiğini söyleme olanağı pek kalmamıştır. Giderek uzayan eğitim süreci, işgücü piyasasında yaşanan değişimler, evlenme yaşının ilerlemesi, aile yapısında meydana gelen değişimler bağımsız olabilmeye koşullarını güçleştiren ve/veya daha az öngörülebilir kılan değişimler olarak gençleri önemli ölçüde etkilemektedir (Jones & Wallace, 1992; G. Jones, 1995; Mitchell & Gee, 1996).

Yaşam döngüsünde gençliğin ara dönem olarak görülmesinin bir başka sonucu da gencin yetişkinlerden beklenen bazı toplumsal sorumluluk ve yetkilere sahip olmamasıdır. Bunun temel nedeni gençliğin günlük toplumsal yaşamda en genel deyimle “tekinsiz” bir dönem olarak görülmesidir. Yetişkinlerin ve yaşlıların gözünde gençler genellikle “kanı deli akan”, “pek güvenilirmez” ve “her an yanlış yapabilen” kimseler olarak değerlendirilmektedir. Toplumun değer ve normlarını henüz yeterince içselleştirmemiş olmaları ve deneyimlerinin eksik olması sonucu gençlerin kolay etki altında kaldıkları ve farklı yönlere çekilebildikleri birçok toplumda yaygın kabul gören bir düşüncedir (Burton, 1997). Bu durum gencin nasıl davranması gerektiğine karar veren ve bu konuda kurallar koyan yetişkinler arasındaki rekabeti de artırmaktadır. Modern toplumlarda gençlerin yasal olarak hangi konularda hak ve sorumluluklara sahip “reşit” kimseler olarak görüldüğü, hangi konularda görülmediklerine ilişkin tartışmalar oldukça yaygındır. Kaç yaşında evlenebilecekleri, kaç yaşında araba kullanabilecekleri, içki içebilecekleri, işledikleri suçtan ne zaman sorumlu olacakları tartışmalara neden olurken, uygulamalar ise zamana bağlı ve ülkeden ülkeye, kültürden kültüre değişiklikler göstermektedir.

Türkiye’deki gençlik çalışmalarında gençlik önemli bir toplumsal aktör olarak ele alınmaktadır (Mardin, 1988). Gençlik, Tanzimat Döneminden itibaren geleneksel değerlerin hakim olduğu toplumu Batılı değerlerle tanıştıran, Cumhuriyet değerlerine sahip çıkan bir toplumsal aktör olarak görülmektedir. 1950'lere kadar Cumhuriyetin kurucusu ve milli çıkarların savunucusu olarak görülen gençler, bu yıllardan itibaren özellikle de 1960'lardan 1980'e dek aynı değerlere yönelik tehdit olarak görülmüştür. Toplumsal algıda Cumhuriyetin emanet edildiği gençlikten toplumdaki siyasi kargaşadan sorumlu görülen gençliğe doğru bir dönüşüm yaşanmıştır (Neyzi, 2001). Türkiye'nin 1980'den sonra ekonomik alanda hızla liberalleşmesi ve küresel piyasaya eklenmesiyle, gençliğin değerleri ve toplumsal rolü de değişim göstermiştir. Tüketici kimliğiyle öne çıkan gençler günümüzde daha çok “apolitik” olarak görülmektedir. Oysa gençlerin siyasete katılım biçimleri değişmekte ve çeşitlilik göstermektedir (Lüküslü, 2009).

1.2 BELİRSİZLİKLER ÇAĞINDA GENÇLERİN HAL DEĞİŞİMİ: GENÇLİK DÖNEMİNİ BİTİREBİLME

90'lı yıllarda “okuldan-işe geçiş” süreci ile ilgili krizler yaşandığı görülmeye başlandı. Pek çok ülkede yapılan çalışmalar, iş piyasasında yaşanan yapısal değişimler ve buna bağlı fırsatlar gençlerin okuldan-işe nasıl geçeceklerini yeniden yapılandırmaya başladı (Bynner, 2001). Küresel güçler tarafından şekillendirilen ve geç modernite olarak da isimlendirilen yeni dönem yeni çalışma biçimleri, eğitim/beceri yolları üretti. Gelişmiş ve gelişmekte olan dünyayı dikkate alarak başlıca üç eğilimden söz etmek mümkün görülmektedir:

- Gençlere yönelik iş piyasası durgunluğu. Okuldan işe geçiş yapmak isteyen gençler için sınırlı iş imkanlarının olması. 16 yaş ve üzeri gençler için mümkün olan işlerin çoğunlukla düşük vasıflı, düşük ücretli hizmet sektörü işleri olması.
- 16 yaş üstü gençler için eğitim süresinin uzaması. Sadece uzun eğitim olanaklarının artması değil aynı zamanda uzun eğitime katılan gençlerin sayısal olarak da genişlemesi.
- Okuldan erken ayrılan gençler için mesleki ve vasıf kazandırıcı çalışmaların artması. Ulusal hükümetlerin genç işsizliği ve vasıfsızlığını yönetmek için kullandıkları temel yolun bu olması başlası.

Bu üç temel eğilim sadece Batılı ülkelerde değil eski Sovyetler Birliği ülkelerinde ve Asya ülkelerinde de gözlemlenmektedir (Roberts, 2003). Bu üç eğilim gençlerin okuldan-işe geçiş problemi ile ilgili olup belirsizlikler çağında geçiş yapamayan gençler konusunu merkezi önemde bir konu haline getirmeye başlamıştır. Aslında farklı sosyal gruplar açısından bu problemin nasıl etkiler ürettiği halen net olarak bilinmemektedir. Çünkü okuldan-işe geçiş sadece ücretli iş sahibi olmakla ilgili bir durum değildir. Bu geçiş yapılamadığında da konu sadece işsizlikle ilgili olmamaktadır. Aile yapısında ve ilişkilerinde olduğu kadar, politik, sosyal ve ekonomik hakların da statüye bağlı olarak yeniden yapılandığı görülmektedir. Örneğin “bumerang kuşak” olarak isimlendirilen evden ayrılan ama sonra tekrar eve dönen bir türlü ailenin bağımsız statüye atamadığı bir kuşağın genişlemekte olduğuna ilişkin çalışmaların sayısı artmaktadır (Wyn & White, 1998).

Genç işsizliği, tüm ülkelerin karşı karşıya kaldığı en önemli zorluklarından birisidir. Kriz sonrası toparlanmada zayıflık ve istihdam imkanlarına erişmedeki yapısal engeller, gençlerin sosyal ve ekonomik hayata katılmanın faydalarından tam olarak yararlanmalarını engellemektedir. Pek çok ülkede gençlerin genel olarak işgücüne katılımları talep düşüklüğünden dolayı azalırken, 73 milyondan fazla genç 2014 yılında işsiz kalmıştır (ILO, 2015).

Geçen on yılda, Avrupa’da ve dünya genelinde yürütülen politikalar ve araştırmalar, gençlerin harekete geçirilmemiş potansiyellerine daha kapsamlı bakmaya odaklanmıştır. Hem işsizlik hem de aktif olmamaktan kaynaklanan eğitimsizlik gençlerin iş piyasasındaki ve toplumdaki konumlarının risklilik halini ölçen önemli referanslar haline gelmiştir. Bu özel

grubu tespitiye yönelik gösterge, istihdam, eğitim veya öğrenime dahil olmayan gençlerdir NEET ve bu, son yıllarda en yaygın kullanılan gösterge halini almıştır. NEET durumda olmak, finansal, ekonomik ve sosyal maliyet demektir. Bununla birlikte, en ciddi ve en zorlu sorun, bireyler ve toplum için ortaya çıkmaktadır: sosyal dışlanma, cesaret kırılması, zayıf sosyal katılım, kariyer ve istihdam öngörülerini üzerinde uzun vadeli negatif etkiler, vb. Eurofound, gençlerin işgücü dışında kalması nedeniyle Avrupa'nın GSYİH'sında %1,2'lik bir ekonomik kayıp olduğunu tahmin etmektedir.

Ekonomik buhranın etkilerinin tırmandığı 2012 yılında, OECD ülkelerindeki 15-29 yaş aralığındaki 38 milyondan fazla genç istihdam ve eğitim sistemi dışında kalmıştır (OECD, 2015). Avrupa Birliği ülkelerinde artan işsizlik özellikle NEET oranında artışa neden olmuş, 2014 yılında ortalama %15,4 seviyesinde gerçekleşmesine yol açmıştır. En düşük performans gösteren AB ülkelerinde bu oran 15-29 yaş grubu için %26,7 olarak gerçekleşmiştir. ETF'nin ortağı olan ülkelerde yapılan yeni bir analizin sonuçlarına göre, verisi bulunan ülkelerde NEET oranı (15-24) %12,7 (Rusya, Kırgızistan) ile %35,3 (Mısır), %35,1 (Kosova) ve %40,7 (Tacikistan) arasında değişmektedir (ETF, 2015).

1.3 BİREYSELLEŞEN GEÇİŞ

Sosyal yaşam gittikçe daha karmaşık hale gelmekte ve bu karmaşıklığın içinde gençlerin geçişlerinde daha bireysel hareket etmeleri gerektiği üretilmektedir. Gençlerin yaşamlarını "biyografik bir proje" olarak görmeleri gerektiği, kendi yollarını, kariyerlerini ve yaşam biçimlerini belirsiz bir dünyada belirlemeleri gerektiği sürekli olarak tekrar edilmektedir.

"Normal biyografi"; "Seçilmiş biyografi", "Refleksif biyografi" ve "Kendin yap biyografi" haline geldi. Ve bu yeni biyografi, sadece tercih/seçim ya da başarı ile açıklanamıyor. Örneğin, "Kendin yap biyografi" gergin bir ipte yürümek gibi bir şey daima riskli bir biyografi aslında, geçici ya da daimi tehlike anlamına da geliyor" (Beck & Beck-Gernshein, 2002:3).

Bu yeni bireyselleşen geçiş, geçiş sorumluluğunu bireye yüklemekte, ancak bu riskli ve tehlikeli "Kendin yap biyografi"nin ürettiği güçlükler "Normal biyografi"yi üreten yapı ve geleneksel çözüm yollarını da işlemez kılmaktadır. Gelenek ve toplumsal çözüm üretme yollarının işlemez olması bireyi kendi biyografisine ve becerilerine güvenmeye zorluyor. Kolektif dayanışma yolları bu koşullarda işlemez. Sistemsel çelişkiler karşısında bireysel çözümler bulmaya zorlayan bir anlayış üretiyor. Ve tüm bu durum "seçim/tercih" ile açıklanmaya çalışılıyor.

Sistemsel çelişkiler ve eşitsizliği bireysel tercihlerle açıklamaya çalışan çalışmaların arttığını ancak özellikle günümüzde gençlerin okuldan-işe geçiş problemleri üzerine yapılan politikalar incelendiğinde "eşitsizlik" pek üzerinde durulmayan yapısal/sistemsel bir konu olarak durmaktadır. Toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet ve ırksal eşitsizliklere pek fazla değinilmiyor. Halbuki yapılan pek çok çalışma eşitsizliğin halen çok önemli bir konu olarak mevcut olduğunu göstermektedir. Örneğin yapılan pek çok çalışma zengin olanlarla orta sınıfların daha fazla yüksek eğitime eriştiklerini gösteriyor. Ayrıca toplumsal sınıfın gelecekte sahip olunabilecek iş üzerinde en çok etkisinin olduğu da yapılan pek çok çalışma tarafından gösteriliyor. "Bireyselleşmiş" dünyada halen toplumsal sınıf ve eşitsizlik gençlerin yaşamlarını şekillendirmeye devam etmektedir. Bu yapısal engellere karşı ise gençler bireysel eylemlilikler geliştirmeye çalışıyorlar ve kaçınılmaz olan başarısızlıklarından ise yine kendileri sorumlu bırakılıyorlar (France, 2007, s. 70).

1.4 BİR TANIMLAMA OLARAK NEET

Bir kategoriye/grubu tanımlamak için "NEET" kavramının kullanımının yeni olduğunu söylemek mümkündür. Kavramın ilk kez 1996 yılında kullanıldığı görülmektedir. Bu tarihten önce gençlerin sosyal dışlanışlığı ve kırılan grup olmaları genç işsizliği çerçevesinde ele alınmakta idi. Gençler işte olanlar ya da işsiz olanlar şeklinde bir zıtlık çerçevesinde

ele alınıyorlar ve “gri” bir alanın da olabileceği dikkate alınmıyordu (Furlong, 2007, s. 101). Esas olarak tartışılan konu işsizliğin- özellikle uzun süren işsizliğin- gençlerin marjinalleşmelerine ve/veya sosyal dışlanmalarına yol açacağı oluyordu.

Bir kategori olarak NEET, yoksulluk, sosyal dışlanma ve gecikmiş özerklik (kendi ailesini kuramama, kendi evini kuramama, vb.) gibi riskler altında yaşayan bir grup kavramsallaştırması olarak anlaşılabilir. İngiliz bilim insanları tarafından başlangıçta sadece 16-17 yaş grubunu içerecek şekilde kullanılan bir kavramsallaştırma olduğu görülmektedir. Ancak zaman içinde kavramın genişleyen gençlik gruplarını içine dahil edecek şekilde heterojenleştiği görülmektedir. Bir kavram olarak genç işsizliği yerine kullanılmaya başlayan ve oldukça heterojen ve içerici bir kavram olarak “gönüllülük üzerine gereksiz ve sık sık yanıltıcı vurguda bulunan, bir miktar sağlıksız bir kavram” olarak görülebilir (Furlong, 2006, s. 553). Çünkü genç insanlarda bir problem olduğunu varsayan politik bir anlayışa dönüşme riski taşımaktadır (Mac Donald 2011, s. 431). Yapısal problemlere yönelmek ve onları çözmek için girişimde bulunmak yerine NEET kategorisini sorunlu hale getirme potansiyeli taşımaktadır (Chen 2011, Mascherini vd. 2010). Özellikle Batı dünyasında deneyimlenen artan güvensizlik ve belirsizlik içinde gençlerin kariyer geçişlerinin parçalanmakta olduğu ve doğrusal bir geçişin mümkün olmadığı gerçekliğini NEET tartışmasına eklemek için gerekli çaba pek gösterilmemektedir (Cuzzocrea, 2014, s. 74). Çaba gösterildiğinde ise, gençlerin doğrusal olmayan geçişleri (bir işten diğer işe, okuldan işe, işten-okula, yeni eğitim/beceri kazanmak için yeniden eğitime) dinamik bir süreç olarak ele alınmakta ancak NEET kategorisinde yer alanların ise bu doğrusal olmayan geçişte statik oldukları varsayılmaktadır. NEET kategorisini bir kutu gibi görüp tüm “işte ve eğitimde olmayanları” bu kutunun içine atmak aslında kutunun içeriğini bilmemek anlamına da gelmektedir. NEET kategorisi, ülkelerin refah devlet model ve uygulamalarına, eğitim sisteminden işe geçişe ilişkin sağladıkları kolaylıklar ve yetişkin olma kriterlerini nasıl tanımlandıkları kültürel farklılıklara göre değişmektedir.

OECD ülkeleri içinde 16-29 yaş arası gençlerin iş piyasasına katılım oranları arasında önemli eşitsizlikler vardır (bu oran Japonya’da %40 iken İsviçre’de %74’tür). Bu eşitsizlikler ülkelerin gençlerinin eğitime katılabilme oranı, yarı zamanlı işlerin oranı ve NEET kategorisinde yer alanların payını yansıtmaktadır. Gençlerin iş piyasasına katılım oranları 2007-2012 yılları arası dikkate alındığında düşmektedir. 2008 küresel krizine bağlı olarak genç grupta işgücüne katılım oranlarındaki düşüş bütün ülkeler için izlenebilir.

NEET oranlarının artması, işsiz NEET’lerin ve iş arama açısından aktif olmayanların genç grup içindeki oranının artması ile sonuçlanmaktadır. Artan NEET oranları ile mücadele, genç işsizliği ile mücadeleye dönüşmekte ancak NEET’lerin yarısından fazlasını oluşturan aktif olmayan grup bu mücadelenin parçası haline gelmemektedir.

16 yaş grubundaki gençlerin 48 ay boyunca izlenmesi sonucunda gençlerin yaşam şanslarına ilişkin izledikleri deneyimlerin 7 farklı patika ürettiği gözlenmiştir:

- 48 ay boyunca okulda kalan “öğrenci patikası”
- “Okuldan-işe patikası”: Okuldan-işe geçiş ile ilgili üç patika olduğu görülmüştür: i) okuldan-işe, ii) okuldan-işsizliğe, iii) okuldan-aktif olmayan alana/yaşama geçiş patikaları.
- “Okulda olmayanların patikası”: Okul dışında iş piyasasına katılan gençlerin ise izledikleri 3 temel patika olduğu görülmüştür: i) erken yaşta çalışmaya başlama, ii) erken yaşta işsizlik, iii) erken yaşta aktif olmama.

Bu patikalar içinde en belirgin olanının “okuldan-işsizliğe” geçiş olduğu ve bu patikayı oluşturanların NEET kategorisinin yaklaşık %38’ini oluşturduğu görülmektedir.

OECD’nin 2015 yılında hazırlamış olduğu rapor en son 2008 yılında yaşanan ekonomik krizin en çok gençleri etkilediğini göstermektedir. 2007-2012 yılları arasında çalışmakta olan 16-

29 yaş arası grupta yaklaşık 7,5 milyon kişi azaldığı görülmektedir. Bu sayı yaklaşık %4,6 oranında bir azalışa tekabül etmektedir. Ve yine bu yaş grubunda çalışanların yarı zamanlı ve geçici işlerde çalışma oranlarının diğer çalışmakta olan yaş gruplarından daha yüksek oranda olduğunu da göstermektedir. Bu yaş grubunda yer alan gençlerin içinde düşük eğitilmiş olanların performansının daha kötü olduğu, standart olmayan işlerde çalışma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Yine aynı yaş grubunda eğitimde ve işte olmayan gençlerin sayısının 2,5 milyon artarak tüm OECD ülkeleri içinde bu sayının 38,4 milyon kişiye yükseldiği belirtilmektedir. Bu sayı OECD ülkeleri içinde NEET kategorisinde yer alan gençlerin oranını %16 yapmaktadır.

OECD'nin 2012 yılı verilerine göre OECD ülkeleri içinde 16-29 yaş grubunda yer alan tüm gençlerin %36'sının eğitimde, %13'ünün hem eğitimde hem de işte, %16'sının ise NEET kategorisinde yer almakta oldukları görülmektedir. NEET kategorisi kendi içinde i) aktif olmayan/inactive ve ii) işsiz olarak ikiye ayrılarak ele alınmaktadır. Ayrıca bu kategoride olmanın kısa ve uzun dönemli sonuçları da farklılaşmaktadır. Kısa dönemde bu kategoride yer alanların sosyal sermayelerinin durağanlaştırmakta ya da düşmesine neden olmaktadır. Bu durum bu kategoride yer alan kısa eğitimli gençlerin aynı zamanda çalışma deneyimlerinin de olmamasına yol açmaktadır. Uzun dönemde ise bu kategoride yer alan gençlerin burada geçirdikleri sürenin artması, bu gençlerin gelecekteki işleri ve gelirlerinin de azalmasına yol açacaktır.

1.4.1 NEET Nedir ve Nasıl Tanımlanmaktadır?

1990'larla birlikte gençlere yönelik, gençleri hedefleyen politikaların merkezinde “sosyal dışlanma” konusunun yer almaya başladığı görülmektedir. Sosyal dışlanmaya maruz kaldığı düşünülen gruplar ise işsiz gençler, örgün ve mesleki eğitimde yer almayan ve böylece okuldan işe geçişi yapamamış olan gençler olarak belirlenmeye başlandı. Avrupa Birliği'nin hazırlamış olduğu “Beyaz Kitap”ta (Commission of the European Communities, 2001) konunun önemi şöyle vurgulanmıştır:

“Gençler için bir iş sahibi olmak demek; yetişkin statüsüne geçmenin, kendine saygı geliştirmenin, para kazanmanın, bağımsızlık elde etmenin ve sosyal ilişkileri geliştirmenin en önemli aracıdır. İşsiz olduklarında/işten çekildiklerinde ise yeni perspektifler elde etme ve topluma daha geniş uyum sağlayabilmek için hayati önemde olan şanslarını yitirmektedirler” (s. 38).

İş sahibi olabilmenin ve yetişkin statüsüne geçebilmenin en önemli aracı eğitim olarak kurgulandığından eğitimde olmayan ve okuldan-işe geçiş şansını kaçıran gençler sosyal dışlanma açısından en riskli grup olarak görülmeye başlandı. Böylece NEET kategorisi okuldan-işe geçiş yapma şansını yitirmiş gençleri tanımladığından negatif/olumsuz çağrışımlarla yüklü bir tanımlama olarak gelişti (Yates & Payne, 2006, s. 330).

Gençler için NEET kategorisinde olmak otomatik olarak sosyal dışlanma ve dezavantajlı, başka bir deyişle negatif bir durumda olmak mı demektir? Belirli bir süre işte, örgün ve mesleki eğitimde olmamaları demek, bu gençlerin homojen bir grup halinde aynı sorunları ve riskleri paylaştıkları anlamına gelir mi? NEET yaftası/tanımlaması içine dahil olan gruplar incelendiğinde aslında böyle homojen olmadıkları, oldukça farklı özellikler barındırdıkları, farklı risklere maruz kaldıkları, farklı geçiş güçlükleri olduğu ve bu nedenle de farklı gereksinimleri olduğu görülmektedir. Tüm bu heterojenliğe rağmen NEET grubu içinde üç temel alt grup olduğu da görülmektedir: i) geçici süre bu grupta yer alanlar, ii) çocuklarına bakmak için bilinçli şekilde NEET grubunda yer alan genç ebeveynler -özellikle genç anneler-, iii) NEET kategorisi içinde yer alan ve buna ilişkin potansiyel riskleri yaşamlarında sergileyen/deneyimleyen gençler (örneğin, duygusal ve/veya davranışsal sorunlar yaşayanlar, evsizler, okula direnenler gibi) (Yates & Payne, 2006, s. 334). Böylece NEET statüsünün kendisinin bu heterojenliği, farklı gereksinim ve riskleri kapsamadığı anlaşılmıştır. Öte yandan bu heterojenlik, gençliği bir geçiş dönemi olarak ve okuldan-işe

geçiş biçimini “normal” hale getirmiş olan anlayışı zorladığını ve geçiş denilen şeyin daha karmaşık ve çeşitli olduğunu ortaya çıkmaya başlamıştır. Ayrıca “normal”in ne olduğuna ya da tek yolu “normal” olarak tanımlayan anlayış ve yaklaşımların artık uygun olmadığına görülmesini de sağlamaya başlamıştır. Özellikle genç ebeveynler ile yapılan çalışmalar işte, eğitimde, meslek eğitiminde olmayan ama bunun nedeninin sadece çocuklarına bakmak olduğunu söyleyenlerin NEET kategorisinin içerdiği risk altında olma, sosyal dışlanma gibi problemlere maruz kalmadıklarını göstermiştir.

NEET kategorisi içinde risk altında olduğu düşünülen 10 risk grubu belirlenmiştir: 1. Soruna neden olan davranış sergileyenler, 2. Madde bağımlıları, 3. Sağlık sorunları ya da engelli olanlar, 4. Özel eğitime gereksinim duyanlar, 5. Duygusal ya da davranışsal sorunları olanlar, 6. Okul direnci olanlar, 7. Akademik olarak başarısız olanlar, 8. Sığınmacı/mülteci olanlar, 9. Ebeveyn olanlar ile bakım sorumlulukları olanlar ve 10. Evsizler (Yates & Payne, 2006, s. 337). Böylece sayılan risk gruplarında yer alan gençlerin birden fazla, derin ve karmaşık problemleri deneyimleyerek NEET statüsünde yer aldıkları söylenebilir. Yüksek risk altında olmaları, onların sosyal dışlanmaya maruz kalarak kalıcı olarak “okuldan-işe” şeklindeki geleneksel geçiş şansını kaybetmelerine yol açabilir.

NEET kavramsallaştırmasına ilişkin başlıca iki eleştiri geliştirilebilir: i) NEET etiketi gençleri yalnızca negatif çağrışımla tanımlamaz, ne olmadıkları (eğitimde, işte, meslek/ beceri eğitiminde olmayan) üzerinden de tanımlar. Böylece çok farklı gereksinimleri, potansiyelleri, riskleri olan heterojen bir grubu olumsuz nitelendiren tek bir başlık altında toplar; ii) NEET kavramsallaştırması sadece pratik çözümler üzerine odaklanır ve buna dayalı müdahale programlarının geliştirilmesine yardımcı olur. Ancak, grubun heterojen olması ve böylesi program ve müdahalelerden fayda elde edilemeyecek olanların da işin içine dahil edilmesi daha fazla risk altında olan grupların iskanmasına yol açabilir.

NEET kategorisinin oluşumuna ilişkin kısa tarihselliğe bakıldığında Istance ve arkadaşlarının (1994) başlangıçta “A statü” daha sonraları “Zer0 statü” olarak isimlendirdikleri iş piyasasının herhangi bir biçimi tarafından (çalışan, örgün eğitimde, mesleki eğitimde) içerilmeyen özel grupları tanımlamak için geliştirilen en son ifade biçimi olarak geliştiği görülmektedir. Zamanla “Zer0 statü” tanımlamasından vazgeçildiği görülmektedir. Bir miktar politik nedenlerle, bir miktar kavramın net ve açık olmaması nedeni ile ve belki bir miktar da hem içerdiği grupların heterojenliğini gösterebilmek amacıyla hem de daha az negatif çağrışımlar içeren bir ifade biçimi olduğundan NEET kavramsallaştırmasının kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Furlong, 2006, s. 554). Böylesi yeni bir kavramsallaştırmanın özellikle genç kadınlar ve genç anneler için de önemli bir açılım sağladığı ve kırılğan grup olarak dikkate alınmalarına katkı sağladığını belirtmek gerekir. Zira NEET kategorisinin içine dahil edilmeden önce “ekonomik olarak pasif/ inactive” statüsünde sayılan genç anneler artık bu kategori içine dahil edilmeye başlanmıştır.

Diğer yandan NEET kategorisinin üzerinde uzlaşılan net bir tanımının yapılamıyor olması problemleri bir boyut üretmekte ve konuya ilişkin eğilimleri anlayabilmemize katkı sağlayacak ulusal ve uluslararası karşılaştırmaların yapılmasına da engel teşkil etmektedir. NEET tanımlaması üzerinde uzlaşılmış tek bir tanımın yapılamamasının içerdiği grupların heterojenliği ile ilgili olduğu görülmektedir. NEET; uzun dönemli işsiz gençleri, çocuklarına/ aile üyelerine bakım verenleri, işsizleri, geçici ya da uzun süreli hasta olanları, engellileri, sanatsal yeteneklerini geliştirmek veya kısa süreli eğitim, kendini geliştirmek amaçları ile mola almış olanları da içermektedir. Eş deyişle, gereksinimleri, öncelikleri, deneyimleri farklı olan grupları içermektedir.

NEET kategorisinin heterojen grupları içermesi nedeniyle uzlaşılmış bir tanımının yapılması güçtür ancak bu konuda çaba harcanması gerekmektedir. Çünkü bu hem araştırmacılar hem de politika yapıcılar için tanımın içerdiği heterojenliğin özelliklerinin anlaşılması

ve çeşitli alt-grupların ihtiyaçlarının doğru tespit edilebilmesi için gereklidir. Ayrıca, bu kategori üzerine odaklanmak iş piyasasında kısa dönemli ve güvencesiz pozisyonda olan kırılgan gruplara ilişkin körlük üretebilir.

NEET kavramının kullanılmasının önemli nedenlerinden birisi bir geçiş dönemi olarak tanımlanan gençlik dönemindeki geçişlerin karmaşık hale gelmesi ile ilişkilidir. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş olarak tanımlanan gençlik dönemi ve bu geçişin ana yolu olarak okuldan-ışe geçişin güçleşmesi, yarı zamanlı işlerin büyümesi ve iş piyasasına katılımın karmaşık yollarının ortaya çıkması ile ilgili gözükmetedir (Banks vd., 1992; Bynner vd., 1997; Furlong & Cartmel, 1997; Furlong vd., 2003; Roberts, 1995; White & Wyn, 2003; Wyn & White, 1997). Ancak son yıllarda bu kategorinin genişlemekte olduğu söylenebilir. Bunun en temel nedeni ise “genç işsizliği” yerine “NEET” kavramının kullanılmaya başlanmış olması ile ilişkili olduğu söylenebilir. Özellikle 15-18 yaş arasında yer alan gençlerin çoğunlukla zorunlu eğitim döneminde yer alıyor olmaları ve ILO’nun tanımı ile işsiz kategorisine atılmıyor olmaları bu kategorinin genişlemesine yol açmaktadır.

Bynner & Parsons en az 6 ay süre ile örgün eğitimde, işte ve mesleki/beceri eğitiminde olmayan 16-18 yaş arasındaki gençleri içeren bir tanım geliştirmişlerdir. Farklı tanımlamalar olmakla birlikte gençlerin geçiş dönemlerinin güçlüklerini, kompleksliğini ve çeşitliliğini göstermek amacıyla geliştirilmiş bir tanımlama çabası olarak görülebilir (Furlong vd., 2003)

1.4.2 NEET Nüfusunun Profili Hakkında

Eğitime devam, beceri uygunluğu: NEET statüsünde olma ile eğitime devam etmeme arasında çok yüksek bir korelasyon olduğu görülmektedir. NEET’lerin %85’inin yüksek eğitime devam etmediği, %36’sının ise düşük ya da orta düzey eğitime sahip oldukları görülmektedir. Genel olarak, talepte ciddi düşüş yaşayan ülkelerde bir üniversite diplomasına sahip olmak artık bir garanti faktörü olmasa da okula devam süresindeki düşüklük (okuldan ayrılma ve etken okulu bırakma) ile güçlü bir korelasyon bulunmaktadır. Belli ülkelerde okula devamı yüksek olan gençlerin düşük eğitim almış olanlara göre NEET konumunda olma ihtimalleri daha yüksektir. Eğitim ve öğrenim sürecinde yetersiz beceri kazanılması, yeni mezunların ve gençlerin kariyerlerine başlamalarında engel oluşturan diğer faktördür.

Yaş: Pek çok ülkede zorunlu eğitim süreleri uzatıldığından ve gençlerin daha uzun süre okula devamı sağlandığından NEET’lerin çoğu 20 yaşın üzerindedir. Ancak halen NEET kategorisinde yer alan gençlerin yarısından fazlası 25 yaş altındadır. 15-19 yaş aralığında yer alan NEET’lerin oranında tüm ülkeler açısından düşme eğiliminin olduğu görülmektedir. NEET konumunda olma riski yaşla birlikte artmaktadır. Başlangıç aşamasında, okuldan işe geçiş en önemli nedendir. İleri yaşlarda (24-29) ve özellikle kadınlar için aile/çocuk bakımını üstlenme, iş piyasasını terk etmeye neden olan önemli itici güçlerdir. 15-19 yaş aralığındaki gençler NEET nüfusunda düşük bir oranla temsil edilseler de OECD (2015), okulu bu erken yaşlarda terk etmenin ve uyum için gereken yüksek çaba ve maliyetin uzun vadeli etkilerine dikkat çekmektedir.

Cinsiyet: NEET kategorisinde yer alan kadınların sistematik şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir. Erkeklerden iki hatta üç kat daha fazla bu kategoride yer alma olasılıkları mevcuttur. Tüm ülkelerde arada fark olduğu ve bu farkın ortalama 5 puan olduğu görülmektedir. Genç kadınlar, NEET konumuna geçme konusunda daha yüksek risk altındadır. Bunda en önemli etken aile bakımında üstlendikleri geleneksel rol, çocuklara ve engelli/hasta akrabalara bakım imkanlarının azlığı veya yetersizliği ve iş hayatında ve toplumsal hayatta ayrımcı tutumlardır. NEET durumundaki kadınların çoğu, işsiz (aktif olarak iş arayan) erkeklere göre aktif olmayan bir konumdadır. Bu da NEET konumundaki kadınların iş piyasasıyla çok daha zayıf bağları olduğu ve istihdam desteği ve hizmetlerine (özellikle iş arayanlara yönelik olanlara) daha az erişimleri bulunduğu anlamına gelmektedir.

Sağlık durumu: NEET kategorisi içinde sağlık problemleri olan gençler ile tek ebeveyn olanların oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Böylece iş piyasasına giriş anlamında zaten riskli bir kategoride yer alan gençlerin ayrıca eğitime devam, cinsiyet, sağlık durumu ve tek ebeveyn olmaya bağlı olarak daha yüksek risk altında oldukları görülmektedir. Tüm ülkelerde engelli gençler, en büyük istihdam engelleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Ülkeler, eğitim sistemlerini daha kapsayıcı hale getirmeye ve engelli öğrenciler için eğitim seçeneklerini çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Sıklıkla, özellikle de daha düşük kaynaklara sahip ülkelerde, fiziki bariyerler ve yetersiz kaynaklar engellilerin eğitim ve istihdama tam olarak entegre olmalarını engellemektedir.

Çoklu sosyal dışlanma riskleri: Bu temel özelliklerin ötesinde, bölgesel kalkınma örüntüleri ve çok yönlü kırılmalara sahip grupların sosyal risklere maruz kalma durumu NEET oranını etkilemektedir. Hedefli eğitim ve istihdam önlemleri, tüm kırılmalık kaynaklarına cevap veren güçlü eylemlerle (sağlık, sosyal yardım ve diğer destek önlemleri gibi) birleştirilmezse etkileri sınırlı kalmakta ve uzun süreli olamamaktadır.

1.5 TÜRKİYE'DE GENÇLİK

Türkiye demografik geçiş sürecini tamamlamak üzere olan bir ülkedir. Bir başka deyişle, yüksek doğurganlık ve yüksek ölüm oranlarının hüküm sürdüğü bir durumdan, doğumların kontrol edildiği ve ölüm oranlarının düşmüş olduğu yeni bir duruma geçilmektedir. Demografik geçiş sürecini tamamlayan ve tamamlamak üzere olan diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'deki genç nüfus da yüksektir.

Gençlik döneminde karşılaşılan engeller ve güçlükler yaşamın bir sonraki dönemini derinden etkilemektedir. Engeller ve sınırlılıklar çok sayıda ve çok yönlüdür. Diğer yandan tüm gençliği etkileyen “kuşak engellerinden” söz edebiliriz. Gençlerin tümünü etkileyen ve “kuşak engeli” denilebilecek ve karşımıza yalnızca yerel ve ulusal ortamlarda değil küresel düzeyde çıkan sorunların başında işgücü piyasasına katılım güçlüğü gelmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (2005) verileri gençlerin işsiz kalma olasılığının yetişkin bir kimsenin işsiz kalma olasılığından iki kat daha fazla olduğunu göstermektedir. Yaşa, eğitim düzeyine, yaşanan yere göre değişim gösteren işsizlik, tüm dünyada gençleri etkileyen en önemli kuşak sorunudur denilebilir. Türkiye'de ulusal istatistikler giderek artan ve yapısal bir nitelik kazanan genç işsizliğinin ulaştığı boyutları açıkça ortaya koymaktadır. Yaklaşık olarak her beş gençten biri ve asıl önemlisi de kentlerde, her dört gençten biri işsizdir ve bu gençler arasında işsizlik oranı en yüksek olanlar üniversite mezunu gençlerdir. Gençlerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanabilmeleri, kendilerine ait bir yaşam kurabilmeleri için ücretli bir işleri olması veya bir iş kurmaları gerekir. Aksi halde gencin bağımsız ve özerk bir birey olarak gelişimi güçleşmekte ve genç, gençlik dönemini sonlandırmakta güçlük çekmektedir.

Yine küresel düzeyde karşımıza çıkan, gençleri derinden etkileyen ve işgücü piyasası ile ilişkili bir başka boyut, işgücü piyasasının yapısı ve niteliği ile ilgilidir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (Genç İstihdamında Küresel Eğilimler Raporu, 2008) verileri göstermektedir ki, gençler ücretli işe sahip olduklarında düşük ücretlerle çalışmakta ve aralarında önemli bir kesim “çalışan yoksul” kategorisi içinde yer almaktadır. Aynı çalışmalar genç istihdamının giderek geçici, düzensiz, kayıtsız, yarı-zamanlı gibi “atipik” işlere doğru kaydığını göstermektedir. Ülkemizde yapılan araştırmalar da bu verileri destekler nitelikte olup çalışan gençlerin yarısından fazlasının kayıt dışı sektörde istihdam edilmekte olduklarını ortaya koymaktadır. Kayıt dışı sektörde, düşük ücretle çalışmak zorunda kalan gençler de işsiz gençlere benzer şekilde gençlik dönemini sonlandırmakta güçlük çekmekte ve çoğunlukla yaşamlarını aile ile birlikte sürdürmek zorunda kalmaktadır. Uzun iş günü, geçici ve kayıt dışı çalışma, belirsiz sözleşmeler, düşük ücret, güvencesizlik, yetersiz iş eğitimi gibi sorunlar gençlerin bağımsızlıklarını kazanmaları ve özerk kimlik geliştirerek kendi yaşamlarını kurmaları önünde önemli engeller oluşturmaktadır.

Küresel düzeyde karşılaşılan kuşak sorunlarına ulusal düzeyde karşılaşılan bazı temel sorunları ekleyebiliriz. Bunların başında Türkiye’de gençlerin istihdam durumundan bağımsız olarak, daha uzun süre aileleri ile birlikte yaşamaları gelmektedir. Aile ile birlikte yaşama öncelikle ekonomik bağımlılık ilişkisinin uzamasına yol açmaktadır. Aile, temel değerler ve normların aktarılması yani sosyalizasyon işlevinde kilit rol oynayan bir kurumdur. Aileye bağımlılık, ilişki çerçevesi genişletilerek sosyal ve kültürel alana da yayılmaktadır. Sonuçta ekonomik ve sosyal bakımdan güçlenen aile bağları, gençler üzerindeki denetim alanını genişletmekte ve gencin özerk bir kimlik geliştirmesini zorlaştırmaktadır. Aile denetimi özellikle güçlü çevre denetimi ile birleşince bireylerin yaşamın çeşitli alanlarında davranış serbestisi ve özerklik kazanabilmeleri olanaksız hale gelmektedir.

İkinci konu eğitime ilişkindir. Gençlerin bir kısmı eğitim sürecine hiç katılamamakta, bir kısmı zorunlu eğitimin çeşitli aşamalarında, bazıları ise zorunlu eğitimin sonunda süreçten çekilmek zorunda kalmaktadır. Eğitime devam etmeme ve edememe aile olanakları ile yakından ilişkilidir. Bununla birlikte okulun ve eğitimin kalitesi de öğrencinin başarısı ve eğitime devam etmesi açısından önemli rol oynamaktadır. Eğitime ilişkin sorunlar eğitimin tüm kademeleri (ilk-orta-lise-üniversite) ve türleri (mesleki-teknik ve normal eğitim) için geçerlidir. Eğitim ile işgücü piyasaları arasında etkin bir koordinasyon sağlama çabaları büyük ölçüde yetersiz kalmaktadır. Bunun bir nedeni mevcut eğitim sisteminin, ihtiyaçtan fazla düz lise mezunu yetiştirilmesine yol açarken piyasada iş bulma olasılığı daha fazla olan teknik beceri sahibi eleman yetiştirmede çok yetersiz kalmasıdır. Meslek liselerinin cazibesi düşüktür ve bu durum işgücü piyasalarının gereksinim duyduğu “ara eleman” açığını artırmaktadır. Türkiye’nin kısa, uzun ve orta vadede işgücü planlaması yapmaya gereksinimi vardır. Etkin planlama yapılamadığı için, istenen alanlarda yetersizlik, gerekli olmayan alanlarda ise fazlalık oluşabilmektedir. Böylece arz-talep dengesi sağlanamamakta, bu da artan genç işsizliğinin önemli nedenlerinden birisi olmaktadır. Çok kimsenin gözünde eğitim sistemi «diploma» vermekte ancak işgücü piyasasında uygun nitelikte işler bulmaya fırsat vermemektedir. Nitekim uzun eğitimli gençler arasında işsizlik düzeyi çok yüksektir.

Bir gencin yaşam şansının belirlenmesinde eğitimin önemli bir ağırlığı vardır. Kısa eğitim, özellikle erkekler için çalışma yaşamına katılımı çabuklaştırırken, uzayan eğitim yetişkin olma deneyimlerini geciktirmektedir. Gencin kendisi çalışma yaşamı deneyimini çabuklaştırma ve yavaşlatma konusunda etkili bir karar alıcı, temel bir aktör haline gelememektedir. Aile kaynaklarının sınırlı olması gencin işgücü piyasasına katılımını zorunlu kılmaktadır.

Gencin zamanını iyi değerlendirebilmesi, eğlenebilmesi, çeşitli hobiler geliştirebilmesi, kültürel donanımını artırabilmesi, sanat anlayışını geliştirebilmesi ve kişisel yaratıcılığını açığa çıkarabilmesi için gerekli koşulların sağlandığı toplumsal bir ortama ihtiyacı vardır. Diğer bir deyişle söz konusu olanakları sunabilen geniş ve zengin bir kamu alanı ve kent dokusunun varlığı, gençlerin akranları ile birlikte kendini gerçekleştirebilmesi açısından önem taşımaktadır. Yaşanan yerin küçük veya kamusal olanaklar bakımından zayıf olması, gencin çok yönlü bir kişisel gelişim sağlamasını ve katılımı engelleyen kısıtlamaları beraberinde getirmektedir. Özellikle genç kadın olmak ve eğitime devam etmemek bu güçlükleri daha da artırmaktadır.

Donanımlı bir yurttaş olabilmek için siyasi katılımın büyük önemi vardır. Türkiye’de gençlerin sivil toplum ve siyasi katılımı çok düşük bir düzeyde gerçekleşmektedir. Ekonomik bağımsızlık yönünden önemli eksiklikleri olan gençler çevre hatta daha geniş anlamda sistem tarafından ailenin uzantısı olarak görülmektedir. Bazı aileler toplumsal katılımı desteklese de genel olarak aile, siyasi katılımı teşvik edici rol oynamada yetersiz kalmaktadır. Gencin siyasi katılımı ve bu yolla vatandaş olmayı öğrenmesi aile üyelerince sınırlanmaktadır. Aileler için siyaset pek tekin olmayan bir alandır. Sonuçta gençlerin vatandaş olma deneyimleri en yaygın siyasi katılım aracı olan “oy kullanma” ile sınırlı kalmaktadır. Birçok genç siyaseti “kirli”, “tehlikeli” ve “güvenilmez” bir alan olarak değerlendirmektedir (Lüküslü, 2009).

Ailenin büyüklüğü, cinsiyet, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi, etnik kimlik, yaşanan yer, kentte kalma süresi ve sosyal devlet uygulamaları gibi sosyolojik değişkenler gencin yaşam şansı üzerinde hayati öneme sahiptir. Eğitim düzeyi, eğitim türü (mesleki-teknik, normal), toplumsal statü, sosyo-kültürel nitelikler, işgücü piyasasındaki konum ve zihinsel ve bedensel gelişim büyük ölçüde bu değişkenler tarafından belirlenmektedir. İşgücü piyasasında sunulan işlerin nicelik ve niteliği bu değişkenlerin en önemlilerinden birisidir. Sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri ve gençlere yönelik olarak uygulamaya konulan proje ve programlar sosyal katılım üzerinde doğrudan rol oynamaktadır. Gencin nasıl algılandığı, gence yüklenen sorumluluklar, sosyal ve kültürel beklentiler, aktarılan değerler ve normların üzerinde ise ayrıca durmak gerekmektedir. Gençlere sunulan olanaklar zaman içinde artıyor olmakla birlikte kapsayıcı, içerici, topyekün bir ilerlemeden söz etmek mümkün değildir.

Gençlerin yaşamlarını derinden etkileyen bu faktörler, aynı ülke içinde bölgeden bölgeye önemli farklılıklar göstermektedir. Bölgesel olanak, fark ve eşitsizliklerinden en çok etkilenen bölgelerin başında Güneydoğu Anadolu Bölgesi gelmektedir.

Türkiye köklü bir demografik geçiş sürecinde bulunan genç nüfuslu bir ülkedir. Demografik değişim öncelikle yüksek doğurganlık ve yüksek ölüm oranlarından, düşük doğurganlık ve düşük ölüm oranlarına geçişle ilgilidir. Geçiş sürecinde ortaya çıkan yüksek genç nüfus oranı ekonomik ve toplumsal kalkınma yönünden bir “demografik fırsat penceresi” (UNDP, 2008) olarak düşünülmektedir. Ancak Türkiye geçiş sürecini tamamlamak üzeredir ve bu fırsat penceresi yakın bir gelecekte kapanmış olacaktır. Yapılan nüfus projeksiyonları göstermektedir ki, 15-24 yaş arası genç nüfus 2010 yılında 13,7 milyon ile zirve yaptıktan sonra azalmaya başlamıştır. 15 yaş altı nüfus azalacak, 65 yaş üstü nüfus artacaktır. Tahminler 2040 yılına gelindiğinde Türkiye'nin, günümüzde “yaşlı ülke” olarak tanımlanmakta olan ülkeler kategorisine dahil olacağı doğrultusundadır. Günümüzde, yaygın bir genç nüfusun varlığı bir fırsat penceresi olmaktan çok bir sorunlar yumağı olarak karşımıza çıkmakta ve esas olarak bu olumsuz yönüyle algılanmaktadır. Genç nüfus daha çok eğitim sistemi için getirdiği yük, istihdam sorunları, yoksulluk ve hatta suç gibi sorunlar çerçevesinde düşünülmekte ve gelişmenin önünde engelmış gibi görülmektedir. Bu yaklaşıma gerçekçilik kazandıran en önemli neden gençlerin iyi bir eğitim süreci sonunda çalışma dünyasına iyi hazırlanamamış olması ve işgücü piyasasının gençlerin büyük bölümü için yeterince nitelikli ve güvenceli iş yaratamamış olmasıdır. Sonuçta gençlik bir ekonomik baskı ve sosyal ve hatta siyasal gerilim kaynağı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

1.6 TÜRKİYE'DE NEET

Türkiye'deki NEET oranı 2014'te %28,4 olarak belirlenmiştir (15-29 yaş grubunda). Bu oran, 2010'dan bu yana yaklaşık 7 yüzde puan azalmış olsa da cinsiyetlere göre önemli bir farklılık göstermektedir. Kadınlar, erkeklere göre üç kat daha fazla NEET konumunda olma riski taşımaktadır. Ayrıca, erkeklerin çoğu işsiz NEET'ler iken kadınların büyük kısmı aktif olmayan NEET konumundadır. Türkiye'de eğitime katılma ve eğitimde kalma kademeli olarak iyileştiği için toplam NEET'ler içinde 20 yaş altı olanların oranı azalmaktadır. Yine de 15-19 yaş aralığındaki gençlerin %17'si bu durumdan etkilenmektedir. Cinsiyet farkı, yaşla birlikte derinleşmektedir. Kadın NEET'lerin oranı 20-24 yaş aralığında %47,7 iken 25-29 yaş aralığında %56,2'dir. Son yıllarda gözlenen pozitif eğilimlere rağmen, iş piyasasında cinsiyet eşitsizliklerini sistematik olarak ele alma konusunda daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Türkiye, yetkinlikler sisteminin geliştirilmesi, okul-iş dünyası iş birliklerinin geliştirilmesi, iş arayanlar ve beceri geliştirmek için destek mekanizmalarının yeniden tasarlanması gibi NEET problemlerine yönelik politikalar ve önlemler tasarlamış ve uygulamıştır. Spesifik olarak:

- 4+4+4 yıllık zorunlu eğitimin uygulamaya alınmasıyla okul süresinin uzatılması; eğitim ve öğrenimin iş piyasası ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi için önlemler alınmış,

- Ulusal Yetkinlikler Çerçevesi'nin geliştirilmesi ve önceki öğrenme ve yetkinliklerin tanınması ve sertifikasyonu için kapasitenin geliştirilmesi, (VoC) Test Merkezleri kurulmuş,
- Hayat boyu öğrenmeye erişimi teşvik etmek için programlar geliştirilmiş,
- Şirketlere yönelik ilave olarak gençleri istihdam etme yönünde teşvik programları,
- Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) seviyesinde yeni tasarlanmış kapasite geliştirme ve aktif istihdam tedbirleri,
- Ayrıca pek çok reform, katılım öncesi fonlama ve IPA I (2007-2013) programı altında AB destekli projelerle desteklenmiştir.

Bu politikaların ve tedbirlerin gençler üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. NEET oranı ve genel olarak genç – özellikle de kadın – işsizliği hala yüksektir. Kadınların işgücüne katılımının artırılmasını sağlayacak tedbirlerin artırılması; cinsiyet rolü ile mücadele edilmesi gerekmektedir.

Avrupa'da Eğitimi Erken Terk Durumu Raporu'na göre 2013 yılında Türkiye'de kız öğrencilerin yüzde 39,9'u lise ve dolayısıyla yüksek öğrenim aşamalarına geçmeden eğitim sürecini terk ediyor ya da terk etmek zorunda kalıyor. Bu da her 100 kız öğrenciden 40'ının eğitimin ileri aşamalarından, sonuç olarak da istihdamın büyük çoğunluğundan yoksun kalması anlamına geliyor. Türkiye bu oranla Avrupa'da açık ara birinci olurken, eğitimi erken terk etme oranında Türkiye'nin ardından ikinci sıradaki İspanya'da bile kız çocukların eğitimi erken terk oranı, Türkiye'nin oranına kıyasla 20 puan daha düşük bulunuyor. AB'nin 28 ülkesinin ortalaması ise yüzde 10,2 ile Türkiye'nin 4'te 1'i düzeyinde. Kız öğrencilerin eğitimi erken terk oranı yüzde 2,6 ile en düşük Slovenya'da kaydedildi. Bu gerçek Milli Eğitim Bakanlığı 2014 İdare Faaliyet Raporu'nda da 2014'te 2013'e göre okul terkini %35 arttığı şeklinde yer aldı. Böylelikle 2013 ve 2014'te büyük çoğunluğu kızlar olmak üzere, toplam 400 binden fazla çocuk okulu bıraktı. Türkiye'nin AB üyelik müzakere sürecinde eğitim ve öğretim faslında yer alan AB 2020 stratejisinde belirlenen başlıca eğitim hedefleri, erken okul terk oranlarının yüzde 10 oranının altına düşürülmesi ve yüksek öğretim derecesi elde etmiş 30-34 yaş arasındaki bireylerin oranının yüzde 40 seviyesine yükseltilmesidir. Bu amaçla MEB, kızların okullaşmasıyla ilgili «Haydi Kızlar Okula», «Kız Çocuklarının Okullaşma Oranlarının Arttırılması (KEP)», «Ana Kız Okulda» projelerinin yanında «Şartlı Nakit Transferi» gibi, ekonomik paketlerle de eğitimi desteklediği halde, kız çocuklarının yüzde 40'ının liseye ulaşmadan eğitimi terk etmeleri önlenememektedir. Kız çocuklarının okul terklerinin ortaya çıkardığı bir başka önemli sorun, eğitimin ileri aşamalarına devam edemeyen bu gençlerin iş bulmakta da zorlanmalarıdır. Yarım bıraktıkları eğitimlerinden dolayı lise ve üniversite diploması almaya hak kazanamadıkları için ya istihdama katılamamakta ya da vasıfsız işçi olarak çalışmaktadırlar. Nitelikli bir eğitim sonunda kariyer mesleklerine yönelemeyen kadınlar, sınırlı sosyal hayat ve alt gelir düzeyiyle kendilerinden sonraki kuşağın da eğitim şansını artıramamaktadırlar. Bu gerçeği BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan "Bir kız çocuğunu eğitmek, ailenin bütünü eğitmek demektir. Bugüne kadar yapılan tüm araştırmalar, ülkelerin kalkınması için kız çocuklarının eğitiminden daha etkili başka bir araç olmadığını göstermiştir" demektedir. (Annan, 2004)

2. ANKET VERİLERİNİN IŞIĞINDA SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLERİN PROFİLİ

Araştırmanın bu bölümünde amacımız, var olan nicel veriler doğrultusunda genel olarak Türkiye’de sessiz ve görünmeyen gençler olarak adlandırdığımız ve ne iş ne de eğitim hayatına katılan kadın ve erkeklerin yaşam haritalarını ortaya koymaktır. Bu bakımdan nicel çalışmamızın genel amacını 4 ana başlık altında toplamak mümkündür. İlk iki amaç Türkiye’de sessiz ve görünmeyen bir grup olarak tanımlandırılan kadınların ve ne iş ne de eğitim hayatına dahil olmayan gençlerin sosyo-ekonomik karakteristiklerini ortaya çıkarmaktır. Üçüncü önemli amaç, okul ve iş dışında olan genç kadınların zaman kullanımı ve hayat deneyimlerini ortaya çıkarmak ve diğer akranlarıyla karşılaştırmaktır. Çalışmanın son hedefi bu grupların yaşam memnuniyetinin, geleceğe dair beklentilerinin, değerlerinin ve çeşitli konular hakkındaki fikirlerinin neler olduğunun ayrıntılı bir şekilde belirlenmesidir.

2.1 ÇALIŞMADA KULLANILAN VERİLER

Projenin hedef kitlesine dair halihazırda sınıflandırılmış veri bulunmamaktadır. Yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda Genç Hayat Vakfı, aşağıda adı geçen 4 veri setini kullanarak, belirlenen dört konuya dair verileri derlemiştir. Bu veriler, daha sonra araştırmanın niteliksel kısmı için bir yol haritası çıkarılmasını sağlamıştır. Bu verilerin ilki, genç kadınların profilleri ve sosyo-ekonomik karakteristikleri ile okumuyor ve çalışmıyor olma durumunun sosyo-ekonomik belirleyicilerini ortaya çıkarmak için kullanılacak olan ve Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2012 yılında gerçekleştirilen Hanehalkı İşgücü Anketi’dir. İkincisi, okul ve iş dışında olan genç kadınların zaman kullanımını ve hayat deneyimlerini belirlemek için Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2006 yılında gerçekleştirilen Zaman Kullanımı Anketi’dir. Diğer ikisi bu gençlerin yaşam memnuniyetinin, geleceğe dair beklentilerin, değerlerin, güven algılarının ve çeşitli konular hakkında fikirlerin inceleneceği Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2012 ve 2013 yıllarında gerçekleştirilen Yaşam Memnuniyeti Anketi ve tüm dünyada düzenli olarak gerçekleştirilen Dünya Değerler Araştırması’nın 2011 yılında Türkiye’de gerçekleştirilen anketidir. Kullanılacak anket verilerinin belirlenmesinde faydalanan ana ölçüt, anketlerin çalışmanın amacına yönelik merak edilen konuları kapsayıp kapsamadıkları olmuştur. Bununla beraber verilerin birbirine yakın zamanda toplanmış olmaları da dikkate alınmış bir başka ölçüttür. Bu bağlamda en önemli zorluk Zaman Kullanımı Anketi’nin diğer anketlerin tersine 2006 yılında gerçekleştirilmiş olmasıdır. Deneklerin gündelik hayatlarını bu kadar ayrıntıyla inceleyen bir başka anket verisinin bulunmaması, bu verinin kullanılmasında ana etken olmuştur. Bu veri sonuçları değerlendirilirken zaman faktörünün de etkili olabileceği göz ardı edilmemelidir.

ÇALIŞILACAK KONU	ANKET
Genç kadınların profilleri ve Sosyo-ekonomik karakteristikleri	TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi (2012)
Okumuyor ve çalışmıyor olma durumunun sosyo-ekonomik belirleyicileri	TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi (2012)
Okul ve iş dışında olan genç kadınların zaman kullanımı ve hayat deneyimleri	TÜİK Zaman Kullanımı Anketi (2006)
Yaşam memnuniyeti, geleceğe dair beklentiler, değerler, güven algısı ve siyasal ve sosyal hayata katılım ve çeşitli konular hakkında fikirler	TÜİK Yaşam Memnuniyeti Anketi (2012, 2013) Dünya Değerler Anketi (2011)

2.2 ÇALIŞMANIN DEĞİŞKENLERİ: SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLERİ TANIMLAMAK

Amacı sessiz ve görünmeyen gençleri tanımlamak olan bu çalışma, Türk toplumundaki tüm bireylerden ziyade belirli toplumsal grupları kapsamaktadır. Bu gruplardan ilki 15-24 yaş arası genç bireylerdir. Bu nedenle, çalışmada kullanılan 4 anket verisi sadece bu yaş grubundaki bireyler dikkate alınarak incelenmiştir. Tüm anketlerde deneklere bitirmiş oldukları yaşlar veya buldukları yaş grupları sorulduğundan dolayı verinin bu şekilde düzenlenmesi kolaylıkla gerçekleştirilmiştir. Burada tek istisna, 15 yaşından büyük deneklerle gerçekleştirilen Hanehalkı İşgücü Anketi, Zaman Kullanımı Anketi ve Yaşam Memnuniyeti Anketi'nin tersine ve Dünya Değerler Araştırması'nın 18 yaş üstü gençlerle gerçekleştirilmesi olmuştur. Bu nedenle, üç anketin sonuçlarının 15-24 yaş arası gençleri kapsadığı ve Dünya Değerler Araştırması sonuçlarının 18-24 yaş arası gençleri kapsadığı dikkate alınmalıdır. Çalışmanın, sessiz ve görünmeyen gençlerin önemli bir yüzü olan kadınları inceleme ve onların karşı cinsleriyle olan temel farklılıkları ortaya koyma amacına istinaden, incelenecek grupların oluşturulmasında ikinci ölçüt, cinsiyettir. Kullanılan dört ankette de deneklerin cinsiyetleri sorulduğundan bu gruplar sorunsuzca oluşturulmuş ve incelenmiştir.

Çalışmada, incelenen son grup sessiz ve görünmeyen gençlerin diğer yüzünü oluşturan ne eğitim ne de çalışma hayatına dahil olan gençlerdir. Bu grubun oluşturulması için kullanılan ölçüt deneklerin okuma ve çalışma durumlarıdır. Ne yazık ki anketlerden hiçbirisi denekleri bu ölçütlere göre sınıflandırmamıştır. Bu nedenle bu grup her ankette sorulan sorulara istinaden yapay bir şekilde oluşturulmuştur. Buradaki temel sorun anketlerde deneklere aynı soruların sorulmamasıdır. Yine de anketlerde mevcut olan bilgiler, bu grupların oluşturulmasında belirli objektif ölçütler kullanılmasına fırsat tanımaktadır. Çalışma, ne okuyan de çalışan gençleri ortaya çıkarma amacını gütmektedir. Bu grup herhangi bir işte çalışmayan, eğitimine devam etmeyen, aynı yaş grubundaki (evli veya bekar) gençlerden oluşmaktadır.

Hanehalkı İşgücü Anketi'nde bu grubu oluşturmak için iki temel soru kullanılmıştır. Bunlardan ilki "Referans haftası içinde aynı (mal) ya da nakdi (para) gelir elde etmek amacıyla bir işte çalıştınız mı?" sorusu, ikincisi ise "Bir öğrenim kurumuna devam ediyor musunuz?" sorusudur. Bu sorulara evet cevabını verenler "1" olarak, hayır cevabını verenler "0" olarak ayrı bir şekilde kodlanmıştır. Bu iki değer toplandıktan sonra deneklerin "0" "ne okuyan ne çalışan", "1" "okuyan veya çalışan" ve "2" "okuyan ve çalışan" değerlerinden birine alan bir indeks oluşturulmuştur. "1" ve "2" değerleri tekrar "1" olarak kodlanmıştır. Bunun sonucunda deneklerin ne okuyan ne çalışan olması durumunda "0" değerini alan, okuması ve çalışması durumunda "1" değerini alan bir kukla değişken oluşturulmuştur.

Ne okuyan ne çalışan genç grubunu oluşturmak için Zaman Kullanım Anketi'nde deneklerin durumlarını seçmelerini istedikleri soru kullanılmıştır. Bu soruda, deneklerin çalışıyor, işsiz, öğrenci, emekli ya da çalışmayı bırakmış, yaşlı engelli veya çalışamaz halde, ev işleriyle meşgul ve diğer seçeneklerinden bir tanesini seçmeleri istenmiştir. Deneklerin verdikleri cevaplardan işsiz ve ev işleriyle meşgul cevabını verenler ne okuyan ne çalışan kategorisi olarak "0" olarak kodlanmış, diğer cevapları verenler "okuyan veya çalışan" "1" olarak kodlanmıştır.

Yaşam Memnuniyeti Anketi'nde okuma çalışma durumunu belirlemek için iki farklı sorudan yararlanılmıştır. Bunlardan ilk deneklere son bir hafta içinde ücretli ya da ücretsiz olarak bir işte çalışma durumu sorulmuş, deneklerden "1. Çalıştı", "2. Çalışmadı fakat işi ile ilgisi devam ediyor", "3. Çalışmadı" seçeneklerinden bir tanesini işaretlemesi istenmiştir. İkinci soru birinci soruda "3. Çalışmadı" cevabını verenlerden çalışmama nedeni sorulmuştur. Deneklerin verdiği cevaplar "1. İş bulamama", "2. Mevsimlik çalışıyor", "3. Eğitim öğretme devam ediyor", "4. Ev işleriyle meşgul", "5. Emekli", "6. Özürlü", "7. Yaşlı", "8. İrade sahibi" ve "9. Diğer"dir. Birinci soruya "1. Çalıştı", "2. Çalışmadı" olarak cevap verenler sistem dışı

değer olarak işaretlenmiştir. Ne okuyan ne çalışan gençleri bulmak için bu kategoriye giren iş bulamama, mevsimlik çalışıyor ve ev işleriyle seçenekleri “0” olarak, sistem dışı değerler dahil diğer tüm gruplar “1” olarak kodlanmıştır. Böylece ne okuyan ne çalışan grubumuz diğer verilerde olduğu gibi iş bulamayanlar, mevsimlik çalışanlar ve ev işleriyle uğraşanlar olmuştur.

Dünya Değerler Araştırması’nda okuma yazma durumunu belirlemek için “Bir işte çalışıyor musunuz? Yani şu anda para kazandığınız bir iş yapıyor musunuz” sorusu kullanılmıştır. Deneklerden, “Ücretli ve tam zamanlı (yani haftada 30 saatten fazla) çalışıyorum”, “Ücretli ve yarı zamanlı (yani haftada 30 saatten az) çalışıyorum”, “Kendi işimin sahibiyim”, “Emekli”, “Ev kadını”, “Öğrenci”, “İş arıyor”, “Diğer” seçeneklerinden bir tanesini işaretlemeleri istenmiştir. Ne okuyan ne çalışan grubunu oluşturmak için, “ev kadını” ve “iş arıyor” cevabını verenler “0” olarak kodlanmış, okuyan veya çalışan grubunu oluşturmak için “diğer” seçenekleri işaretleyenler “1” olarak kodlanmıştır. Oluşturulan bu gruplamalar sonucunda çalışmanın 4 temel amacına uygun bir şekilde verilerin analiz sonuçları aşağıda ayrıntılı bir şekilde ortaya konmaktadır.

2.3 GENÇ KADINLARIN SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ VE ÇALIŞMA DURUMLARI

Araştırma projemizin bu bölümünde birinci amacımız genç kadınların sosyo-ekonomik karakteristiklerini ve çalışma durumlarını ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerçekleştirilen Hanehalkı İşgücü Anketi’nde 15-24 yaş arası deneklere sorulan çeşitli sorular incelenmiştir. Bu sorular 3 ana grup altında toplanmıştır. Bunlardan ilki sosyo-ekonomik veriler olarak adlandırmadığımız ve kadınların medeni durumu, aldığı eğitim, okur-yazarlık durumu, herhangi bir eğitim programına katılma, eğitime devam etme, çalışma durumları gibi daha genel veriler üzerine durulmuştur. İkinci grup veriler çalışan kadınların çalışma koşullarının ortaya koyulduğu verilerdir. Üçüncü grup veriler ise çalışmayan kadınların işsizlik bilgilerinin ortaya konulduğu verileri kapsamaktadır.

2.3.1 Kadınların Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Tablo 1, 15-24 yaş arası gençlerin medeni durumu hakkında bilgi vermektedir. Tabloya göre bu yaş grubundaki gençlerin %14’ü evlenmiş görünmektedir. Cinsiyete göre bir karşılaştırılma yapıldığında %6’ya karşılık %22’yle evli kadınların oranının çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Veri, Türkiye’de kadınların erkeklerden daha erken yaşta evlendiğini desteklemektedir.

TABLO 1. CİNSİYETE GÖRE MEDENİ DURUM (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Medeni durum			
		Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Dul
15-24 yaş arası	Erkek	94	6	0	0
	Kadın	78	22	0	0
	Toplam	86	14	0	0

Bu yaş arası gençlerin eğitim düzeyini gösteren en son bitirdikleri okul tablo 2’de yer almaktadır. Buna göre bu yaş arası gençlerin %58’nin ortaokul, mesleki ortaokul veya ilköğretimi, %16’sının mesleki lise ve %9’unun genel liseyi bitirdikleri görülmektedir. %9’la yüksekokul, fakülte ve üzerini bitirenlerin yüzdesi oldukça düşüktür. İlginç bir durum herhangi bir okul bitirmeyenlerin deneklerin %11’ini oluşturmasıdır. Zorunlu eğitimin

olduğu Türkiye’de böyle bir oran yüksek görünmektedir. Bu sonuçlar bize 15-24 yaş arası gençlerin eğitim düzeylerinin göreceli olarak düşük olduğuna işaret etmektedir. Cinsiyete göre bir karşılaştırma yapıldığında kadınların erkeklere göre dezavantajlı oldukları göze çarpmaktadır. Yine kadınlar arasında en büyük grubu ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim oluştururken, bu grubun yüzdesi %55’le erkeklerinkinden geride kalmaktadır. Benzer bir durum genel lise, mesleki veya teknik lise ve yüksekokul, fakülte ve üzeri için de geçerlidir. Bunun tersine herhangi bir okul bitirmeyen kadınların oranı, %7’ye karşılık %15’le erkeklerden oldukça yüksektir.

Bir okul bitirmeyenler arasında okuryazarlık durumları da ankette sorulan sorular arasındadır. Bu değişken incelendiğinde, bir okul bitirmeyen deneklerin %23’nün okuma yazma bilmediklerini beyan ettiği görülmektedir. Bu yüzde 15-24 yaş arası tüm gençler arasında %2,5’e tekabül etmektedir. Bu yüzde bir okul bitirmeyen kadınlar arasında %24’e yükselirken erkekler arasında %20’ye düşmektedir. Okuryazarlık durumunda da kadınların erkeklere göre daha dezavantajlı oldukları gözlemlenmektedir.

TABLO 2. EN SON BİTİRİLEN OKUL (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Bir okul bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim	Genel lise	Mesleki veya teknik lise	Yüksekokul, fakülte ve üzeri
15-24 yaş arası	Erkek	7	0	61	16	9	6
	Kadın	15	0	55	15	8	7
	Toplam	11	0	58	16	9	6

TABLO 3. OKURYAZARLIK DURUMU (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Evet	Hayır
15-24 yaş arası	Erkek	80	20
	Kadın	76	24
	Toplam	77	23

Araştırmada deneklere sorulan sorulardan bir tanesi eğitimlerine devam edip etmedikleridir. Veriler bize 15-24 yaş arası gençlerin %48’nin eğitimlerine devam ettiklerini göstermektedir. Bu oran kadınlar arasında %45’e düşerken, erkekler arasında %51’e yükselmektedir. Yani 15-24 yaş arası gençler arasında kadınların %55’i ve erkeklerin %46’sı eğitimlerini bitirdiklerini beyan etmektedirler. 15-24 yaş arası tüm deneklere herhangi bir özel ders veya düzenli eğitim sistemi dışında bir kursa katılıp katılmadıkları sorulduğunda deneklerin %11’nin bu tür bir programa katıldıkları gözlemlenmektedir. Bu konuda kadınlar ve erkekler arasında belirgin bir farklılık bulunmamaktadır.

TABLO 4. EĞİTİME DEVAM ETME DURUMU (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Evet	Hayır
15-24 yaş arası	Erkek	51	49
	Kadın	45	55
	Toplam	48	52

TABLO 5. HERHANGİ BİR ÖZEL DERS VEYA DÜZENLİ EĞİTİM SİSTEMİ DIŞINDA BİR KURSA KATILIM (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Evet	Hayır
15-24 yaş arası	Erkek	10	90
	Kadın	11	89
	Toplam	11	89

Referans haftası içinde aynı (mal) ya da nakdi (para) gelir elde etmek amacıyla bir işte çalışıp çalışmadıkları ankette deneklere sorulan sorular arasındadır. Sonuçlara (Tablo 6) göre 15-24 yaş arası gençlerin %26'sı bir işte çalıştıklarını bildirmişlerdir. Bu oran kadınlar söz konusu olduğunda %18'e düşmek, erkekler için %35'e yükselmektedir. Bu yaş grubu gençler arasında kadınların çalışma oranının oldukça düşük olduğu göze çarpmaktadır.

TABLO 6. GENÇLERİN BİR İŞTE ÇALIŞMA DURUMU (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Evet	Hayır
15-24 yaş arası	Erkek	35	65
	Kadın	18	82
	Toplam	26	74

2.3.2 Çalışan Kadınların Çalışma Koşulları

Pek çok araştırma çalışan kadınların çalışma koşullarının erkeklerinkinden bir hayli farklı olduğunu ve pek çok kadının karşı cinslerine göre dezavantajlı bir konumda çalıştığını iddia etmektedir. Bu bölümün amacı, bu iddiaların çalışan genç kadınlar için ne kadar geçerli olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bu hedef doğrultusunda, Hanehalkı Araştırma Projesi'nde deneklere sorulan iki farklı soru grubuna bakılmaktadır. Bunlardan ilki, kadınların kendi durumlarıyla ilgili ücretli, sigortalı, tam zamanlı, sürekli çalışıp çalışmadığı, çalıştığı işyerinde idare sorumluluğu olup olmadığı, bu işi nasıl bulduğu, işten sağladığı gelirin miktarı gibi kişisel soruları kapsamaktadır. İkinci grup sorular kadınların çalıştığı iş yerlerinin koşullarıyla ilgilidir. Bunlar arasında işyerinin iş kolu, iş yerinin kurumsal statüsü ve iş yerindeki çalışan sayısı gibi konuları kapsamaktadır.

2.3.2.1 İş Durumu Bilgileri

Çalışanların iş bilgileriyle ilgili ilk soru deneklerin iş durumlarının sorulduğu ve iş yerinde ücretli, işveren, kendi hesabına ya da ücretsiz aile işçisi cevaplarından birisini işaretledikleri sorudur. 15-24 yaş grubu arasında en geniş kitleyi %77'yle bir iş yerinde ücretli olarak çalışanlar, %18'le ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlar ve %4'le kendi hesabına çalışanlar takip etmektedir. Kadın ve erkekleri karşılaştırdığımızda en belirgin farkın ücretsiz aile işçisi ve kendi hesabına çalışanlarda görüldüğü anlaşılmaktadır. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların %23'le erkeklerden %8 daha fazla olduğunu, buna karşılık, kendi hesabına çalışan kadınların erkeklerden %5 daha az olduğu görülmektedir. Ücretli olarak çalışan kadınlarla erkekler birbirlerine yakın orandadır.

TABLO 7. ÇALIŞANIN İŞTEKİ DURUMU (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Ücretli	İşveren	Kendi hesabına	Ücretsiz aile işçisi
15-24 yaş arası	Erkek	78	1	6	15
	Kadın	75	0	1	23
	Toplam	77	1	4	18

15-24 yaş arası çalışan gençler arasında herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olma durumu Tablo 8’de gösterilmektedir. Bu sonuçlara göre, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olduğunu bildirenlerin yüzdesinin %50’yle oldukça düşük olduğu görülmektedir. Çalışanların %77’sinin ücretli olarak çalıştığını bildirdikleri düşünüldüğünde, bu grup içerisinde de sigortasız çalışma durumunun yaygın olduğu göze çarpmaktadır. Cinsiyete göre bir karşılaştırma yapıldığında, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olan kadınların %53’le erkeklerden %5 daha fazla olduğu görülmektedir. Erkekler bu konuda kadınlardan daha dezavantajlı görünmektedir.

TABLO 8. ÇALIŞANIN SOSYAL GÜVENLİK KURUMUNA KAYITLI OLMA DURUMU (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Evet	Hayır
15-24 yaş arası	Erkek	48	52
	Kadın	53	47
	Toplam	50	50

Bu grup içerisinde deneklere sorulan bir başka soru deneklerin iş çalışma şekliyle ilgili olan ve deneklerin tam zamanlı mı yoksa yarı zamanlı mı çalıştıklarını belirttikleri sorudur. Buna göre 15-24 yaş arası gençlerin %85’nin tam zamanlı olarak çalıştıklarını beyan ettikleri görülmektedir. Bu oranın %77’yle kadınlarda erkeklerden %11 daha düşük olduğu göze çarpmaktadır. Tablo 10 yarı zamanlı deneklerin neden işlerinde yarı zamanlı çalıştıkları sorusuna verdikleri cevapları göstermektedir. Tabloya göre erkekler kadınlar arasında bir farklılık göze çarpmaktadır. İşin niteliği gereği yarı zamanlı çalıştıklarını bildirenler hem kadın hem de erkeklerde en büyük grubu oluşturmasına rağmen, bu cevabı işaretleyen kadınların %57’ye karşılık %68’le erkeklerden daha fazla olduğu dikkate değerdir. Buna karşın, kadınların %19’una karşılık erkeklerin %33 eğitimlerine devam ettikleri için yarı zamanlı çalıştıklarını bildirmişlerdir. İlginç bir sonuç, tam zamanlı bir iş bulamadıkları için yarı zamanlı çalıştıklarını bildirenlerin hem erkekler hem de kadınlar arasında göreceli olarak düşük olmasıdır; sırasıyla %6 ve %3. Bu, gençler arasında yarı zamanlı çalışma durumunun bir zorunluluktan çok bir tercih meselesi olduğuna işaret etmektedir.

TABLO 9. ÇALIŞANIN İŞYERİNDE ÇALIŞMA ŞEKLİ (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Tam zamanlı	Yarı zamanlı
15-24 yaş arası	Erkek	88	12
	Kadın	77	23
	Toplam	85	15

TABLO 10. ÇALIŞANIN NEDEN YARI ZAMANLI ÇALIŞTIĞI (%)

Deneğin yaşı		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
15-24 yaş arası	Ailedeki çocuklara baktığı için	0	1	1
	Ailedeki bakıma muhtaç yetişkinlere baktığı için	0	1	0
	Eğitimine devam ettiği için	33	19	26
	Diğer ailevi ve kişisel nedenler	2	7	5
	Tam zamanlı bir iş bulamadığı için	6	3	5
	İşin niteliği gereği	57	68	62
	Diğer ailevi ve kişisel nedenler	2	1	2

Deneklere sorulan benzer bir soru çalışılan işin süreklilik durumuyla ilgilidir. Tablo 11'e göre çalışan 15-24 yaş arası gençlerin %14'ü gibi düşük bir yüzdesi, geçici olarak bu işte çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu durum kadın ve erkekler arasında birbirinden pek farklı değildir. Cinsiyetler arasında temel farklılık geçici deneklerin geçici bir işte çalışma gerekçelerinde ortaya çıkmaktadır. Sürekli bir iş bulamadığı için geçici bir işte çalıştıklarını bildirenler hem kadın hem de erkeklerde en büyük grubu oluştururken, bu nedeni bildiren kadınlar, %56'yla erkeklerden %16 daha düşüktür. Buna karşılık sözleşmenin eğitim sürecini kapsadığı için (stajyer veya çırak) geçici bir işte çalıştıklarını beyan eden kadınlar %33'le erkeklerden %14 daha yüksektir. Bu durum geçici stajyer veya çırak olarak çalışan kadınların erkeklerden daha fazla olduğuna işaret etmektedir.

TABLO 11. ÇALIŞANIN İŞİNİN SÜREKLİLİK DURUMU (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Sürekli	Geçici
15-24 yaş arası	Erkek	86	14
	Kadın	85	15
	Toplam	86	14

TABLO 12. ÇALIŞANIN NEDEN SÜREKLİ BİR İŞTE ÇALIŞMADIĞI (%)

Deneğin yaşı		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
15-24 yaş arası	Sürekli bir iş bulamadığı için	72	56	67
	Sürekli bir iş istemediği için	2	3	2
	Sözleşmesi eğitim sürecini kapsadığı için (stajyer, çırak)	19	33	24
	Deneme süresinde olduğu için	1	1	1
	Diğer	5	7	6

Çalışan kadınların iş durumlarıyla ilgili incelenen bir başka konu, bu grubun karşı cinslerine göre daha az idari sorumluluk alıp almadıklarıdır. Tablo 13 çalışan gençlere mevcut işlerinde bir idari sorumlulukları olup olmadığı sorusuna kadın ve erkeklerin verdiği cevapları göstermektedir. Sonuçlar, bu yaş grubunda çalışan deneklerin %2'yle idari sorumluluk aldıklarını bildirenlerin oranının çok düşük olduğunu ve bu durumun kadın ve erkekler arasında benzer olduğunu göstermektedir.

TABLO 13. ÇALIŞANIN MEVCUT İŞTEKİ İDARİ SORUMLULUĞU (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Evet	Hayır
15-24 yaş arası	Erkek	2	98
	Kadın	2	98
	Toplam	2	98

İncelenen bir başka konu çalışan gençlerin işlerini nasıl bulduklarıyla ilgilidir. Bu kapsamda deneklere bu soruya “kendi imkanlarımla”, “Türkiye İş Kurumu kanalıyla”, “özel istihdam ofisleri kanalıyla”, “akraba, eş, dost aracılığıyla” ve “diğer” seçeneklerinden bir tanesini işaretleyerek cevap vermeleri istenmiştir. Genel olarak bakıldığında hem kadın hem de erkekler arasında çalıştıkları işleri kendi imkanlarıyla bulduklarını bildirenlerin %63’le en büyük grubu oluşturduğu görülmektedir. Bu grubu %34’le akraba, eş, dost aracılığıyla bulduklarını bildirenler izlemektedir. Daha resmi ve profesyonel kurumlardan yardım aldıklarını beyan edenlerin yüzdesi oldukça düşüktür. Bu bize, insanların iş ararken daha kişisel ilişkiler üzerinden iş aramayı tercih ettiklerine işaret etmektedir. Kadınlar ve erkekler arasında bir karşılaştırma yapıldığında kadınların %67’sini çalıştıkları işleri kendi imkanlarıyla bulduklarını beyan ettikleri görülmektedir. Bu yüzde erkekler arasında %61’de kalmaktadır. Bunun aksine, erkekler arasında akraba, eş, dost aracılığıyla iş bulanların yüzdesi %36’yla kadınların 6 puan üzerindedir.

TABLO 14. ÇALIŞANIN İŞİNİ NASIL BULDUĞU (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Kendi imkanlarımla	Türkiye İş Kurumu kanalıyla	Özel istihdam ofisleri kanalıyla	Akraba, eşi dost aracılığıyla	Diğer
15-24 yaş arası	Erkek	61	1	0	36	2
	Kadın	67	1	0	30	3
	Toplam	63	1	0	34	2

Bu grup içerisinde incelenen son konu çalışanların çalıştıkları işlerinden elde ettikleri gelirle ilgilidir. Tablo 15, kadınların elde ettikleri ortalama gelirin beklenenin aksine erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Verilere göre, kadınların, çalıştıkları işten ortalama 832 lira aylık gelir elde ederken, bu rakam erkekler için 726 lirada kalmaktadır. Bu sonuçların dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Birincisi tablodan görüleceği gibi bu sorulara cevap verenlerin sayısı oldukça az olması sonuçların istatistiki geçerliğini zayıflatmaktadır. İkincisi kadınların ortalamalarının standart sapmasının erkeklerinkinden yüksek olması kadınlar arasında daha dengesiz bir dağılımın olası varlığına işaret etmektedir.

TABLO 15. ÇALIŞANIN ELDE ETTİĞİ GELİR

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Ortalama	Sayı	Standart sapma
15-24 yaş arası	Erkek	7,26	53	8,720
	Kadın	8,32	19	10,409
	Toplam	7,54	72	9,131
24 yaşından büyük	Erkek	9,93	268	11,105
	Kadın	8,46	50	10,373
	Toplam	9,70	318	10,991

2.3.2.2 İşyeri Bilgileri

Bu bölümün son kısmı kadınların çalıştıkları işyerlerinin koşullarının erkeklerinkinden farklı olup olmadığını ortaya koyma amacını gütmektedir. Bu doğrultuda, Hanehalkı İşgücü Anketi'nde deneklere sorulan üç soru incelenecektir. Bunlardan ilki deneklere çalıştıkları işyerinin statüsünün sorulduğu sorudur. Bu bağlamda, tablo 16, 15-24 yaş arası gençlerin çalıştıkları işyerinin özel mi yoksa bir kamu kuruluşu mu olduğunu göstermektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere deneklerin sadece %5'i bir kamu kuruluşunda çalıştıklarını belirtmektedir, geri kalanı özel kuruluşlarda istihdam edilmektedir. Kadınlar ve erkekler karşılaştırıldığında kadınların kamu kuruluşlarında çalışma oranlarının %3'e karşılık %9'la erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

TABLO 16. ÇALIŞANIN İŞ YERİNİN STATÜSÜ (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Özel	Kamu	Diğer
15-24 yaş arası	Erkek	97	3	0
	Kadın	91	9	0
	Toplam	95	5	0

Özel bir kuruluşta çalışan deneklere iş yerlerinin durumunun ne olduğu sorulmuş ve deneklerin "tarla ve bahçe", "düzenli işyeri", "pazar yeri", "seyyar ve sabit olmayan işyeri" ve "ev" seçeneklerinden bir tanesini seçmeleri istenmiştir. Tablo 17, 15-24 yaş arası gençlerin %75'le büyük çoğunluğunun düzenli bir işyerinde çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Bu iş alanını %19'la tarla ve bahçe, %4'le seyyar veya sabit olmayan işyeri takip etmektedir. Evde ve pazaryerinde çalışanların yüzdesi oldukça düşüktür. Kadınlarla erkekler karşılaştırıldığında tarla veya bahçede çalışan kadınların erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Kadınların %27'si bu iş alanında çalıştıklarını belirtirken, bu yüzde erkeklerde %15'te kalmaktadır. Bunun tersine düzenli bir iş yerinde, seyyar veya sabit olmayan bir işyerinde çalışan erkekler kadınlardan sırasıyla %7 ve %6 fazladır.

TABLO 17. ÇALIŞANLARIN İŞYERİ DURUMLARI (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Tarla, bahçe	Düzenli işyeri	Pazar yeri	Seyyar veya sabit olmayan işyeri	Evde
15-24 yaş arası	Erkek	15	77	1	6	0
	Kadın	27	70	0	0	2
	Toplam	19	75	1	4	1

İş yerinin kurumsallaşma düzeyine işaret edebilecek olan işyerindeki çalışan sayısı bu bölümde inceleme altına alınan son veridir. Tablo 18, çalışılan iş yerinde ortalama insan sayısı göstermektedir. Deneklere “10’dan az”, “11-24 kişi”, “25-49 kişi”, “50-249 kişi”, “250-499 kişi” ve “500 ve daha fazla kişi” seçeneklerinden bir tanesini işaretlemeleri istenmiştir. Tüm deneklerin çalıştıkları işyerinde ortalama insan sayısı 2’inci seçenektir, yani 11-24 kişi. Bu ortalama kadınlarda 2,18’le biraz daha yüksek olmasına rağmen, her iki grubun da çalıştıkları işyerlerinin küçük ölçekli ve az profesyonelleşmiş olduğunu söylemek doğru olacaktır.

TABLO 18. ÇALIŞILAN İŞYERİNDE ÇALIŞAN SAYISI

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Ortalama	Sayı	Standart sapma
15-24 yaş arası	Erkek	1,91	1798	1,351
	Kadın	2,18	909	1,435
	Toplam	2,00	2707	1,385

2.3.3 Çalışmayan Kadınların İşsizlik Bilgileri

Bu bölümün amacı çalışmayan gençlerin ve kadınların çalışmama durumuyla ilgili verileri ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda Hanehalkı İşgücü verisinde deneklere sorulan 6 ayrı soru ve deneklerin bu sorulara verdikleri cevaplar incelenecektir. Bu sorulardan ilki çalışmayan gençlere son bir ay içerisinde iş arayıp aramadıkları sorusudur. Tablo 19’den de görüleceği üzere çalışmayan deneklerin sadece %7’si bu dönem içerisinde iş aradıklarını bildirmişlerdir. Bu oran erkeklerde %11 iken kadınlarda %4’e düşmektedir. Bu soruya hayır diyenlere son 3 ayda iş arayıp aramadıkları sorulduğunda ciddi bir değişiklik göze çarpmamaktadır. Ancak erkeklerin %2’si kadınlar %1’i son üç ay içerisinde iş aradıklarını bildirmişlerdir. Bu sonuçlar 15-24 yaş arası çalışmayan gençler arasında iş arayanların yüzdesinin özellikle kadınlar için oldukça düşük olduğunu göstermektedir.

TABLO 19. ÇALIŞMAYANLAR İÇİN SON 1 AY İŞ ARAMA DURUMU (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Evet	Hayır
15-24 yaş arası	Erkek	11	89
	Kadın	4	96
	Toplam	7	93

HAYIR DİYENLER İÇİN SON 3 AYDA İŞ ARAMA

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Evet	Hayır
15-24 yaş arası	Erkek	2	98
	Kadın	1	99
	Toplam	1	99

İş aradığını bildiren deneklere ayrıca iş aramaya başladıklarında durumlarının ne olduğu sorulmuş ve deneklerin “geçici bir işte çalışıyordum/iş bitti”, “işten çıkarıldım”, “kendi isteğimle işten ayrıldım”, “işyerini kapattım”, “ücretsiz aile işçisi olarak çalışıyordum”, “düzenli eğitime devam ediyordum” veya “yeni mezun olmuştum”, “kursa veya bir eğitim programına devam ediyordum”, “askerden yeni gelmişim”, “ev işleriyle meşguldüm” ya da “diğer” seçeneklerinden bir tanesini işaretlemeleri istenmiştir. Sonuçlar kadın ve erkekler arasında farklılıklara işaret etmektedir. Kadınlar arasında en büyük grubu %29’la düzenli eğitime devam ediyordum veya yeni mezun olmuştum cevabını verenler

oluşturmaktadır. Bu grubu sırasıyla %21'le kendi isteğiyle işten ayrılanlar, %19'la ev işleriyle meşgul olanlar, %13'le geçici bir işte çalışanlar, %9'la işten çıkarılanlar ve %6'yla bir kursa veya bir eğitim programına devam edenler takip etmektedir. Erkeklerde en büyük grubu %38'le geçici bir işte çalışanlar oluşturmaktadır. Bu grubu %16'yla düzenli eğitime devam ediyordum veya yeni mezun olmuştum cevabını verenler, %15'le kendi isteğiyle işten ayrılanlar, %13'le işten çıkarılanlar, %11'le askerden gelenler takip etmektedir. Geçici bir işte çalışanlar, işten çıkarılanlar, kendi isteğiyle işten ayrılanlar ve işyerini kapatanlar birlikte değerlendirildiğinde 15-24 yaş arası çalışmayan gençlerin %49'unun daha önce çalıştığı ortaya çıkmaktadır. Bu oran kadınlar arasında %44 iken erkekler arasında %68'dir.

TABLO 20. İŞ ARAYANLARIN İŞ ARAMAYA BAŞLADIKLARINDAKİ DURUMLARI (%)

Deneğin yaşı		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
15-24 yaş arası	Geçici bir işte çalışıyordu/iş bitti	38	13	29
	İşten çıkartıldı	13	9	11
	Kendi isteğiyle işten ayrıldı	15	21	17
	İşyerini kapattı/iflas etti	2	2	2
	Ücretsiz aile işçisi olarak çalışıyordu	1	0	1
	Düzenli (örgün) eğitime devam ediyordu veya yeni mezun olmuştu	16	29	21
	Kursa veya bir eğitim programına devam ediyordu	3	6	4
	Askerden yeni gelmişti	11	0	7
	Ev işleriyle meşguldü	0	19	6
	Diğer	1	0	1

Son bir veya üç ayda iş aramadıklarını beyan eden deneklere neden iş aramadıkları sorulmuş. Deneklerin verdikleri cevaplar tablo 21'de belirtilmiştir. Bu bağlamda, %64'le eğitimlerine devam ettikleri için iş aramadıklarını söyleyenler en büyük grubu oluşturmaktadır. Bunu ev işleriyle meşgul olanlar %22'yle takip etmektedir. Diğer seçenekler %3'ün üzerine çıkmamaktadır. Örneğin, daha önce iş aradığını ama bulamadığını bildirenlerin oranı yalnızca %2'dir. Bu durum 15-24 yaş arası gençlerde iş aramama sebebinin iş bulamadığı için bir zorunluluk olmanın ötesinde bir tercih gibi görünmektedir. Kadın ve erkekler karşılaştırıldığında sıralamanın aynı olduğu göze çarparken, kadınlar söz konusu olduğunda eğitime devam ettiği için iş aramayanların yüzdesinin %52'ye düştüğü, bunun tersine ev işleriyle meşgul olduğu için iş aramayanların yüzdesinin %38'e yükseldiği görülmektedir. Ev işleriyle meşgul olmanın hiçbir erkek tarafından işaretlenmemiş olması ev işi görevinde kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe işaret etmektedir.

TABLO 21. ÇALIŞMAYAN VE İŞ ARAMAYANLAR ARASINDA İŞ ARAMAMA NEDENİ (%)

Deneğin yaşı		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
15-24 yaş arası	İş buldu başlamak için bekliyor	0	4	0
	Eski işine geri çağrılmayı bekliyor/ mevsimlik çalışıyor	1	0	1
	Daha önce çok aradı ancak bulamadı	4	0	2
	Kendi vasıflarına uygun bir iş bulabileceğine inanmıyor	3	1	2
	Eğitimine/öğretimine devam ediyor	81	52	64
	Ev işleri ile meşgul	0	38	22
	Ailedeki çocuklara bakıyor	0	2	1
	Ailedeki bakıma muhtaç yetişkinlere bakıyor	0	0	0
	Hem ailedeki çocuklara hem de bakıma muhtaç yetişkinlere bakıyor	0	0	0
	Diğer ailevi ve kişisel nedenler	3	2	3
	Özürlü veya hasta	4	1	2
	Diğer	4	1	2

Ankette sorulan bir başka soru çalışmayan gençlerin iş deneyimlerinin olup olmadığı ile ilgilidir. Tablo 22'nin işaret ettiği üzere bu grup içerisinde geçmiş iş deneyimi olanların yüzdesi %29'dur. Kadınlar ve erkekler karşılaştırıldığında, bu yüzdenin kadınlarda %23 erkeklerde ise %36 olduğu görülmektedir. Anket sonuçlarına göre 15-24 yaş arası çalışmayan gençler arasında geçmiş iş deneyimi olan kadınlar erkeklerden daha azdır. Geçmiş deneyimi olanlar arasında en son çalıştığı işteki durumuna bakıldığında gençler arasında en büyük grubu %79'la ücretli, maaşlı veya yevmiyelilerin oluşturduğu göze çarpmaktadır. Bu grup kadınlarda %78 ile erkeklerden %2 daha azdır. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlar %19'la ikinci grubu oluşturmaktadır. Bu yüzde kadınlarda %20'ye yükselirken erkeklerde %18'e gerilemektedir. Sonuçlar bize çok belirgin bir fark olmamakla birlikte geçmiş iş deneyimi olan çalışmayan genç kadınların karşı cinslerine göre daha fazla ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıklarını göstermektedir.

TABLO 22. ÇALIŞMAYANLAR ARASINDA GEÇMİŞ İŞ DENEYİMİ (%)

Deneğin yaşı	Cinsiyet	Evet	Hayır
15-24 yaş arası	Erkek	36	64
	Kadın	23	77
	Toplam	29	71

TABLO 23. ÇALIŞMAYAN GENÇLERİN EN SON ÇALIŞTIĞI İŞTEKİ DURUMU (%)

Deneğin yaşı		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
15-24 yaş arası	Ücretli, maaşlı veya yevmiyeli	80	78	79
	İşveren	0	0	0
	Kendi hesabına	2	2	2
	Ücretsiz aile işçisi	18	20	19

Ankette çalışmayan ve geçmiş iş deneyimi olan gençlerin bu işlerinden neden ayrıldıkları da sorulmaktadır. Tablo 24 gençlerin bu soruya verdiği cevapları yüzdesel olarak göstermektedir. Kadınlar ve erkeklerin işten ayrılma sebeplerinin birbirinden farklı olduğu ilk göze çarpan bulgulardandır. Sonuçlara göre erkekler için en yüksek işten ayrılma nedeni %33'le "geçici bir işti ve bitti" seçeneğidir. Bunu %29'la "eğitim öğretim", %13'le "mevsimlik çalışıyordu", %10'la "işinden memnun değildi", %8'le "işten çıkarıldı/işyeri kapandı/iflas etti" seçeneğini işaretleyen gruplar gelmektedir. Kadınlarda en büyük işten ayrılma nedeni, yine geçici bir iş olması ve bitmesiyken, bu oran erkekler için %24'le çok daha düşüktür. Kadınlar arasında diğer nedenler sırasıyla %17'yle mevsimlik işçi olarak çalışma, %16'yla işinden memnun olmama ve %16'yla eşinin isteği üzerinedir. Bu nedenlerin hepsi erkekler için daha yüksektir. Bunun tersine, eğitim ve öğretimden dolayı işten ayrılanların oranı kadınlar arasında %12'de kalmıştır. Sonuçlar bize işten ayrılma nedenlerinin genel olarak gençlerin tercihleri olmadığı ve işin geçici bir iş olmasında, mevsimlik olmasından veya işten çıkarılma gibi zorunlu nedenlerden kaynaklandığına işaret etmektedir. Kadınlarda temel farklılık, eşlerinin isteği üzerine işten ayrılan kadınların bir hayli çok olmasıdır.

TABLO 24. ÇALIŞMAYANLAR ARASINDA GEÇMİŞ İŞTEN AYRILMA NEDENİ (%)

Deneğin yaşı		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kadın	
15-24 yaş arası	Geçici bir işti bitti	33	24	29
	Mevsimlik çalışıyordu	13	17	15
	İşten çıkartıldı/işyeri kapandı/iflas etti	8	6	8
	İşinden memnun değildi	10	16	13
	Kendisinin hastalanması veya sakatlanması	2	2	2
	Ailedeki çocuklara veya bakıma muhtaç yetişkinlere baktığı için	0	3	1
	Eşinin isteği üzerine/evlilik nedeniyle	0	16	7
	Eğitim ve öğretim	29	12	21
	Askere gitti	3	0	2
	Diğer	2	4	3
	Toplam	100	100	100

2.4 SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLER: OKUMUYOR VEYA ÇALIŞMIYOR OLMA DURUMUNUN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ

Projenin nicel analizinin ikinci önemli amacı Türkiye’de 15-24 yaş arası ne çalışan ne okuyan gençlerin ve ne okuyan ne çalışan kadınların diğer akranlarına göre sosyo-ekonomik düzeyde ne kadar farklılaştığını anlamaktır. Bu amaç doğrultusunda iki değişkeninin, yani ne okuyor ne de çalışıyor olmak ve cinsiyetin, TÜİK tarafından gerçekleştirilen Hanehalkı İşgücü Araştırması verilerini kullanılarak sosyo-ekonomik karakteristikleri ortaya çıkarılacaktır. Araştırmada mevcut ve incelenecek olan temel değişkenler sırasıyla yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, okuryazarlık durumu, yaşanılan coğrafi bölge ve yaşanılan coğrafi birimin büyüklüğü (kır/kent) gibi kişisel bilgileri kapsamaktadır.

Tablo 25 okuma çalışma durumunun farklı yaş grupları arasındaki dağılımını göstermektedir. Toplam deneklerin %52’sinin ne okuduğuna ne de çalıştığına işaret eden tablo, 15-24 yaş arası gençlerin %32’sinin ne okuyan ne de çalışan bireylerden oluştuğunu, 24 yaşından büyük deneklerin ise %57’sinin ne okuyan ne de çalışan bireylerden oluştuğunu göstermektedir. İki yaş grubu arasında %25 olan fark, yaşın okuma ve çalışma durumu üzerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır.

TABLO 25. NE OKUYAN NE ÇALIŞAN DENEKLERİN YAŞ GRUPLARI DAĞILIMI

Deneğin okuma çalışma durumu		Deneğin yaşı		Toplam
		15-24 yaş arası	24 yaşından büyük	
Ne okuyan ne çalışan	Sayı	3193	22323	25516
	%	32	57	52
Okuyan veya çalışan	Sayı	6933	16566	23499
	%	68	43	48
Toplam	Sayı	10126	38889	49015
	%	100	100	100

Tablo 26, 15-24 yaş arası gençlerin çalışma durumuna göre cinsiyet dağılımını göstermektedir. Buna göre erkekler ve kadınlar arasında ne okuyan ne çalışan grubun sırasıyla %21 ve %42’le birbirlerinden hayli farklı olduğu görülmektedir. Bu haliyle cinsiyetin okuma çalışma durumu üzerine etkisi yüksek görünmektedir.

TABLO 26. NE OKUYAN NE ÇALIŞAN GENÇLERİN CİNSİYET DAĞILIMI

Deneğin yaşı	Cinsiyet		Ne okuyan ne çalışan	Okuyan veya çalışan	Toplam
15-24 yaş arası	Erkek	Sayı	1069	3960	5029
		%	21	79	100
	Kadın	Sayı	2124	2973	5097
		%	42	58	100
	Toplam	Sayı	3193	6933	10126
		%	32	68	100

Raporun hedefi kapsamında okuma ve çalışma durumuyla ilişkisi incelenen bir başka değişken, gençlerin medeni durumudur. Tablo 27 ne okuyan ne çalışan gençlerle, okuyan veya çalışan gençlerin bir karşılaştırmasını vermektedir. İki grup arasında belirgin bir farklılık göze çarpmaktadır. İlk grupta olan gençlerin %69'nün, ikinci grupta olan gençlerin %93'sinin hiç evlenmediği görülmektedir. Her iki grup içerisinde evli olanların oranı sırasıyla %30 ve %6'dır. Her iki grup arasında cinsiyete göre dağılıma bakıldığında yine temel farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Ne okuyan ne çalışan kadınlar arasında hiç evlenmeme oranı %57 iken bu oran okuyan veya çalışan kadınlar arasında %93'tür. Tersi bir durum evli olanlar için geçerlidir, ilk gruptaki kadınların %42'si evliyken, ikinci grup içerisinde bu oran %7'de kalmaktadır. Farklı bir durum, erkekler için geçerlidir. Ne okuyan ne çalışan genç erkeklerin de çalışan veya okuyan genç erkeklerin de %94'ü hiç evlenmediklerini beyan etmişlerdir. Veri, medeni durumun her iki cinsin çalışma okuma durumuyla farklı bir ilişkisi olduğunu göstermektedir. Ne okuyan ne çalışan genç erkeklerin diğer hemcinslerine göre evlenme durumu aynı iken ne okuyan ne çalışan kadınlar arasında evlenmeme durumu diğer hemcinslerine göre daha düşüktür.

TABLO 27. NE OKUYAN NE ÇALIŞAN GENÇLERİN MEDENİ DURUMU (%)

Deneğin Yaşı		Medeni durum					Toplam
		Cinsiyet	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Dul	
15-24 yaş arası	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	94	6	0	0	100
		Kadın	57	42	0	0	100
		Toplam	69	30	0	0	100
	Okuyan veya çalışan	Erkek	94	6	0	0	100
		Kadın	93	7	1	0	100
		Toplam	93	6	0	0	100

Tablo 28 en son bitirilen okulun okuma çalışma durumuyla olan ters ilişkiyi ortaya koymaktadır. Veriler en son bitirilen okulun okuma çalışma durumuna negatif bir şekilde etki ettiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, ne okuyan ne çalışan gençler arasında %47'le ilköğretim bitirenlerin en büyük grup olduğu görülmektedir. Bu yüzde okuyan ve çalışan gençler arasında %64'e yükselmektedir. Bir okul bitirmeyenler birinci grubun %24'ünü oluştururken, ikinci grubun ancak %5'ni oluşturmaktadır. Her iki grup içerisinde genel lise, mesleki veya teknik lise, yüksekokul, fakülte ve üzerini bitirenlerin oranı yaklaşık olarak aynıdır. Cinsiyetler arasında bir karşılaştırma yapıldığında ne okuyan ne çalışan kadınların eğitim düzeyinin bu gruptaki erkeklerden daha düşük olduğu, fakat okuyan veya çalışan kadınların eğitim düzeyinin bu gruptaki erkeklerle hemen hemen aynı olduğu görülmektedir.

TABLO 28. NE OKUYAN NE ÇALIŞAN GENÇLERİN EĞİTİM DURUMU (%)

Deneğin Yaşı		Cinsiyet	Bir okul bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim	Genel lise	Mesleki veya teknik lise	Yüksekokul, fakülte ve üzeri	Toplam
15-24 yaş arası	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	16	0	47	20	11	6	100
		Kadın	28	0	45	13	7	5	100
		Toplam	24	0	45	16	9	6	100
	Okuyan veya çalışan	Erkek	5	0	65	15	9	6	100
		Kadın	5	0	62	17	8	8	100
		Toplam	5	0	64	16	9	6	100

Tablo 29 bir okul bitirmediklerini beyan eden denekler arasında okuryazarlık durumu karşılaştırmaktadır. Genel olarak bakıldığında ne okuyan ne çalışan gençler arasında okuma yazması olanların oranı %70 iken bu oran okuyan veya çalışan gençler arasında %91'dir. Benzer şekilde ne okuyan ne çalışan gençler arasında okuma yazması olan kadınların oranı %73'yle bu gruptaki erkeklerden daha yüksek iken; okuyan ve çalışan gençler arasında kadınların okuryazarlık oranı bu gruptaki erkeklerinkinden daha düşüktür.

TABLO 29. BİR OKUL BİTİRMEYENLER ARASINDA OKURYAZARLIK DURUMU (%)

Deneğin yaşı	Deneğin okuma çalışma durumu	Cinsiyet	Evet	Hayır	Toplam
15-24 yaş arası	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	62	38	100
		Kadın	73	27	100
		Toplam	70	30	100
	Okuyan veya çalışan	Erkek	94	6	100
		Kadın	88	12	100
		Toplam	91	9	100

Okuma çalışma durumu üzerine etkisi olabileceği düşünülen bir başka değişken bireylerin yaşadıkları coğrafi bölgedir. Tablo 30 her bir grubun 11 coğrafi bölge içerisindeki yüzdesel dağılımlarını göstermektedir. Dağılımlarda bazı bölgeler için iki grup arasında büyük farklılıklar vardır. Verilere göre ne okuyan ne çalışan gençlerin, okuyan ve çalışan gençlere göre belirgin bir şekilde daha fazla olduğu bölgeler sırasıyla, Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu'dur. Tersinde, okuyan veya çalışan gençlerin ne okuyan ne de çalışanlara belirgin olarak daha yüksek olduğu bölgeler İstanbul ve Batı Marmara'dır. Diğer bölgelerde her iki grubun dağılımı yaklaşık olarak aynıdır. Bu dağılımlar kadın ve erkekler için benzer özellikler taşımaktadır.

TABLO 30. OKUMA ÇALIŞMA DURUMUNUN COĞRAFİ BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI (%)

	15-24 yaş arası					
	Ne okuyan ne çalışan			Okuyan veya çalışan		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
İstanbul	6	8	7	11	12	12
Batı Marmara	4	4	4	6	6	6
Ege	8	9	8	11	12	12
Doğu Marmara	8	7	7	8	8	8
Batı Anadolu	12	12	12	14	13	13
Akdeniz	12	12	12	13	14	13
Orta Anadolu	7	6	6	6	6	6
Batı Karadeniz	5	5	5	6	6	6
Doğu Karadeniz	6	3	4	5	5	5
Kuzeydoğu Anadolu	8	8	8	6	7	6
Orta Anadolu	6	7	7	5	4	4
Güneydoğu Anadolu	19	18	18	9	7	8
Toplam	100	100	100	100	100	100

Bu bölümde incelenen son değişken, 15-24 yaş arası gençlerin kır/kent yaşamının yaşamasının okuma çalışma durumuyla olan ilişkisidir. Tablo 31'de gösterildiği üzere, genel olarak gençlere bakıldığında ne okuyan ne çalışan gençlerin %35'inin kırdaki, buna karşılık okuyan veya çalışan gençlerin sadece %24'ünün kırdaki yaşadığı görülmektedir. Bu kır/kent yaşama durumunun okuma yazma durumuyla ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Ne okuyan ne çalışan kadınlara bakıldığında bu farklılığın daha da büyük olduğu görülmektedir. Bu gruptaki kadınların %33'ü kırdaki yaşarken çalışan veya okuyan kadınların sadece %23'ü kırdaki yaşamaktadır. Benzer bir durum erkekler için de geçerlidir. Bu durum bize kırdaki yaşayan kadınların ve erkeklerin okuyor veya çalışıyor olma durumunun kentte yaşayan kadın ve erkeklere göre daha düşük olduğuna işaret etmektedir.

TABLO 31. OKUMA ÇALIŞMA DURUMUNUN KIR/KENT DAĞILIMI (%)

Deneğin Yaşı	Deneğin okuma çalışma durumu	Cinsiyet	KIR/KENT		Toplam
			Kır	Kent	
15-24 yaş arası	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	38	62	100
		Kadın	33	67	100
		Toplam	35	65	100
	Okuyan veya çalışan	Erkek	24	76	100
		Kadın	23	77	100
		Toplam	24	76	100

2.5 SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN KADINLAR: OKUL VE İŞ DIŞINDA OLAN GENÇ KADINLARIN ZAMAN KULLANIMI VE HAYAT DENEYİMLERİ

Bu bölümün amacı ne çalışan ne okuyan genç kadınların gündelik zaman kullanımlarının ve hayat deneyimlerinin diğer genç gruplarıyla karşılaştırmalı bir analizini sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2006 yılında 15 yaşından büyük bireylerle gerçekleştirilen Zaman Kullanımı Anketi kullanılacaktır. Zaman Kullanımı Anketi'nde ele alınan değişkenler cinsiyete göre çalışma durumu, esas işte haftalık çalışma süresi, bireyin günlük işlerinin yoğunluk algısı, hafta içerisinde bireyin yapmak istediği faaliyetlere zamanının yeterliliği, bireyin kimi sosyal faaliyetlerini gerçekleştirme durumu ve en çok zaman geçirmek istedikleri faaliyetlerin sorulduğu sorulardan oluşmaktadır.

TABLO 32. CİNSİYETE GÖRE ÇALIŞMA DURUMU (%)

Deneğin Yaşı	Cinsiyet	Çalışma durumu	
		Çalışıyor veya okuyor	Ne çalışıyor ne okuyor
15-24 yaş arası	Erkek	90	10
	Kadın	53	47
	Toplam	69	31

Tablo 32, 15-24 yaş arası kadınların ve erkeklerin çalışma durumunu ortaya koymaktadır. Veriye göre 15-24 yaş arası genç erkeklerin %90'ı ya çalıştıklarını ya da okuduklarını beyan ederken bu yüzde kadınlar için %53'le sınırlı kalmaktadır. Bu durum kadınların iş ve sosyal hayata katılımlarının erkeklere göre oldukça düşük düzeyde kaldığını ortaya koymaktadır. Çalışan veya okuyan kadın ve erkeklerin haftalık çalışma süreleri ortalamaları incelendiğinde (Tablo 33) kadınların 28,54 saate karşılık 22,73 saatle erkeklerden daha az çalıştıkları görülmektedir. Bu rakam ne çalışan ne de okuyan gençler arasında beklenildiği üzere oldukça düşüktür.

TABLO 33. ESAS İŞTEKİ HAFTALIK ÇALIŞMA SÜRESİ (SAAT)

Deneğin yaşı	Cinsiyeti	Çalışma durumu	Ortalama
15-24 yaş arası	Erkek	Çalışıyor veya okuyor	28,54
		Ne çalışıyor ne okuyor	0,61
		Toplam	25,84
	Kadın	Çalışıyor veya okuyor	22,73
		Ne çalışıyor ne okuyor	0,92
		Toplam	12,40
	Toplam	Çalışıyor veya okuyor	26,04
		Ne çalışıyor ne okuyor	0,87
		Toplam	18,28

Ankette sorulan ikinci grup sorular, bireylerin iş yoğunluğu ve yapmak istedikleri faaliyetlere zaman ayırma yeterlilikleri konusundaki algılarını kapsamaktadır. Bu kapsamda, bireylere günlük işlerindeki yoğunluk durumu sorulmuş ve bireylerin sırasıyla; “hiçbir zaman yoğun olmuyor”, “ayda bir veya daha az yoğun oluyor”, “ayda birkaç kez yoğun oluyor”, “hafta içi bir iki gün yoğun oluyor”, “hafta içi her gün yoğun oluyor” ve “haftanın her günü yoğun oluyor” cevaplarından bir tanesini işaretlemeleri istenmiştir.

Tablo 34, deneklerin cinsiyet ve çalışma veya okuma durumlarına göre verdikleri cevapların ortalamalarını belirtmektedir. Artan ortalama, bireylerin günlük işlerinin yoğunluğunun daha yüksek olduğunu göstermektedir. Genel olarak bakıldığında kadınların aralarındaki fark çok olmamakla birlikte, 3,51'e karşılık 3,63 ile erkeklere göre günlük işlerinin yoğunluğunun daha fazla olduğunu bildirmeleridir. Çalışma veya okuma durumuna göre bir karşılaştırma gerçekleştirildiğinde aradaki fark belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Çalışan veya okuyan kadınların çalışan veya okuyan erkeklere göre, 3,72'ye karşılık 4,07'yle daha yoğun oldukları göze çarpmaktadır. Bu kadınların haftalık çalışma sürelerinin erkeklerinkinden daha düşük olması, kadınların çalıştıkları iş dışında gündelik iş yüklerinin aslında erkeklere göre çok daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Benzer bir durum ne çalışan ne de okuyan kadınlar ve erkekler karşılaştırıldığında da göze çarpmaktadır. Ne okuyan ne çalışan genç kadınların günlük işlerinin yoğunluğunun ortalaması 3,14 gibi yüksek bir rakamdır. Buna karşın bu rakam ne çalışan ne de okuyan genç erkekler arasında 1,47'ye düşmektedir. Bu durum ne çalışan ne okuyan genç kadınların, gündelik iş sorumluluklarının karşı cinslerine göre oldukça yüksek olduğuna ve çalışan ya da okuyan kadınlara yakın olduğuna işaret etmektedir.

TABLO 34. FERDİN GÜNLÜK İŞLERİNİN YOĞUNLUK DURUMU

Deneğin Yaşı	Cinsiyet	Çalışma durumu	Ortalama
15-24 yaş arası	Erkek	Çalışıyor veya okuyor	3,7282
		Ne çalışıyor ne okuyor	1,4796
		Toplam	3,5108
	Kadın	Çalışıyor veya okuyor	4,0727
		Ne çalışıyor ne okuyor	3,1440
		Toplam	3,6332
	Toplam	Çalışıyor veya okuyor	3,8759
		Ne çalışıyor ne okuyor	2,9162
		Toplam	3,5797

Hafta içerisinde bireylerin yapmak istedikleri faaliyetlere zaman ayırma durumu konusundaki algıları da benzer bir olguya işaret etmektedir. Burada bireylere hafta içerisinde yapmak istedikleri faaliyetlere zaman ayırma yeterlilikleri konusunda bir problem yaşıyor yaşımadıkları sorulmuş ve "evet yaşıyorum" ve "hayır yaşıyorum" cevaplarından bir tanesini işaretlemeleri istenmiştir. Genel olarak bakıldığında kadınlar ve erkekler arasında belirgin bir farklılık görünmemekle birlikte kadın ve erkekler çalışma durumuna göre karşılaştırıldıklarında durum farklılaşmaktadır. Çalışan veya okuyan kadın ve erkekler karşılaştırıldıklarında %36'ya karşılık %44'le kadınların daha fazla sorun yaşadıklarını belirttikleri görülmektedir. Ne çalışan ne de okuyan erkekler ve kadınlar arasındaki fark daha da yüksektir. Bu grupta kadınların %23'ü sorun yaşadıklarını belirtmelerine rağmen erkeklerin sadece %9'u sorun yaşadıklarını belirtmektedir.

TABLO 35. HAFTA İÇERİSİNDE FERDİN YAPMAK İSTEDİĞİ FAALİYETLERE ZAMANININ YETERLİLİĞİ (%)

Cinsiyet	Çalışma durumu	Sorun yaşıyorum	Sorun yaşamıyorum
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	36	64
	Ne çalışıyor ne okuyor	9	91
	Toplam	33	67
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	44	56
	Ne çalışıyor ne okuyor	23	77
	Toplam	34	66

Zaman Kullanımı Anketi'nde deneklere ayrıca boş zamanlarını değerlendirdikleri belirli faaliyetler sorulmuş ve deneklerden bu faaliyetleri “evet gerçekleştiriyorum” ve “hayır gerçekleştiriyorum” cevaplarından bir tanesini işaretlemeleri istenmiştir. Bunlar, sinema, tiyatro, konser, sergi, kütüphaneye gitmek gibi sanatsal faaliyetler; spor yapmak, kermes, lunaparka veya pikniğe gitmek gibi sosyal aktiviteler ve okumak, TV seyretmek, radyo dinlemek gibi bireysel faaliyetler ve eğlence yerlerine veya internet kafeye gitmek gibi faaliyetleri kapsamaktadır. TV seyretmek tüm genç grupları için en fazla gerçekleştirilen faaliyet olurken bunu radyo dinlemek, okumak ve sinemaya gitmek izlemektedir. Tüm gruplar için en az gerçekleştirilen faaliyetler, sergiye, eğlence yerine, kermese, tiyatro veya konsere gitmektir.

Kadınlar ve erkekler birbirleriyle karşılaştırıldığında en belirgin farkın “internet kafeye gitmek” veya “seyirci olarak spor faaliyetlerine katılmak”ta olduğu görülmektedir. Erkeklerin %28'i internet kafeye gittiklerini belirtirken bu yüzde kadınlar arasında sadece %8'dir. Benzer şekilde erkeklerin %14'ü seyirci olarak spor faaliyetlerine katıldıklarını belirtirken bu yüzde kadınlarda sadece %3'tür. Buna karşın, fark daha az olmakla birlikte kadınlar tiyatro ve sergiye erkeklere oranla daha fazla gitmektedir.

TABLO 36. BOŞ ZAMANLARDA GERÇEKLEŞTİRİLEN FAALİYETLER (%)

Cinsiyeti	Deneğin çalışma durumu	Evet	Hayır
Sinema			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	19	81
	Ne çalışıyor ne okuyor	10	90
	Toplam	18	82
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	21	79
	Ne çalışıyor ne okuyor	6	94
	Toplam	14	86
Tiyatro			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	2	98
	Ne çalışıyor ne okuyor	1	99
	Toplam	2	98
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	5	95
	Ne çalışıyor ne okuyor	1	99
	Toplam	3	97

TABLO 36. BOŞ ZAMANLARDA GERÇEKLEŞTİRİLEN FAALİYETLER (%)

Cinsiyeti	Deneğin çalışma durumu	Evet	Hayır
Konser			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	5	95
	Ne çalışıyor ne okuyor	2	98
	Toplam	5	95
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	8	92
	Ne çalışıyor ne okuyor	2	98
	Toplam	5	95
Sergi			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	1	99
	Ne çalışıyor ne okuyor	1	99
	Toplam	1	99
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	4	96
	Ne çalışıyor ne okuyor	1	99
	Toplam	3	97
Kütüphane			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	10	90
	Ne çalışıyor ne okuyor	3	97
	toplam	9	91
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	13	87
	Ne çalışıyor ne okuyor	1	99
	Toplam	7	93
Seyirci olarak spor faaliyetlerine katılmak			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	15	85
	Ne çalışıyor ne okuyor	10	90
	Toplam	14	86
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	5	95
	Ne çalışıyor ne okuyor	0	100
	Toplam	3	97
Lunapark			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	14	86
	Ne çalışıyor ne okuyor	12	88
	Toplam	14	86
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	17	83
	Ne çalışıyor ne okuyor	9	91
	Toplam	13	87
Kermes			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	3	97
	Ne çalışıyor ne okuyor	0	100
	Toplam	2	98
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	4	96
	Ne çalışıyor ne okuyor	2	98
	Toplam	3	97

TABLO 36. BOŞ ZAMANLARDA GERÇEKLEŞTİRİLEN FAALİYETLER (%)

Cinsiyeti	Deneğin çalışma durumu	Evet	Hayır
Piknik			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	11	89
	Ne çalışıyor ne okuyor	6	94
	Toplam	10	90
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	12	88
	Ne çalışıyor ne okuyor	10	90
	Toplam	11	89
Okuma			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	72	28
	Ne çalışıyor ne okuyor	58	42
	Toplam	71	29
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	75	25
	Ne çalışıyor ne okuyor	54	46
	Toplam	65	35
TV seyretme			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	96	4
	Ne çalışıyor ne okuyor	93	7
	Toplam	96	4
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	94	6
	Ne çalışıyor ne okuyor	96	4
	Toplam	95	5
Radyo dinleme			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	77	23
	Ne çalışıyor ne okuyor	69	31
	Toplam	76	24
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	81	19
	Ne çalışıyor ne okuyor	75	25
	Toplam	78	22
Eğlence yerine gitme			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	4	96
	Ne çalışıyor ne okuyor	2	98
	Toplam	4	96
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	5	95
	Ne çalışıyor ne okuyor	0	100
	Toplam	3	97
İnternet kafeye gitme			
Erkek	Çalışıyor veya okuyor	28	72
	Ne çalışıyor ne okuyor	24	76
	Toplam	28	72
Kadın	Çalışıyor veya okuyor	12	88
	Ne çalışıyor ne okuyor	3	97
	Toplam	8	92

Çalışan veya okuyan kadınlarla ne çalışan ne okuyan kadınlar karşılaştırıldığında, ikinci grubun TV seyretmek haricinde diğer tüm faaliyetleri daha az gerçekleştirdikleri görülmektedir. Özellikle sinemaya, lunaparka ya da eğlence yerlerine gitmek gibi sanat ve eğlence faaliyetleri, okumak ve radyo dinlemek gibi bireysel faaliyetlerde bu fark oldukça belirgindir. Çalışan veya okuyan kadınların %21'i sinemaya gittiğini belirtirken, bu yüzde ne okuyan ne de çalışan kadınlarda %6'dır. Lunaparka, internet kafeye ve eğlence yerlerine gitmek söz konusu olduğunda bu oranlar sırasıyla %17'ye %9, %12'ye %3 ve %5'e %0'dır. Okumada ve radyo dinlemede bu yüzdeler %75'e %54 ve %81'e %75 düzeyindedir. Bu bulgular doğrultusunda ne çalışan ne de okuyan kadınların boş zamanlarında gerçekleştirdikleri faaliyetlerin hem karşı cinslerinden hem de okuyan veya çalışan hemcinslerinden farklılaştığını söylemek doğru olacaktır.

TABLO 37. BİREYİN EN ÇOK ZAMAN GEÇİRMEK İSTEDİĞİ FAALİYET (%)

Cinsiyet	Erkek			Kadın		
	Çalışıyor veya okuyor	Ne çalışıyor ne okuyor	Toplam	Çalışıyor veya okuyor	Ne çalışıyor ne okuyor	Toplam
Kişisel bakım (uyku, yemek yeme, giyinme, yıkanma vb.)	11	0	11	16	10	14
Bir işte çalışma	3	67	4	4	11	6
Öğrenime devam etme (okul, kurs, ders vb.)	8	11	8	9	17	2
Hanehalkı ve aile bakımı (yiyecek hazırlama, ev temizliği, çocuk bakımı vb.)	1	0	1	1	3	2
Gönüllü işler ve toplantılar (özel kişi, dernek, kulüp vb.)	0	0	0	2	1	2
Sosyal yaşam ve eğlence (akraba ziyareti, tiyatro, sinema vb.)	14	0	14	15	10	13
Dinlenme ve tatil	37	11	36	30	25	28
Spor	9	0	8	5		4
Hobiler ve oyunlar	5	0	5	6	1	4
Kitle iletişim araçları (kitap okuma, TV seyretme, radyo dinleme vb.)	2	0	1	4	6	4
Seyahat etmek	9	11	9	7	13	9
Diğer	2	0	2	3	1	2

Zaman Kullanımı Anketi'nde deneklere sorulan bir diğer soru "Kişilerin hafta içi günlerde yapmak isteyip de zaman bulamadıkları için yapamadıkları faaliyetlerden yapmayı en çok istediği faaliyetin hangisi olduğu" sorusudur. Deneklerden verilen çeşitli iş faaliyetleri içerisinde bir tanesini seçmeleri istenmiştir. Hem erkek hem de kadınların en çok zaman geçirmek istedikleri faaliyet %36 ve %28'le dinlenme ve tatil. Bunu sırasıyla %14 ve %13'le sosyal yaşam ve eğlence, %11 ve %14'le kişisel bakım izlemektedir. Erkeklerin yapmayı en az istedikleri faaliyetler, %0'la gönüllü işler ve toplantı, %1'le hanehalkı ve aile bakımı ile kitle iletişim araçlarıdır. Kadınlar için bu faaliyetler, %2'yle gönüllü işler ve toplantı, hanehalkı ve aile bakımı, %4'le spor, hobi ve oyunlar ile kitle iletişim araçlarıdır. Bu bakımdan erkeklerin ve kadınların yapmak istedikleri faaliyetlerin birbirinden çok farklı olmadığı görülmektedir. Temel farklılık kadın ve erkekleri iş durumlarına göre sınıflandırdığımızda ortaya çıkmaktadır. Ne çalışan ne de okuyan erkeklerin %64'ü bir işte çalışmayı istediklerini belirtirken, bu yüzde kadınlar arasında %11'de kalmaktadır. Bu durum bir işte çalışmanın bu gruptaki erkeklerin çoğunun temel bir isteği iken, bu tür bir isteğin bu gruptaki kadınlar arasında çok düşük olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, bu gruptaki erkekler için dinlenme ve tatil %11'le göreceli olarak çalışan veya okuyan erkeklerle (%37) göre düşük iken, bu gruptaki kadınlar için %25'le çalışan veya okuyan kadınlara (%30) çok daha yakındır. Önemli bir başka bulgu bu gruptaki kadın ve erkeklerin %17 ve %11'le çalışan veya okuyan hemcinslerine göre öğrenimlerine devam etmeyi daha fazla istemeleridir. Bu isteğin kadınlar arasında daha yüksek olması ayrıca araştırılması gereken bir konu olarak göze çarpmaktadır. Yine bu grup içerisindeki erkek ve kadınları %11 ve %13'le diğer hemcinslerine göre daha fazla seyahat etmeyi istemeleri de ortaya çıkan bir başka bulgudur. Bir başka ilginç bulgu ne çalışan ne okuyan genç kadınların, bu gruptaki karşı cinslerinin tersine, hanehalkı ve aile bakımı, kitle iletişim araçları gibi faaliyetlerde çalışan veya okuyan hem cinslerinden daha fazla zaman geçirmeyi istedikleri görülmektedir.

2.6 SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLER: YAŞAM MEMNUNİYETİ, GÜVEN VE KATILIM

2.6.1 Yaşam Memnuniyeti, Geleceğe Dair Beklentiler

Bu bölümde ne okuyan ne çalışan gençlerin ve kadınların yaşam memnuniyeti, geleceğe dair beklentileri ve değerlerini ortaya koymak için kullanılan temel veriler, TÜİK tarafından 2012 ve 2013 yıllarında gerçekleştirilen Yaşam Memnuniyeti Anketi verileridir. Verinin 2 yıla ait olması yıllar içerisinde bir değişim olup olmadığını anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda ne okuyan ne çalışan ve okuyan veya çalışan, genç erkek ve kadınların; mutluluk, memnuniyet, umut ve gelecek algıları üzerine sorulan sorulara verdikleri cevaplar incelenmiştir.

Deneklere sorulan ilk soru bir bütün olarak yaşamlarını düşündüklerinde kendilerini ne kadar mutlu hissettikleri ve deneklerin "çok mutlu", "mutlu", "orta", "mutsuz" ve "çok mutsuz" diye cevapladıkları sorudur. Tablo 38, her bir inceleme grubunda bulunan gençlerin soruya verdikleri cevabın dağılımını vermektedir. 2013 yılı sonuçlarına göre ne okuyan ne çalışan gençlerle, okuyan veya çalışan gençlerin mutluluk düzeyi birbirinden pek farklı değildir. Her iki grup içerisinde mutlu olduklarını belirtenler %50'nin üzerinde bir orandadır. Bu grubu %30'lara yakın bir yüzdeyle kendilerini orta düzeyde mutlu olarak tanımlayanlar takip etmektedir. 2013 yılı verileri erkekler ve kadınların mutluluk düzeyinin birbirinden farklı olduğunu göstermektedir. Hem ne okuyan ne çalışan hem de okuyan ve çalışan gruplar içerisinde kadınların mutluluk düzeyi erkeklerinkinden daha yüksektir. Her iki gruptaki hemcinsler karşılaştırıldığında ne okuyan ne çalışan kadınların ve erkeklerin okuyan veya çalışan hemcinslerinden daha mutlu olduğu göze çarpmaktadır. 2012 yılı anket sonuçları 2013 yılına göre pek farklı değildir. Temel farklılık ne okuyan ne çalışan erkeklerin mutluluk düzeyindedir.

TABLO 38. NE OKUYAN NE ÇALIŞAN GENÇLERİN MUTLULUK DÜZEYİ (%)

	Deneğin okuma çalışma durumu	Cinsiyet	MUTLULUK				
			Çok mutlu	Mutlu	Orta	Mutsuz	Çok mutsuz
(2013)	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	7	43	33	13	4
		Kadın	16	54	22	6	2
		Toplam	14	52	24	7	2
	Okuyan veya çalışan	Erkek	12	52	29	6	2
		Kadın	14	53	27	5	2
		Toplam	12	52	28	6	2
(2012)	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	2	40	32	24	2
		Kadın	15	54	23	5	2
		Toplam	13	51	25	8	2
	Okuyan veya çalışan	Erkek	10	53	27	9	1
		Kadın	11	57	25	6	1
		Toplam	11	55	26	7	1

Yaşam Memnuniyeti Anketi deneklerin memnuniyet düzeyleri hakkında ayrıntılı sorular sorulmuştur. Bu sorular 2012 anketinde deneklerin sağlıklarını, almış oldukları eğitimlerini, oturdukları konutu ve hanehalkı gelirini kapsamaktadır. 2013 anketinde bunlara ek olarak sosyal hayatları ve kendilerine ayırdıkları kişisel zaman da eklenmiştir. Deneklerden “çok memnunum”, “memnunum”, “orta”, “memnun değilim”, “hiç memnun değilim” seçeneklerinden bir tanesini tercih etmeleri istenmiştir. Eğitimden memnuniyette “hiç eğitim almadı” seçeneği de deneklere sunulmuştur. Karşılaştırma yapılabilmesi açısından bu seçenek eksik veri olarak yeniden kodlanmış ve yüzdeler buna göre hesaplanmıştır. Tablo 39 deneklerin bu sorulara verdikleri cevabın ortalamalarını göstermektedir. Ortalama değerleri yükseldikçe deneklerin memnuniyetlerinde bir azalma söz konusudur.

TABLO 39. GENÇLERİN MEMNUNİYET DÜZEYLERİ (%)

	Cinsiyet		Sağlık (2013)	Eğitim (2013)	Konut (2013)	Gelir (2013)	Sosyal hayat (2013)	Kişisel bakım (2013)	Sağlık (2012)	Eğitim (2012)	Konut (2012)	Gelir (2012)
Ne okuyan ne çalışan	Erkek	Ortalama	2,08	2,6553	2,35	3,22	2,75	2,44	1,92	2,7872	2,34	3,16
		Sayı	1717	1668	1717	1717	1717	1717	50	47	50	50
		Standart sapma	0,689	1,00113	0,878	1,111	1,019	0,891	0,752	1,08219	0,848	1,017
	Kadın	Ortalama	2,09	2,6449	2,41	3,01	2,77	2,51	2,05	2,6907	2,42	2,93
		Sayı	7875	6910	7875	7875	7875	7875	246	194	246	246
		Standart sapma	0,661	0,99634	0,920	1,079	1,008	0,903	0,631	1,01656	0,939	1,020
	Total	Ortalama	2,09	2,6469	2,40	3,05	2,77	2,50	2,03	2,7095	2,41	2,97
		Sayı	9592	8578	9592	9592	9592	9592	296	241	296	296
		Standart sapma	0,666	0,99722	0,913	1,088	1,010	0,901	0,653	1,02808	0,923	1,021
Okuyan veya çalışan	Erkek	Ortalama	2,00	2,5634	2,20	2,71	2,48	2,43	1,90	2,5962	2,24	2,77
		Sayı	7366	7315	7366	7366	7366	7366	325	312	325	325
		Standart sapma	0,637	0,96432	,738	0,992	0,919	0,896	0,609	0,94054	0,814	0,946
	Kadın	Ortalama	2,09	2,5762	2,33	2,79	2,59	2,52	2,01	2,5234	2,37	2,81
		Sayı	13466	5981	13466	13466	13466	13466	228	214	228	228
		Standart sapma	0,665	0,94502	0,798	0,996	0,938	0,910	0,608	0,89700	0,928	0,961
	Total	Ortalama	2,04	2,5691	2,26	2,75	2,53	2,47	1,95	2,5665	2,29	2,78
		Sayı	13466	13296	13466	13466	13466	13466	553	526	553	553
		Standart sapma	0,665	0,95567	0,798	0,996	0,938	0,910	0,610	0,92291	,864	0,952
Total	Erkek	Ortalama	2,02	2,5804	2,22	2,81	2,53	2,43	1,91	2,6212	2,25	2,82
		Sayı	9083	8983	9083	9083	9083	9083	375	359	375	375
		Standart sapma	0,648	0,97186	0,769	1,035	,945	0,895	0,628	0,96079	0,818	0,964
	Kadın	Ortalama	2,09	2,6130	2,38	2,91	2,69	2,51	2,03	2,6029	2,40	2,87
		Sayı	13975	12891	13975	13975	13975	13975	474	408	474	474
		Standart sapma	0,675	0,97343	0,895	1,051	0,989	0,912	0,620	0,95819	0,933	0,992
	Total	Ortalama	2,06	2,5996	2,32	2,87	2,63	2,48	1,98	2,6115	2,33	2,85
		Sayı	23058	21874	23058	23058	23058	23058	849	767	849	849
		Standart sapma	0,666	0,97290	0,851	1,046	0,976	0,906	0,626	0,95883	0,887	0,980

Deneklere sorulan bir başka soru gelecekleri hakkındaki umut düzeyleridir. Denekler bu soruya “çok umutlu”, “umutlu”, “umutlu değil” ya da “hiç umutlu değil” seçeneklerinden bir tanesini işaretlemişlerdir. 2013 yılı için ne okuyan ne çalışan gençlerle okuyan ve çalışan gençler karşılaştırıldığında her iki grupta da geleceği hakkında umutlu olanların, sırasıyla %71 ve %70’le en büyük yüzdeyi oluşturduğu görülmektedir. Bunu %15 ve %10’la umutlu olmayanlar ve %8 ve %15’le çok umutlu olanlar, %6 ve %4’le hiç umutlu olmayanlar takip etmektedir. Bu sonuçlar, ne çalışan ne de okuyan gençlerin gelecek hakkındaki umut düzeylerinin okuyan veya çalışan gençlere göre daha düşük olduğunu göstermektedir. Cinsiyet bazında dağılıma bakıldığında özellikle ne okuyan ne çalışan gençler arasında kadınların erkeklerden daha umutlu olduğu göz çarpmaktadır. Kadınlar arasında çok umutlu veya umutlu olanların oranı %81 iken bu oran erkekler için %72’dir. Okuyan ve çalışan gençler arasında cinsiyet bazında belirgin bir farklılık yoktur.

2012 yılı verileri incelendiğinde 2013 yılı verileriyle bir paralellik olduğu görülmektedir. Ne okuyan ne çalışan gençlerle okuyan ve çalışan gençlerin arasında en büyük yüzdeyi, %71 ve %70’le gelecekte umutlu olduğunu bildirenler oluşturmaktadır. Bunu %15 ve %12’yle umutlu olmayanlar ve %9 ve %15’le çok umutlu olanlar, %5 ve %3’le hiç umutlu olmayanlar takip etmektedir. Sonuçlara göre; yine okuyan veya çalışan gençler, ne okuyan ne çalışan gençlere göre gelecekleri hakkında daha umutlulardır. Cinsiyet açısından dağılıma bakıldığında yine ne okuyan ne çalışan kadınların kendi gruplarındaki hemcinslerinden daha umutlu olduğu görülmektedir. Bu grup arasında çok umutlu veya umutlu olanlar %81 iken erkekler arasında bu oran %72’yle daha düşüktür. Okuyan veya çalışan gençler arasında kadınların ve erkeklerin oranı %86’ya %84’le birbirine yakındır. 2013 ve 2012’de gençlerin gelecekleri hakkında umut düzeyi birbirine yakın sonuçlar vermektedir. Temel farklılık ne okuyan ne çalışan gençler arasındadır.

TABLO 40. GENÇLERİN GELECEKLERİ HAKKINDAKİ UMUT DÜZEYLERİ (%)

		Cinsiyet	Çok umutlu	Umutlu	Umutlu değil	Hiç umutlu değil
2013	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	9	63	20	8
		Kadın	8	73	14	5
		Toplam	8	71	15	6
	Okuyan veya çalışan	Erkek	16	69	11	4
		Kadın	14	72	10	4
		Toplam	15	70	10	4
2012	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	8	68	22	2
		Kadın	9	72	14	5
		Toplam	9	71	15	5
	Okuyan veya çalışan	Erkek	13	71	13	3
		Kadın	17	69	12	2
		Toplam	15	70	12	3

Deneklere sorulan bir başka soru, 5 yıl öncesiyle karşılaştırdıklarında bugünkü maddi ve manevi durumlarını nasıl gördüklerini soran ve deneklerin “gelişti”, “aynı seviyede kaldı”, “geriledi”, “fikrim yok” seçeneklerinden bir tanesini işaretledikleri sorudur. 2013 yılı verileri incelendiğinde ne okuyan ne çalışan gençlerle okuyan veya çalışan gençler arasında belirgin bir farklılık görülmektedir. Her iki grup içerisinde verilen cevaplar yüksekte alçağa doğru “gelişti”, “aynı seviyede kaldı”, “geriledi” diye sıralanmaktadır. Ne okuyan ne de çalışan gençler arasında durumunun geliştiğini düşünenlerin çoğunlukta olması araştırılması gereken bir olgu gibi görünmektedir. Diğer önemli bir tespit, gruplar arasında “gelişti”, “aynı seviyede kaldı”, “geriledi” diyenlerin yüzdelerinin birbirinden hayli farklı olmasıdır. Ne okuyan ne çalışan gençler arasında bu yüzdeler, %45, %32 ve %20 iken; okuyan veya çalışan gençler arasında %59, %25 ve %15’tir. İkinci grup içerisinde durumlarının geliştiğini düşünenler %14 daha fazla, aynı seviyede kaldığını düşünenler %7 daha az ve gerilediğini düşünenler %5 daha azdır.

Her iki grup cinsiyete göre karşılaştırıldığında, her iki grupta da kadınların durumlarının geliştiğini belirtenlerin erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık aynı seviyede olduğunu veya gerilediğini belirtenlerin yüzdesi daha düşüktür. Ne çalışan ne okuyan karşı cinsler arasındaki farklılık okuyan veya çalışan karşı cinsler arasındaki farklılıktan daha büyüktür. Bu, sebebi araştırılması gereken bir olgu gibi görünmektedir. 2012 yılı verileri incelendiğinde gerek çalışma durumuna göre gerekse cinsiyete göre yapılan karşılaştırmalar bu gruplardaki deneklerin algılarının 2013 yılından pek farklı olmadığını göstermektedir.

TABLO 41. GENÇLERİN 5 YIL ÖNCESİNE GÖRE MADDİ VE MANEVİ DURUM ALGILARI (%)

		Cinsiyet	Gelişti	Aynı seviyede kaldı	Geriledi	Fikri yok
2013	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	39	34	24	3
		Kadın	46	31	19	4
		Toplam	45	32	20	3
	Okuyan veya çalışan	Erkek	57	26	15	0
		Kadın	62	23	13	2
		Toplam	59	25	15	2
2012	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	36	32	32	0
		Kadın	47	33	17	3
		Toplam	45	33	20	2
	Okuyan veya çalışan	Erkek	58	28	12	2
		Kadın	63	24	13	1
		Toplam	60	26	12	1

Ankette deneklerden gelecek 5 yılı düşündüklerinde genel olarak durumlarının nasıl olacağını tahmin etmeleri ve “gelişecek”, “aynı seviyede kalacak”, “gerileyecek”, “fikrim yok” seçeneklerinden bir tanesini işaretlemeleri istenmiştir. 2013 yılı verilerine göre ne okuyan ne çalışan gençlerle okuyan veya çalışan gençler arasında verilen cevaplar yüksekte alçağa doğru, “gelişecek”, “aynı seviyede kalacak”, “gerileyecek” seçenekleridir. Bu bize her iki gruptaki gençlerin de gelecekleri hakkında iyimser olduklarını göstermektedir. İki grup birbirleriyle karşılaştırıldıklarında 5 yıl sonra genel durumlarının gelişeceğini düşünen, okuyan ve çalışan gençlerin oranının ne okuyan ne çalışan gençlere göre %44’e

karşı %60'la daha yüksek olduğu görülmektedir. Ne okuyan ne çalışan gençler arasında genel durumunun aynı seviyede kalacağını bildirenler %5 oranında daha yüksek iken gerileyeceğini bildirenler %2 oranında ve daha yüksektir. Yani çalışan ve okuyan gruptaki gençler diğer akranlarına göre gelecekleri hakkında daha iyimserdirler. Bu grupların cinsiyete göre algıları incelendiğinde kadınların her iki grupta da erkeklere göre daha iyimser olduğu görülmektedir. Buna karşın, aynı seviyede kalacağını düşünenler birbirine çok yakın iken, gelişeceğini düşünenlerin oranı daha yüksek, gerileyeceğini düşünenlerin oranı ise daha düşüktür.

2012 yılı verileri incelendiğinde gruplar arası beklentilerde 2013 yılına benzer bir durum söz konusudur. Ne okuyan ne çalışan, okuyan veya çalışan gruplar arasında durumlarının gelişeceğini düşünenler çoğunluktadır. Yine okuyan ve çalışan gençler ve kadınlar diğer akranlarına göre gelecekteki genel durumları hakkında daha iyimserdirler. Yalnız 2012 verisi 2013 verisiyle karşılaştırıldığında belirgin bir farklılık göze çarpmaktadır. Hem ne okuyan ne çalışan hem de okuyan veya çalışan grup içerisinde de gelecek genel durumlarının gelişeceğini düşünenlerin oranında 2013 yılında belirgin bir düşme, aynı seviyede kalacağını ve gerileyeceğini düşünenler arasında ise yükselme mevcuttur. Bu düşme cinsiyet ölçütüne göre karşılaştırma yapıldığında da görülmektedir. Bu bize gençlerin gelecek hakkındaki beklentilerinin 1 yıl içerisinde daha olumsuz doğru gittiğini göstermektedir.

TABLO 42. GENÇLERİN 5 YIL SONRASI İÇİN GENEL DURUM ALGILARI (%)

		Cinsiyet	Gelişecek	Aynı seviyede kalacak	Gerileyecek	Fikri yok
2013	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	41	28	15	16
		Kadın	44	27	8	20
		Toplam	44	27	10	19
	Okuyan veya çalışan	Erkek	58	22	10	10
		Kadın	63	20	6	10
		Toplam	60	22	8	10
2012	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	48	32	10	10
		Kadın	52	28	6	13
		Toplam	52	29	6	13
	Okuyan veya çalışan	Erkek	60	25	8	6
		Kadın	64	21	6	9
		Toplam	62	23	7	7

Deneklerin gelecek hakkındaki değerlendirmeleri daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda deneklerin bireysel durumlarıyla ilgili sorulan 3 soru inceleme altına alınmıştır. Bunlar, deneklere gelecek 1 yıl içerisinde bireysel hayatlarının, mali durumlarının ve kişisel iş durumlarının nasıl olacağını sorulduğu sorulardır. Deneklerden bu sorulara cevap verirken “daha iyi olacak”, “aynı olacak”, “daha kötü olacak”, “fikrim yok” seçeneklerinden bir tanesini seçmeleri istenmektedir. Kişisel iş durumları için “çalışmayacak” seçeneği de diğer seçeneklere eklenmiştir. Bireysel sorulardan, genel olarak hayatlarının nasıl olacağı sorusuna ne çalışan ne okuyan, çalışan veya okuyan gençlerin, kadın ve erkeklerin en yüksekten en düşüğe verdikleri cevap, “daha iyi olacak”, “aynı olacak”, “fikrim yok” ve “daha kötü olacak”tır (Tablo 43). Bu bakımdan tüm grupların 1 yıl sonraki hayatları

hakkında iyimser oldukları görülmektedir. Çalışma durumuna göre bir karşılaştırma yapıldığında okuyan ve çalışan gençlerin ne okuyan ne çalışan gençlere göre hayatlarının daha iyi olacağını düşünenlerden %13 daha fazla olduğunu, buna karşılık aynı olacağını düşünenlerin %4 daha az olduğunu ve daha kötü olacağını düşünenlerin %1 daha fazla olduğunu görmekteyiz. Cinsiyet durumuna göre bir karşılaştırma yapıldığında her iki okuma çalışma durumunda da kadınların az da olsa erkeklerden daha iyimser olduğu göze çarpmaktadır. 2012 verileri farklı gruplar için benzer sonuçlara işaret etmektedir. 2013 ve 2012 yılları birbirleriyle karşılaştırıldıklarında ne okuyan ne çalışan gençlerin 2012 yılında gelecek hayatları hakkında 2013'ten daha iyimser oldukları, çalışan veya okuyan gençlerin ise daha kötümser oldukları göze çarpmaktadır.

TABLO 43. GENÇLERİN 1 YIL SONRAKİ BEKLENTİLERİ (%)

	Cinsiyet	Daha iyi olacak	Aynı olacak	Daha kötü olacak	Fikri yok	Daha iyi olacak	Aynı olacak	Daha kötü olacak	Fikri yok
	Cinsiyet	Gelecek hayat (2013)				Gelecek hayat (2012)			
Ne okuyan ne çalışan	Erkek	40	34	12	15	46	42	6	6
	Kadın	42	33	6	19	44	38	2	15
	Toplam	42	33	7	18	45	39	3	14
Okuyan veya çalışan	Erkek	54	30	7	10	47	38	8	6
	Kadın	58	27	4	11	50	38	7	5
	Toplam	55	29	6	10	49	38	7	6
		Gelecek mali (2013)				Gelecek mali (2012)			
Ne okuyan ne çalışan	Erkek	38	36	12	15	42	40	12	6
	Kadın	35	39	7	20	35	47	5	13
	Toplam	35	38	8	19	36	46	6	12
Okuyan veya çalışan	Erkek	46	38	7	10	37	50	6	6
	Kadın	44	40	5	11	36	51	7	6
	Toplam	45	39	6	10	37	51	7	6

Deneklerin 1 yıl sonraki mali durumları hakkındaki beklentileri incelendiğinde ne okuyan ne çalışan gençlerle okuyan veya çalışan gençler arasında belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır. Birinci grup 1 yıl içerisindeki mali durumları konusunda daha kötümserdir. Ne okuyan ne çalışan gençler arasında en büyük grubu %38'le aynı olacağını düşünenler oluşturmaktadır. Bu grubu %35'le daha iyi olacağını düşünenler, %19'la bir fikri olmayanlar, ve %8'le daha kötü olacağını düşünenler takip etmektedir. Çalışan veya okuyan gençler arasında bu sıralama %45'le daha iyi olacağını düşünenler, %39'la aynı olacağını düşünenler, %10'la fikri olmayanlar, %6 ile daha kötü olacağını düşünenler olarak değişmektedir. Cinsiyete göre bir analiz yapıldığında kadınların mali durumları konusunda her iki grup içerisinde de erkeklerden daha kötümser oldukları göze çarpmaktadır. 2012 yılına bakıldığında hem ne okuyan ne çalışan gençler hem de okuyan veya çalışan gençler arasında en büyük grubu %46 ve %50 ile aynı olacağını düşünenlerin oluşturduğu görülmektedir. İkinci grup hala birinci gruptan daha iyimserken, okuyan ve çalışan gençlerin 2012 yılında mali durumları hakkında 2013 yılına göre daha kötümser oldukları göze çarpmaktadır.

Deneklerin 1 yıl sonraki kişisel iş durumu beklentileri incelendiğinde gerek ne okuyan ne çalışan gerekse okuyan veya çalışan gençler arasında en büyük grubu daha iyi olacağını düşünenlerin oluşturduğu görülmektedir. Bunu ne okuyan ne çalışanlar, çalışmayacağını düşünenler, aynı olacağını düşünenler, fikri olmayanlar, daha kötü olacağını düşünenler takip etmektedir. Okuyan veya çalışan grupta daha iyi olacağını düşünenleri aynı olacağını düşünenler, çalışmayacağını düşünenler, bir fikri olmayanlar ve daha kötü olacağını düşünenler takip etmektedir. Cinsiyete göre bir karşılaştırma yapıldığında ne okuyan ne çalışan gençler arasında iyi olacağını düşünen kadınların yüzdelerinin hem bu gruptaki karşı cinslerinden hem de okuyan veya çalışan hem cinslerinden %23'le çok düşük olduğu göze çarpmaktadır. Bu gruptaki kadınlar arasında çalışmayacağını düşünenlerin oranı %33'le çok yüksektir. Bu araştırılması gereken bir durumdur.

2012 yılı verileri incelendiğinde farklı bir durum göze çarpmaktadır. Ne okuyan ne çalışan gençler arasında çalışmayacağını düşünenler en büyük dilimi oluştururken, bunları sırasıyla daha iyi olacağını düşünenler, fikri olmayanlar ve daha kötü olacağını düşünenler takip etmektedir. Okuyan veya çalışan grup içerisinde ise daha iyi olacağını düşünenleri, aynı olacağını düşünenler, çalışmayacağını düşünenler, fikri olmayanlar ve daha kötü olacağını düşünenler takip etmektedir. Ne okuyan ne çalışan kadınların 2013 verilerine bakıldığında daha iyi olacağını düşünenlerin oranı bu gruptaki karşı cinslerinden ve çalışan hemcinslerinden daha düşüktür. 2012 ve 2013 karşılaştırıldığında ne okuyan ne çalışan erkeklerin kişisel iş durumlarının daha iyi olacağını düşünenlerin oranının %50'den %42'ye düştüğü görülmektedir. Diğer gruplar için belirgin bir farklılık yoktur.

TABLO 44. GENÇLERİN 1 YIL SONRAKİ KİŞSEL İŞ DURUMLARI BEKLENTİLERİ (%)

		Cinsiyet	Gelecek kişisel iş				
			Daha iyi olacak	Aynı olacak	Daha kötü olacak	Fikri yok	Çalışmayacak
(2013)	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	42	26	10	18	2
		Kadın	23	25	3	16	33
		Toplam	27	25	5	16	28
	Okuyan veya çalışan	Erkek	43	29	5	10	12
		Kadın	42	26	3	11	18
		Toplam	43	28	4	10	15
(2012)	Ne okuyan ne çalışan	Erkek	50	24	10	12	4
		Kadın	21	20	1	10	48
		Toplam	26	21	3	10	41
	Okuyan veya çalışan	Erkek	41	32	4	6	17
		kadın	39	33	3	5	20
		Toplam	40	33	4	5	18

2.6.2 Güven Algısı

Bu bölüm çalışan veya okuyan gençlerle çalışmayan veya okumayan gençler arasında farklı gruplara veya kurumlara karşı duydukları güven arasında bir farklılık olup olmadığını anlamaya çalışılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda 2011 yılında gerçekleştirilen Dünya Değerler Araştırması'nda deneklere sorulan iki soru grubu üzerine yoğunlaşılacaktır. İlk grup deneklere çeşitli gruplara güvenlerinin ne kadar olduğunu sorulduğu ve verilen cevapların "1- tamamen güvenirim", "2- biraz güvenirim", "3- pek güvenmem", "4- hiç güvenmem" olarak kodlandığı sorulardan oluşurken; ikinci grup farklı kurumlara duyulan güvenin ne kadar olduğunu sorulduğu ve cevapların "1- tamamen güvenirim", "2- biraz güvenirim", "3- pek güvenmem", "4- hiç güvenmem" olarak kodlandığı sorulardan oluşmaktadır. Bireylerin ancak güvendikleri kişilerden destek alacakları varsayımı üzerinden bu bölümde Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi'nin 2011'de gerçekleştirilen 3. dalgasında; "hasta olduğunuz zaman evde birilerine ihtiyacınız olursa", "kendinizi biraz sıkın hissedersen ve birileriyle konuşma ihtiyacınız olursa", "iş ararken yardıma ihtiyacınız olursa", "kişisel ya da ailenizle ilgili ciddi bir sorun yaşadığınızda tavsiye/öğüt ihtiyacınız olursa" gibi farklı durumlarda kimlerden destek alacaklarını sorgulayan soru grubu da dahil edilmiştir. Verilen cevaplar, "bir aile ferdi/akrabadan", "aile ferdi veya akraba olmayan bir arkadaştan, komşudan", "bir hizmet sağlayıcısı, kurum ya da kuruluştan", "hiç kimseden" gibi cevaplardan oluşmaktadır.

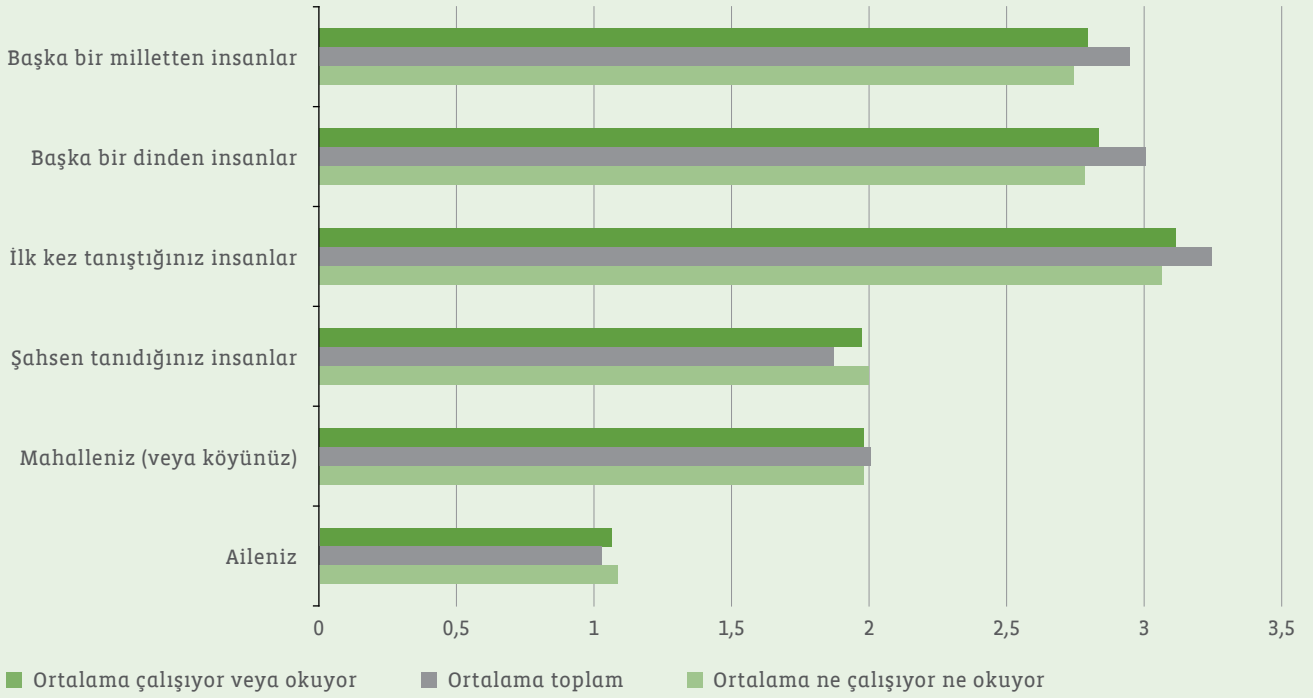
Tablo 45 ile figür 1 ve tablo 46 ile figür 2 sırasıyla her iki grubun ortalamasını vermektedir. Dikkat edilmesi gereken bir nokta ortalama değer düşmesinin artan bir güvene işaret ettiği, ortalama değerinin yükselmesinin ise daha düşük bir güvene işaret ettiği, farklı gruplara duyulan güven karşılaştırıldığında çalışan veya okuyan gençlerle ne çalışan ne de okuyan gençler arasında grup sıralaması bakımından az da olsa bir farklılık göze çarpmaktadır. Aile, her iki grup için en fazla güven duyulan grup iken, ilk kez tanışılan insanlar her iki grup için en az güvenilen grubu oluşturmaktadır. Benzer şekilde her iki grup başka bir milletten gelen insanlara, başka bir dinden gelen insanlardan daha fazla güvenmektedir. "Mahalleniz (veya köyünüz)" ve "şahsen tanıdığınız insanlar" karşılaştırıldığında her iki grubun farklılaştığı göze çarpmaktadır. Bu iki gruba farklı bir millet veya dinden gelen insandan daha fazla güven duyulmasına rağmen, çalışan veya okuyan gençlerin mahalleye daha fazla güven duyduğu ne çalışan ne de okuyan gençlerin ise tanıdıkları insanlara daha fazla güven duyduğu görülmektedir. Her iki genç grubu arasında güven derecesi incelendiğinde ne çalışan ne de okuyan gençlerin aileleri ve şahsen tanıdıkları kişilere karşı duydukları güvenin, çalışan ve okuyan gençlere göre daha yüksek olduğu; bunun tersine, mahalleleri, ilk kez tanıştıkları insanlar, başka milletten veya dinden gelen insanlara karşı duydukları güvenin çalışan veya okuyan gençlere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ne çalışan ne okuyan gençlerin aile veya şahsen tanıdıkları insanlar gibi kişisel ilişkiler içerisinde oldukları gruplara çalışan ve okuyan gençlere göre daha fazla güven duyduklarını göstermektedir.

TABLO 45. FARKLI GRUPLARA KARŞI DUYULAN GÜVEN 1 (DDA, 2011)

	Ortalama		
	Çalışıyor veya okuyor	Ne çalışıyor ne okuyor	Toplam
Aileniz	1,10	1,04	1,08
Mahalleniz (veya köyünüz)	2,00	2,01	2,00
Şahsen tanıdığınız insanlar	2,01	1,88	1,98
İlk kez tanıştığınız insanlar	3,08	3,26	3,13
Başka bir dinden insanlar	2,79	3,01	2,85
Başka bir milletten insanlar	2,75	2,96	2,81

FİĞÜR 1. FARKLI GRUPLARA KARŞI DUYULAN GÜVEN

Deneklerin duydukları güvenle ilgili ikinci grup sorular farklı kurumları kapsamaktadır. Bunlar içerisinde; din adamları, basın, televizyon gibi bilgi kaynağı olan kurumlar; ordu, iş sendikaları, polis, mahkemeler, hükümet, siyasi partiler, TBMM ve devlet memurları gibi resmi kurumlar; üniversiteler, büyük şirketler, bankalar, çevreci örgütler, kadın hakları örgütleri, çevre ve hayır işleri örgütleri gibi çıkar grupları ve sivil toplum örgütleriyle Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütler bulunmaktadır.

Farklı kurumlar birbirleriyle karşılaştırıldıklarında ortaya çıkan önemli bir sonuç, ordunun her iki gençlik grubu için en çok güvenilen kurum olmasıdır. Bu grubu, çalışan veya okuyan gençler arasında din adamları takip ederken ne okuyan ne de çalışan gençler arasında polis takip etmektedir. Üçüncü olarak en çok güvenilen kurum birinci grup arasında polis olurken ikinci grup arasında din adamlarıdır. Bu doğrultuda her iki yaş grubu içerisinde de ordu, din adamları ve polis en çok güven duyulan kurumlar olarak ortaya çıkmaktadır.

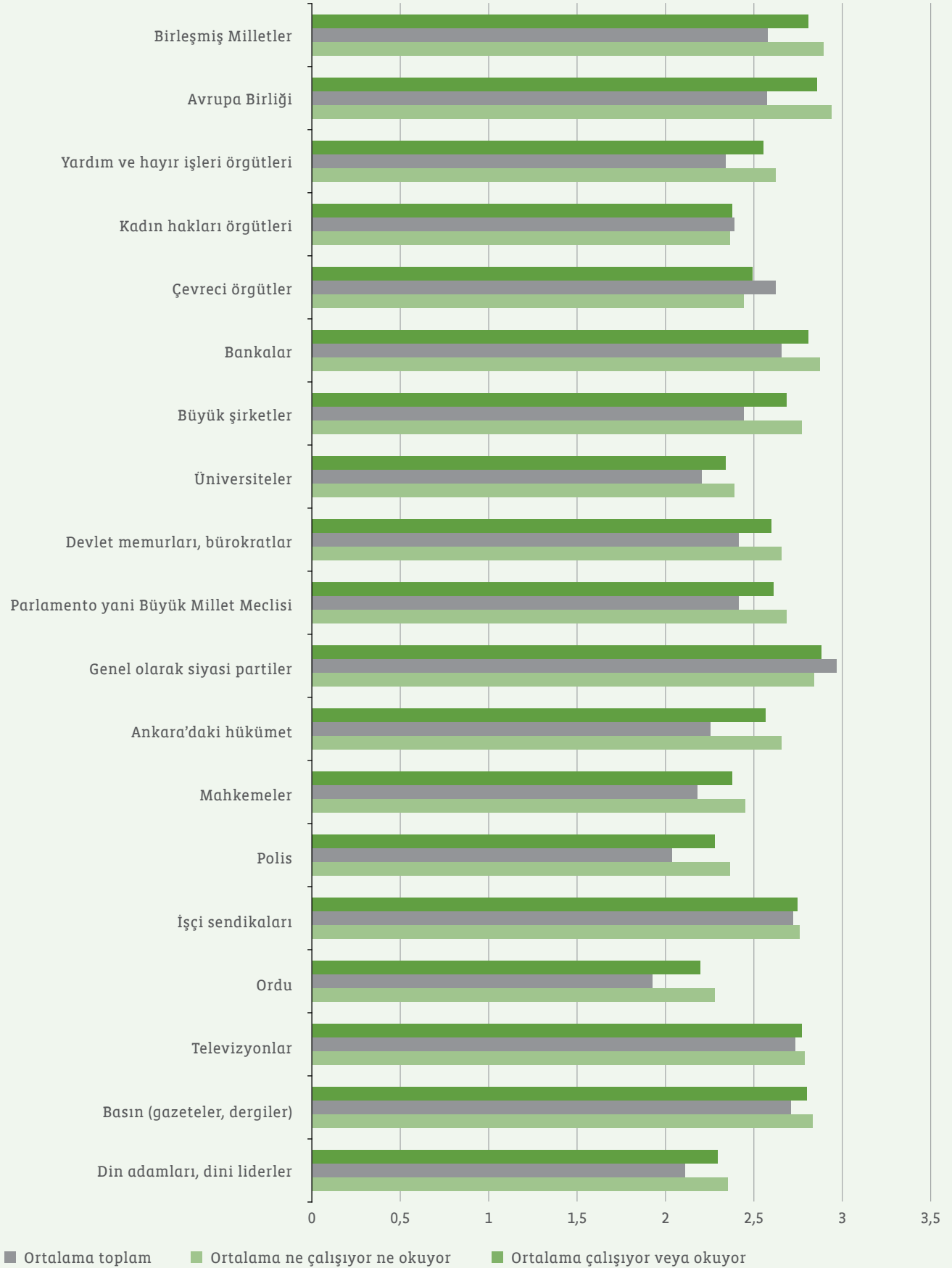
Çalışan ve okuyan gençler arasında en az güvenilen kurumlar sırasıyla Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, bankalar, siyasi partiler, basın ve televizyonlar olurken, çalışmayan ve okumayan gençler arasında sıralama siyasi partiler, televizyonlar, iş sendikaları, basın olarak değişmektedir. Bu bağlamda, siyasi partiler, Avrupa Birliği, bankalar, Birleşmiş Milletler, basın ve televizyon en az güvenilen kurumlar arasında gelmektedir. Özellikler uluslararası örgütlere karşı duyulan güvenin azlığı irdelenmesi gereken bir konu olarak göze çarpmaktadır. Mahkemeler, hükümet, parlamento, iş sendikaları gibi siyasal kurumlara olan güven her iki yaş grubu için orta düzeyde görünmektedir. Bu grup içerisinde mahkemelere olan güven göreceli olarak diğer kurumlara göre daha yüksektir. Farklı çıkar grupları içerisinde üniversiteler ve kadın örgütlerine duyulan güvenin her iki yaş grubu içerisinde göreceli olarak yüksek olması göze çarpan ve irdelenmesi gereken bir başka olgudur.

Genel olarak farklı kurumlara karşı duyulan güven düzeyi iki genç grubu arasında karşılaştırıldığında ise ne çalışan ne de okuyan gençlerin siyasi partiler, çevreci örgütler ve kadın hakları örgütleri dışında tüm kurumlara karşı duydukları güvenin çalışan veya okuyan gençlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Toplumsal hayatın dışında kalmış gençlerin genel olarak kurumlara olan güvenlerinin, diğer akranlarına göre daha yüksek olması daha fazla incelenmesi gereken ilginç bir konudur. Dahası, siyasi partiler ve kadın hakları örgütlerine ne okuyan ne de çalışan gençlerin daha az güven duyması; ordu, polis, mahkemeler, hükümet, büyük şirketler, yardım ve hayır örgütleri, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler gibi kurumlara karşı duyulan güven düzeyinin iki gençlik grubu arasında çok farklı olması da ortaya çıkan ve olası sebepleri üzerine düşünülmesi gereken bir başka gözlemdir.

TABLO 46. FARKLI GRUPLARA KARŞI DUYULAN GÜVEN 2 (DDA, 2011)

	Ortalama		
	Çalışıyor veya okuyor	Ne çalışıyor ne okuyor	Toplam
Din adamları, dini liderler	2,35	2,11	2,29
Basın (gazeteler, dergiler)	2,83	2,71	2,80
Televizyonlar	2,78	2,73	2,77
Ordu	2,28	1,92	2,19
İşçi sendikaları	2,76	2,72	2,75
Polis	2,37	2,03	2,28
Mahkemeler	2,45	2,18	2,38
Ankara'daki hükümet	2,66	2,25	2,56
Genel olarak siyasi partiler	2,84	2,97	2,88
Parlamento yani Büyük Millet Meclisi	2,68	2,41	2,61
Devlet memurları, bürokratlar	2,66	2,42	2,60
Üniversiteler	2,39	2,21	2,34
Büyük şirketler	2,77	2,44	2,68
Bankalar	2,87	2,66	2,81
Çevreci örgütler	2,44	2,62	2,49
Kadın hakları örgütleri	2,37	2,39	2,38
Yardım ve hayır işleri örgütleri	2,62	2,34	2,55
Avrupa Birliği	2,94	2,58	2,85
Birleşmiş Milletler	2,89	2,58	2,81

FİĞÜR 2. KURUMLARA DUYULAN GÜVEN

Deneklerin güven duydukları kişiler konusunda incelenen 3. grup sorular, belirtilen bazı konularda deneklerin kimlerden destek alacaklarının sorgulandığı soru grubudur. Tüm sorularda her iki genç grubu için en çok destek alınan kişiler, deneklerin kişisel olarak tanıdıkları aile ferdi/akraba veya arkadaş/komşudur. Bir hizmet sağlayıcısı kurumdan alınan destek oldukça düşük kalmaktadır. İlginç olan bir gözlem, deneklerin bu tür durumlarda destek almayı tercih etmeleridir. Hiç kimseden destek almayacaklarını söyleyenlerin yüzdesi tüm durumlarda oldukça düşüktür. Yine de iki genç grubu karşılaştırıldığında hiç kimseden yardım almayacaklarını söyleyenlerin yüzdesi çalışan ve okuyan gençler arasında daha yüksektir.

Deneklerin hasta oldukları zaman evde birilerine ihtiyaç duyduklarında destek alacakları kişi hem çalışan ve okuyan hem de ne çalışan ne okuyan grup için sırasıyla %87 ve %89 ile “bir aile ferdi veya akraba” gelmektedir. “Arkadaş veya komşu” düşük bir düzeyle ikinci sırayı alırken “bir hizmet sağlayıcısı, kurum” üçüncü sırayı almaktadır. %2 gibi düşük bir fark olmakla beraber ne çalışan ne okuyan gençlerin diğer akrabalarına göre bir aile ferdi veya akrabadan destek alma durumu daha yüksektir. Her iki genç grubu da kişisel veya aileyle ilgili bir sorun yaşadıklarında tavsiye ihtiyaçları olursa destek alacakları kişi daha düşük bir düzeyde de olsa bir aile ferdi veya akrabadan yardım alacaklarını bildirmişlerdir. Bu yüzde ne okuyan ne de çalışan gençler arasında %60’a karşılık %74’le çalışan veya okuyan gençlerden çok daha yüksek düzeydedir. Bir aile ferdi veya akraba olmayan bir arkadaş veya komşudan destek alma ikinci sırada geliyorken, çalışan veya okuyan gençler arasındaki yüzde daha yüksektir. İlginç olan bir başka gözlem çalışan veya okuyan gençlerin hiç kimseden yardım almayacaklarını belirtme yüzdesinin daha yüksek olduğudur. Deneklerin kendilerini biraz sikkın hissetmesi ve biriyle konuşmaya ihtiyaç duyması konusunda verdikleri cevaplar iki genç grubu arasında farklılaşmaktadır. Çalışan veya okuyan gençlerin %41’e karşılık %51’i bir aile ferdi/akraba yerine bir arkadaş veya komşularından destek alacaklarını bildirirken ne çalışan ne de okuyan gençlerin %36’ya karşılık %62’si bir aile ferdi/akrabadan destek alacaklarını bildirmişlerdir. İş ararken desteğe ihtiyaç duyduklarında hem çalışan veya okuyan gençler hem de ne çalışan ne de okuyan gençler %48 ve %66’yla destek alacakları kişinin bir aile ferdi/akraba olacağını bildirmişlerdir. Bir arkadaş veya komşudan destek alacaklarını bildirenlerin oranı, okuyan veya çalışan gençler için %30, diğer genç grubu için bu oran daha düşük olan %25’tir. İlginç bir tespit, bir hizmet sağlayıcı kurumdan yardım alacaklarını veya hiç kimseden yardım almayacaklarını bildiren kişilerin çalışan ve okuyan gençler arasında %12 ve %10’la daha yüksek olmasıdır. Bu oran ne okuyan ne de çalışan gençler arasında sırasıyla %4 ve %5’te kalmaktadır.

TABLO 47. GENÇLERİN BAZI DURUMLARDA KİMLERDEN DESTEK ALDIKLARI (%)

Okuyacağım her durum için kimden destek alırdınız lütfen söyler misiniz?

Hasta olduğunuz zaman evde birilerine ihtiyacınız olursa

Avrupa Yaşam Kalitesi Anketi Dalgası	Çalışan veya okuyan	Ne çalışan ne okuyan	Toplam
--------------------------------------	---------------------	----------------------	--------

Hasta olduğunuz zaman evde birilerine ihtiyacınız olursa

3. Dalga (2011)	Bir aile ferdi / akraba	87	89	88
	Aile ferdi veya akraba olmayan bir arkadaş, komşu	7	10	8
	Bir hizmet sağlayıcısı, kurum ya da kuruluştan	2	2	2
	Hiç kimseden	4	0	3

Kişisel ya da ailenizle ilgili ciddi bir sorun yaşadığınızda tavsiye/ öğüte ihtiyacınız olursa

3. Dalga (2011)	Bir aile ferdi / akraba	60	74	64
	Aile ferdi veya akraba olmayan bir arkadaş, komşu	33	21	29
	Bir hizmet sağlayıcısı, kurum ya da kuruluştan	1	3	2
	Hiç kimseden	7	2	5

İş ararken yardıma ihtiyacınız olursa

3. Dalga (2011)	Bir aile ferdi / akraba	48	66	54
	Aile ferdi veya akraba olmayan bir arkadaş, komşu	30	25	29
	Bir hizmet sağlayıcısı, kurum ya da kuruluştan	12	4	9
	Hiç kimseden	10	5	8

Eğer kendinizi biraz sıkın hisseder ve birileriyle konuşma ihtiyacınız olursa

3. Dalga (2011)	Bir aile ferdi / akraba	41	62	48
	Aile ferdi veya akraba olmayan bir arkadaş, komşu	51	36	46
	Bir hizmet sağlayıcısı, kurum ya da kuruluştan	3	1	2
	Hiç kimseden	5	1	3

Güven konusunda incelenen soru grupları çalışan veya okuyan gençlerle ne çalışan ne okuyan gençler arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. İkinci grup gençlerin genel olarak kendilerine kişisel olarak daha yakın gruplara güvendikleri ve onlardan destek aldıkları göze çarpmaktadır. Farklı kurumlara duyulan güven konusunda bu gruptaki gençlerin genel olarak kurumlara daha fazla güven duyma eğilimi içerisinde olmaları da irdelenmesi gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

2.6.3 Katılım

Araştırmanın diğer bir hedefi, genel olarak gençlerin siyasi ve sosyal faaliyetlere ne kadar katıldıklarını, özelde ise çalışmayan ve okumayan gençlerin diğer akranlarından bu konuda ne kadar farklılaştıklarını anlamaktır. Bu hedef doğrultusunda bu bölümde, genç gruplarının 2011 Dünya Değerler Araştırması'nda siyasi ve sosyal katılımı ilgili soruların iki grup soruya nasıl cevap verdiklerini ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Bunlardan ilki, "toplular bir dilekçeye imza atmak", "bir boykota katılmak", "barışçı gösterilere katılmak", "bir greve katılmak", "başka tür bir protesto hareketine katılmak" gibi geleneksel olmayan siyasi katılım sorularını kapsayan ve deneklerin "katıldım", "gerekirse katılabilirim", "kesinlikle katılmam" şıklarından bir tanesini işaretledikleri sorulardan oluşmaktadır. İkinci grup sorular, deneklerin çeşitli örgütlere üye olup olmadıklarının sorulduğu ve deneklerin "üye değilim", "pasif üyeyim", "aktif üyeyim" diye cevapladıkları sorulardan oluşmaktadır.

TABLO 48. SİYASAL KATILIM FAALİYETLERİ (%)

	Katıldım	Gerekirse katılabilirim	Kesinlikle katılmam
Toplu bir dilekçeye imza atmak			
Çalışıyor veya okuyor	19	44	37
Ne çalışıyor ne okuyor	10	27	63
Toplam	17	39	44
Bir boykota katılmak			
Çalışıyor veya okuyor	12	40	48
Ne çalışıyor ne okuyor	8	25	66
Toplam	11	37	52
Barışçı gösterilere katılmak			
Çalışıyor veya okuyor	12	44	44
Ne çalışıyor ne okuyor	8	28	63
Toplam	11	40	49
Bir greve katılmak			
Çalışıyor veya okuyor	6	43	50
Ne çalışıyor ne okuyor	4	31	65
Toplam	6	40	54
Başka tür bir protesto hareketi			
Çalışıyor veya okuyor	8	37	54
Ne çalışıyor ne okuyor	7	26	67
Toplam	8	35	57

Geleneksel olmayan siyasal katılıma bakıldığında gençlerin katılım oranının hayli düşük olduğu görülmektedir. Sırasıyla gençlerin %17'si toplu bir dilekçeye imza attıklarını, %11'i bir boykota katıldıklarını, yine %11'i bir barışçı gösteriye katıldıklarını, %8'i başka türlü bir protesto hareketine katıldıklarını ve %6'sının bir greve katıldıklarını bildirmişlerdir. Bu sıralama hem çalışan veya okuyan hem de ne çalışan ne de okuyan grup için paraleldir. Dahası, katılmayanlar arasında gerekirse bu tür bir harekete katılabileceklerini bildirenlerin yüzdesinin tüm katılım şekilleri için kesinlikle katılmayacağını bildirenlerden daha düşük olduğu göze çarpmaktadır. Toplu bir dilekçeye imza kesinlikle atmayacağını, barışçı gösterilere kesinlikle katılmayacağını bildirenlerin oranı %44 ve %49'dur ve bu oran yarı yarıya yakinken, %52, %54 ve %57'yle bir boykota, bir greve veya başka bir protesto hareketine katılmayacaklarını bildirenlerin oranı çok daha yüksektir.

İki genç grubu arasında bir karşılaştırma yapıldığında ne çalışan ne okuyan gençlerin çalışan veya okuyan akranlarına göre çok daha düşük düzeyde bu tür hareketlere katıldıkları göze çarpmaktadır. İki grup arasındaki en büyük fark, %9'la toplu bir dilekçeye imza atmaktır. Benzer şekilde ne çalışan ne okuyan gençler arasında bu tür faaliyetlere katılma isteğinin çalışan veya okuyan gençlere oranlara çok daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bu grup içerisinde toplu bir dilekçeye imza atmayacaklarını söyleyenlerin oranı %63, bir boykota katılmayacaklarını söyleyenlerin oranı %66, barışçı gösterilere katılmayacağını söyleyenlerin oranı %63, bir greve katılmayacaklarını söyleyenlerin oranı %65 ve başka türlü bir protesto hareketine katılmayacaklarını söyleyenlerin oranı %67'dir. İki grup arasındaki en büyük fark, yine %26'yla toplu bir dilekçeye kesinlikle imza atmayacaklarını söyleyenlerdedir. Bu durum, iki grubun algısının bu siyasal katılım faaliyetinde birbirinden hayli farklı olduğunu göstermektedir. Ne çalışan ne okuyan gençlerin siyasi katılımlarının ve katılım isteklerinin daha düşük olması, çalışan veya okuyan gençlere göre daha fazla boş zamanları olduğu düşünüldüğünde araştırılması gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

TABLO 49. ÇEŞİTLİ ÖRGÜTLERE ÜYELİK (%)

	Üye değil	Pasif üye	Aktif üye
Dini dernek, vakıf, kuruluş, cami yaptırma derneği vs.			
Çalışıyor veya okuyor	99	0	1
Ne çalışıyor ne okuyor	96	1	3
Toplam	98	1	1
Spor kulüpleri; boş zamanları değerlendirme			
Çalışıyor veya okuyor	91	5	4
Ne çalışıyor ne okuyor	93	5	1
Toplam	92	5	3
Eğitim, sanat, müzik gibi alanlarda faaliyet			
Çalışıyor veya okuyor	93	2	5
Ne çalışıyor ne okuyor	97	1	1
Toplam	94	2	4
Sendika			
Çalışıyor veya okuyor	98	1	0
Ne çalışıyor ne okuyor	99	0	1
Toplam	98	1	1

TABLO 49. ÇEŞİTLİ ÖRGÜTLERE ÜYELİK (%)

	Üye değil	Pasif üye	Aktif üye
Siyasi parti			
Çalışıyor veya okuyor	94	4	2
Ne çalışıyor ne okuyor	97	1	1
Toplam	95	3	2
Çevreci kuruluşlar; çevre koruma dernekleri, vakıfları			
Çalışıyor veya okuyor	95	4	1
Ne çalışıyor ne okuyor	99	1	0
Toplam	96	3	1
Meslek kuruluşları (örneğin meslek odaları, esnaf, vb.)			
Çalışıyor veya okuyor	99	1	0
Ne çalışıyor ne okuyor	100	0	0
Toplam	99	1	0
Hayır kuruluşları; yardım dernekleri; insani örgütler			
Çalışıyor veya okuyor	97	3	0
Ne çalışıyor ne okuyor	99	1	0
Toplam	97	3	1
Tüketici kuruluşları, tüketiciyi koruma dernekleri			
Çalışıyor veya okuyor	98	2	0
Ne çalışıyor ne okuyor	100	0	0
Toplam	98	2	0
Psikolojik yardım veya destek grupları			
Çalışıyor veya okuyor	99	1	0
Ne çalışıyor ne okuyor	100	0	0
Toplam	99	0	0

Siyasal ve sosyal katılımın bir başka boyutu olan çeşitli örgütlere üyeliği ölçen soru grubu incelendiğinde gençler arasında bu tür faaliyetlerin daha da düşük olduğu görülmektedir. Gençler arasında en fazla aktif veya pasif üye olunan örgütler sırasıyla spor kulüpleri (%8), eğitim-sanat-müzik alanında faaliyet gösteren örgütler (%7), siyasi partiler (%5), çevreci kuruluşlar (%4), hayır kuruluşları (%3), dini dernekler (%2), sendika (%2), tüketici kuruluşları (%2) ve son olarak da psikoloji ve yardım dernekleridir (%1). Bunun yanında en aktif üye olunan örgütler sırasıyla eğitim (%4), spor kulüpleri (%3), siyasi partiler (%2), çevreci kuruluşlar (%1), hayır kuruluşları (%1), sendika (%1) ve dini kuruluşlardır (%1). Meslek kuruluşları, tüketici kuruluşları ve psikolojik yardım gruplarında kendilerini aktif üye olarak tanımlayan hiçbir genç yoktur. Bu durum bu tür kuruluşlara üye olursa bile gerçek anlamda siyasal veya sosyal bir faaliyette bulunma yüzdesinin daha da düşük olduğunu göstermektedir.

Her iki genç grubu karşılaştırıldığında, yine ne okuyan ne çalışan gençlerin neredeyse tüm örgütlerde üyeliklerinin daha düşük olduğu göze çarpmaktadır. Bu tür derneklere üye

olmadığını bildirenlerin yüzdesi çalışan veya okuyan gençler arasında %96 iken ne çalışan ne de okuyan gençler arasında bu yüzde %99'a yükselmektedir. Bu gençlerin dini kuruluşlar ve sendikalar haricinde aktif üyelikleri çalışan ve okuyan gençlere daha düşüktür. Dini kuruluşlara üyelik haricinde belirtilen örgütlere aktif üyelik %1'i geçmemektedir. Bu yüzde dini kuruluşlar için %3'tür. Dini derneklere genel veya aktif üyeliğin göreceli olarak daha yüksek olması dikkate alınması gereken ve nedenleri üzerine araştırma yapılması gereken bir bulgudur.

2.7 NİCEL ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Sonuç olarak raporumuzun nicel kısmının sonuçlarını özetlemek gerekirse özellikle şu noktaların altının çizilmesi gerekir:

- İlk olarak sessiz ve görünmeyen gençler olarak tanımladığımız ne okuyan ne de çalışan gençlerin göz ardı edilemeyecek bir nüfus olduklarını belirtmek gerekir. TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması verilerine göre Türkiye'de 15-24 yaş arası gençlerin %32'si ne okuyor ne de çalışıyor.
- İkinci olarak sessiz ve görünmeyen genç kitlesinin ağırlıklı olarak genç kadınlardan oluştuğunu belirtmek gerekir. Yine TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması'na göre 15-24 yaş arası ne okuyan ne de çalışan kitle erkekler arasında %21 iken kadınlarda bu oran %42'dir. 15-24 yaş arası ne okuyan ne çalışan genç kadınların %42'si evlidir. Erkeklerde ise ne çalışan ne de okuyan gençler arasında evli olanların oranı %6'dır.
- Üçüncü olarak ne okuyan ne de çalışan gençlerin göreceli olarak eğitimi düşük bir kitle olduğunu belirtmek gerekir. Ne okuyan ne de çalışan gençlerin %24'ü bir okul bitirmemiştir, %47'si ise ilköğretim mezunudur. Veriler cinsiyete göre değerlendirildiğinde ise ne okuyan ne de çalışan kadınların eğitim düzeyinin bu gruptaki erkeklerden daha düşük olduğu görülmektedir.
- Dördüncü olarak, sessiz ve görünmeyen gençlerin dağılımı bölgelere göre değerlendirildiğinde ne okuyan ne de çalışan gençlerin, okuyan ve çalışan gençlere göre belirgin bir şekilde daha fazla olduğu bölgeler sırasıyla Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu ve Kuzey Doğu Anadolu'dur. Tersinde, okuyan ve çalışan gençlerin ne okuyan ne de çalışanlara göre belirgin olarak daha yüksek olduğu bölgeler İstanbul ve Batı Marmara'dır.
- Beşinci olarak, sessiz ve görünmeyen gençlerin dağılımı kırsal ve kent olarak incelendiğinde, sessiz ve görünmeyen gençlerin oranının kırsal daha fazla olduğu görülmüştür. Bir başka deyişle, kırsal yaşayan kadın ve erkeklerin okuyor veya çalışıyor olma durumu kentte yaşayan kadın ve erkeklere göre daha düşüktür.
- Altıncı olarak, sessiz ve görünmeyen gençler arasında çalışmaya dair kadın ve erkeklerde farklı yaklaşımlar olduğu görülmüştür. Ne çalışan ne de okuyan erkeklerin %64'ü bir işte çalışmayı istediklerini belirtirken, kadınların sadece %11'i bu isteği belirtmektedir. Bu durum genç kadınların iş bulma gibi bir istekleri olmadığını gösterirken, erkekler için ise önemli olduğunu göstermektedir.
- Yedinci olarak, yaşam memnuniyetine dair bulgular, yaşam memnuniyeti açısından sessiz ve görünmeyen gençlerin okuyan veya çalışan gençlere oranla daha mutlu olduğunu göstermektedir. Bu da ne okuyan ne de çalışan gençlerin yaşamdan beklentilerinin daha az olduğu için mi daha mutlu oldukları sorusunu akla getirmektedir. Ayrıca hem çalışan ve okuyanlar hem de ne çalışan ne de okuyanlar arasında kadınların erkeklere göre daha mutlu olduklarını da belirtmek gerekir.

- Sekizinci olarak, gelecek hakkındaki umut konusunda sessiz ve görünmeyen gençlerin çalışan ve okuyan gençlere göre daha az umutlu oldukları göze çarpmaktadır. Ayrıca erkeklerle karşılaştırıldığında kadınlar gelecek hakkında daha umutludur. Aynı sonuçlar önümüzdeki 5 yıl içindeki durumlarının nasıl olacağı sorusunda da görülmektedir. Önümüzdeki 5 yıl için hem sessiz ve görünmeyen gençlerin hem de çalışan ve okuyan gençlerin iyimser oldukları görülmüştür. Ancak okuyan ve çalışan gençlerin iyimserlik oranı sessiz ve görünmeyen gençlere oranla daha yüksektir. Sonuçlar cinsiyete göre incelendiğinde ise kadınların erkeklere göre (hem sessiz ve görünmeyen gençlerde hem de okuyan veya çalışan gençlerde) daha iyimser oldukları görülmektedir.
- Dokuzuncu olarak, güven açısından anketler incelendiğinde sessiz ve görünmeyen gençlerin ailelerine ve şahsen tanıdıkları insanlara, ilk kez tanıştıkları insanlara veya başka milletten insanlara göre daha fazla güvendiği görülmektedir. Benzer şekilde ihtiyaçları olduğunda destek aldıkları kişilerin aile ve akrabalar gibi kişiler olduğu görülmüştür. Ayrıca kurumlara güven açısından sessiz ve görünmeyen gençlerin akranlarıyla karşılaştırıldığında kurumlara daha fazla güvendiği anlaşılmaktadır.
- Onuncu ve son olarak ise sessiz ve görünmeyen gençlerin sosyal hayata ve de siyasal hayata katılımlarının çok düşük olduğunu belirtmeliyiz. Okuyan ve çalışan gençlere göre daha fazla zamanları olmasına rağmen bu gençlerin sosyal ve siyasal hayata katılamamaları üzerinde düşünmek gerekir.

3. NİTELİKSEL ARAŞTIRMA BULGULARININ IŞIĞINDA SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇLER

Araştırma raporunun bu bölümünde altı büyük ilde (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Samsun ve Gaziantep) sessiz ve görünmeyen gençlik tanımlamasına uyan gençlerle yaptığımız birebir görüşmeler ve dört ilde (İstanbul, Ankara, Samsun ve Gaziantep) yaptığımız odak gruplarının bulguları tartışılacaktır. Bulgular, kadın ve erkek olmak üzere iki alt başlık altında tartışılmaktadır. Ancak bulguları tartışmaya geçmeden önce araştırmanın yöntemi hakkında kısa bilgi verilecektir.

3.1 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın niteliksel bölümünde genç erkek ve kadınlarla birebir görüşmeler ve odak gruplar yapılarak NEET kategorisindeki sessiz ve görünmeyen gençlerin düşünce, hissiyat ve deneyimlerinin detaylıca anlaşılması hedeflenmiştir. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Samsun ve Gaziantep illerinde gençlerle görüşme yapılırken okumayan ve çalışmayan gençlik kategorisini belirleyen iki unsur dikkate alınmıştır. Buna göre görüşmenin yapıldığı dönemde işsiz olan ve örgün eğitim sisteminde olmayan gençler görüşme için belirlenmiştir. Her ilde 10 kadın ve 10 erkekle görüşme yapılmış ve toplamda 60 genç erkek ve 60 genç kadının çalışmaya dahili sağlanmıştır. Görüşmelere başlanılmadan önce her il için araştırma ekibi oluşturulmuş ve oluşturulan ekibe çalışmanın amacı, neden böylesi özel bir grubun çalışılmakta olduğu, neden niteliksel yöntemin tercih edildiği anlatılmıştır. Ayrıca hazırlanmış olan görüşme formunun üzerinden gidilerek araştırma ekibi ile ortak dil geliştirilmiştir. Görüşmeler için kartopu tekniği kullanılmıştır. Tekniğe göre belirlenmiş kriterlere uygun bir kişi bulunarak çalışma başlatılmış ardından görüşülen kişinin önerisi ile diğer görüşülecek kişilere erişilmiştir. Her üç görüşmede bir kaynak kişi değiştirilmiş ve böylece okumayan ve çalışmayan gençlik kategorisinin heterojenliği yakalanmaya çalışılmıştır.

Tüm görüşmeler görüşülenlerin izni alınarak kayıt edilmiştir. Kayıt edilen görüşmeler görüşmeleri yapanlarca çözümlenmiştir. Her bir görüşme çözümlenmesi ortalama 10-12 sayfa olmuştur. Çözümlemeler değerlendirilirken görüşme formu temel alınmış ve görüşme formunda yer alan sorulara verilmiş olan yanıtlar tek dosya altında toplanmıştır. Bu aşamanın ardından her bir soruya gelen yanıtlar iki kez dikkatle okunmuş ve yanıtların işaret ettiği temalar/kategoriler belirlenmiştir. Kategoriler belirlendikten sonra her bir il açısından temaların ağırlıklarına bakılmış, il değişkeninin ürettiği farklılıklar olup olmadığı da değerlendirilmiştir. Böylece çalışma sonuçları verinin gösterdiği temalar üzerinden değerlendirilmiş olup, bu haliyle de veriden hareketle soyutlamalar yapılmıştır.

3.2 SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇ KADINLARIN PENCERESİNDEN HAYATA BAKIŞ: ARAŞTIRMANIN GENÇ KADINLAR HAKKINDAKİ BULGULARI

Genç kadınlarla yapılan görüşmelerin bulgularını eğitime bakış, çalışma ve iş yaşamına dair düşünceler, evlilik hakkındaki görüşler, kadın-erkek eşitliği konusundaki düşünceler, gündelik yaşam/sosyal yaşam/sosyal katılım ve genç kadınlardan gelen talepler başlıkları altında tartışılacaktır.

3.2.1 Eğitime Bakış

Eğitim sosyolojisi içinde eğitim sisteminin gördüğü işleve dair önemli tartışmalar yer almaktadır (bu tartışma için bkz. Dubet & Martuccelli, 1996). Bir tarafta işlevselci (*functionalist*) bakış açısına göre eğitim sistemi; yurttaşlara, bir toplumu oluşturan bireylere ortak bir eğitim vererek toplumu bir arada tutan adeta harç görevini görür. Marksist bakış açısına göre ise eğitim sistemi, egemen sınıfın lehine işlemekte olan

kurumlardan bir tanesi, Louis Althusser'in tanımı ile ideolojik bir aygıttır. Marksist kuramsal çerçevenin devamacısı olan sosyologlar (neo-Marksistler) eğitim sistemi eleştirisini geliştirmiş ve sınıflar arası hiyerarşinin yeniden üretilmesinde eğitim sisteminin rolünü vurgulamışlardır. Fransız ünlü sosyologlar Pierre Bourdieu ve Jean-Claude Passeron daha 1960'larda yaptıkları çalışmalarda, eğitim istatistiklerinden yola çıkarak Fransız eğitim sisteminde yüksek öğretime kadar ulaşan öğrencilerin büyük çoğunlukla burjuva ailelerin çocukları olduğunu dile getirmişlerdir (Bourdieu & Passeron, 1964). Karl Marx'ın sermaye kavramına yeni boyutlar ekleyen Pierre Bourdieu'nün kültürel sermaye kavramı işçi sınıfından gelen gençlerin eğitim sistemindeki başarısızlığını anlatmakta faydalı bir kavramdır. Passeron ve Bourdieu'ye göre işçi sınıfı öğrenciler sadece ekonomik sermayeleri yeterli olmadığı için eğitim sisteminin dışında kalmamaktadır, bunun yanında sahip oldukları sınıfsal kültürel sermaye okulda "işe yaramadığı" ya da burjuva kültürel sermayesi kadar değer görmediği için de başarısız olmaktadır.

Okumayan ve çalışmayan gençler konusunda bulunan literatüre dayanarak, çalışmamızın odağında olan bu genç grubunun sınıfsal kültürel sermayesinin onları eğitim sistemi içerisinde tutabilecek kadar yeterli olmadığı varsayımından yola çıktık. Birazdan gösterileceği gibi, okumayan ve çalışmayan gençlerin birebir ve odak grup görüşmelerindeki anlatıları, sınıfsal kültürel sermaye ile eğitime katılım arasında bir bağ bulunduğunu göstermektedir. Elbette böyle bir sonuca ulaşabilmenin ön şartlarından bir tanesi, çalışma yapılacak örneklemin doğru belirlenmesidir.

Okumayan ve çalışmayan gençlik kategorisindeki gençler büyük bir çoğunlukla eğitimlerine yüksek eğitimin sonuna kadar devam etmemiş bireyler olduğundan; görüşme yapılacak genç kadınlar aranırken, bu genç kadınların büyük bir oranının zorunlu eğitimin sonunda (hatta onu bile bitirmeden bırakmış olabilir) olmalarına dikkat edildi. Öyle düşünüyoruz ki bu gençlerin eğitim sistemi hakkındaki düşünceleri ve onların getirdikleri eleştiriler eğitim sistemini daha kapsayıcı hale getirmek için çok önemli.

Yaptığımız niceliksel değil de niteliksel bir araştırma olduğundan amacımız gençlerin verdikleri yanıtları yüzdesel olarak vermek değil, verdikleri yanıtların ne ifade ettiğini anlamaya çalışmak olacak.

Birebir derinlemesine görüşme yaptığımız genç kadınlara eğitimlerine neden devam etmediklerini sorduk. Bu soruya verilen yanıtlar oldukça çeşitliydi. Ailenin ekonomik durumunun elvermemesinden, ailenin izin vermemesine kadar çeşitli yanıtlar verildi. Bu yanıtlar; farklı akademik çalışmalarda da vurgulanan ve tartışılan, ekonomik sermayenin ve kültürel normların eğitime katılımın üzerindeki etkilerinin altını çizmektedir. Bu nedenle raporumuzda özellikle kendi isteği ile okumamayı "seçen" gençlere odaklanmak istedik.

Görüşme yapılan gençlerden bazıları zorunlu eğitim sırasında başarılı öğrenciler olmadıklarını, zorlandıklarını ve bu yüzden de zorunlu eğitimin sonunda okumamayı tercih ettiklerini belirttiler. Ayrıca görüşmeciler arasında zorunlu eğitimin ardından liseye başlayan ama iki sene üst üste başarısız olup okuldan atılan gençler de vardı. Bu gençler eğitim sisteminde iyi öğrenci olmadıklarını açık yüreklilikle itiraf ettiler. Örneğin, İzmir'de kadın görüşmecilerimizden biri ailesinin eğitimine devam etmesini istediğini ancak onun o zamanlarda bunu istemediğini, bir ara dışarıdan bitirmeye niyetlendiğini ve fakat zorlanıp yarıda bıraktığını şu sözlerle anlatıyor:

Eğitim Sisteminde Motivasyon Eksikliği

Araştırmacı: Neden devam edemedin eğitime?

- Yani herhalde o zamanlar aklım hiç okuma havasında değildi, gerçekten hiç gitmek istemezdim okula zorla gönderirlerdi okula, ablamlar annemler baskı yapardı falan, kovalardı ben kaçırdım gitmeyeceğim diye istemiyordum okula gitmeyi kaç defa da müdür çağırırdı okula öğretmenler çağırırdı ama gitmedim. Zorla götürdüler beni müdür de öğretmenler de okumanı istiyoruz gel sen oku çalışkansın falan ben gittim geri sonra

tekrar gitmedim falan her seferinde, sevemedim yani okulu o zamanlar hani insanın akli oyununda gezmede falan ya öyleydi benimki de.

Araştırmacı: Peki, eğitime devam etmek ister miydin?

- Bir ara başladım dışardan okudum. Açıkta okumaya başladım iki üç sınava girdim, sonra da girmedim zaten. Ehliyete gittim ehliyetimi aldım daha da gitmedim.

Araştırmacı: Peki, eğitimine devam etmek istiyordun neden eğitime devam edemedin diye benzer bir soru sorsam ne dersin?

- Dışardan okumak konusunda mı?

Araştırmacı: Evet, açık öğretime de devam edemedin.

- Bir ara gerçekten hiç sevmiyordum okulu o yüzden bıraktım. Dışardan okumayı da böyle bir heves geldi içime hani daha basit okurum. Hani o kadar gidip de ders göreceğime dışardan ama baktım öyle de olmuyor insan bire bir ders çalışmayınca kitaba bakıp geçince kendi başına çalışınca da olmuyor dersi geçemiyor, zor geliyor o da bana ağır gelince devam etmek istemedim. (İzmir, 21 yaşında, 7. Sınıfa kadar okumuş, evli, kaçarak evlenmiş).

Kendisine “ne olsaydı eğitimine devam edebilirdin?” diye sorulduğunda daha eğlenceli, daha az sıkıcı bir eğitim sisteminde kalmayı tercih edeceğini belirtiyor:

Araştırmacı: Ne olsaydı eğitime devam edebilirdin?

- Benim gittiğim okulda ya da sınıfta ben çok oyuna düşkün olduğum için sadece ders, ders istemiyordum biraz daha eğlenceli olsaydı belki o zaman okula gitmek için can atabilirdim.

Okuma Konusunda Baskı Yapan, Fakat Destekleyici Olamayan Aile “Ailem beni nasıl eğiteceklerini bilemediler”

Görüşme sırasında aldığı eğitimi görüşmecimiz için daha zorlu kılanın, aile fertlerinden alamadığı destek olduğu da anlaşılıyor. Öyle görünüyor ki, kendileri eğitilmiş olmayan, okulda aldığı eğitim konusunda çocuklarına yardımcı olmaya yetecek kültürel sermayeden yoksun anne-babaların çocukları eğitim sisteminde zorlanabiliyorlar. Kendisine araştırma çerçevesinde gençlerden öneriler sunmalarını da istediğimizi söylediğimizde şu öneriyi sunuyor:

Araştırmacı: Hazırlanacak bu raporda ailelere de öneriler sunmak isteniyor, aileler için neler önerilsin bu raporda? Eğitime devam edemeyen veya belki eğitimden çocuklarını bir şekilde çekmiş aileler olabilir ya da sen eğitime devam edemedin böyle durumlarda olan gençlerin aileleri için neler önerilsin ailelere, nasıl yardımcı olsun çocuklarına?

- Benim ailem bana baskıcı davrandı illa oku oku diye ama ben istemedim ama başka aileler nasıl davranır başka çocuklar nasıldır bilemem, ben istemedim.

Araştırmacı: Şöyle diyor musun bugün olsaydı o baskılarına keşke devam etseydiler de okusaydım?

- Bir de şöyleydi çok ödevim oluyordu eve geldiğimde, benim annem babamın okuma yazması tam yok. Ablamlar da evlenmiş uzaktalar. Diğeri çalışıyor göremiyordum onu. O yüzden evde de bana birazcık olsun yardım eden biri olsaydı belki bana da daha kolay gelebilirdi. Eve bir geliyorsun bakıyorsun evde ödevini yapamamışsın sabah okula gitmek olmuyor o şekilde yani evde mutlaka çocuklarına destek olsunlar, derslerinde yardımcı olsunlar onlara, onları dinlesinler sen bugün ne yaptın ne öğrendin, onlar da önemli.

- **Araştırmacı: Böyle destek olmaları gerekiyor yani ailelerin de çocuklarına...**
- Onlarla beraber ödevleriyle ilgilenip yapsalar aslında onlar da hevesli olabilirler. Oyun oynayarak öğretebilirler, eğlenerek yani onlara abur cubur getirerek ya hadi gel şunları yapalım falan diyerek onlar da heveslenerek.

Benzer bir yorumu, Ankara’da görüşme yaptığımız 17 yaşındaki eğitimine açık lisede çocuk gelişimi okuyarak devam eden görüşmecimiz de yapmıştı. Ona göre ilkokul mezunu olan anne-babası kendisine eğitim konusunda ihtiyacı olan yardımda bulunamamış. Eğitimin süresince aileden yeterli desteği alabildin mi sorusunu şöyle yanıtlıyordu:

- “İlkokula başladığımda tek çocuktum. Beni nasıl eğiteceklerini bilemediler. O yüzden yeterli desteği alamadım. Neyi nasıl yapacaklarını bilemediler. Yardım edemediler. İkisi de ilkokul mezunu. Eğitim görmedikleri için yeterli desteği veremediler”. (Ankara, 17 yaşında, açık liseye devam ediyor)

“Benim Zamanımda Başörtüsü Sıkıntısı Vardı. Okul, Hayat Tarzıma Uygun Değildi”

Bir başka görüşmecimiz, kendisiyle İzmir’de yapılan görüşmede eğitimine devam etmeme sebebini başörtülü olması ve “kendi hayat tarzına uymaması” olarak açıklamış, okula devam etmemesinin kendi seçimi olduğunu şu sözlerle belirtmişti:

Araştırmacı: Eğitime devam etmek ister miydin?

- Hayır istemezdim.

Araştırmacı: Peki, neden eğitime devam etmek istemezsin?

- Sanırım biraz kendi hayat tarzıma uymadığı için devam etmek istemezdim.

Araştırmacı: Eğitim senin için nasıl bir konumda ki devam etmek istemezsin biraz onu açabilir misin?

- Başörtülü bir genç olduğum için benim de tam SBS zamanıydı – şimdi sanırım başka bir sınav sistemi var- o zamanlar çok sıkıntılı geçiyordu başörtüsü sıkıntısı vardı. O da benim hayat tarzıma uymadığı için bu şekilde açık öğretimi seçtim yani, onu tercih ettim. (İzmir, 17 yaşında, açık liseye devam ediyor)

Eğitimine devam etmeme konusunda pişmanlık yaşayıp yaşamadığını anlamak için okumaya devam edenlerle bir araya geldiğinde kendisini nasıl hissettiği sorulduğunda ise “iyi ki yapmışım diyorum” yanıtını vermişti:

Araştırmacı: Onlarla bir araya geldiğinde ne tür duygular hissediyorsun? Çünkü sen eğitime bir şekilde devam edemedin; bırakmak, ara vermek durumunda kalmışsın demek istemiyorum sen öyle tercih etmişsin, böyle durumlarda onlarla bir araya geldiğinde bir duygu yaşıyor musun? Üzgünlük hayal kırıklığı gibi ya da iyi ki yapmışım diyor olabilirsin hangisi?

- İyi ki yapmışım diyorum çünkü onlar daha fazla yorulup karşılığında bir şey alamıyorlar. Ben tam tersi hiçbir şekilde pişman olmadım hiçbir zaman okuluma gitmedim okula devam etmiyorum ya da eğitime devam ediyorum. Eğitim zaten sadece okulla olan bir şey değil, kendi kendini de geliştirebilecek bir yapıya sahip ben de kitaplarla bunu yapmaya çalışıyorum ama öyle herhangi bir üzgünlük hayal kırıklığı yaşamadım bir araya geldiğimizde kendimi de açıklayabildiğim için anlatabildiğim için neden yaptığımı neden tercih ettiğimi o yüzden hiç sıkıntı yaşamadım yani.

“Bir insanı her yönden muhteşem olması için zorlayamazsınız [...]”

Öyle görünüyor ki, eğitim sisteminin özellikle genç kadınlar açısından neyi ifade ettiğini düşünmemiz gerekiyor. Kendisine raporun gençlerin önerileri ile de ilgilendiğini söylediğimizde ise eğitim sistemi ile ilgili önerilerini şöyle sıralıyor:

Araştırmacı: Biz bu araştırmada gençlerin hayatında şunlar da olsaydı, şöyle destekler de olsaydı diye öneriler sunmak istiyoruz. Sen devlete ya da devlet yetkililerine bazı öneriler sunmak isteseydin ne derdin? Neler yazılsın bu raporda?

- Ne gibi, eğitim mi mesela?

Araştırmacı: Eğitim hayatına ilişkin olabilir, gençlerin yaşam koşullarına ilişkin olabilir?

- Bence eğitim sistemi şu an gerçekten çok kötü durumda. Ben o şekilde düşünüyorum. En çok şeye kızardım. Ben matematikte sayısalda çok kötü bir insandım ama sözelde gerçekten çok iyidim. Mesela fen dersinde fizik, kimya o şekilde düşününce matematiğe çok düşkün olan bir insan sözelden anlamayan bir insan ama kendisi profesör olabilecek bir yapıya sahip ama sırf sözelden anlamadığı bir ders olduğu için hayatı boşuna gidiyor. Mesela tıp okuyan bir insan –akrabam var biliyorum- çalışıyor çalışıyor saatlerce günlerce gecelerce uğraşüyor sabah erken gidiyor okula akşam geç geliyor dersler sınavlar inanılmaz derecede yorulan bir insan ama sırf sözelde bir dersten anlayamadığı için sınavda kaybediyor ve geleceği kaybediyor. Acil tıp teknisyenliği okuyan bir insandı, sırf boyundan birkaç santim kaçırdığı için acil tıp teknisyeni olamadı. Yani ben bazı şartların gözden geçirilmesini düşünüyorum. Ben sözelden anlayan bir insansam sayısal ve sözel diye bir kavram vardı hala var mı bilmiyorum ama sınava giriyorsunuz mesela SBS’de eğer benim karşıma sadece aldığım seçtiğim dersler çıkıyorsa ben çok güzel bir yerde olabilirdim. Sayısal bölümden bir arkadaşım da eğer karşısına seçeceği meslekte sayısalı bağlı bir mesleğe onunla ilgili bir sınav çıkırsa tam not alıp güzel bir yere gelebilir. Bir insanı her yönden muhteşem olması için zorlayamazsınız bazı insan gerçekten sayısalı düşkündür bazı insan sözele düşkündür ama ikisi için zorlarsanız bu sefer ne sayısal kalır ne sözel bunların bence gözden geçirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Daha güzel ve daha rahat bir eğitim olmasını isterdim.

Görüşmecimizin “bir insanı her yönden muhteşem olması için zorlayamazsınız” cümlesi çok anlamlı bir yorum olarak da görülebilir. Aşırı bir performans talep eden eğitim sistemi bu performansı sağlayamayanları ya da zorlananları dışarıda bırakıyor ya da onların kendi seçimiymiş gibi, sistemin dışına bir tercih olarak çıkmalarına sebep oluyor. Özellikle bu performansı göstermekte zorlananlar kadınlar için bir başka seçenek mümkün: Örneğin; görüşmecimizin de yaptığı gibi kendini dışarıdan geliştirmeye çalışarak, nasıl olsa bir gün evleneceği, çocuk sahibi olacağı ve çalış(a)mayacağı için örgün eğitim sisteminde boşuna daha fazla zaman harcamama. Buna paralel olarak görüşmecimiz tüm görüşme boyunca, geleneksel kadın-erkek rolleri paralelinde yanıt verip kendisini Osmanlı torunu olarak tanımlayıp şu anki yaşamın tam tersi bir dönemde yaşamayı hayal ettiğini belirtmişti.

“Keşke içime girse okuma isteği”

Sadece bir örnek için değil, görüşme yaptığımız diğer bazı kişiler için de eğitim sistemi önemli bir performansı temsil ediyor. Bu performansı gösteremeyenler tarafından da gıptayla anılıyor. İzmir’de görüşme yaptığımız bir başka genç örneğin “örnek aldığı” kişi sorulduğunda çalışkan avukatlık okuyan kuzenini örnek aldığını, ona bakınca “keşke içime girse okuma isteği” dediğini belirtiyor:

Araştırmacı: Onun gibi olmak istediğin?

- Var, benim halamın büyük oğlu var. Çok iyi avukat şu an, avukatlık okuyor. Bazen diyorum belki ben de olabilirdim.

Araştırmacı: Özeniyorsun ona, peki, hangi alanlarda ona benzemek istersin? Neden onu örnek alıyorsun?

- Çünkü o dışarı çok fazla çıkmıyor, her gün evde bazen keşke ben de olsam diyorum. İçime girse şu okuma isteği falan. (İzmir, 17 yaşında, açık liseye devam ediyor)

Benzer bir gıpta edilen kuzen hikayesi bir başka görüşmecimiz tarafından bu sefer “hemşire olmayı başarma hikayesi” olarak anlatıldı:

Araştırmacı: Var mı şu kişiyi örnek alıyorum diyebileceğin?

- Var ama öğretmenim değil, bir akrabam var kuzenim sayılıyor. O da şu an hemşire, onu örnek alıyorum adı [X], baştan aşağıya onun gibi olmak istiyorum yani.

Araştırmacı: Peki, neden onu örnek alıyorsun?

- Güçlü çünkü güçlü olduğumu düşünüyorum.

Araştırmacı: Neden?

- Zamanında çok zorluk çekti ama bu zorluklara rağmen okudu. O okula belki hiç harçlık almadan giden bir kadındı ve okudu yani hala da öyle bir şekilde okuyup kimsede olmayan her şey var onda güçlü yani bu yüzden onu örnek alırım. Her zorluğa rağmen eğitimine devam etti ben dahil herkes ona hayran yani. Çalışıyor mesleği var, kendi ayakları üzerinde duruyor, evi var, arabası var, istediği yaşantısı var, istediği gibi yaşayabiliyor ve bunların da tek sebebinin eğitim olduğunu söylüyor bana. (İzmir, 16 yaşında, lise terk)

“Mezuniyet, evlendikten sonra bir işe yaramıyor”

Öyle görünüyor ki bu eğitim sisteminde başarılı olma ve ardından dikey toplumsal hareketlilik (sınıf atlama) yaşama gençler açısından değerli. Ancak bunun için gidilecek yol uzun ve meşakkatli olduğundan kısa yollara sapmak da cazip gelebiliyor ve örgün eğitimin sonlandırılması tercih edilebiliyor. Türkiye toplumunda kadına biçilen önemli rollerden birinin de annelik olması bu seçimi ve seçimin meşrulaştırılmasını daha da kolaylaştırıyor. Okulu sevmediğini belirten İstanbul’dan bir görüşmecimiz eğitimin kadınlar için çok da önemli olmadığını şu sözlerle vurguluyordu:

Araştırmacı: Pekala, nerden mezunsun?

- [X] ilköğretim okulu.

Araştırmacı: İlköğretimden sonra okumadın?

- Orta zaten sekize kadar okudum. Dışarıdan zaten başvurduğum, bir kaç ay sonra dondurdum zaten. Sıkıldım dondurdum.

Araştırmacı: Yani beşinci sınıfa kadar mı okudun?

- Sekiz...

Araştırmacı: Peki, eğitime devam etmek istiyor muydun? İster miydin?

- Yok, dedim ya hani dışarıdan deneyeyim dedim devam edeyim, sıkıldım...

Araştırmacı: Örgün olarak devam etmek ister miydin?

- Yok istemezdim.

Araştırmacı: Neden peki yani, niye istemezdin?

- Sevmiyorum okulu.

Araştırmacı: Daha mı rahat?

- Aynen amacım zaten hoca olmak okul falan şey değilim.

Araştırmacı: O peki mesela, okulu, okula gitmeme kararını kendin mi verdin yoksa aile şartlarından dolayı mı?

- Ben verdim. Zaten öyle olsaydı dışarıdan okumaya başvurmazdım.

Araştırmacı: Peki, eğitim sence önemli mi?

- Tabii. Kimine göre önemlidir, ama bana sorarsanız önemli değildir.

Araştırmacı: Neden önemli değil, sence?

- Neden önemli değil, şimdi bayanlar için ama erkekler için demiyorum, bir şey oluyorsun, bir şey için mezun oluyorsun, ee bir zamandan sonra evleniyorsunuz sonra mezunluk bir işe yaramıyor bence. Çoluğa çocuğa karışıp... Benim fikrim öyle.

Araştırmacı: Anladım yani diyorsun ki nasıl olsa evleneceksin.

- Aynen öyle, amca kızları var mesela okudular şey yaptılar, mezun oldular şimdi evlendiler çoluk çocuk falan filan derken bir işe yaramıyor bence. (İstanbul, 20 yaşında, orta sona kadar okumuş, Kuran kursuna gidiyor)

“Korku, okulla ilgili çok korku var içimde. Fazla gitmek istemiyorum”

Görüşme yapılan gençlerin en azından örgün eğitimlerine devam etmeme tercihlerinde belirttikleri bir başka sebep ise olumsuz olarak niteledikleri okul ortamı. Gençlerin okula devam etmemeyi seçmelerinde önemli bir etken olarak tanımladıkları bu kötü ortamın, özellikle sosyo-ekonomik seviyesi yüksek olmayan mahallelerdeki eğitim kalitesi açısından durumu parlak olmayan liselerde daha yoğunlukla bulunduğu düşünülebilir.

Sabancı Üniversitesi Eğitim Reformu Girişimi (ERG) tarafından Mayıs 2014'te yayınlanan *Türkiye Eğitim Sisteminde Eşitlik ve Akademik Başarı Araştırma Raporu* (2014), Türkiye'de akademik başarı ile sosyo-ekonomik durum arasında güçlü bir ilişki olduğunu gözler önüne sermektedir. Örneğin, Türkiye'de 15 yaş grubundaki öğrencilerin en yüksek sosyo-ekonomik dilimden gelenleri ağırlıklı olarak akademik olarak başarılı, seçkin Fen liseleri ya da Anadolu liselerine giderken, meslek liselerindeki öğrencilerin %23'ü en düşük %20'lik sosyo-ekonomik dilimdedir. Aynı rapor başarı oranları açısından bu liseler arasındaki eğitim kalite farklarını da açıkça ortaya koymaktadır. Genç Hayat Vakfı'nın 2011 yılında yayınladığı İstanbul Liseli Profili Araştırması'na göre ise ekonomik durumu ortanın üstü veya zengin olan ailelerden gelen çocukları ağırlıklı olarak akademik seçici liselerde okuyabilmektedir (Genç Hayat Vakfı, 2011, s. 41). Ayrıca unutmamak gerekir ki 2014 OECD verilerine göre Türkiye; Şile, Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğu dördüncü OECD ülkesidir (OECD, 2016c). Tüm bunlar eğitimin sosyal hareketliliği sağlamaktan öte sosyal eşitsizlikleri daha da belirginleştirdiğini göstermektedir (Sabancı Üniversitesi Eğitim Reformu Girişimi, 2014).

Görüşmecilerimizin okul ortamına dair bu söylemleri üzerinden eğitim sistemi içindeki eşitsizlikleri ve de okullar arasındaki farkları düşünmekte fayda var gibi gözüküyor. Örneğin İzmir'de görüşme yaptığımız bir genç, ailesinin eğitime devam etmesini istemediğini ancak kendisinin de babasını ikna etmeye uğraşmadığını, ara çözüm olarak açık liseye yöneldiğini belirtiyor. Görüşmenin ilerleyen zamanlarında anlaşılıyor ki kötü bir okul ortamı deneyimi olmuş kendisinin ve dolayısıyla da ailesinin.

Araştırmacı: Kaçınıcı sınıfa kadar okudun?

- Sekizinci sınıfa kadar.

Araştırmacı: Şimdi de açıktan devam ediyorsun.

- Evet, açıktan devam ediyorum.

Araştırmacı: Peki, eğitime devam etmek ister miydin?

- Ya işte bazen etmek istiyorum bazen etmek istemiyorum. Çok karışık benim için gerçekten.

Araştırmacı: Nasıl bazen hangi koşullarda istiyorsun da hangi koşullarda istemiyorsun?

- Ya şimdi televizyonda bir sürü haber falan izliyorum, içim geçiyor böyle bana da bir şey olacak falan. O zaman okumak istemiyorum ama bazen sadece istediğim bir meslek vardı sınıf öğretmeni olmak – anasını – onu olmak için dedim ben yazıyı bir şey olmaz falan. O yüzden açıktan devam etmek istedim.

Araştırmacı: Neden eğitime devam edemedin?

- Babam istemedi.

Araştırmacı: Ne olsaydı eğitime devam ederdin?

- Bilmiyorum ki.

Araştırmacı: Baban isteseydi diyebilir miyiz acaba buna?

- Ya babam isteseydi ve ben çok baskı yapsaydım falan.

Araştırmacı: Yani o kadar mücadele etmedin?

- Aynen, hemen pes ettim gibi bir şey.

Araştırmacı: Neden acaba? İlişkilerin mi böyle korkularını oluşturdu? Sevmeme durumu gibi?

- Korku, okulla ilgili çok korku var içimde. Fazla gitmek istemiyorum falan.

Araştırmacı: Neden desem özel bir nedeni yoksa söyleyebilir misin?

- Şöyle sekiz yıl ben okulda okurken bizim gözümüzün önünde falan çocuklara bir şeyler oluyordu. Bir anda içime korku girdi, okulla ilgili. Ya diyorum açıktan gayet iyi, devam edebiliyorsun sonuçta.

Araştırmacı: Bir şeyler kullanan çocuklar falan mı vardı?

- Evet, bizim okulda çok fazla olay oluyordu.

Araştırmacı: Uyuşturucu madde vs. gibi...

- Evet, bıçak çekme falan o yüzden korku girdi içime, devam etmek istemedim. Babam da zaten gitme falan dedi açıktan oku. Ben de tamam dedim. (İzmir, 17 yaşında, lise terk)

“Öğretmenler hiç destek olmadılar. Zaten derse girmiyorlardı”

Görüşmecimizin bahsettiği “tehlikeli” okul ortamları dışında aynı zamanda boş geçen derslerden, ilgisiz öğretmenlerden ve de bunun sonucu olarak okuldan kaçmalardan da bol bol söz edildi. Örneğin İstanbul’dan bir görüşmecimiz yaşadığı kötü okul deneyimini şöyle anlatıyordu:

Araştırmacı: Peki, eğitim sürecinde öğretmenlerini falan hatırlıyor musun?

- Tabii ki.

Araştırmacı: Öğretmenlerin sana destek oldular mı? Mesela bu yaşadığın problemleri hiç öğretmenlerine...

- Hayır, hiçbir şekilde destek olmadılar. Öğretmenler zaten derse girmiyordu ki bize destek olsunlar. Her gün şeydi. Ki ben o okulu bıraktıktan sonra...

Araştırmacı: Anadolu lisesinde okumuşsun aslında. Anadolu lisesi biraz daha düz liselere göre daha...

- Yok, işte değil bizimki. Ya okuldaki insanlar da çok bozduktu. Hani kızları diyeyim erkekleri diyeyim bütün serseriler dolduydu. İşte okul ortamından kaynaklı okumaya gelen insan yoktu orada, öğretmenler de onu görünce haklı olarak derse girmiyorlardı. Ya oradan mezun olan yok yani daha hala öyle benim senemden beri.

Araştırmacı: Yeni açılmış bir okul mu?

- Yok, senelerin okulu, önceden düz liseydi sonradan Anadolu oldu. Benim girdiğim sene Anadolu oldu. (İstanbul, 21 yaşında, lise 1'den terk, açık liseye devam ediyor, 1 dersi kalmış)

“Bence eğitim çok önemli, fakat evde yeğenime bakmam gerekiyordu”

Eğitimle ilgili bu bölümü bitirirken lisede iki sene üst üste kalınca atılmış olan görüşmecilerimizin bu kuraldan bolca yakındıklarını ve zamanında kalıp da okuldan atılmış olmaktan pişmanlık duyduklarını da belirtelim. Bu kuralın kaldırılmasını bir istek ve öneri olarak belirtenler dahi oldu:

Araştırmacı: Nereden mezunsun? Kaçıncı sınıfa kadar okudun?

- Sekizinci sınıfa kadar komple okudum, son sınıfa kadar okudum. [X] Ortaokulundan mezun oldum. Lisede de terk.

Araştırmacı: Başladın da mı terk?

- Başladım bir ay falan gittim bu sene, geçen sene hiç gitmedim

Araştırmacı: Kayıt yaptı mı gitmedin?

- Geçen sene kaydımı yaptırdım iki üç gün gittim sonra hiçbir daha gidemedim.

Araştırmacı: Neden gitmedin?

- Yeğenime baktığım için işte, sabaha kadar uyutmadığı için kalkıp okula gidemiyordum. Bu sene başladım bir ay gittim sonra tekrar gitmek istemedim.

Araştırmacı: Ablanın çocuğu mu? Kimin?

- Abimin oğlu, annesi çalışıyor kuaför, ağabeyim de çalıştığı için çocuğa biz bakıyoruz.

Araştırmacı: Peki, onlar okula gidemediğini görünce şey yapmadılar mı hani?

- Yok, yengem gel benim yanımda çalış dedi annem de kuaförlük mesleğini pek sevmediği için göndermedi. Evdeyim ben de. Annem de çalışmamı istiyordu ve öyle çevrede çok iyi işler yok. O yüzden kimseye güvenemiyor açık liseye yazılma taraftarı o da hiçbir şey bilmediği için internette araştırıyorum bakıyorum ama anlamıyorum çok uzun karışık bu yüzden de burada duruyorum şu an.

Araştırmacı: Peki, annen baban okula devam etmeni istemedi mi?

- Annem babam çok istediler ama ben hangi kafa ile istemedim onu bilmiyorum. Ama şu an gerçekten çok pişmanım, çevremdeki arkadaşlarımı gördüğümde hepsi okuldalar ben evdeyim.

Araştırmacı: Eğitime devam etmek isterdin tabii haliyle...

- Evet, evet hala da istiyorum yani.

Araştırmacı: Peki, neden eğitimine devam edemedin?

- İlk sene işte dediğim gibi yeğenime baktım ilk sene annesi babası çalıştığı için onun yüzünden okula kalkıp gidemiyordum onun yüzünden uykusuzluktan, bu sene de kendi isteğimle bıraktım sonradan çok pişman oldum.

Araştırmacı: Peki, ne olsa eğitime devam edebilirdin?

- Nasıl yani?

- **Araştırmacı: Belki yeğenine bakmasaydın edebilir miydin mi demek lazım ne demek lazım?**
- Ederdim, şimdi hocam, ben ilk sene gidebilseydim kesinlikle ben eğitime devam ederdim. Bir sene ben sınıfta kaldığım için o sene okulumdan soğudum. Bir sene gidemediğim için onuncu sınıf olurdum kesinlikle çünkü benim ilkokulda da ortaokulda da hep notlarım iyiydi yani.

Araştırmacı: Peki, eğitim sence önemli mi?

- Evet, çok önemli bir şey yani insan okulu bıraktıktan sonra daha iyi eğitimin anlamını değerini anlıyor.

Araştırmacı: Ve neden önemli dersin eğitime?

- Neden önemli çünkü hem bilgi sahibi oluyor, hayatta ailesi tarafından akrabaları tarafından önemli bir yer alıyorsun. Bir bayan için çok önemli çünkü kendi ayaklarının üzerinde duruyorsun. Evlenince çok önemli kendi ayakları üzerinde durması eşinin eline bakmaması bu yönden de çok pişman oldum. Şu anda da iş yok, yaşım da küçük. (Izmir, 17 yaş, lise terk)

3.2.2 Çalışmaya ve İş Yaşamına Dair Düşünceler

Görüştüğümüz gençlerin çalışma/iş yaşamına bakışları eğitime olan bakışlarıyla paralellik göstermektedir. Eğitimini tamamlamış ve mesleğini ele almış olmak gıpta edilen olumlu bir şey olarak yorumlanmaktadır. Ancak eğitimini tamamlamamış ve mesleği de olmayan bireyler çalıştıkları kötü şartlar nedeniyle çalışma yaşamına olumlu bakmamaktadır. Hatta öyle ki hali hazırda sigortasız çalışan ya da çalışma deneyimi olmuş bekar gençler bile evlendikten sonra – eğer maddi durumları el verirse – çalışmayı istemediklerini belirtmektedirler. Samsun’da gerçekleştirdiğimiz odak grupta genç kadınlar zorlu çalışma deneyimlerinden bahsettiler. Satış danışmanlığı yapan kişi örneğin sigortasız haftada 6 gün sabah 8 akşam 8 çalışmakta ve aylık 500 TL almakta olduğunu aktardı.

Araştırmacı: İş hayatıyla ilgili birkaç sorum olacak. Bir de senden dinlemek istiyorum.

- Tamam. Şu an satış elemanı olarak çalışıyorum.

Araştırmacı: Daha önce hiç çalıştın mı?

- Çalışmadım. Evde boş boş oturmaktansa çalışayım dedim.

Araştırmacı: Sigorta yaptılar mı sana? Konuştun mu?

- Yok, sigorta yapmıyorlar. 500 lira veriyorlar işte.

Araştırmacı: Kaç gün çalışıyorsun?

- 6 gün. Bir pazar günleri çalışmıyorum. Onun dışında sabah 8 akşam 8.

“İşyerinde güvenlik vurgusu”

Hiç şüphesiz bu tip çalışma ortamları genç kadınlara zevkle çalışmak için yeterli motivasyonu sağlamıyor. Aynı odak grupta genç kadınlara iş ortamında nelere dikkat ettikleri sorulduğunda ilk olarak “güvenli” bir ortam istediklerini, iş ortamında erkeklerin cinsel tacizine uğramaktan korktuklarını belirttiler:

Araştırmacı: Peki kadınlar için bir işte öncelik ne olmalı yani bugün bir işe başlayacak olsanız neye dikkat edersiniz?

- Güvenlik.

• **Araştırmacı: Güvenlik birincisi. Başka? Güvenlik derken?**

- Kendi güvenliğim. Yani iş ortamının, nasıl desem... Ben orada çalışacağım ama güvenlikte miyim ben orada?

Araştırmacı: Tamam da iş kazalarına maruz kalmanla alakalı güvenlik mi yoksa taciz, tecavüz gibi mi?

- Tacizden bahsediyordum.

Araştırmacı: Ama iş güvenliği o değil biliyor musun? Ama anladım bir kadın için iş güvenliği demek namusuna, bedenine yani tacize uğramayacağı bir yer demek.

- Evet özellikle bu dönemlerde çok daha önemli bence.

Araştırmacı: Neden arttı mı?

- Evet. Bence arttı yani.
- Arttı artık gündüzleri bile oluyor. Gece dışarı çıksak kim bilir neler olabilir?

Araştırmacı: Bu burada mı oldu?

- X'te dolmuş bekliyorum. Arabalar sırayla geçiyor, korna çalıyor. Bir şeyler söylüyor. Hani etrafta kimse yok. Bizi arabaya atmak isteseler sesimizi duyacak kimse yok. Hava daha kararmamış, saat daha 16.00-17.00. Hani bunlar bu şekilde olabiliyorsa diğer şekilde 19.00'da çıksak aşırı aşırı daha neler olabilir.

“Uygun çalışma ortamı bulamıyorum, erkeklerle kadınların aynı ortamda çalışması uygun değil”

İş yerinde güvenlik vurgusu başka görüşmelerde de yapıldı. Örneğin İzmir’de görüşme yaptığımız bir genç kadın kendisine uygun güvenli çalışma ortamını bulamayacağını düşündüğünü şu sözlerle belirtiyordu:

Araştırmacı: Çalışıyor musun? Hiç çalıştın mı?

- Çalışmadım hiç, hala da çalışmıyorum.

Araştırmacı: Çalışmak ister miydin?

- Çalışmak istemezdim (gülüşmeler).

Araştırmacı: Neden?

- Çalışmak istemezdim çünkü kendime uygun bir çalışma ortamı bulabileceğime hiçbir zaman inanmıyorum. Düşünemiyorum şu anki zamanda ama öyle bir uygun ortam olsaydı kendi şartlarıma göre o zaman tabii ki isterdim.

Araştırmacı: Peki, o uygun şartı nasıl tarif edersin senin için?

- Sanırım güvenilir bir ortam olmadığı için şu an zaten çalışmayı tercih etmiyorum. Ama güvenilir bir ortam olsaydı hani yapabileceğim bir iş olsaydı o zaman tercih edebilirdim.

Araştırmacı: Güvenilir ortamdan kastın açık söylemek gerekirse erkeklerle bir arada olmamak mı?

- Yani evet o şekilde, erkek ve bayanın bir arada olması bence hiç hoş değil, benim hayat tarzıma uymayan bir şey o yüzden çalışmak istemezdim. (İzmir, 17 yaş, açık liseye devam ediyor)

Bir başka genç ise kendi başından geçen bir olayı şöyle anlatıyordu:

- Dediğim gibi tekstilde çalışıyordum mesela altmış beş yaşındaki bir adam yürüdü yani. Ben de çıktım. Ben kime güveneceğim? (İzmir, 20 yaş, lise terk)

Daha önce bahsi geçen odak grup toplantısında araştırmacı iş ortamının güvenli olması gerektiği dışında ikinci koşulu sorduğunda ise; zor şartlarda çalışmakta olan bir görüşmecinin, çalışanın hakkının yenmediği bir ortamda çalışmak istediğini söylemesi anlamlıydı.

“Çalışıyorsun, ediyorsun ama senin hakkını onlar yiyor”

Araştırmacı: Bu güvenliği anladım. İkinci koşul nedir?

- Hakkımız. Mesela orada bizim hakkımızı yiyorlar. Çalışıyorsun, ediyorsun ama senin hakkını onlar yiyor.

Araştırmacı: Hakkını koruyacak mekanizmaların olması, hakkını yedirmemesi gerektiği... Bu sigorta meselesi önemli mi?

- Evet çok önemli. Mesela benim sigortam vardı. Sırf işten çıkarıldığımızda para, tazminat veriyorlar ya sırf onu vermemek için 6 ay dolmadan işten çıkış vermişler. Ben çıkmadığım halde 1 aydan fazla öyle duruyor tekrardan sigortaya başlamışlar. Hiç haberim bile yok yani.

Yine aynı odak grupta kadınlar için en iyi iş sorulduğunda hemşirelik, sekreterlik ve öğretmenlik gibi meslekler sayılmıştır.

Araştırmacı: En iyi işler nerede sizce? İyi iş tanımlar mısınız? Yani “kadın için şu iş güzel” diyebileceğiniz?

- Kadın için öğretmenlik bence.
- Öğretmenlik.
- İyi iş Bursa’da, İstanbul’da. Kadın için de öğretmenlik, sekreterlik.
- Toplum bunu sana diyor zaten. Kadın öğretmen olunca en uygun meslek budur, bu olsun deniliyor.

Araştırmacı: Sizce de öyle mi? Toplum kadına öğretmen mi ol diyor yani, nasıl çalışan bir kadın hayaliniz var?

- Hemşirelik, sekreterlik, öğretmenlik.

Araştırmacı: Ama bakın sizin de aklınıza bu meslekler geliyor değil mi?

- Sevdikten sonra iş sorun değil gibi geliyor bana. Ama benim babam mesela mimarlık için yok işte iş alacaksın da, iş gelecek de bilmem ne, sen kadın başına yapabilir misin vs. gibi şeyler işte... Ya da diyetisyenlik için dandik bir meslek gibi her mesleğe bir kılıf uydurmuştu. Bir tek öğretmenlik sanki iş yapıyor diğerleri iş yapmıyor.
- Diyetisyenliğin puanı yüksek yani aslında.
- Öğretmenlikte de ne kadar puan alacaksın, iş yapacak mısın, atanacak mısın diye sorunlar var. KPSS sıkıntı. Teyzem Van’a atandı ya var mı böyle bir şey? Her gün ağlıyor nasıl gideceğim diye.

Araştırmacı: Onun da bir sürü sıkıntısı olabiliyor.

- Ama şimdi bir şey çıktı. Herkes kendi memleketine atanabiliyor artık.

Gaziantep’te gerçekleştirilen odak grup da kadınlara hangi işlerin layık görülüp hangilerinin layık görülmediğini göstermek açısından önemli bir odak gruptu. Odak gruba katılanların oldukça dezavantajlı gençlerden oluştuğunu, hepsinin dört ve üzeri çocuklu ailelerden gelmekte olduklarını, anne ve babalarının eğitim seviyelerinin düşük olduğunu belirtmek gerekir. Bu odak grupta görüşülen genç kadınlar, yaşadıkları bölgede kadınların eğitimi ve çalışma arasındaki ilişkiyi ve hangi işlerde kadınların çalışmasının uygun görülüp görülmediğini şu cümlelerle anlatıyorlardı:

Araştırmacı: Eğitim neden kadınlar için önemli?

- Eğitim neden kadınlar için önemli şimdi ben olayı anlatayım. Kadınlar için önemi neden? Şimdi bakın erkekler her türlü işte çalışabilir. Sonuçta güçleri var. Hani benim düşüncem, herkesin düşüncesine saygı duyuyorum. Benim düşüncem kadınların daha çok hani erkekler çalışabiliyorlar zaten güçleri var. Her türlü işte çalışabiliyorlar. Hamallık olsun, fabrika olsun. Ama kadınlar çalışmıyorlar. Hani...

Araştırmacı: Neden çalışamaz?

- Ne kadar yapmaya çalışsalar da. Mesela burada çalışamaz. Kadınlar çalışabilir de burada çalışamaz. Çünkü bir yerde kadının çalışmasına imkan yok yani.

Araştırmacı: Burada kadınların çalışmasının şartı ne? Hangi durumda çalışabilir?

- Yani çok zor durumda olacak ki, kocası ölür, kocası çalışmaz, aile durumu kötü olur. O gibi sebeplerden yani.

Araştırmacı: Peki, hemşire, öğretmen, mühendis olursa çalışabilir mi kadınlar burada?

- Evet, çalışabilir. Hocam bizde şey düşünülüyor mesela devlet kapısı olursa kesinlikle çalışsın. Onun dışında çalışamaz. Yani öyle kafa var buralarda.

Araştırmacı: Neden devlet kapısı olursa çalışır?

- Devlet kapısı olursa devlet sahip çıkacak, rahat olacak, oturacak, maaşı olacak istediği gibi yaşayacak. Ama onun dışında farklı bir şekilde çalışırsa mesela fabrikada çalışacak iplik falan, yok diyecek orda erkekler de çalışıyor, bilmem ne de çalışıyor.

Araştırmacı: Ama devlette de erkek oluyor?

- Devlette de erkek çalışıyor halbuki ama onu düşünmüyorlar. Orda iç içe olacaklar bilmem ne olacaklar, zor şartlar olacak çalışamayacaklar hani orda çalışamaz. Hani öyle bir görüş var. Ama halbuki kadınlar da çalışabilir, erkekler de.

Sonuç olarak yaptığımız görüşmeler ve odak gruplar ışığında kadının çalışmasına ancak belirli koşullar altında sıcak bakıldığı görülmektedir. Kurumsal bir niteliği olan, mesleği olan ve yaptığı iş belli olan işlerde kadınların çalışması olumlu karşılanırken; çok yorucu olan ve karşılığında iyi bir ücret ve statü kazanılmayan işlerde çalışmak tercih edilmemektedir. İşyerinde deneyimlenebilen güvenli ortamla anlatılmak istenen cinsel taciz korkusu da genç kadınların çalışma yaşamına mesafeli durmalarına sebep olabilmektedir.

3.2.3 Evlilik Hakkındaki Görüşler**Araştırmacı: 10 yıl sonra kendini nerede görüyorsun? Nasıl bir hayatın olacak?**

- Yani evlilikte.

Araştırmacı: Peki, bu senin istediğin bir şey mi yoksa mecburiyetten gelen bir şey mi?

- Olması gereken.

Araştırmacı: Peki, 10 yıl sonra bir mesleğin olacak mı?

- Hayır.

Araştırmacı: Evlenmeyi düşünüyor musun? Evlilik senin için ne ifade ediyor?

- Evlenmeyi şu anda düşünmüyorum. Yani bununla beraber evlilikle en azından aileden kurtulmuş oluyorsun. (Samsun, 15 yaşında, 7. sınıfa kadar okumuş, okula devam etmek istemediğini, başaramayacağını anladiğini belirtiyor)

Eğitimle olan ilişkiye paralel olarak iş yaşamına dair beklentileri/umutları olmayan genç kadınlar için tek gelecek planı evlilik olarak belirlemektedir. On yıl sonra kendilerini nerede gördükleri sorulan genç kadınlar kendilerinin on yıl içinde evli ve çocuklu olacaklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. İş yaşamı bölümünde de belirtildiği gibi görüşme yaptığımız genç kadınların büyük bir bölümü eşlerinin durumunun iyi olması halinde çalışmamayı düşünmekte, ümit etmektedirler. Bu açıdan bakıldığında genç kadınlar maddi durum açısından kendilerini pasif bir şekilde konumlandırmakta, eşin maddi durumunu temel belirleyici olarak görmektedirler. Ancak daha eğitilmiş olan ve mesleklerini eline almayı başarmış kadınlarda durum değişebilmektedir. Örneğin iki yıllık lojistik okumuş olan bir görüşmeci postane müdürü olmayı hedeflemekte, KPSS'ye girerek kazanmayı ve ardından da postane müdürlüğüne kadar ilerlemeyi amaçlamaktadır. Onun da gelecek planları içinde evlenmek ve çocuk sahibi olmak vardır ama bu plan aynı zamanda çalışmayı dışlamamaktadır.

“Anne baba dışında tutunacak bir dal arıyor insan”

Görüşmelerin ışığında evliliğin sorumluluk alanı, bir anlamda yetişkinliğe geçiş olarak algılandığını belirtmek gerekir. İçine doğmuş olduğu aileden çıkıp kendi ailesini, bir anlamda kendi yaşamını kurmayı temsil etmektedir. Evlilik olmadığı takdirde söz konusu olan, içine doğulan ailenin içinde kendi hayatını kuramadan geçen bir yaşamdır. Evlilik hazırlığı içinde olan İzmir’de görüşme yaptığımız gençlerden biri evliliği “anne-baba dışında tutunacak dal” olarak tanımlamaktadır örneğin.

Araştırmacı: Peki, evlenmeyi düşünüyor musun?

- Düşünüyorum var hazırlığımız.

Araştırmacı: Peki, evlilik ne ifade ediyor senin için?

- Evlilik benim için ne ifade ediyor, ailemi yaşamak istiyorum – hani ben gerçekten ailemden çok memnunum, hani ben de şöyle bir şey düşünüyorum, – ailem Allah yokluklarını göstermesin ama ailem hani anne baba dışında tutunacak bir dal arıyor insan. Onu da doğru kişiyi bulduktan sonra işte evlilik düşündürüyor yani evliliği yaşamak istiyorsun hep.

Araştırmacı: Evlilik bir kadının ya da bir erkeğin hayatında bir şey değiştiriyor mu sence?

- Tabii ki de.

Araştırmacı: Neler değiştiriyor?

- Orda mesela kısıtlanma gerçekten oluyor. İstedik kadar hür olamıyorsun.

Araştırmacı: Sorumluluk yüklüyor.

- Sürekli sürekli sorumluluk sahibi, bir de hani eşit değilse şartlar hani o zorluyor. Mesela erkek farklı bir işte çalışıyorsa, kadın farklı bir işte çalışıyorsa işte çatışma illaki oluyor, saatlerde işte ne bileyim yaşantıda illaki bir şey oluyor. Ama ben...

Araştırmacı: Hayatlarında bir şey değiştiriyor yani?

- Yani sürekli, hiç sorunsuz bir evlilik görmedim ya da bir tutumu olan şu iyi gidiyor ya da bu kötü gidiyor diyen, sürekli hep ortada görüyorum.

Araştırmacı: Evet, yani daha çok sorumluluklar yüklüyor evlilik bize ve bu hayatımıza ilişkin değişiklikler yaratıyor.

- Değişiklikler oluyor tabii ki de, çocuk da giriyor devreye, işte ister istemez.

Araştırmacı: Hem kadının hem erkeğin hayatında bir şeyler değiştiriyor yani.

- Evet, yaşanmışlığın dışında bir şey oluyor yani ikinci bir yaşantı gibi oluyor artık aileden kopuyorsun sürekliliğin değişiyor.

Araştırmacı: Peki, çevrene baktığında evlilikleri nasıl görüyorsun?

- Çok iyi, muhteşem, annemle babamın otuz üç yıllık evliliği var, bu otuz üç yıllık evliliklerinde hani yirmi bir yirmi iki yılına şahit oluyorum, işte onların hayatında yani onların gibi yaşama istiyorum öyle bir evlilik, uzun yıllar hani hiç saygısını kaybetmeden sevgisini yok etmeyen bir evlilik. Hani biraz da kendimden katarak evet böyle gitsin istiyorum, onlar gibi yani çok düzgün düzenli olduğu için ben de öyle istiyorum. (İzmir, 21 yaşında, lise mezunu)

Görüşmecilerimiz açısından evlilik ile çocuk sahibi olmak otomatik olarak beraber anılmakta, evliliğin olmazsa olmazı olarak görülmektedir. Bu durum bize bir kez daha çocuğu ol(a)mayan bireylerin kadınlık ve(ya) erkeklik hiyerarşisinin en altlarında yer aldıklarını hatırlattı. Görüşmelerimiz bize evli bireylerde çocuk sahibi ol(a)mamanın yarattığı toplum baskısı ve iç sıkıntılar üzerinde düşünmekte fayda olduğunu düşündürdü.

Evlilik bir yanda kendi hayatını kurmak için önemli bir adım olarak görülürken bazen de aile baskısından kurtulmanın yolu olarak da görülmektedir. Bire bir görüşmelerde ve odak grup tartışmalarında, küçük bir bölüm de olsa görüşmecilerin bazılarını evli olan 16-25 yaş arasındaki genç kadınlardan seçmeye gayret ettik. Örneğin Samsun odak grup toplantısındaki genç kadınlardan bir tanesi ailesinin baskısından kurtulmak için eşiyle kaçarak evlendiğini ancak yağmurdan kaçarken doluya yakalandığını şu sözlerle anlatmaktaydı:

“{Evlilik} benim için bir işkence”

Araştırmacı: Sen de tavsiye ediyor musun bunu kızlara? İşiniz olmadan evlenin ya da evlenmeyin?

- Yok, onun işle alakası yok yani. Önemli olan karşınızdaki insan, ona bağlı. Ben evlenmeden önce de baskı altındaydım. Böyle gez, arkadaşına git falan yoktu. Evlenince de aynı. Çok kıskançtı. Kapıdan dışarı çıkamazdım ya ailesinin de etkisi vardı. Ben ailemi bile göremezdim.

Araştırmacı: Sen biraz evdeki baskıdan kaçmak istedin yani yağmurdan kaçarken doluya yakalandın.

- Evet. Ama gene de yani şimdiki aklım olsa keşke en az 25 yaşına kadar bekleseydim.

Tam da bu noktada kaçarak evlenen kadınların daha büyük zorluklar yaşadıklarını belirtmek gerekir. Onlar evlilikleri iyi gitmediği takdirde içine doğmuş oldukları ailelerin desteğinden de mahrumdurlar çoğu zaman. Bir çeşit kendin ettin kendin buldun mantığıyla kendi kaderlerine terk edilmektedirler.

Ancak ister kaçarak ister ailesinin rızasıyla evlenmiş olsun evliliği iyi gitmeyen ve çalışmayan kadınların durumları her halükarda zordur. Evliliği gençliğin bitmesi ve yetişkin dünyasına giriş olarak tanımlayan İstanbul’da görüşme yaptığımız gençlerden biri bu durumu şöyle tanımlıyor:

“Şimdi ben Doğuluyum, bizim o taraflarda 17-18 yaşına geldiğinde tamamdır, sen genç kızsın. Otur oturduğun yerde. Hele zaten evlendiğin gün annenle yaşıtsın.” (İstanbul, 25 yaşında, 8. sınıfın sonuna kadar okumuş, evli)

Evliliğin kendisi için ne ifade ettiği sorulduğunda ise “Benim için işkence” yanıtını veriyor:

Araştırmacı: Evlilik ne ifade ediyor senin için sence evlilik nedir?

- Benim için bir işkence.

Araştırmacı: Sence, genel evlilikleri de öyle mi görüyorsun? Çevrende de evlilikler var.

- Bazı güzel evlilikler de var şimdi benim eşim öyle bir insan ki hesap soramazsın sen diyor bana hesap soramazsın ama ben onun eşiysem bence hesap sorabilirim öyle bir yetkim var ama ona bakarsan yok. Yani şimdi bazı hani onların evliliğini de bilemem de dışarıdan gözüktüğü kadarıyla çok güzel evlilikler de var.

Araştırmacı: Evlilik bir kadının ve bir erkeğin hayatında neler değiştiriyor sence?

- Erkeğin hayatında bir şeyi değiştirmiyor bence kadın hayatı...

Araştırmacı: Onun sorumlulukları da artmıyor mu? Mesela şimdi senin eşinin çocuğu...

- Ev bakıyor o tarz.

Araştırmacı: Başka? Kadının hayatında neler değiştiriyor o zaman?

- Kadının hayatında bence bayağı çok şey değişiyor. İlk önce mesela ailesinden kopuyor yani başka bir aileye giriyor, bütün hayatı değişiyor. Ondan sonra bir erkeğin emrinin altında olması gerekiyor ne derse yapmak zorunda.

Araştırmacı: Hayatı baştan aşağıya değiştiriyor, köklü bir değişim o zaman evlilik.

- Aynen benim için öyle zaten benim öyle de oldu evliliğim hakikaten bayağı bir değişti baştan aşağıya.

Ev kadınlarının emeklerinin toplumsal alanda görülmemesi

Evliliğinden memnun olan genç kadınlar da kendileri için bir şeyler yapılmasını istediklerini belirttiler. Samsun'da görüşme yaptığımız 22 yaşında evli ve bir oğlu olan görüşmecimiz örneğin kendisinin hem genç hem de anne olduğunu belirtti ve ardından evde bunaldığını, ev hanımlarının hiç düşünülmediğini ve onlar için de bir şeyler yapılması gerektiğini şu sözlerle belirtti:

Araştırmacı: Biz bu araştırmada gençlerin hayatında şunlar da olsaydı, şöyle destekler de olsaydı diye öneriler sunmak istiyoruz. Devlete ve devlet yetkililerine bazı öneriler sunmak isteseydin sen ne derdin? Ne diyelim bu raporda?

- Ne diyeyim biliyor musun? Kız çocuklarına destek olsunlar kimse engel olmasın. Ya evime yakın kreş yok mesela. Gencim ama bir anneyim de aynı zamanda. Bu dikkate alınsın isterim.

Araştırmacı: Örneğin devlet senin kendi ayaklarının üzerinde durmanı desteklemek için neler yapabilir?

- Ev hanımlarına da olanaklar sağlasın. Çocuğu olan annelerin evlerde tıkkı olmasını önlesin. Ya bunun için bir şeyler yapsınlar gerçekten. Ev kadınları çünkü hiç görülüyor. Ya sokağa çıktığımızda bazen pişman oluyoruz. Otobüslere bile binsek sorun oluyor. Bebek arabasıyla biniyorsun diye çok tartışmalar oluyor. Bunları çok yaşadım ben. Mesela ağladığında çocuğuna bak diyorlar zor oluyor. Ulaşım da çok zor oluyor. Sokağa çıksak bir mağazaya gitsek çocukla beraber o mağazada bile ters davranıyorlar. Ev kadınları için bir şey yapmaları gerekir. Gerçekten çok bunalıyoruz yani. Ya çocuğuna bir dışarıda kız, hemen "bakamayacaksın doğurmayacaksın" diyorlar. Hah bunu diyorlar ya ben nefret ediyorum ya. Çünkü bir yerde artık patlıyorsun. Aynısını ben yaşadım. Bankamatik sırasındayım artık kriz geçirdim kriz var ya. Bilmiyorum ya ev hanımları çok zor durumda. Bir şeyler yapsınlar. Bizim için değişik olanaklar, aktiviteler. Biraz da bizi görsünler. Sadece okuyan gençleri görmesinler (gülüyor). Biz de okuyoruz (açık lisede okuyor) ama olmuyor işte. Kimsede zaten anlayış yok. Az bir yardım edeyim yok kimsede. Hemen işini gör git. Ya da git başka bir yerde işini gör.

Araştırmacı: Örgün eğitimde olmayan ve sigortalı düzenli bir iş sahibi olmayan gençlerin ne gibi sorunları var. Nelere çözüm bulunsun isterdin?

- Benim bir sorunum yok Allah'a şükür. Eşimin de sigortası var. Ama benim de olsun isterdim mesela. Dedim ya ev hanımlarına da bir şey yapsınlar. Sigortalı bir olanak sağlanabilir. Bunu isterdim. Çok az bir maaşımız olsa bunu isterdim. (Samsun, 22 yaşında, evli)

3.2.4 Kadın-Erkek Eşitliği Konusundaki Düşünceler

Araştırmacı: Kadın erkek eşitliği ile ilgili ne düşünüyorsun?

- Değiller. Ablama bakıyorum; ezilen, şiddet gören, çocuğu verilmeyen ablam... Günde 3-4 kadın öldürülüyor sırf boşanmak istediği için mesela. Genç kızlar tecavüze uğrayıp intihar ediyor. Bunlar eşitlik olmadığını gösteriyor. Ama şu an kadınlar farkındalar. Bir tık daha bilinçliyiz. Kadın erkek eşit olmalı diyen gençlik olduğu sürece de bu eşitliğe ulaşacağımızı düşünüyorum. Geçmişe kıyasla kadınlar eğitime, iş yaşamına daha çok katılıyor. (Ankara, 23 yaşında, lise mezunu)

“Eşit değiller” ve “Bence kadınlar daha çok eziliyor”

Görüşme yaptığımız tüm genç kadınlar “lafta” kadın ve erkek eşittir dendiğini ama bunun toplumda böyle yaşanmadığını vurguladılar. Örneğin, İzmir’den bir genç kadın “eşit değiliz yani erkekler daha ön planda ve bundan nefret ediyorum. Ben ülkemde kadın-erkek eşitliği olsun istiyorum” diyerek hislerini özetledi:

Araştırmacı: Kadın erkek eşitliğine ilişkin ne düşünüyorsun?

- Bence kadınlar daha çok eziliyor yani çünkü bu ülkede kendi ülkemde kadınların yeri daha altlarda görülüyor gibi düşünüyorum. Ne bileyim erkekler gece çıkabiliyor kadınlar çıkamıyor, korkuyorlar erkeklerin gazabından tek başlarına bir yere gidemiyorlar. Benim annem korkuyor başıma bir şey gelmesinden ve bunun erkek yönünden, bunun yüzünden ben eşit tutulduğunu düşünmüyorum. Eşit değiliz yani erkekler daha ön planda ve bundan nefret ediyorum. Ben ülkemde kadın erkek eşitliği olsun istiyorum.

Araştırmacı: Sence peki kadın ve erkekler eşit fırsatlara sahipler mi?

- Değiller işte söylüyorum ben gece dışarı çıkmak istiyorum özgürce dolaşmak istiyorum ben erkeğim dışarı çıkabilirim ama kadın diyor ki ya dışarı çıkarsam bir erkek önümü keserse başıma bir şey gelirse bana cinsel istismarda bulunursa diye düşünüyor. Ben de düşünmüyor değilim gece dışarı çıkamıyoruz.

Araştırmacı: Sadece gece dışarı çıkmak konusunda mı mesela gece çalışmak konusunda?

- Dediğim gibi tekstilde çalışıyordum mesela atmış beş yaşındaki bir adam yürüdü yani ben de çıktım ben kime güveneceğim. (İzmir, 20 yaş, lise terk)

Benzer şekilde bir başka görüşmecimiz de kadın erkek eşitliği hakkındaki soruya gülerek yanıt verdi:

Araştırmacı: Kadın erkek eşitliği konusunda neler düşünürsün? Sence kadınlar ve erkekler eşit fırsatlara sahipler mi?

- Değil (gülüşmeler). Hiç değil. Böyle bir yasa var hani herkesin bir özgürlüğü var herkes düşüncesini belirtiyor. Ama günümüzde görüyoruz ki bazen olmuyor bu, kadın erkek eşitliği hiç sağlanmıyor (gülüşmeler). Kimine anlatsan bile yok ya o öyle olmaz gibi diyor. (İzmir, 17 yaşında, açık lisede okuyor)

“Bir GPS cihazımız eksik”

Ayrıca yine görüşmecilerimiz gençliklerini yaşamak açısından da kadın ve erkekler arasında eşitsizlikler olduğunu vurguladılar. Görüşme yaptığımız genç kadınlar mahalle baskısından sık sık yakındılar. Gaziantep odak grup görüşmesinde bu durumu görüşmecilerimizden bir tanesi üzerindeki baskıyı “Bir GPS cihazımız eksik” diye tanımlıyordu:

Araştırmacı: Peki, bütün bu evdeki sıkıntılara rağmen şehir merkezinde yaşayan kızlarsınız. İsteddiğinizde şehir merkezine gidip gelebilir misiniz, bunun için izin almak gerekir mi?

- Evet, izin alarak gidebiliyoruz.
- Hocam şu anda buraya geldik bile izin alarak geldik.
- Evet.
- Hani biz sabah ders alıyoruz. Misal şimdi öğleden sonra mesela ben sırf onun için abimin telefonunu getirdim geç kalırım diye. Eve haber vermek için.

Araştırmacı: İzin alarak ama gidebiliyorsunuz?

- Evet.
- Ya hocam bazen gidebiliyoruz.

Araştırmacı: Yani kendi başınıza dolmuşa, otobüse binip de ben de sizi, siz benim gözümü korkuttuğunuz için. Tabi ki zaten siz şehirli kızlarsınız zaten de. Hani ben acaba hani mesela sizin için abi, baba karışıyor mu?

- Ooo ben de şimdi çarşıya, nerelere giderim. Ben şimdi rahat rahat elbise almaya çarşıya gidicem? Kim bilir ben o çarşıda neler neler yaparım. O çarşı milleti zaten hepsi beni bekliyor. Ha izinsiz giderim.
- Ben gidebiliyorum yani izin alarak. O zaman kardeşim karışamaz yani.

Araştırmacı: Sen bir şey mi yaptın, yani gene yapar diye mi şey yapıyorlar?

- Yok, gene yapar diye değil. Millet gördüğü için. Çevre için, hepsi beni bekliyor. Ben zaten ben sürekli diyorum Antep’te ne kadar insan varsa hepsi beni bekliyor.
- Aslında görseler ne derler acaba?
- Zaten akrabalar gitmiyor zaten. Hepsi görseler bir şeyler diyecekler kesin.
- Hocam akrabaları bırakın, sokaktan çıkıyorsunuz, kapıdan mesela. Çantayı almışsınız gidiyorsunuz. “Nereye gidiyorsun?”, hemen yani “Nerden geliyorsun?”. Hani normalde okula gitmiyorsun. Hani açık öğretim okuyorsun. Hani diyor ki nereye gidiyor acaba diyerekten biraz hani şey yapıyorsun. Hani dikkat çekiyor, nereye gidiyorsun diye soruyorlar.
- Dikkat çekiyorsun.
- Sanki hani okula gidiyorum.

Araştırmacı: Onun için de açık lise zor bence. Yani biraz önce konuştuğumuz şeyde okula gidiyorsun yani. Ufak tefek yaramazlıklar yapabilirsin, değil mi okula gittiğinde. Şimdi siz çok gözetim altındasınız gibi sanki?

- Ya hocam bunları falan yapamayız. Okula gidiyoruz, insan gibi gideceğiz, insan gibi geleceğiz.
- Bir GPS cihazımız eksik. Aslında ben ailemden izin aldığım zaman hani alıyorum ama veriyorlar. İzinsiz gidersem kızıyorlar. İşte, vereyim, git yani. Ben izin alayım yani. Hatta açık öğretim bile okumamı istemediler. Örgün okumamı istediler, ben istemedim.

Araştırmacı: Değişiyor demek ki ama genel hatlarıyla hani o kadar da bizim “Çıkıyoruz, hadi görüşürüz” diyemiyorsunuz evde.

- Hocam, hayır.
- Hocam aile izin verse bile hani yol gösterip senin önünü açsa bile çevreden dolayı önünü kısıtlıyor. Diyor ki işte bu nedir, şu nedir diye kısıtlıyor.

Kadın olmak zor bir şey, kız olmak daha da zor bir şey

Bütün bu konuşmaların sonunda Gaziantep odak grubunda varılan sonuç “kadın”/“kız” olmanın zorluğu idi:

Araştırmacı: Evet, aranızda hiç evli ya da nişanlı olan var mı? Sözlü olan?

- Şimdi şöyle bir şey var. Ben şu anda buraya geliyorum ya yani aslında bizimkiler çok karşı. Hatta çok kavga ettik, ya gitmeyeceksin asla. Buraya gelemem haftanın 5 günü. E bende dedim ki ya evleneceksin ya okuyacaksın sonuçta değil mi. Ben de evleneyim dedim. Ona da izin olmadı. Yani evliliğimiz bilene bir izin isteme yani kendi istediğimle zaten evlenmek imkansız. Şu anda buraya gelmemde biraz şu anda çok azıcık özgürleşmişim. Çok az fazla değil. O sebepler yani ben evlenmek istedim, olmadı. O zaman ben de hep yerime getirdikleri, ben istedim bir hayat kurmak ama siz izin vermediniz. Bu sebepten ben de kocam olsun falan diyordum. Tabi okumam herhalde 1 sene kadar falan sürecek, seneye okur muyum bilemem? Ben de o yüzden tadını çıkarmaya çalışıyorum yani.
- Hocam bir de şöyle bir şey var. Evliliği kurtuluş zannediyorlar ama aslında öyle değil.

Araştırmacı: Kim kurtuluş zannediyor evliliği?

- Benim gördüğüm çevremde hani evleneyim de kurtulayım dedikten sonra, evlendikten sonra, keşke evlenmeseydim diyen de oluyor.

Araştırmacı: Peki, hepinize soruyorum evlenmeden kaç yaşına kadar durabilir burada kızlar?

- 25-30. Başka da yolu yok kesinlikle. En fazla 25.
- Ooo 20.
- Hocam severek evlenmiyor, görücü usulü evleniyor yani. Kız bekliyor, birileri gelip istiyor. Aileler beğenirse hani az da olsa oğlanla kızı da...

Araştırmacı: Hayır, şimdi o dediğin ben senin dediğine çok katılıyorum. Yani hani genç kızların evliliği kurtuluş olarak belki bir tür özgürleşme olarak gördüklerini ben de fark ediyorum. Ama sanki yani bu konuda samimi olmanızı istiyorum. Başka şansınız var mı?

- Yok.
- Yok.
- Ya o, ya o dedikleri için kişiden birini insanın seçmesi lazım.
- Ben şunu tercih ediyorum. Biliyor musun neden evlenmek istedim? Şimdi ben okumayacağım pişman olacağım, biliyorum. Evleneceğim de pişman olacağım. E en azından onların dediğiyle pişman olacağıma kendi dediğimle pişman olurum daha iyi. Öyle düşündüm.
- Ama insanın ailesi de insanın kötülüğünü istemez.
- İstemez bunu biliyorum, bunu da biliyorum.

- **Araştırmacı: Belki de pişman olmayacaksın. Öyle mi düşündün evlilikler mi kötü?**
- Evlilikler kötü değil. Öyle yansıtılıyor. Yani evlenince pişman olursun, yani evliliği kurtuluş gibi. Oysa evde halbuki daha çok kısıtlanıyor. Bunun farkındayım ama evde kısıtlanıp hayalini gerçekleştiremiyorsun. Bir sürü hayal kuruyorsun ama hiçbirini yapamıyorsun. Evde kalacaksın, eve gideceksin. Onlar nasıl isterse onun gibi davranacaksın.

Araştırmacı: Evde kalmak da bir risk değil mi?

- Tabi, büyük bir risk hem de. Bekliyorsun duruyorsun.
- Ya hocam esas, kız olmak çok tuhaf bir şey, iğrenç bir şey yani.

Araştırmacı: Zor bir şey mi kız olmak?

- Kadın olmak zor bir şey, kız olmak daha da zor bir şey.

Eş ile aile arasında sıkışıp kalmak

Ayrıca görüşmelerimiz sırasında kadınlar açısından “ayakları üzerinde durabilmenin önemi”, eğitimin önemi vurgulanırken olduğu kadar “kadın-erkek eşitliği” konusundan bahsedilirken de vurgulandı. Kadınlar için eğitimin önemi “ayaklarının üzerinde durmasını sağlaması” üzerinden anlatıldı. İstanbul’da görüşme yaptığımız bir genç kadın kendi hayatından yola çıkarak kadınlar için ayakları üzerinde durmanın öneminden bahsediyor, kendisi evliliğinde mutlu olmadığını ancak ekonomik bağımsızlığı olmadığı ve ailesi de desteklemediği için eşinden ayrılamadığını belirtiyordu:

Araştırmacı: Peki, eğitim sence önemli mi, neden önemli?

- Kız çocukları için çok önemli, ayakları üzerinde durabilmeleri için. Kimseye muhtaç olmamaları için bana göre çok önemli.

Araştırmacı: Mesela şey mi hani kimseye muhtaç olmamaktan kastın...

- Kocaya muhtaç olmamak.

Araştırmacı: Onun sıkıntısını yaşıyor musun?

- Yaşıyorum. Kendi ayaklarım üzerinde durabilseydim benim için her şey daha farklı olabilirdi diye düşünüyorum.

Araştırmacı: Mesela ne olurdu sence yani, aradaki fark ne?

- Şimdi diyelim boşanma aşamasına geldiğimde, ben kendi ayaklarımın üzerinde durabilen biri değilim, bir geçimim filan yok, o yüzden mecbur her şeyi kabullenmek zorundayım ben. Ama eğer ki okusaydım, bir mesleğim filan olsaydı benim, katlanmazdım diye düşünüyorum ben.

Araştırmacı: Yani şu an eğitimine devam etmiş olsaydın ne yapardın, daha mı kolay boşardın?

- Evet. İşte zaten biz bayağı bir sorunlar yaşadık, boşanma aşamasına da geldik, geçen yaz hatta yedi ay filan kalmıştım babamın evinde, işte babamlarda bir yere kadar destek oldu, bir yerden sonra...

Araştırmacı: Onların desteği kesildiği için mi tekrar geri döndün?

- Evet. Çünkü gidecek bir yerim yok ne yapabilirim ki, üstelik çocuklarımı da benden almışlardı. (İstanbul, 25 yaşında, sekiz senelik okulun sonunda okumayı bırakmış)

3.2.5 Gündelik Yaşam/Sosyal Yaşam/Sosyal Katılım

Sessiz ve görünmeyen genç kadınlar, daha önce ev kızlarıyla yaptığımız görüşmelerde karşılaştığımız gibi, bu çalışmada altı farklı ilde yaptığımız görüşmeler kapsamında da kısıtlanmış bir yaşamı sürdürmeye çalışan bir kategori olarak belirdi. Genç deyince akla gelen faaliyetlerin dışında sosyal katılımı çok ciddi sorunlar çekiyor bu genç kadınlar. Daha önce İstanbul ve Ankara’da ev kızları ile yaptığımız araştırma (Lüküslü ve Çelik, 2008; Çelik ve Lüküslü, 2012) sonucunda ev kızlarının yaşadığı değersizlik ve iç sıkıntılarına değinmiş, ev hanımı kategorisi ile karşılaştırıldığında ne eş ne de anne statüsünü henüz kazanmamış olan ev kızlarının daha dezavantajlı olduklarını belirtmiştik. İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi çatısı altında yaptığımız İstanbul ve Samsun’daki niteliksel çalışmada da (Lüküslü D. , Çelik, Yakut-Çakar, Yılmaz & Oy, 2016) ev kızlarının “gençliklerini” yaşayamadıklarından, kısıtlandırımlarından bahsetmiştik. Altı farklı ilde yaptığımız görüşmeler bu bulguları bir kez daha teyit etti. Diğer çalışmalara ek olarak bu çalışmada genç kadınların hayatlarında kendilerine pasif bir rol biçtikleri ve değiştiremedikleri ya da değiştirmekte zorlandıkları konularda bir çeşit kaderine razı olma duygusuna düştükleri daha açık bir şekilde gözlemlendi. Görüşmelerimizi yaparken sık sık “Hayaller Paris gerçekler...” lafını hatırlatan durumlarla karşılaştık. Örneğin, İzmir’de görüşmecilerimizden biri eğer okuyabilseydi tıp okumak gibi bir hayali olduğunu ama buna imkan olmadığına göre satış danışmanlığı yapan arkadaşlardan hareketle satış danışmanlığı yapmayı düşündüğünü belirtiyordu. Kadercilik yerine kullandığı kelime ise “zamana bırakmak”. Onunla görüştüğümüzde anlıyoruz ki pek çok şeyi “zamana bırakıyor”:

Araştırmacı: Peki, hiç çalıştın mı?

- Hayır, hiç çalışmadım.

Araştırmacı: Çalışmak ister miydin?

- Evet, çünkü bir şeylerle meşgul olmayı çok seviyorum. Boş durmayı sevmiyorum. Çalışmak isterdim tabii.

Araştırmacı: Nasıl bir işte çalışmak isterdin?

- Okusaydım tıp okurdum ama şu an hani açık öğretimden devam ettiğim için satış danışmanlığı istiyorum. Onun için adım atıyorum.

Araştırmacı: Çalışan arkadaşların var mı peki?

- Var tabii ama benden uzakta onlar. Aynı satış danışmanlığı yapanlar başka yerlerde çalışanlar var. (İzmir, 17 yaşında, 7. Sınıfta okulu bırakmış açık öğretimden 8. Sınıfı okuyor)

Yüksek motivasyona rağmen hayallerinin gerçekleştirilememesi

Kendisine yapmak isteyip de yapamadığı şeyler sorulduğunda da kendini kısıtlanmış hissedip hissetmediği sorulduğunda da yanıtının “evet” olduğunu ancak bunları değiştirmeye çalışmak yerine zamana bıraktığını ya da en azından tıp okuyup doktor olmak yerine satış danışmanlığı yapmak örneğinde olduğu gibi hedef küçülttüğünü gözlemliyoruz:

Araştırmacı: Yapmak istediğin ama yapamadığın şeyler var mı?

- Çok var.

Araştırmacı: Buna engel olan maddi olanaklar ya da zaman kısıtlı mı?

- Ben aslında her zaman her şeyi zamana bırakırım. Ama zaman aslında insana çok şeyi kaybettiriyor. Her şeyi de zamana bırakmak olmuyor bazen. Aslında çok yapmak istediğim şey var. Nasıl desem fayda bakımında çok yapmak istediğim şey var ama bazı şeylerden dolayı yapamıyorum, söyleyemiyorum.

Araştırmacı: Ne mesela o bazı şeyler?

- Mesela okumak benim için çok güzel bir şeydi. Çok isterdim yani. Olmadı. Okul hayatım bittikten sonra evde kalmak çok zor oluyor. Yani sonuçta okuldaydın, şimdi hep evdesin. Düşünüyorsun çok öyle olunca. Okumak isterdim çok en azından boş kalmayayım vaktimi bir şeyle geçireyim. O da olmadı. Belki bir zaman sonra inşallah olur.

Araştırmacı: Peki yapmak istemeyip yapmak zorunda olduğun şeyler var mı?

- Var (gülüşmeler).

Araştırmacı: Neler bunlar?

- Yani nasıl diyeyim, evde kalmak, hiç istemiyorum evde kalmak ama zorunda olduğum için evde kalıyorum.

Araştırmacı: Kendini kısıtlanmış hissettiğin oluyor mu?

- Evet, çoğu zaman oluyor. Yalnız kalmak istediğimde mesela, tek başıma dışarı çıkmak kısıtlı oluyor. İsteddiğim bir zamanı geçiremiyorum bazen. Bu insanı üzüyor.

Araştırmacı: Sadece dışarı çıkmak konusunda mı başka konularda da kısıtlandığın oluyor mu?

- Gerçekten değişiyor. Aile içinde geçirdiğim vakte göre zamana göre, düşünceler değişiyor, hareketler değişiyor, insanlar değişiyor. Yani hayat çok kısıtlı. İnsanlar her istediğini yapamıyor. Ev içinde olsun, başka bir yerde olsun her zaman yaşıyorum bu sıkıntıyı.

Araştırmacı: Gelecek planların hayallerin nelerdir? İsteddiğini gerçekleştirme şansın olsaydı, diyelim ki elinde sihirli bir değnek olsaydı nasıl bir gelecek isterdin?

- Ya ben küçüklüğümden beridir hep tıp okumayı çok istiyordum. Böyle doktor olmayı insanlara yardım etmeyi çok isterdim. Faydam olsun çok isterdim. Bu hayalim çok vardı. Bir anda yıkıldığı zaman ben de tabii çok yıkıldım. Bir hayalim yıkıldı sonuçta. Yeni bir hayale başlamak zor. Ben de adım adım ilerledim. Zamana bırakıyorum. Belki şansım döner de yapabilirmişim gibi. O düşünceyle bakalım zaman ne gösterirse o olur.

Eğitim seviyesine göre değişen sosyal faaliyetler

Araştırmamız aynı zamanda önceki araştırmalarda da gözlemlediğimiz gibi ev kızı kategorisinin muğlak ve aynı zamanda da heterojen bir kategori olduğunu bir kez daha gösterdi. Bu, kategori içinde eğitim seviyesinde önemli farklar görülmesine sebep oluyor gibi. Örneğin görüşme yaptığımız gençlerden liseyi bitirmiş ve üniversiteye hazırlananlar veya iki senelik üniversiteyi bitirmiş olanların sosyal hayata daha fazla katıldıklarını ve kendilerini anlatma konusunda daha özgüvenli olduklarını gözlemledik. Örneğin, görüşme yaptığımız daha az eğitilmiş kadınların hemen hepsi hiç sinemaya veya tiyatroya gitmediklerini belirtirken, daha eğitilmişler düzenli olarak sinemaya gittiklerini belirttiler. Daha eğitimsiz genç kadınlar için sinemaya gitmenin (sanırım diziler ve filmlerin de etkisiyle) negatif bir imaja sahip olabildiğini de belirtmek gerekir. Örneğin hayatında sadece bir kez sinemaya gitmiş olan görüşmecimize göre sinema, erkeklerin kızları kandırmak için götürdükleri bir yer olarak tanımlanabiliyordu:

Araştırmacı: Tiyatroya sinemaya vb. yerlere gitmeyi sever misiniz?

- Normalde hiç gitmezdim ne bileyim öyle yerlerden hiç haz etmezdim ama ne bileyim eşim beni bir kere götürdü daha da gitmedim. O da herhalde kandırmak için götürdü (gülüşmeler).

Araştırmacı: Tiyatroya falan hiç gitmişliğin oldu mu?

- Yok hayır.

Bu yanıt karşılık daha eğitimli görüşmeciler iki haftada bir gibi bir sıklıkta sinemaya gittiklerini belirttiler. Örneğin iki senelik Gıda Teknolojisi Bölümü lisans mezunu bir görüşmecimiz sorumuzu şöyle yanıtlıyordu:

Araştırmacı: Sinemaya gidiyor musun?

- Gidiyorum.

Araştırmacı: Tiyatroya vb. yerlere?

- Tiyatroya çok sık gitmiyorum, sinemaya gidiyorum.

Araştırmacı: Sinemaya hangi sıklıkta gidiyorsun?

- Ayda iki kere falan gidiyorum.

Araştırmacı: Hangi filmleri daha çok seviyorsun hangi filmlere gitmeyi tercih ediyorsun?

- Ben genelde komedi türü ondan sonra korku seviyorum bir de romantik komedi seviyorum. (İzmir, 22 yaşında, önlisans mezunu)

Yine üniversitede iki senelik Lojistik bölümünden mezun olan bir görüşmecimizin yanıtı ise şöyleydi:

Araştırmacı: Mesela sinemaya gider misin tiyatroya vb. yerlere?

- Tiyatroya çok fazla değil de genelde sinema.

Araştırmacı: Ne sıklıkla gidersin mesela sinemaya?

- İki haftada bir o şekilde yani.

Araştırmacı: Ne tür filmlere gitmeyi seviyorsun?

- Komedi, romantik komedi, korku. (İzmir, 22 yaşında, ön lisans mezunu)

Belirli aralıklarla tiyatroya gitmenin ise hemen hemen hiç (60 kişide 2 kişi) dile getirilmediğini belirtmek gerekir.

Ev kızı olarak görülmeyi kabul etmemek

Ayrıca yine eğitimle bağlantılı olarak daha eğitimli olan genç kadınların kendilerinin ev kızı olarak nitelendirilmesinden hoşnut olmadıklarını da gözlemledik. Samsun odak grubunda bu durum ortaya çıktı:

Araştırmacı: Evet size ev kızı dersem bana kızarmısınız? Nedir farkınız ev kızından?

- Atanmayı bekliyoruz, öyle kızlarız (gülüyor). Kabul etmiyorum.

Araştırmacı: Kabul etmiyorsunuz niye? Kötü bir şey mi ev kızı olmak?

- Kötü bir şey değil ama sonuçta evle ilgili bir şey yapmıyoruz yani. Gene ders çalışıyorum, öğrenciyim aslında hala (gülüyor).
- Yani kabul etmek istemiyorum, okuyorum hala ama bakınca bir nevi ben de ev kızayım aslında pazar ve cuma günleri. X de (kız kardeşi) genelde o gün evde olmuyor hep dışarıda. Pazar günleri annem ne yapılır diyorsa onu yapıyoruz. Biz de bir nevi iş bulana kadar ev kızı oluyoruz.

Araştırmacı: Yani evlendiğinde ev kadını oluyorsun, işin olunca da çalışan kadın oluyorsun. Ama gene de eğitim görmüş olanlar için ev kızı olmak iyi bir şey değil galiba değil mi? Az mı geliyor?

- Ya az değil de okuyup okuyup böyle denilmesi...

Araştırmacı: Hiç okumasaydık olabilirdi diyorsunuz. Siz okumamış evde ev işleri yapan kişilere mi diyorsunuz?

- Genelde yemek, temizlik yapan olarak algılanıyor.

3.2.6 Genç Kadınlardan Gelen Talepler/Öneriler

Genç kadınlarla yaptığımız odak grup toplantıları ve birebir görüşmelerde yetişkinlerden yeterince ilgi görememenin izlerini gördük. Pek çok konudan bahsederken aslında taleplerinin ilgi olduğunu görebildik. Bu konu üzerinde özellikle durulması gerektiğini düşünüyoruz. Görüşmelerde olumlu olarak örnek verilen kişilerin de hep gençlerle ilgilenen, onların düşündüklerini önemseyen kişiler olduğunu da belirtmek gerekir. Bu ilgi talebi aileden, öğretmenlerden ve devletten olmak üzere farklı katmanlardan oluşsa da genel bir ilgi eksikliği hissettiklerini belirtmek gerekir.

3.2.6.1 Aile Fertlerinden (Özellikle de Ebeveynlerden) İlgi Talebi

İzmir görüşmecilerimizden biri örneğin gençlerin strese girebildiklerini ancak bunu anlatabilecek kimse bulamadıklarını ve bu durumun zorluğunu şu cümlelerle anlatıyor:

Araştırmacı: Hazırlanacak bu raporda ailelere de öneriler sunmak isteniyor, aileler için neler önerilsin bu raporda?

- Genç kızları anlamak diyeyim (gülüşmeler). Çocuklarını okutmalarını, okumuyorsa bir engel varsa en azından başka şeyler için bunun olmaması için çaba göstermeleri, bir şey yapmaları, aktivitede bulunmaları için yardımcı olmalarını önerirdim. Çünkü gerçekten bu zamanda genç kızlar, bu yaşta benim yaşımda çok düşünürler, çok strese girerler, çok bunalıma girerler. Bir derdin olduğunda herkese anlatamıyorsun, anlatabileceğin birini bulamıyorsun, bu sıkıntı oluyor. Karşıdaki kişinin seni anlamasını istersin. Anlatamasan bile yüz ifadenden seni anlamasını istersin. Ben çok yaşıyorum bu sıkıntıyı. Ben söylemeden anlayabilirler mi ne yaşadığımı hatta anlatsam anlarlar mı, böyle düşüncelerdeyim. (İzmir, 17 yaşında, 8. sınıfı açıktan okuyor)

Kendisi ile yapılan görüşmeden kendisinin bu sözlerinde kendi deneyimlerinden yola çıktığını, ailesi içinde çekingen ve pek de kimse ile konuşmadığını anlıyoruz. Kendisi ile tek ilgilenenin ve karşılıklı olarak da tek iletişim kurabildiği kişinin yengesi olduğunu belirtiyor:

Araştırmacı: Mesela temel ihtiyaçların, evden dışarı çıkmak, arkadaşlarla görüşmek, paraya ihtiyaç olduğu dönemlerde bunu kimden istersin ailede?

- Yengem var. Ben annemle hiç şey yapmam.

Araştırmacı: Konuşamaz mısın?

- Hayır (gülüşmeler). Ben aslında çok çekingen biriyim. Evde mesela en büyük yengem, onunla aram iyi.
- Ben onunla daha çok bir şey olduğunda, bir ihtiyacım olduğunda ya da bir şeyim oldu mu hemen ona söylerim. Onun daha çok samimi olduğu zaman ona ihtiyaç duyuyorum. Yardımcı oluyor o da bana.

Araştırmacı: Evet, yani para ihtiyacın olduğunda, dışarı çıkmak gerektiğinde önce söylediğin kişi yengen. Abinin eşi...

- Evet.

Araştırmacı: Peki, bu nasıl bir duygu biraz anlatabilir misin?

- Yani şöyle söyleyeyim muhabbeti çabuk kurabilen bir insan değilim. Annemle pek aram şey olmuyor yani her zaman kendimi anlatamam ama yengem hani anlayabiliyor.

Hani okumadı benim annem yine de hani anlıyor beni gösteriyor bunu da çok fazlasıyla. Yengem hani genç anlıyor o da benim dilimden. Çok sevimli bir insan anlayışlı, her konuda yanlış yaptığımda hatamı telafi etmem için uyarılarda bulunuyor. Önce bir şey olduğunda bana söyler her zaman. Bana gelir söyler, “bir şey olduğunda bana söyle” diye. Ve benim hoşuma gidiyor beni düşünmesi yardımcı olması, ilgi göstermesi. Bana etki oluyor ben de ona karşı kendimi rahat hissediyorum.

Benzer şekilde, ebeveynler ile çocukları arasında bir güven ilişkisi olması gerektiği sık sık dile getirildi. Örneğin başka bir genç şöyle diyordu:

Araştırmacı: Hazırlanacak bu raporda ailelere de öneriler sunmak isteniyor, aileler için neler önerilsin bu raporda? Aileler gençlere nasıl yardımcı olsun bu süreçte?

- Mesela hiç güven yok, güven olmadığı zaman hiçbir şey olmuyor. Etraftaki olaylar yüzünden kızlarına ya da oğullarına güvenmiyorlar. Bence o konuda çocuklarına güvenmeleri gerekiyor. O senin çocuğun güven yani neden güvenmiyorsun. (İzmir, 17 yaşında, açık lisede okuyor)

Ebeveynlerin çocuklarının stresli zamanlarını anlamalarında anlayışlı olmaları gerektiği sık sık belirtildi:

Araştırmacı: Ne yapabilirler mesela nasıl davranabilirler çocuklara?

- Mesela hoşgörülü olmaları lazım, düşüncelerine önemle, ya bazı aileler mesela şey yapıyor şu mesleği okuyacaksın çocuğun fikrini de sormuyorlar, hani arkadaşım bir sor ne istiyor bu çocuk, ona göre bir şey belirle yapan yok yani bence bunları yapmaları lazım, hoşgörü dediğim gibi çok önemli bir şey hoşgörü.

Araştırmacı: Niye hoş görmesi gerekiyor peki? Ne hoş görülebilir?

- Çocuğun zaten okul stresi var sınav stresi var o stres bu stres bir de aile baskısı olduğu zaman üzerinde daha çok strese giriyor. Mesela, bir arkadaşım var benim babası çok üzülüyor diye o kadar çok ders çalışıyor ki çocuk. Hani sen bu kadar yansıtmamalıydın bence. Tamam üzüleceksin ama ölüm yok sonunda. İllaki kazanacak bu çocuk üniversiteyi o yüzden birazcık şey yapmaları gerekiyor bence. Benim ailem de böyle bir sorun olmadığı için daha rahatım. Ben sınava girerken bile boş ver ya kızım sen olmazsa seneye girersin kasma bu kadar falan çünkü ben artık stresten bayılıyordum. Bir kere falan bayıldım evde. Ben bayağı strese girdim. Öyle. (İstanbul, 19 yaşında, açık liseye devam ediyor)

3.2.6.2 Öğretmenlerden İlgi Talebi

Öncelikle şunu söylemek gerekir ki öğrencisi ile ilgilenen, onunla yeri geldiğinde arkadaş gibi olabilen öğretmenler görüşmelerde saygı ile anıldı ve hatta kimi zaman örnek alınan kişi olarak bile dile getirildi:

Araştırmacı: Örnek aldığın biri var mı hayatında? Onun gibi olmak istediğin?

- Bilmem yani, şey...

Araştırmacı: Öğretmenin olabilir, akrabaların içinde olabilir...

- Evet, davranışlar konusunda insan bazen kendini kontrol edemiyor. Ama mesela aklıma biri geldi mi o şöyle yapardı böyle yapardı diye düşündüğüm oluyor.

Araştırmacı: Kim mesela? Yani çok sevdiğin bir öğretmendir, onun hareketleri hoşuna gider.

- Evet, çok sevdiğim bir öğretmenim vardı. Aramız da çok iyiydi. Her zaman yanlış da yapsam, yanlış adım atsam uyarılarda bulunurdu. Sürekli destek olurdu o bana. Ona benzemek onun gibi olmak, çevremdekilere onun gibi saygı sevgi göstermek onun gibi olmak istedim aslında. Fayda da gördüm bundan.

Araştırmacı: Ne öğretmeniydi?

- Matematik öğretmeniydi. Bayandı kendisi, Van'da iken. Benimle şu zamana kadar en çok ilgilenen kişilerden bir tanesiydi. Kısa zaman beraber kaldık ama çok güzel şeyler yaşadık.

Araştırmacı: Onu örnek almanın sebebi sana karşı davranışı mı? Yoksa genel insanlara tavrı mı?

- Genel olarak yani mesela her yaş grubunu anlayabilirdi. Her yaş grubunda nasıl bulunacağı bilen, ona göre hitap eden biriydi. Mesela arkadaş gibiydik. (İzmir, 17 yaşında, açık öğretimden 8. sınıfı okuyor)

Öğrencilerle yeterince ilgilenmeyen ya da yeterince çabalamayan öğretmenler ise sık sık eleştirildi görüşmelerimizde:

Araştırmacı: Eğitim sistemine, eğitimcilere, öğretmenlere, neler önerilmesini istersin bu raporda? Çünkü eğitim hayatına ilişkin önemli aktörler. Peki öğretmenler nasıl davranmalı bu eğitim hayatına devam edemeyen ya da bir şekilde edememiş bir öğrenciyi tekrar eğitim hayatına döndürebilmek için?

- Çaba sarf etmeleri gerekiyor. Bazen görüyorlar öğrencilerin okumadığını falan hiç umursamaz tavırları var. Belki üstlerine düşseler o öğrencilerin içine okuma isteği düşebilir. Öğretmenlerin bazıları dövüyor çocukları daha çok soğutuyorlar. Bunları yapmamaları gerekiyor. İnsanları, gençleri ve çocukları okuldan soğutuyorlar. Bunları hiç yapmamaları gerekiyor.

Öğretmenlerin öğrencileri ile kuracakları ilişkinin önemi sürekli olarak vurgulandı. Örneğin, öğrencilerle kurulan samimi ilişkilerin önemine vurgu yapıldı:

Araştırmacı: Eğitim sistemine, eğitimcilere, öğretmenlere, neler önerilmesini istersin bu raporda? Eğitim sisteminin düzeltilmesi gerektiğini düşünür müsün? Eğitimcilerin davranışlarının değiştirilmesi gibi şeyler düşünür müsün?

- Birçok eğitimci kendilerini çok fazla görüyor öğrencilerinden. Bu yüzden öğrencileri eziliyorlar veya yukarıdan bakıyorlar. Bu şekilde değil de onlara daha doğru bir yaklaşım sergileyebilirler. Aralarındaki öğrenci öğretmen ilişkisini bozmadan daha samimi bir ilişki kurabilirler onlarla. Bu şekilde düşünüyorum yani sadece mesleğini yapmak için yapmaları değil de istedikleri için yapmalarını isterim. Ben bu şekilde düşünüyorum. (İzmir, 22 yaşında, ön lisans mezunu)

Ayrıca öğretmenlerin kendilerini sevdirmelerinin önemine değindi. Böylece öğrencilerin sevdikleri öğretmenlerin derslerine daha bir zevkle çalıştıklarını belirtti:

Araştırmacı: Peki, eğitimcilere, öğretmenlere, eğitim sistemine söylemek istediğin bir şey var mı?

- Eğitimciler arkadaş gibi olsunlar samimi olsunlar diyorum onlara buradan.

Araştırmacı: Evet buradan sesleniyoruz.

- Arkadaş gibi olmaları çok önemli gerçekten. Mesela sevdiğin bir insan olduğu zaman o kişinin dersini cidden anlıyorsun. Konuşasın gelse bile saygı duyduğundan konuşasın gelmiyor. Felsefe öğretmenimiz var mesela bizim, mesela o kadının dersinde biri konuştuğu zaman ben sinirleniyorum kadın şeker gibi çünkü ama mesela sohbet ediyorsun, konuşuyorsun. Benim en ufak bir stresimde, bir gün beni ağlarken gördü tuttu beni dışarı çıkardı gel bir yerde kahve içip konuşalım diye, yani böyle bir insana ister istemez saygı duyuyorsun, dinliyorsun, anlıyorsun da o zaman dersini.

Araştırmacı: Dersine çalışsın da geliyor aynı zamanda değil mi?

- Evet kesinlikle. Böyle kıl kuyruk biri olduğu zaman gıcık edesin geliyor şahsen, ben yapıyordum hepsini delirtiyordum tek tek yani.

Araştırmacı: Bu tabii ki öğrencinin dinamizmini etkileyen bir faktör.

- Evet, mesela ben matematik öğretmenimi hiç sevmezdim ilkokulda. Belki de o yüzden benim matematik temelim sağlam değil. Başarıyı illaki gerçekten etkiliyor. (İstanbul, 19 yaşında, açık liseye devam ediyor)

3.2.6.3 Devletten İlgili Talebi

Görüştiğimiz genç kadınların büyük bir çoğunluğu devlete öneriler getirmekte zorlandılar. Aile ve eğitim sistemine dair daha rahat öneriler sunarken devlete öneri getirirken zorlanmaları hayatlarında devletin konumlanışı hakkında çok şey söylüyor. Örneğin ailesi istemediği için okuyamayan görüşme yaptığımız gençlerden biri, ailesini okumasına izin vermeyen başlıca etken olarak gördüğünden “devlet bu duruma ne yapsın?” şeklinde bir düşünce geliştirerek devlete yönelik önerilerde bulunmakta zorlandı:

Araştırmacı: Biz bu araştırmada gençlerin hayatında şunlar da olsaydı, şöyle destekler de olsaydı diye öneriler sunmak istiyoruz. Sen devlete ya da devlet yetkililerine bazı öneriler sunmak isteseydin ne derdin? Ne diyelim bu raporda?

- Bilmiyorum hani çok şey var. Aklıma şu an gelmiyor.

Araştırmacı: Yani devlet görevlileri gençlerin hayatını daha fazla güzelleştirmek adına neler yapmalı? Neler eksik ve nelerin tamamlanması gerekir? Bu raporun sonucu ne olmalı, böyle bir zorluk yaşayan bir fertsin.

- Şimdi şöyle söyleyeyim zorlukları yaşadığım süre, yaşatanlar bunu ona söylemek isterdim aslında. Çünkü devlet yapamaz böyle bir şeyi (gülüşmeler). Kendi çevrem olduğu için, olduğum ortam olduğu için devletin bir şey yapması olmuyor. Devlet karşısında benim hiçbir ne eksikim ne fazlalık gibisinden hiçbir şey yok. Bu sadece kendi hayatında olan bir şey, kendince kendi olduğun ortam böyle zorluklar çıkarıyor yoksa öyle bir sıkıntım hiç olmadı. Neler eksik nelerin hiç olmadığını söylemek hiç olmadı.

Araştırmacı: Yani bunu devlete değil, daha doğrusu devlet yetkilisine değil sana bunu yaşatan aile ferdine söylemek istiyorsun.

- Ben böyle düşünüyorum. (İzmir, 17 yaşında, açıktan 8. sınıfı okuyor)

Devlet ile genç kadınlar arasındaki bu mesafeye rağmen genç kadınların hayatına yönelik devlete bazı önemli öneriler de geldi. Örneğin görüşme yaptığımız gençlerden biri, okulu bırakan gençlerin sıkı takibi konusunda ve eğitimin önündeki engellerin kaldırılması konusunda önemli bir öneride bulundu:

Araştırmacı: Biz bu araştırmada gençlerin hayatında şunlar da olsaydı, şöyle destekler de olsaydı diye öneriler sunmak istiyoruz. Sen devlete ya da devlet yetkililerine bazı öneriler sunmak isteseydin ne derdin?

- Okumayan gençleri tespit edin derdim ve bunların ailelerine kadar gidin onları okumaya teşvik edin, onları heveslendirin derdim. Türkiye’de okumayan öğrenci kalmaması için elimden ne geliyorsa yapardım ve bunları onlara söyledim. Elimde bir güç olsa hala yaparım.

Araştırmacı: Yani eğitime devam edememiş gençlere daha fazla ilgi gösterip eğitime devam etmelerini sağlardın.

- Çünkü bu eğitimin sonunda onların mutlu olacağını biliyorum. Pişman olacakları bir şeye teşvik etmeyeceğiz sonuçta mutlu olabilecekleri kendi ayaklarının üzerinde durabilecekleri bir şeye teşvik ediyoruz. Bu yüzden tek önerebileceğim şey bu olurdu.

Araştırmacı: Eğitimlerine devam etmeleri için daha mı ilgilensinler?

- Evet, tespit edilsin eğitim almayan öğrenciler.

Araştırmacı: Nedenleri araştırılsın mesela...

- Onların ailelerine kadar evlerine kadar nedenleri araştırılsın, aile yüzünden mi olmuyor ailelerine gidin çok ince detay sorguya çekin, kız istiyor da gidemiyor mu o zaman ailesine ya da kızın mı sorunları var o zaman kıza, mutlaka iki taraf da çekilsin, orta yolda o kız sonuç olarak okula gitmeli devam etmeli.

Araştırmacı: Devlet peki senin kendi ayakların üzerinde durmanı sağlayacak, destekleyecek neler yapabilir?

- Maddi durum sıkıntılarında mesela diyelim bir öğrencinin maddi durum sıkıntıları var bu durumda. Okul servisleri var gidemiyor, insanlar uzak, yol paraları yok. Çevremde gördüm çünkü bunları, okula giderken... Bir arkadaşım vardı benim bu yüzden okuyamıyordu. Şu an yine yapılan bir şey öğretmenlerin desteği ile o kız servis ile bedavadan götürülüyor ve bunu önerirdim. Yani durumu olmayan öğrencilere destek çıkılmasını isterdim.

Araştırmacı: Maddi durumu olmayan öğrencilere destek çıkılması öğretmenlerin desteğiyle, bundan bahsediyorsun.

- İlk sene o da okula gidemedi çünkü maddi durumu hiç yok, babası yok zaten annesi ile birlikte yaşıyordu. Annesinin bir tane sağlığından dolayı bağlanan bir maaşı vardı, o da üç aydan üç aya dokuz yüz lira alıyordu. Onunla da hiç geçinmiyorlardı. Öğretmenler de gittiler evlerini gördüler, ben işte dedim böyle durumları bu yüzden gelemiyor sürekli soruyorlardı bu kız nerede diye. Çok başarılı bir kızdı çok başarılı bir öğrenciydi okumayı çok isteyen bir öğrenciydi. Bu yüzden ben dedim ki hocam bir gidin isterseniz numarasını vereyim adresini vereyim, verdim gittiler hepsi toplantı yaptılar ve o öğrencinin okula gitmesi için para toplayıp servise verdiler ve bedava servis getirip götürdü hala da götürüyor. (İzmir, 16 yaşında, lise terk)

Kendisinin de bir yaşında bir kız çocuğu olan bir görüşmecimiz ise devletten kızlara sahip çıkmasını istedi:

- Devlet yardım etmesi gerekiyor, önce kızlara sahip çıkması gerekiyor, muhakkak ki maddi ve manevi durumda devlet bunlara sahip çıkması gerekiyor, okutması gerekiyor. Ben öyle düşünüyorum yani erkekleri bir kenara koyun da...

Araştırmacı: Kızlarla ilgilenmesi?

- Evet, kızlara daha çok ilgilenmesi gerekiyor.

Araştırmacı: Neden sence yani neden kızlar ile daha çok ilgilenilmeli?

- Çünkü kızlar daha az okuyorlar.

Araştırmacı: Onların desteklenmesi lazım?

- Evet desteklenmesi lazım.

Araştırmacı: Neden kız okumalı?

- Çünkü kızdan daha güzel şeyler çıkar, erkekten çıkmaz. Ben öyle düşünüyorum.

Araştırmacı: Şimdi mesela kızın var bir yaşında, Allah bağışlasın, kızını sonuna kadar okutur musun?

- Aynen.

Araştırmacı: Bu senin bir idealin mi, yani o okuyacak?

- Evet, yani şimdiden başladım, kızımı muhakkak ki okutacağım, çalışacağım kızımı okutacağım. Yani böyle bastonla da gezeceğim ama kızımı okutacağım.

Araştırmacı: Neden kızım okumalı diyorsun?

- Ben okumadığım için kızım okusun.

Araştırmacı: Sen okumadın, bazı şeylerden memnun değilsin, o yüzden kızın aynı şeyleri yaşamasın?

- Aynen rahat bir mesleği olsun, rahat çalışsın. (İstanbul, 21 yaşında, 8. sınıfın sonuna kadar okumuş, evli)

Yine aynı görüşmecilerimize devlet yetkililerine önerilerini sorduğumuzda işyerlerinin sigorta yapıp yapmadığının denetlenmesinden, devlet yardımlarına ve de kadınların da emekli olabilmelerinin önünü açan düzenlemelere ve okumayan gençlerin evden çıkabilmelerini sağlayan bir çeşit gençlik merkezi talebine kadar uzanan farklı öneriler geliştirdi:

Araştırmacı: Biz bu araştırmada gençlerin hayatında şunlar da olsaydı, şöyle destekler de olsaydı diye öneriler sunmak istiyoruz. Sen devlete ya da devlet yetkililerine bazı öneriler sunmak isteseydin ne derdin? Ne diyelim raporda?

- Okuma konusunda mı?

Araştırmacı: Eğitime devam etme konusunda olabilir, çalışma hayatına devam etme konusunda olabilir.

- Bir kere eğitimde hani bizzat bire bir daha çok ilgilenmelerini isterdim. Daha çok yardımda bulunmalarını isterdim. Şu kitaplar ücretliydi şunlar şöyleydi falan hani devlet yapabiliyorsa onları karşılamalarını, aileyi zor durumda bırakmamalarını işte. Çalışanlar için de işte sigorta zorunlu olsun ben de baya yerde çalıştım bazı yerde sigortamı yapmadılar, devlet denetimde olmalı koşullarına bakmaları ne bileyim o şekilde insanlara yardım etmeleri daha güzel olurdu. Bazı yerlerde kısıtlanabiliyor yardımlar.

Araştırmacı: Dolayısıyla daha çok yardım sağlanıp denetimin ve kontrolün yapılması gerekir.

- Mesela çeyiz paketi var evlenenler için bu benim için geçerli olsaydı çok seviniirdim.

Araştırmacı: O olmadı mı?

- Yok, beyaz eşyaydı mobilyaydı yok öyle o şeylerden yararlanamadık ama olsaydı seviniirdim, devlet ondan yardım etseydi.

Araştırmacı: Evlenmek isteyenler için de benzer bir şekilde yardımlarda bulunması gerektiğini söylüyorsun.

- Evet.

Araştırmacı: Devlet peki senin kendi ayakların üzerinde durman için neler yapabilir?

- Sadece bayanların emekli olmaları için onlara destekte bulunmaları güzel bir şey olurdu.

Araştırmacı: Yani dışarıdan sigortanızı yatırılıyorsunuz ama devlet de benzer biçimde...

- Çok uzun vadede çok uzun süre yatırılıyor, çok geç zamanda emekli olabiliyorsun. Bu yaş birazcık daha aşağıya düşse...

Araştırmacı: Emeklilik yaşı için diyorsun değil mi?

- Evet, primler o kadar yüksek olmasa bayanlara birazcık daha, erkekler ne kadar özgürse daha rahat gezip daha rahat çalışabiliyorsa bayanlara da bu şekilde destekte bulunsalar, daha erken emekli olsalar daha da şey yapsalar onlar da kısıtlanmasa bu şekilde daha rahat yiyip içerlerdi en azından kendi paraları ellerine geçse.

Araştırmacı: Örgün eğitime katılmayan bununla beraber sigortalı bir işte çalışmayan gençlerin ne gibi sorunları var sence?

- Yani çalışamayan sigortalı olmayanların...?

Araştırmacı: Benzer bir biçimde eğitimine de devam edememiş, örgün eğitimden bir şekilde geri çekilmiş kendi isteği ile gitmemeyi tercih etmiş ne gibi sorunları olur?

- Hem okumamış hem çalışmamış birazcık içine kapanıktır bence yeni şeylere açık değildir. Gördüğünü hemen kapamaz biraz kısıtlanmıştır. Yani okumamışsa bile insan çalıştığında kısıtlanmıyor. Bazı şeylere açık oluyor bilinçli oluyor. Sürekli kapalı insan bilmiyorum açık olamaz paslanır diyorlar ya çalışmayan insan o da öyle olur.

Araştırmacı: Eğitime devam edemeyen insanları daha çok çalışma hayatına yöneltecek politikalar izlenebilir ya da öyle mi demek lazım acaba?

- Okumuyorsa kısıtlanmasın o zaman evde kalmasın dışarda başka bir şekilde hayatını devam ettirsin, başka yerlerde çalışsın, müzik seviyorsa müzik yapmak için bir yere başvuracak, resim seviyorsa resim yapmak için yani sürekli insanın dışarı çıkma ihtiyacı oluyor, dışarı çıkması gerekiyor ya çalışacak ya da kendine güzel bir uğraş bulacak. Onları yapması gerekiyor sürekli evde olmuyor.

Ayrıca öğrenimlerine açık lisede devam edenler dışarıdan eğitim almanın zorluklarına, kendi kendine öğrenmenin zorluğuna değindiler. Bu konuyu devlete göz önünde bulundurulması gereken bir konu olarak dile getiren ve öneri getirenler de oldu:

Araştırmacı: Peki, eğitim için neler yapılabilir mesela yani devlet yetkilisi ne yapabilir? Mesela birinin kendi ayaklarının üzerinde durabilmesi için devlete düşen görev nedir sence?

- Aslında bence bu konu hakkında her şey yapılmış ya yani sonuçta dışarıdan da okuyabiliyoruz ama yani sınavlarda sorular daha kolay olabilir çünkü matematik hani sonuçta bilmiyoruz evde kendimiz çalışıyoruz şimdi kitaptan okuyorum matematikten bir şey anlamıyorum. Hadi diğer dersler yine neyse de, bir de İngilizce kitabı var tabii ki şimdi orada İngilizce öğren, ben İngilizce bilmiyorum ki. Orada Türkçe karşılığını vermiş olsalar yine anlarım kesinlikle Türkçe, İngilizce'ye cevap da yok.

Araştırmacının hayata bakış ve hayat deneyimleri özelinde genç kadınlar hakkındaki bulguları aşağıdaki gibi toparlanabilir:

Eğitime bakış konusunda, görüşme yaptığımız genç kadınların anlatılarından, bir kısmının ailelerinin eğitime katılımlarını önemsedikleri, zaman zaman okula gitmeleri konusunda onları zorladıkları, fakat bu süreci psiko-sosyal anlamda destekleyemedikleri anlaşılmaktadır (*"Neyi nasıl yapacaklarını bilemediler. Yardım edemediler. İki de ilkokul mezunu..."*). Eğitim konusunda desteklenemeyen bireyin, daha avantajlı bir ortamda yetişen bireylerin yanında eğitimden kopması mümkün olabilmektedir. Bu durum, eğitim seviyesi yüksek bir çevrenin akademik ve mesleki başarısının üzerindeki etkisini göstermektedir. Eğitimden kopan, başarı hissi yaşamayan bireyin motivasyonunun düşmesi de söz konusu olabilmektedir (*"[...] zor geliyor o da bana ağır gelince devam etmek istemedim"*). Bu durum, öğretmenlerin kendileriyle ilgilenemedikleri hissiyle (*"Hayır, hiçbir şekilde destek olmadılar. Öğretmenler zaten derse girmiyordu ki bize destek olsunlar"*) ve "kötü okul ortamı" düşüncesiyle (*"Korku, okulla ilgili çok korku var içimde. Fazla gitmek istemiyorum"*) birleşince eğitimden uzaklaşmak ister istemez kolaylaşmaktadır. Bazı genç kadınların ise kendi istekleriyle örgün eğitimden ayrılmaları söz konusudur. Görüşme yaptığımız bir genç kadın, taktığı başörtüsünden dolayı zamanında eğitime devam etmek istemediğini, bunun hayat tarzına uygun olmadığını belirtmiştir. Lisede başörtüsü serbestliği getirilmesi, ergenlik dönemindeki bir genç için oldukça önemli olan kişisel kimliğini dışa vurma ihtiyacıyla birlikte, dini hassasiyetlere sahip kimselerin eğitimlerine devam edebilmelerini sağlamıştır. Yine görüşme yaptığımız kadınların birçoğu, evlilik kurumuna büyük önem atfetmekte; bazıları, evlendikten sonra mezuniyetin bir işlevselliğinin kalmadığını, örgün eğitimden bu sebeple ayrıldıklarını söylemektedirler.

Genç kadınların çalışma ve iş yaşamına dair söylediklerini şu başlıklar altında toplamak mümkün: (1) Çalışmak isteyip güvenli iş ortamları arayışlarından dolayı bunu gerçekleştir(e)meyenler, (2) erkeklerle aynı ortamda çalışmanın uygun olmadığına savunanlar, (3) eşit emeğe eşit karşılık alınamadığı eleştirenler ve (4) evlilik sebebiyle çalışma hayatını bırakanlar/başlatmayanlar. İlk grup, iş ortamını biraz da erkek egemen bir ortam olması dolayısıyla güvenli bulmadıklarını belirtmektedirler. Şikayet mekanizmalarının da işlemediği küçük kurumlardan bu kadınların ayrılması, başka bir yerde iş araması, benzer vakalarla tekrar karşılaşması, elbette zamanla iş hayatından çekilmeyi, eğer maddi durumu buna el veriyorsa, anlaşılır kılmaktadır. Burada politika yapıcılarına düşen, şikayet mekanizmalarının güçlendirilmesini sağlamak, sorunu görünür kılmak, güvenlik sorunlarıyla karşılaşan genç kadınlara sunulan psiko-sosyal destek sistemlerini ve bu grubun bu gibi vakalarla başa çıkma stratejilerini geliştirmektir. İkinci grup, kısmen birinci grup ile kesişmektedir. Aynı şekilde çalışma ortamlarını güvensiz bulan bu gruptaki görüşmeciler, birinci gruptan farklı olarak, karşı cinsle aynı ortamda çalışmanın uygun olmadığını belirtmektedirler.

3.2.3'te görüşme yaptığımız kadınların evlilik hakkındaki görüşleri sunulmuştu. Evlilik bir yanda kendi hayatını kurmak için önemli bir adım olarak görülürken bazen de aile baskısından kurtulmanın yolu olarak da görülmektedir ("*Evlenmeyi şu anda düşünmüyorum. Yani bununla beraber evlilikle en azından aileden kurtulmuş oluyorsun*"). Görüştüğümüz kadınların büyük kısmı, kendilerini on yıl sonra nerede gördükleri sorulduğunda, evli ve çocuklu bir resim çizmektedirler. Bu noktada evlenme hayali ile eğitim durumu arasında bir ilişkinin olduğu söylenebilir çünkü daha eğitilmiş olan görüşmecilerimizin evlilik hedeflerinin yanında kariyer hedeflerinin bulunduğu görülmüştür. Evlenmiş bazı görüşmecilerimiz ise evlilik hakkında aynı heyecanı paylaşmamaktadır ("*[Evlilik] Benim için bir işkençe*"). Örneğin bir görüşmecimize göre evlilik, erkeğin hayatında bir şey değiştirmezken kadın, evlendikten sonra ailesinin emrinden çıkıp eşinin emri altına girmektedir. Evlilik hakkındaki görüşleri sorulurken evli genç kadınların aktarmış olduğu bir başka konu ise toplumsal hayatta yeterince görünür olamamalarıdır. Devletten evli, çocuklu genç kadınların kendi ayakları üzerinde durmaları için destek talep eden genç kadınlar; ikamet ettikleri bölgeye yakın kreş bulunmaması ve toplumsal alanda çeşitli zorluklarla karşılaşmaları gibi sıkıntıları şikayet etmektedirler ("*Ya sokağa çıktığımızda bazen pişman oluyoruz. Otobüslere bile binsek sorun oluyor. Bebek arabasıyla biniyorsun diye çok tartışmalar oluyor*"). Bir görüşmecimiz ev kadınlarının emeklerine karşılık maaş veya sigorta bağlanması gerektiğini söylemektedir.

Çalışmamız dahilinde araştırmayı hedeflediğimiz bir diğer konu, genç kadınların kadın-erkek eşitliği konusundaki düşünceleri idi. Bu bağlamdaki araştırma çıktıları şöyle özetlenebilir: (1) Kadın ve erkek eşit değil, fakat kadınlar artık daha eğitilmiş ve eşitliğin gerçekleşmesi kaçınılmaz, (2) teoride eşitlik var, fakat hayata yansımıyor ("*Böyle bir yasa var hani herkesin bir özgürlüğü var herkes düşüncesini belirtiyor. Ama günümüzde görüyoruz ki bazen olmuyor bu, kadın erkek eşitliği hiç sağlanmıyor*"), (3) Erkeklerin aksine ailesinin izni olmadan bir yere çıkılamaması ("*Bir GPS cihazımız eksik*") ve (4) "kız" olmanın çifte zorluğu. Kadın olup reşit olmamak veya evlenmemiş olmak; görüşmecilerimiz tarafından ailenin kontrolü altında olma ve kendi kararlarını verememe eşitsizliği olarak yaşanmaktadır. Bu noktada evlilik hakkındaki görüşler tekrar ortaya çıkmakta; evlenmek, aileden kurtulmanın bir yolu olarak görülmektedir. Ancak görüşmecilerimizin bir kısmı evliliğin de kurtuluş olmadığını, evlilik sonrasında aile ile eş arasında sıkışık bir hayatın devam ettiğine inanmaktadır. Bu bağlamda bir görüşmecimiz, kendi ayakları üzerinde durmasını sağlayacak bir eğitimin kadın-erkek eşitliği sağlamanın bir çaresi olacağını belirtmektedir ("*Kendi ayaklarım üzerinde durabilseydim benim için her şey daha farklı olabilirdi diye düşünüyorum*").

Gündelik yaşam ve sosyal katılım ile ilgili yaptığımız görüşmeler, gerçekleştirilen sosyal faaliyetlerin eğitim seviyesine göre değişebileceğini göstermektedir. Örneğin görüşme

yaptığımız gençlerden liseyi bitirmiş ve üniversiteye hazırlananlar veya iki senelik üniversiteyi bitirmiş olanların sosyal hayata daha fazla katıldıklarını, ayrıca kendilerini anlatma konusunda daha özgüvenli olduklarını gözlemledik.

Son olarak genç kadınların aile, okul, öğretmen ve devletten talepleri, gençlerin sorunlarının farkında olduğu ve imkan verildiğinde çözüme ne kadar yakın olduklarını göstermektedir.

3.3 SESSİZ VE GÖRÜNMEYEN GENÇ ERKEKLERİN DENEYİMLERİ

Bu bölümde İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun, Gaziantep ve Adana illerinde görüşme yapılan genç erkeklerin deneyimleri irdelenecektir. Değerlendirme yapılırken öncelikle görüşülen gençlerin profilleri sunulacaktır. Ardından gençlerin hayatlarında ve kararlarında belirleyici etkisi olan aile, okul ve öğretmen, çalışma hayatı ve deneyimleri irdelenecektir. Daha sonrasında gençlik algıları, eğitim ve çalışma dışı yaşamları, hayatlarında nelere önem verdikleri ve geleceğe ilişkin umut ve beklentileri ele alınacaktır.

3.3.1 Görüşülen Genç Erkeklerin Profilleri

Görüşülen gençlerin nerede ise tamamı bekarıdır. Bir evli ve bir sözlü olan genç vardır. Yaş dağılımı açısından incelendiğinde 20 ve 23 yaşlarında yoğunlaşma olduğu, yaşı en küçük gencin 16 yaşında olduğu görülmektedir. Son yıllarda okumayan ve çalışmayan gençlik kategorisine ilişkin olarak 16-18 yaş aralığında azalma olduğu, yoğunluğun 20 yaş üstü dönemde olduğu bildirilmektedir. Benzer eğilimin Türkiye için de izlenebilir olduğu ancak 16-18 yaş arasının özellikle Gaziantep ilinde daha yaygın olduğu belirtilmelidir.

Genç erkekler eğitim açısından değerlendirildiğinde büyük çoğunluğunun lise terk olduğu görülmektedir. Sadece dört genç ortaokul mezunudur ve liseye hiç başlamadan okuldan ayrılmıştır. Lise eğitiminin çeşitli aşamalarında liseyi terk etmiş ancak açık lise aracılığı ile eğitime devam eden genç sayısı beştir. Bir genç, lise mezunu ve üniversiteye hazırlanmakta olduğunu belirtmiştir. Bir genç, üniversitede kaydını dondurduğunu ve konservatuar sınavlarına hazırlanmakta olduğunu belirtmiştir. Sekiz genç lise mezunudur. Üç genç ise üniversite terktir. Eğitim açısından bakıldığında lise terkinin en önemli kategori olduğu, bunu lise mezunlarının izlediği görülmektedir.

Gençlerin önemli bölümünün anne-babaları ile birlikte yaşadığı ve ailelerinin çekirdek aile olarak tanımlanabileceği görülmektedir. Yedi genç anne-babasının boşanmış olduğunu ve boşanmaya bağlı olarak anne ya da baba ile birlikte yaşadığını belirtmiştir. Sadece bir genç babasının vefat ettiğini ve annesi ile yaşadığını söylemiştir. Gençlerin aileleri ile yaşamayı sürdürdükleri, kentte yaşayan aileler oldukları görülmektedir.

Aileleri ile birlikte yaşayan gençlerin anne-babalarının ne iş yaptıkları incelendiğinde ise annelerin önemli bir kısmının ev kadını olduğu görülmektedir. Dört annenin emekli olduğu, dört annenin evde çocuk baktığını ve evlerde temizlikçi olarak çalışmakta olduğu görülmektedir. Belediye’de çalışan bir, kendi işinin sahibi olan bir anne vardır. Profesyonel meslek sahibi olan tek anne biyologdur. Babaların ne iş yaptıkları incelendiğinde en önemli kategoriyi emekli babaların oluşturmakta olduğu görülmektedir. Tır şoförü, bekçi, ayakkabı ustası, aşçı, fotoğrafçı gibi meslekleri olan babalar da vardır. Memur olan sadece bir, bir de belediyede işçi olan baba vardır. Onun dışındaki babalar özel sektörde çeşitli vasıf düzeylerinde çalışmaktadır. Profesyonel meslek sahibi olan baba yoktur.

Kardeş sayıları açısından bakıldığında 5 gencin tek çocuk olduğu görülmektedir. Ağırlıklı olarak iki ve üç kardeşlidirler. Dört kardeş olanların Gaziantep ve Adana ilinde olduğu, onun dışındaki illerde ortalama iki ya da üç kardeşli oldukları görülmektedir.

Gençlerin ailelerinin ekonomik durumlarına ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde çoğunlukla “orta halli, ne yoksul ne de zengin” şeklinde tanımladıkları ailelerden gelmekte

oldukları görülmektedir. Ancak görüşülen gençlerin önemli bir kısmı da “gariban, yoksul, çok yoksul” aileleri olduğunu belirtmiştir. Yine Gaziantep ve Adana illerinde ailelerin yoksul olduğunu bildiren genç sayısı daha fazladır. Yoksulluğa ilişkin pek çok çalışmanın değindiği ailenin üye sayısının yani bağımlı üye sayısının fazla olması ve ailelerin tek gelirli olması önemli etkenlerden birisi olarak görülmektedir. Bu nedenle ailenin üye sayısı arttıkça yoksul olduğunu bildirme oranı da artmaktadır.

“Yoksul demek istemiyorum ama durumumuz iyi değil kalabalık bir aile olduğumuz için.”
(18 yaş, 5 kardeş, lise mezunu, Adana)

Bu durum görüşülen genç kadınlardan farklı bir tablo sunmaktadır. Çünkü görüşme yapılan genç kadınların bütüne yakını (ailemin durumu “iyi” diyen bir ve “kötü” diyen bir kişi haricinde) ailelerinin durumunu “orta halli” olarak tanımlamışlardır.

3.3.2 Genç Erkeklerin Eğitime Bakışları ve Eğitime İlişkin Deneyimleri

Giriş bölümünde tartışıldığı üzere okumayan ve çalışmayan gençlik kategorisi heterojen bir kategoridir ve içinde nedenleri, gereksinimleri, sorunları farklı olan grupları barındırmaktadır. Ancak kategoriyi belirleyen en önemli iki unsur eğitimde ve çalışma hayatında yer almıyor olmaktır. Bu bölümde ilk olarak eğitimde yer almıyor olmanın nedenleri anlaşılmasına çalışılacaktır.

Genç erkeklerin eğitime bakışları ve eğitime ilişkin deneyimleri, değerlendirilirken üç ana başlık altında ele alınacaktır. Öncelikle belirtilmesi gereken, eğitimin genç erkeklerin hayatındaki etkisinin genç kadınların deneyimlerinden farklı olduğudur. Genç kadınların eğitime ilişkin görüşleri, deneyimleri ve beklentileri, aile olanakları ve kadına biçilmiş toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili gözükmektedir. Genç erkekler için eğitim ve eğitimin yaşamlarındaki etkileri de toplumsal cinsiyetle yakından ilişkilidir. Genç kadınlardan farklı olarak, çeşitli nedenlerle eğitim sisteminden kopmuş olan genç erkeklerin “kendilerini geçindirmeleri” beklenmekte ve istenmektedir. Bu beklenti, aile tarafından ve gençlerin kendileri tarafından yeniden üretilmektedir. Eğitim sisteminden çeşitli nedenlerle kopmuş olan erkekler en azından kendi gereksinimlerini karşılamak için çalışma hayatına girmekte ve bu deneyime bağlı olarak da eğitime ilişkin değerlendirmeleri farklılaşmaktadır. Genç erkekler çalışma hayatında eğitilmiş-egitimsiz erkek farkını görmekte, bazen eğitimlerine bağlı düşük statü ve düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. İşleri, işsizlikleri, statüleri, yakın çevredeki saygınlıkları ve yeteneklerini geliştirebilmeleri hatta kiminle evlenebilecekleri bile almış oldukları eğitimin süresi ile ilişkili görülmektedir.

Genç erkeklerin eğitim hayatlarına ilişkin iki farklı ama birbiri ile ilişkili unsurun değerlendirilmesi gerekli gözükmektedir. Öncelikle genç kadınlarda olduğu gibi genç erkeklerin eğitim deneyimleri de ailelerinin olanakları ile yakından ilişkilidir. Ailenin ekonomik, sosyal, kültürel ve hatta sembolik sermaye düzeyleri genç erkeklerin eğitime devam ya da devam etmemelerini derinden etkilemektedir. Genç erkeklerin eğitim deneyimlerine ilişkin aile dinamiklerine bakıldığında temel olarak üç aile örüntüsü olduğu söylenebilir: i) “Ailem her zaman arkamda durdu, beni destekledi”, ii) “Ailemin gücü yok, bu nedenle beni destekleyemedi”, iii) “Ben istemedim, okulu sevmedim ama ailem destekte”. Bu üç tür aile içinde desteğin bazen maddi destek bazen manevi destek bazen de hem maddi hem de manevi destek anlamına geldiğini belirtmek gerekir. Tam da bu noktada görüşme yaptığımız genç kadınlardan kız çocuklarının eğitimine ailenin yeterince önem vermediğini, ya da babasının okutmak istemediğini belirten aile tipinin de var olduğunu ve eğitim konusunda toplumsal cinsiyetin önemli bir faktör olduğunu hatırlatmak gerekir.

Destekleyici-Orta Halli Aile

Her zaman destek olup gencin arkasında duran ailelere sahip olan gençlerin, eş deyişle destekleyici ailesi olan gençlerin uzun eğitilmiş gençler olduğu görülmektedir. Aile

desteği olan gençlerin okulu terk etmedikleri, en azından lise eğitimini tamamladıkları görülmektedir. Bu gençleri okumayan ve çalışmayan gençlik kategorisine sokan nedenler eğitimden ziyade işsizlikle ilgili gözükmektedir. Aile desteği olan gençlerin işsiz statüsünde olabildikleri, kendilerine uygun bir iş buluncaya kadar aileleri tarafından desteklenmekte oldukları görülmektedir. Ailenin genci destekleyici olabildiği durumlar işsizlik süresini uzatmakta ancak gencin eğitim ve becerilerinin altında işlere girişlerini de önlemektedir.

“Yani ailem her zaman arkamda durur. Zaten okulu da ilk sınava girdiğimde kazanamamıştım, tekrar ailem dershaneye falan gönderdi. Yardımcı oldu. Şu anda da herhangi bir burs falan almıyorum. Zaten okuldayken de ailemden aldığım harçlıklarla hani çalışmadım falan sadece ailemden aldığım parayla geçiniyordum.” (İstanbul, 24 yaş, üniversite terk, orta halli bir aile).

Elbette destekleyici olan ailenin de sınırları vardır. “Öyle çok üst düzey” bir destek olmasa da gencin eğitimine devam edebilmesi için sahip oldukları koşulları sonuna kadar zorlayarak gençleri eğitimde tutmaya çalışmaktadırlar.

“Ya ailemi bu konuda suçlayamam çünkü onların da hani yapabilecekleri belli. Hani maddi gücümüz yok artık buraya kadar okutabiliyoruz gibisinden bir şey söylemediler, hani sen nereye, ne kadar devam etmek istiyorsan o zamana kadar biz sana destek oluruz dediler. Tabi bunlar kendi imkanları çerçevesinde hani öyle çok üst düzeyde tabi bir destekte bulunmadılar, bulunamadılar daha doğrusu.” (İstanbul, 24 yaşında, lise mezunu, orta halli bir aile).

“Maddi olarak tabi ki ister istemez ellerinden geleni yapmaya çalıştılar ama herkes tabi gücüne göre yapabildi. Ama manevi olarak ailemden bunun desteğini her zaman aldım. Manevi olarak da aldım.” (İstanbul, 22 yaşında, lise mezunu, orta halli bir aile)

Destekleyici Olamayan-Yoksul Aile

Ailenin maddi gücü olmadığı için genci destekleyemediği durumda gençlerin kısa eğitimli olduğu görülmektedir. Gencin kendisinin okulu sevmediğini belirttiği durumda ise okul terkinin yaygın form olduğu izlenebilmektedir. Birinci aile formunda uzun eğitimli işsiz genç olunmakta ve okuldan işe geçiş yapamayan okumayan ve çalışmayan gençlik grubu olmaktadır. İkinci grupta yer alan gençler ise yetersiz eğitimle ya da kısa eğitimle çalışma hayatına katılmak zorunda kalmaktadırlar. Bu grup gençlerin kısa eğitimle ve genç yaşta çalışmak zorunda olmaları onları geçici, düzensiz işlere yönelttiğinden “çalışan ama aslında işsiz” kategorisinde yer almalarına neden olmaktadır. Küçük yaşta çalışma hayatına katılıyor olmaları bir yandan sigortalı çalışmalarını önlemektedir diğer yandan çocuk çalışan olarak onları düşük ücret almak zorunda bırakmaktadır.

“Yok, yani yok babanın elinde yok avucunda yok nereden alacaksın ki? Ben lisede de çalışıyordum. Garsonluk yapıyordum, işte ondan sonra belki olursa babamın yanında inşaatta çalışıyordum. Baya 10 yaşından beri çalışıyorum hatta. Çok bir destek göremedik yani, yoktu ki. Olsa görürdük bence.” (İstanbul, 23 yaş, lise mezunu, yoksul bir aile)

Ailenin yoksul olması bir yandan gencin eğitime devam etmemesi ya da bu süreçte yeterli desteği görememesine diğer yandan eğitimden beklentilerinin de düşmesine neden olmaktadır. Ailede okuyan kişinin olmaması, özellikle anne-babanın eğitimsiz olması ise ailenin ekonomik düzeyini düşürmekte. Yoksul aile bir yandan gencin eğitimde kalmasını sağlayamamakta diğer yandan da eğitimde kalabilmiş modeller sunamamaktadır. Aile yoksulluğu gencin kendi ailesine benzer bir yaşama dahil olmasına yol açmakta, eğitim ile toplumsal hiyerarşide ilerleme ihtimalini düşümemelerine yol açmaktadır.

“Zaten biz yoksul bir aileydik yani babam annem de elinden geleni yaptı yani daha iyi olabilir miydi şükür bu halimize şükür. Annem de babam da okumamış zaten bizde öyle okumuş pek insan olmadığı için herhalde onlar da bilemediler.” (İstanbul, 22, lise mezunu, yoksul bir aile)

Genci Kontrol Edemeyen Aile

Okulda sunulan eğitimi sevmediğini belirten, kısa yoldan ve çabucak hayata atılmak isteyen ve bu nedenle özellikle lise eğitiminin çeşitli aşamalarında eğitimi terk eden gençler ise okuldan işsizliğe katılan gençler olmaktadır.

“... Ben okumayı sevmediğim için, dershaneye gönderdiklerinde... Açıkçası benim suçum açık öğretimde okumam. Çünkü dershaneye gönderdiklerinde ben hep kaçırdım dershaneye gitmezdim. Babam yurda gönderirdi, yurda gitmezdim, yurdu sevmezdim. İnternet kafe veya internette oyun oynamak, arkadaşlarla gezmek bana daha çok şey getiriyordu, mutluluk. Heyecan veriyordu. Bu yüzden dolayı da bence yaptığım olayların karşılığını almış gibi düşünüyorum.” (Samsun, 21 yaş, açık lise, orta halli bir aile)

“Valla okumam için her şeyi yaptılar kısacası. (Gülerek) Kıyafet aldılar, okul için para verdiler, okutmaya her şeyi yaptılar yani. Ama ben okumadım o ayrı.” (Samsun, 18 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

“Yeterli desteği ailemden fazlasıyla aldım. Sorun bendeydi yani. Ablam, babam fazlasıyla verdiler desteği. Ben uygulamadım.” (Gaziantep, 21 yaş, lise terk, iyi halli bir aile)

“Ailem bana yeterli desteği sonuna kadar verdi. Hala da veriyor. Sınıfta kalmışım, kaldım ama şimdiye kadar hep verdiler sonuna kadar. Ama olmadı.” (Gaziantep, 17 yaş, lise terk, ekonomik açıdan zor durumda bir aile)

Ailenin özellikle ekonomik olarak elinden geleni yaptığı, sahip olduğu maddi olanakları kendileri için seferber ettiğine değinilmektedir. Ancak bazı gençlerin “maddi-manevi destek” ayrımı yapması dikkat çekici görülmüştür. Aile, gencin eğitime devam etmesini istemekte, maddi olarak desteklemektedir ancak manevi destek dedikleri unsur bir miktar genci dinleme, anlama, onun gereksinimleri, okula, eğitim sistemine ilişkin güçlüklerini sezmeye ilişkin gözükmektedir. Bir kalıp, standart bir yaklaşım olarak gençlerin eğitimde kalması istenmekte, bunun için gerekli olan harcamalar (harçlık, kıyafet, kırtasiye) yapılmaktadır. Ancak özellikle okulda sorun yaşayan, akademik olarak yeterince başarılı olmayan, sınıf tekrarı yapmak zorunda kalan ya da okulda bazı sorunlar yaşadığı için okula devam etmek istemeyen gençlere aileler yeterli desteği verememekte ya da bu konuya ilişkin nasıl destek vereceklerini bilememektedirler. Bu nedenle gençler böylesi bir ayrıma gitmekte ve maddi olarak desteklendiklerini ancak manevi olarak yalnız kaldıklarını belirtmektedirler. Manevi olarak yeterli desteği alamayan genç ise okuldan ayrılmak gibi kendi yaşamını derinden etkileyecek bir kararı kendi başına alabilmektedir.

- Ailemden yeterli desteği aldığımı düşünüyorum. Babam destek oldu, para verdi. Manen bir destek olmadı. Sadece maddi yönden bir destek verdi. Okumam için tabii çabalyorlar. Okumamı çok istiyorlar.

Araştırmacı: Liseyi bırakmayı düşündüğünde ailenin tepkisi ne oldu?

- Babam sen bilirsin dedi, karar senin. Ben karışmam dedi. Problem yaşamadım” (Gaziantep, 17 yaş, lise terk, orta halli bir aile).

Genç erkeklerin eğitim hayatında aile desteği çok belirleyici gözükmektedir. Ailenin maddi-manevi olanaklarının düşmesi bir yandan gence aktardıkları kaynakların azalmasına yol açmakta, diğer yandan da gencin çalışma hayatına katılmasına neden olmaktadır. Ailenin yoksulluğu gence aktarılan kaynakları azalttığından; genç, çalışma hayatına dahil olmaya başlamaktadır. Ancak okul-çalışma hayatını birlikte sürdürmek zamanla mümkün olmamakta ve genç çalışma hayatında kalıcılığa başlamaktadır. Eğitimde kalabilmenin kendisi, ailenin destekleyici olduğuna işaret etmektedir. Genç kızlardan farklı şekilde genç erkekler akademik olarak başarılı olmadıkları vakit mutlaka çalışma hayatına bir biçimde dahil olmak zorunda kalmaktadırlar. Bir biçimde çalışma hayatına

dahil olmak zorunda kalan genç erkekler zaman içinde bu çifte sorumluluğu sürdürme güçlüğü nedeni ile okuldan uzaklaşmaktadırlar.

Gençlerin eğitim deneyimlerini belirleyen bir diğer unsur da eğitim hayatında etkili olan öğretmenlerdir. Özellikle genç erkeklerin eğitim deneyiminde öğretmenlerin rolünün önemli olduğu görülmektedir. Gençlerin eğitim hayatında öğretmenlerinden destek almadıklarına ilişkin deneyimleri üç başlık altında toplamak mümkün gözükmemektedir:

i. “Hepsi bir olmayan öğretmenler, bazıları destek bazıları köstek oluyor”:

Bu grupta yer alan gençler genelleme yapmaktan kaçınmakta, bazı öğretmenlerinin iyi bazılarının ise kötü olduğuna değinmektedirler. Görüşmecilerimize göre destek vermeyen öğretmenlerin bazılarının ise kişilik sorunları vardır, bazılarının egosu çok yüksektir ve öğrenci dostu değildirler. Ancak bazıları destek vermeyen öğretmenleri anlamaya çalışmakta, çok kalabalık sınıflarda eğitim gördükleri için öğretmenlerin herkese yetişemediğine değinmektedir. Genel olarak öğretmenler kalabalık sınıflarda derslere girdikleri için dersleri iyi olmayan, sınıf ortalamasının altında kalan öğrencilerle ilgilenmek yerine dersleri daha iyi olan öğrencilere daha fazla yönelmektedir.

“Yani öğretmenlerimin bazılarından destek aldım. Teşvik etmek amacıyla destek aldığımı düşündüğüm öğretmenler de var hani bu konuda çok hani yetersiz olan yetersiz dediysem çok ilgilenemeyen hani hem sınıflarımızın kalabalık olmasından diyebiliriz hem farklı sebeplerden de diyebiliriz ama iki öğretmenden biri destek veriyorsa diğeri destek vermiyordu yeterince.” (İstanbul, 22 yaşında, lise mezunu, orta halli bir aile)

Öğrenci-öğretmen arasındaki kopukluk eğitim düzeyi yükseldikçe artmaktadır. İlkokul yıllarında ilgili öğretmenler varken ortaokuldan üniversiteye doğru gidildikçe kopan bir ilişki dinamiğinden söz edilmekte ve üniversite düzeyinde ise neredeyse hiç ilişkinin olmadığına değinilmektedir.

“Ya üniversitede öğretmen öğrenci ilişkisi biraz kopuk ama lisede kimi öğretmenim bana okumayı çok sevdirirken kimisi de onun üç yüz altmış derece, yüz seksen derece tersi itiyordu. Hani biri iyiyken biri çok kötüydü bu konuda yardım aldığım hocalarım oldu ama çok yardımcı olan çok destekçi olan hocalarımız oldu.” (Ankara, 23 yaş, 2 yıllık üniversite, orta halli bir aile)

“Öğretmenlerimden, üniversite öğretmenlerimden destek alamadım çünkü iletişim kopukluğu çok yüksek derecede üniversitede. Yani dersler konusunda çok yüksek bir iletişim bağı var fakat hani kişisel olarak hocalarla çok bir bağ kuramıyorsunuz üniversitede o yüzden hani bırakacağınızı dahi söylemeniz çok üzerinde durulmuyor bu konuda, belki bir devlet üniversitesi olmasından kaynaklı bir şey. Gerek dersler konusunda, gerek işte, özel hayat konusunda zaten ne konuşabiliyorsunuz ne de bu konu üzerinde bir ortak uzlaşıya varabiliyorsunuz o yüzden ben çok destek göremediğimi söyleyebilirim yani üniversite hocalarımdan.” (İstanbul, 22 yaş, üniversite - kayıt dondurmuş, orta halli bir aile)

Genel olarak eğitim sisteminin ezberci bir eğitime dayandığı, öğretmenlerin özellikle ortalamasının altında olan öğrencilere erişme gayretlerinde sorun olduğuna değinilmektedir.

“Onu pek düşünmüyorum yani öğretmenlerim ha tamam hiçbirinin hakkını yemek olmaz ama kimisi vardı bizim için elinden geleni yaptı bize gerçekten öğretmen oldu. Sadece derslerle değil hayatı da öğretmeye çalıştı. Kimisi de sadece üç beş not karalayıp yazı karalayıp bizi göndermeye çalıştı. Benim eğitime dair düşüncem eğitim ezber olmamalı ezber üzerine bir sistem olmamalı. Bizim şimdiki ilkokulumuzda lisemizde tamamen ezber şunu şunu kitaptan okuyorsun deftere yazıyorsun ama bu olmamalı bir şeyleri severek yapmalısın, eğitimde de bunu isterim ama öğretmenler bunun için yeterli desteği bence göstermiyor.” (Ankara, 20 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

ii. “Hiç destek alamadım öyle kapasitesi olan öğretmen yok”:

Öğretmenlerinden hiç destek almadığını bildiren genç erkekler bir hayli fazladır. Öğretmenlerin dersleri sevdirmek için yeterli gayreti sarf etmedikleri, eski ve ilgi çekici olmayan notları kullandıkları ve genel olarak öğrencilerin neleri öğrendikleri ya da öğrenemedikleri konusuna ilgisiz oldukları belirtilmektedir.

“Düşünmüyorum çünkü Türkiye’deki eğitim sisteminin pek sağlıklı olduğunu düşünmüyorum yani bilgileri 20 sene öncesinden gelen bir eğitimcinin ne kadar sağlıklı bir eğitim vereceği konusunda şüphelerim var.” (İstanbul, 24 yaşında, lise mezunu, orta halli bir aile)

Öğretmenlerin çalışmakta oldukları okullara göre tavır aldıkları ve “kötü” olarak nitelendirilebilecek okullarda öğretmenlerin performanslarının düşmekte olduğuna da değinilmektedir. Kötü olarak nitelendirilebilecek okullara devam eden gençlerin kendilerine ilişkin beklentilerinin düşük olduğu örneğin bu tür okullarda okuyan gençlerin üniversite kazanabileceklerine inançlarının olmadığı ancak bu inancı tersine çevirebilecek öğretmenlerin de olmadığı belirtilmektedir. Öğrencilerin düşük motivasyonlu olduğu, çevreden pek de iyi okul olarak tanımlanmayan okullarda görev yapan öğretmenlerin öğrencilerinden beklentilerinin düşmekte olduğu ve buna bağlı olarak da bu okullarda okuyan gençlerin uzun eğitime erişemedikleri görülmektedir.

“Yok, öğretmenlerin çok da umurunda değildi yani. Hani okuduğum lisede zaten herkes bir yerde, ya benim gibi... Nasıl söyleyeyim, kötü bir lisede okuduk Konya’da çok berbat liselerinden birinde okudum, zaten kimsenin öyle çok büyük yüksek amaçları yoktu. Hani öğretmenlerin çok umurunda değildi, çünkü hepimizin amacı gayesi bir yerde belliydi, kimse öyle işte hadi üniversitelerde okuyalım doktor olalım mühendis olalım kimse böyle şeyleri bir yerde düşünmüyordu aslında. Hani öğretmenler de bize ne, nereye kadar söyleyeceklerdi ki zaten? Uğraşıyorlardı tabi, bitirin okulu bakın hayat zor şöyle böyle, evet farkındayız zor da işte biz de zorluğundan dolayı bir yerde bu durumdayız şu an ne yazık ki, teşvik... Ne yapabilirler yani bizi zorla alıp üniversiteye sokamazlardı yani. Vaziyet bu.” (İstanbul, 23 yaş, lise mezunu, yoksul bir aile)

Öğretmen desteği alamayan bazı gençlerin ifadeleri aslında öğretmenlerin nasıl engel haline geldiğini de gösterir niteliktedir. Özellikle ilköğretim düzeyinde öğretmenden dayak yediğini ifade eden gençlerin belirli bir aşamada okulu terk ettikleri görülmektedir. Sınıf ortamında öğretmen tarafından dövülen genç, okuldan soğumakta, öğretmene olan güvenini kaybedebilmektedir.

“Ya ilgileniyorlar ama yanlış bir teknikle ilgileniyorlar yani her şeyi başında güzel olacak. İlk yaramazlığını yaptığında öğretmenin tokat atıyorsa sen o yaramazlığı yapmaya devam edersin ama eğer farklı bir şekilde davranıyorsa şımartmadan çünkü şımarınca da yaramazlık yapıyorsun ya farklı bir şekilde böyle ciddi anlamda duygusal olarak bağlanabileceğin şekilde davranabiliyorsa o zaman susarsın. Hani sınıfın en çalışkanı kavramı vardır ya olursun yani.” (Ankara, 20 yaş, açık lise, yoksul bir aile)

Okula gelmiş olan öğrenciyi bir şekilde okulda tutabilecek öğretmen desteğinin zayıf olduğu ve akademik eğitimi sevdirecek, okulu keyifli kılacak çabalarının olmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin bir tür seçicilik uygulayarak kendi isteği ile okulda kalmak isteyen, genel kurallara uyan ve akademik olarak orta düzeyde olan gençleri belki destekledikleri ancak aksi halde olan öğrencilere erişemedikleri ve onların okuldan ayrılmalarını hızlandırdıkları görülmektedir.

“Birkaçından evet, birkaçından hayır. Şöyle diyelim; ilköğretim yıllarında hocalarımdan çok dayak yedim. Böyle şeylerin olmaması gerekir. İlkokul çok önemli. Çünkü ilkokulda sevdirdirsin bir çocuğa okulu.” (Samsun, 20 yaş, lise terk, orta gelirli bir aile)

“Yok, be abi. Nerede... Hepsi kendi parasına bakıyor. Umurunda değil ki öğrenciler. Döverler, söverler falan ne bileyim yani...” (Samsun, 17 yaş, ortaokul terk, yoksul bir aile)

“Almadım. Hepsi zıt gitti, egolular, kendilerini bir şey sanıyorlar. Seni insan doğurdu beni hayvan mı doğurdu? Ne bu afra tavra? İnsan gibi davranmayı bilmiyorlar.” (Samsun, 19 yaş, lise terk, orta halli bir aile).

Öğretmenlerin bu ilgisizliği ve bazı durumlarda fiziksel şiddete başvuruyor olmaları bazı gençler tarafından üstlenilmekte; kendileri yaramaz ve haylaz oldukları için öğretmenlerin başka şanslarının kalmadığını da belirtmektedirler. Bu durumda okul başarısızlığı gençler tarafından üstlenilmekte, her şeye rağmen okulda kalmayı başaramadıkları için kendilerini suçlu görmekte ve başarısızlıklarını sahiplenmektedirler.

“Yani zaten çok haylaz ve kopuk olduğumuz için öğretmenler de pek üstümüze düşmedi bizim. Hani birkaç hocam vardı çok sevdiğim insanlardı ama biz de dinlemedik onları tabi. Çok büyük bir destek aldığımı söyleyemem.” (İstanbul, 22, lise mezunu, yoksul bir aile)

iii. “Destek aldım, öğretmenlerim beni hep destekledi”:

Öğretmenlerden destek aldığını ifade eden gençler de vardır. Özellikle eğitimin ilk aşamalarında öğretmenin ilgi ve desteğinin olduğu, bazı gençler tarafından ifade edilmiştir.

“Öğretmenlerim de ellerinden geleni yaptılar benim için, öğretmenlerim beni severdi. Okul, ders konusunda yardımcı olmaya çalıştılar. İlkokuldakiler de lisedekiler de yardımcı oldu.” (Samsun, 18 yaş, lise terk, yoksul bir aile)

“Aldım. O kadar yaramazlık yaptım disipline vermediler, bir şey demediler, uzaklaştırma verdiler. Yani beni sevdiler, saydılar sağ olsunlar. Derslerime yüksek not vermeye çalıştılar, yaptılar. Destek oldular yani.” (Samsun, 18 yaş, ortaokul terk, orta halli bir aile)

Öğretmenlerin gençlerin eğitim deneyimleri üzerinde etkisinin olduğu ancak gençlerin ifadelerinden anlaşıldığı kadarı ile ailenin desteğinin daha önemli olduğu görülmektedir. Ancak öğretmen desteği ile gençlerin eğitim süreleri arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Yani iyi, destekleyici öğretmene sahip olmak ile uzun eğitimli olma ya da ilgisiz, destek olmayan öğretmen nedeniyle okuldan ayrılma kararı arasında açık bir ilişki izlenmemektedir. Ancak özellikle lise aşamasında okulu terk etmeye karar veren, okulu sevmeyen gençler açısından öğretmenlerin anlayışsız olması, destekleyici olmamaları önemli bir boyut olarak ortaya çıkmaktadır. Destekleyici olmayan öğretmenin genç erkeklerin okuldan uzaklaşmalarına sebep olduğunu söylemek kolay değilse de; okulu yeterince sevmeyen, devama ilişkin güçlükleri olan ya da akademik olarak sınıf arkadaşları kadar kolay ilerleyemeyen gençleri okulda tutmaya katkı sunamadıkları iddia edilebilir. Genç erkekler bazen öğretmenlerini ve okul yöneticilerini suçlamakla birlikte genel olarak eğitim hayatından kopmalarını ya ailelerinin koşulları ile ya da kendi kişilik özellikleri ile açıklama eğilimindedirler.

Eğitime devam etmeme nedenleri

Ailenin maddi ve manevi desteğinin varlığı, derecesi; okul ortamında öğretmenlerin öğrenciye gösterdiği ilginin derecesi ve gencin kendisinin yetenek ve eğitime ilişkin kabiliyeti ve isteği gibi nedenlerin tümü, eğitim sürecindeki deneyimleri etkilemektedir. Gençlerin kendi deneyimleri ile neden eğitime devam etmedikleri değerlendirildiğinde ise şu hususların dikkat çekici olduğu görülmektedir:

Üniversiteyi kazanamadım

Eğitime devam etmeme ile ilgili sayılabilecek nedenlerden birisi üniversite sınavını kazanamamaktır. Üniversiteyi kazanamamış olmanın iki temel nedeni vardır. İlk neden

herhangi bir üniversiteye girebilecek puanı alamamak, ikincisi ise gencin istediği bölümü okuyabilecek puanı alamamış olmasıdır. Genel olarak gençler “kötü eğitim, özellikle lise eğitimi aldıklarından” ve dershaneye gidemediklerinden dolayı üniversiteyi kazanamamış olduklarını düşünmektedirler.

“Devam edemedim, bazı hayat şartları da diyebiliriz buna. İstedğim bölüm olmamıştı, puanlarım yetersiz olmuştu, buna karşın normal seviye bir şekilde çalışmadım derslerime de belki ama şu an tekrardan da denemeye çalışıyorum. Hani bu istediği bölüm olmadığında, belli bir puanı tutturamadığında bir çöküntüye girebiliyorsun, biraz düşüş bir heves kaçma gibi durumlar oluyor. Mesela istediğim bölümü tutturabilseydim rahat bir şekilde, devam ederdim diye düşünüyorum. Ama denememe rağmen başarılı olamadım.” (İstanbul, 22 yaşında, lise mezunu, orta halli bir aile)

Ekonomik güçlükler ve kendi gereksinimlerini karşılamak için çalışma zorunlulukları, örgün eğitimde olmayan genç erkeklerin oldukça yarışmacı olan üniversite sınavlarında başarılı olmaları önünde önemli bir engel oluşturmakta ve/veya gençler tarafından böyle düşünülmektedir.

“Şimdi üniversiteye nasıl hazırlanacağım, ondan sonra baştan bunun dershanesi var şusu var busu var bunlara nereden para bulacağım, vereceğim gideceğim, bir taraftan kendimi geçindirmem lazım yani yaşım olmuş 23. Hani bu saatten sonra okusam onun masraflarını nasıl karşılayacağım? Bunun gibi şeyler var. Okumayı ister miydim ama? Bence isterdim bir vasfım olsun bir mesleğim olsun, net bir mesleğim olsun isterdim. Ya net dediğim şu an vasıfsız bir işçiyim yani. Tamam her yerde çalışıyorum, orada burada çalışıyorum ama yükselebileceğim yer bir yerde belli.” (İstanbul, 23 yaş, lise mezunu, yoksul bir aile)

Okurken çalışmak zorunda kalmak

Yoksul ya da alt gelir grubunda yer alan ailelerde yaşayan genç erkeklerin deneyiminde, okurken çalışmak zorunda kalmak söz konusudur. Eğitim hayatı ile çalışma hayatını sürdürmek ise güçtür ve genellikle okul hayatından vazgeçilmektedir.

“[X] Endüstri meslek lisesinde okudum, makine ressamlığı okudum, ondan sonrasında okumadım. Şimdi üniversiteye hazırlanmayı düşünüyorum bakalım. İsterdim hatta çok isterdim ama bir yandan da çalışmam gerekiyordu sınavlara da girdim o yüzden de başarılı olamadım. Çünkü arkadaşlar dershaneye gidip çalışırken ya da evlerinde öyle bir ihtimalleri varken boş zamanları çokken hani benim çalışmam gerekiyordu. İşten gelince de çalıştığım yetmiyordu ders çalışmam ve hatta çalışmıyordum. Çok uzun çalıştığım için o yüzden iki yıldır giremiyorum üniversiteye. Bu sene tekrar zorlayacağım bilmiyorum ne olacak.” (Ankara, 23 yaş, endüstri meslek lisesi, yoksul bir aile)

Bir başka görüşmecimiz ise şöyle demektedir:

- [X] lokantasında çalıştım. [X]’ta çalıştım nargile... Garsonluk, komilik bu tarz.

Araştırmacı: Bütün lise hayatın boyunca çalıştın mı?

- Çalıştım (19 yaş, meslek lisesi, yoksul aile, İzmir).

Yeterli akademik başarısı olmayan gençler için örgün eğitimden ayrılma ile çalışma hayatına dahil olma eş ilerlemektedir.

“Yani işte düz liseden mezunum, lise 4’e kadar okudum bu kadar. Lise bitince okumadım, kazanamadım üniversiteyi. Yani isterdim ama herhalde bitiremezdim okulu gibi gözüküyor. Para kazanmaya ihtiyacım var. Para kazanmak istiyorum. Hani başarılı değildim zaten çok çalışmadım yani lisede. İş hayatına atılmak istiyorum.” (İstanbul, 22, lise mezunu, yoksul bir aile)

Yoksulluktan bıraktım

Eğitimi terk etme ve uzun eğitime devam edememeye ilişkin önemli güçlüklerden birisi de yoksulluktur. Ailenin bağımlı nüfusunun çok olduğu, tek gelirli ailelerde yaşayan gençler için uzun eğitim neredeyse imkansız olmaktadır. Aile elinden gelen çabayı gösterse de bir aşamada gencin ücretli emeğine gereksinim duymakta ya da genç, ailenin içinde olduğu güçlüğü görerek ona göre tavır geliştirmeye çalışmaktadır.

“Yoksulluktan bıraktım diyelim. Çünkü aile dört çocuğa bakmak zorunda. Baba tek çalışıyor bakamıyor. Ondan dolayı bırakmak zorunda kaldık. Aileye destek olmak... Diğer abilerim okuyordu onlar okulu bitirdi. Babam tek başına evi döndüremiyordu. Yapacak bir şey yoktu. Ondan dolayı okulu bırakmak zorunda kaldım. Genç yaşta hayata atıldım.” (İstanbul, 22 yaş, lise terk, yoksul bir aile)

“Lise bire kadar okudum en son [X]’te okudum oradan atıldım sonra açık lise okumaya çalıştım orayı da hani boş verdim – yani lise bire kadar okudum oradan da bırakınca açık liseye geçtim orayı da bıraktım. Ailemin benim desteğime ihtiyacı vardı, ondan yani, çalışmak zorunda kaldım.” (Ankara, 20 yaş, açık lise, yoksul bir aile)

“Nasıl diyeyim. Maddi durum diyeyim abi. Okuyacak durumum yok. O yüzden.” (19 yaş, meslek lisesi mezunu, yoksul bir aile)

Bir başka görüşmecimiz ise şöyle demektedir:

- Üniversite sınavına girdim. Bir bölümü kazandım ama ailevi sıkıntılar yüzünden gidemiyorum yani.

Araştırmacı: Gidemiyorsun. Peki nereyi kazandın?

- [X] Üniversitesi ama gidemiyoruz işte.

Araştırmacı: Neden devam edemiyorsun eğitime?

- Şimdi orda okuma, ev tutmak falan sıkıntı olduğu için. Ailevi sıkıntılar işte parasal durumlar.

Araştırmacı: Peki ne olsaydı eğitime devam edebilirdin? Yani maddi durum vesaire.

- Biraz paramız olsaydı herhalde olurdu. Okuyacak durumumuz olsaydı. Ailemin okutacak durumu olsaydı yani olurdu (Adana, 19 yaş, meslek lisesi, yoksul bir aile).

Eğitim hayatının tümünü etkileyen ağır bir aile yoksulluğundan bahsetmek mümkündür. Aile yoksulluğu; okulda kalmayı, okurken çalışıp çalışmamayı, yaşanılan şehir dışına gidilip gidilmeyeceğini etkilemektedir. Tüm bu etkiler de genci bezdirmekte, kısa yoldan hayata katılması gerektiği fikrine ikna olmasına neden olmaktadır. Kalıcı olmayan ama eğitim hayatının kritik dönemlerinde karşılaşılan bir yoksulluk da gençleri etkileyebilmektedir. Babanın ölümü, işsizliği, anne-baba ayrılığına bağlı ailenin içine düştüğü yoksulluk gençlerin yaşamlarını etkileyen olaylar arasındadır. Bu anlamda daimi değil dönemsel yoksullaşmalar da gençlerin hayatlarını şekillendirmeye çalıştıkları aşamada etkili olmaktadır.

“Liseyi teknik lisede okudum Ankara’da [X]’te. Sonra dediğim gibi [X] Üniversitesi’ne gittim ve birinci sınıfta bıraktım. En büyük nedenlerden birisi, maddi anlamda çok büyük sıkıntılar vardı. Hem ondan dolayı hem tam okula gittiğim dönemde annemle babam ayrılmıştı. O yüzden bırakmak zorunda kalmıştım.” (Ankara, 23 yaş, üniversite terk, yoksul bir aile)

Okulla ilgili sorunlar, devamsızlık gibi nedenler

Genç erkeklerin okuldan ayrılma nedenlerinden birisi de devamsızlık olarak görülmektedir. Okulu sevmeyen, akademik başarısı düşük, gençlerin ifadesi ile biraz “serseri ruhlu”

gençler için düzenli okula gitmek pek de kolay değildir. Sokak, okul dışı hayat daha cazip gelebilmekte ve buna bağlı devamsızlıklar artmaktadır. Artan devamsızlığa bağlı olarak gençlerin “etiketlenmesi” kolaylaşmakta, biraz serseri, biraz hayta bir öğrenci olarak görülmeye başlanmaktadır. Hem öğrencinin kendisi hem de okul idareci ve öğretmenleri, devamsızlığı yüksek olan öğrencinin okulu terk edeceğini bilmekte, öğrencinin dersleri ve disiplinine ilişkin yaklaşımları buna göre şekillenmektedir. Böylece okulu bırakma ya da okuldan atılma kararı kolaylaşmaktadır. Devamsızlık sorunu olan öğrenci çoğunlukla sınıf tekrarına düşmekte ve bu durum okul terkinin hızlandırmaktadır. Okul devamsızlığının çeşitli nedenleri vardır. Bazen bir kız sevimli ve onunla gezebilmek için devamsızlık yapılmaktadır. Bazen, devamsızlık nedeni çok sevilen bir futbol takımının maçları olabilmektedir. Bazen, okulda alınan dersleri sevmeme, akademik olarak başarılı olamama, okul ortamından ve derslerden sıkılma da okula devam etmemeye neden olabilmektedir. Okul dışı ortamda daha rahat ve özgür olma, okulun disiplinli ortamını sevmeme de nedenler arasındadır.

“Lise 1.sınıfı bitiremedim. Devamsızlık... İlk sene kavga ettim, ikinci sene devamsızlıktan kaldım.” (Samsun, 20 yaş, lise terk, orta gelirli bir aile).

“Lise 2’ye kadar okudum. Devamsızlıktan kaldım sonra. Aslında [X] Spor yüzünden kaldım, hep maç, devamsızlık oldu.” (Samsun, 19 yaş, lise terk, orta halli bir aile).

Okul devamsızlığı ve okulun sevilmemesi bir tür “cahillik” olarak açıklanmakta ve aslında bu dönemde biraz yalnız bırakıldıklarının altını çizmektedirler. Kendi kendilerine okulun ve eğitimin önemini kavrayamadıklarını, genç ve cahil olduklarını ve kendilerini değiştirecek, uyaracak büyüklerin olmadığını ve bir tür yalnızlık içinde bu kararı almış olduklarını belirtmek gerekmektedir.

“Arkadaş ortamı. Cahildik, bize söyleyen bir abilerimiz, büyüklerimiz yoktu. Biz de okulu asar kaçırdık. Kızlar yüzünden herhalde, kızların peşine düşmesem belki okurdum.” (Samsun, 20 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

Okul ortamı, arkadaş ortamı yüzünden okulu bırakma

Özellikle yoksul mahallelerde okula devam eden gençlerin belirttikleri önemli nedenlerden birisi de “arkadaş ortamı”dır. Bu tür mahallelerde okula giden gençler bu okullarda belirli bir disiplinin olmadığını, öğrencilerin okul hakimiyetini ele geçirdiğine değinmektedir. Bu tür ortamlarda girilen arkadaşlık ilişkileri de gençlerin okuldan uzaklaşmasına, devamsızlığa ve bazı durumlarda kavgaya karışarak disiplin cezası almalarına neden olabilmektedir.

“Lisede [X] Lisesi’nde okudum. Bir sene. Lise 1’e kadar okudum. Arkadaş ortamı yüzünden okulu bıraktım mecburen. Yedi zayıf olunca mecbur bıraktım.” (Gaziantep, 21 yaş, lise terk, iyi halli bir aile)

Devamsızlık sorunu kadar “okulda kavga etmek, kavgaya karışmak” da disiplin cezaları almaya ve okul devamsızlığına yol açmaktadır. Kavgacı olmak, kavgaya karışmak öğrencinin etiketlenmesini çabuklaştırmakta ve “sorunlu” öğrenci olarak görülmesini kolaylaştırmaktadır. Bu kavgalara bağlı bazen okuldan uzaklaştırmayı da içeren disiplin cezaları da öğrencinin okuldan uzaklaşmasını kolaylaştırmaktadır. Böylesi durumlar gencin kendisine olan güven ve inancını düşürmekte ve okuldan ayrılma kararını hızlandırmaktadır.

“Lise 1’den terkim. Okuyamayacağımı düşündüm. Bilmiyorum, bir cahillik yaptım. Derslerim zaten kötüydü, ben okumam herhalde, benden adam olmaz dedim, öyle bıraktım.” (Samsun, 18 yaş, lise terk, yoksul bir aile)

Üniversiteye daha rahat hazırlanabilmek için lise sonda okuldan ayrılma

Okumayan ve çalışmayan gençlik kategorisi içinde yer alan en ilginç ve NEET'e ilişkin literatürün değinmediği bu husus oldukça ilginç görülmüştür. Gaziantep ve Ankara ilinde yapılan odak grup toplantılarında ortaya çıkmış olan bu husus üniversite sınavına daha rahat hazırlanabilmek için öğrencilerin bulmuş olduğu bir yoldur. Bir tür strateji olan bu deneyim, lise son sınıfta her gün sekiz saat okula gitmek yerine okuldan ayrılıp açık liseye kayıt yaptıırma şeklindedir. Lise son sınıfta bütün enerjinin üniversite sınavına yöneltildiği, okulda müfredat çerçevesinde görülen bazı derslerin bu sınavda faydalı görülmemesi nedeni ile bu yol geliştirilmiş gözükmektedir.

“Lisede [X] Anadolu Lisesi'nde üç yıl okudum. Sonra açık öğretime geçtim. Lise 3'e kadar okudum. Üniversite sınavına hazırlanmak için bıraktım. Çünkü okula gidince sekiz saatim boşa gidiyor. Sekiz saatim boşa geçmesin diye açık öğretime geçtim.” (Gaziantep, 17 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

Eğitim önemli mi? Eğitim şart!

Başka bakış açıları kazanabilmek, toplumda belirli bir yer edinebilmek, saygın bir meslek sahibi olabilmek, iyi gelirli bir iş sahibi olabilmek gibi nedenlerin tümü eğitimin gerekli olduğunu göstermektedir. Genel olarak gençlerin çoğu yeterli eğitimi alamadıkları için üzgündür, bazıları yeniden eğitime dönebilmek için çaba sarf etmektedir, bazıları ise pişmanlık içinde olduklarını belirtmektedir. Ancak çoğu, eğitimin önemli ve şart olduğuna değinmektedir. Lise yıllarında öğrenci iken eğitimin önemini yeterince kavrayamadıklarını ancak sonrasında çalışma hayatına girince ne kadar önemli olduğunu anladıklarını paylaşmışlardır.

“Okumayı ister miydim ama? Bence isterdim. Bir vasfım olsun bir mesleğim olsun, net bir mesleğim olsun isterdim. Ya net dediğim şu an vasıfsız bir işçiyim yani.” (İstanbul, 23 yaş, lise mezunu, yoksul bir aile)

“İnsana bir görüş kazandırıyor yani insan ne yapmak istediğini biliyor işte her şeyi değişiyor insanın. Konuşması değişiyor, çevresi değişiyor. Eğitim çok önemli.” (İstanbul, 22 yaş, lise mezunu, yoksul bir aile)

“Eğitim önemli tabii olmaz mı? Yani mesela Rusya okuma oranı yüzde doksan beş adamın en kötüsü bile üniversite bitirmiş. O adamı nasıl kandırabilirsin? Kandıramazsın. Adam görmüş artık. Senin ülkende kumanda gibi nereye çevirsen halk onu alıyor zaten. Cahilliğinden bilmiyor ki. Eğitim önemli de. Ben başaramadım ama inşallah benden sonrakiler okur yani. Yani eğitim hayatın en azından normal olur yani. Sınıf farkı da oluyor zaten. Belli bir süreden sonra. Yani hani, mesela paran yok. Adam okumuş, sırf okumuş diye adam ona değer veriyor. Bana vermez. Şöyle de bir şey var.” (Gaziantep, 24 yaş, lise terk, yoksul bir aile)

“Neden önemli, en basitinden kendini bir yerlerde belli edersin, nasıl desem yani... İsmimin önüne bir şey gelince millete göre şey oluyorsun işte doktor olmak ya da bir şey olmak herkesin hayalidir. Avukat, şey savcı... Onun gibi şeyler. Fakir olmazsın, yoksul olmazsın ülkende daha çok kişilik görürsün. Onun gibi şeyler.” (İstanbul, 22 yaş, lise terk, yoksul bir aile)

“Güzel bir gelecek inşa etmek için önemli olduğunu düşünüyorum.” (Ankara, 23 yaş, meslek lisesi, orta halli bir aile)

“Yani okumuş, tahsil yapmış biri olarak konuşma, diksiyon, terbiye onun açısından... Ahlaklı olmak, saygın olmak açısından çok önemli... Okuyunca herkesin gözünde iyi bir yerde oluyorsun.” (Samsun, 18 yaş, lise terk, yoksul bir aile)

Belirli bir iş bulabilmek, toplumsal alanda saygı ve statü kazanabilmek için eğitimin şart ve önemli olduğuna değinilmektedir.

“Önemli... Okumayana hiçbir şey yok bu devirde. Maddi olarak, manevi olarak... Bir kızı istemeye gittiğinde okumayana kız vermiyorlar. Bok gibi dönüyorsun gerisin geri.” (Samsun, 19 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

“Çok önemli... Şu anda herhangi bir işe girmek için lise mezunu olmanı istiyorlar ve ben giremiyorum, çok koyuyor.” (Samsun, 20 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

“Ya cahil kalmamak lazım bu hayatta... Okumak lazım, okumayana iş yok.” (Samsun, 19 yaş, lise terk, iyi halli bir aile)

İş için, eş için ve hayatta bir yer edinmek için eğitimin önemli görüldüğü anlaşılmaktadır. Bazen bu farkındalık açık liseye kayıt yaptırmaya ve eğitime yeniden dönmeye neden olmaktadır. Özellikle genç erkekler için açık lisenin “ikinci bir şans” üretme potansiyelinde olduğu söylenebilir. Açık lise, genç kızların deneyiminde okuldan ayrılmayı kolaylaştıran bir yol iken genç erkeler için önemli bir alternatif haline gelebilmektedir. Özellikle Gaziantep, Ankara ve Adana ilinde yapılan odak grup görüşmeleri yoksulluk nedeni ile eğitimden kopmuş gençler için açık lisenin anlamlı ve işlevsel olduğuna işaret etmiştir.

Eğitim o kadar da önemli değil

“Eğitim önemli değil. Eğitimi alıyorsun, matematik dersi fizik dersi cart curt... Bütün dersleri aldıktan sonra sınava giriyorsun. Üniversite sınavına. Üniversite okuyorsun. Çalışmak için bir yere gidiyorsun, ben sizi arayacağım; bitti! Ama okumamış insan bence daha kolay iş buluyor. Okumanın bir önemi yok yani. Daha kolay oluyor yani, daha tecrübeli oluyor. Hiçbir şey anlamıyorsun, işe gidiyorsun ne var elinde sadece okuduğun belge. Okumamışta tecrübe var, hep çalışıyor çünkü.” (Samsun, 20 yaş, lise terk, orta gelirli bir aile)

“Ya aslında eğitim çok idealist değilsen eğer ideallerin yoksa hani toplumda böyle ailenin dayattığı şey şudur zaten eğitimle bir yerlere gelip güzel bir hayat sürme biçimi olarak görünüyor aslında eğitim onun aracı. Ama ben pek o gözle bakmıyorum. Hani belki çok komik bir örnek olacak ama Ali Ağaoğlu'nun bir sözü var; ben hiç okumadım yanımda 25 sene okuyan mühendis çalıştırıyorum diyor.” (İstanbul, 24 yaşında, lise mezunu, orta halli bir aile)

Gençler için eğitimin ne ifade ettiği; çalışma deneyimi ile işsizlik deneyimi ile ya da iş piyasasında bulunabilecek işlerin niteliği ile ilişkilendirilerek anlaşılabilir gözükmektedir. Ancak şöyle genel bir algılarının olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır: belirli, net, saygın bir meslek sahibi olmak için eğitimin çok önemli olduğunu düşünmekteler. Özellikle kısa eğitimi ve lise aşamasında okulu terk etmiş olan gençler bu kararın nedeni her ne olursa olsun eğitimin çok önemli olduğunu kavramışlardır.

Eğitimi genç işsizliğinin yüksek olması bazı gençleri eğitimin ya da uzun eğitimin –özellikle üniversite düzeyinde eğitimin – anlamsız olduğunu düşünmelerine neden olabilmektedir. Ya da bazı durumlarda kısa eğitimi hatta eğitimsiz erkeklerin yaşama erken atılarak kendi işlerinin sahibi olabilmeleri ve/veya zengin olmaları örneklenerek eğitimin o kadar da gerekli bir şey olmadığını düşünmelerine neden olabilmektedir.

3.3.3 Çalışmaya ve İş yaşamına Dair Düşünce ve Deneyimler: “İnsan Okumayacaksa Çalışmalı!”

Okumayan ve çalışmayan gençlik kategorisinde yer almayı belirleyen ikinci unsur ise çalışma hayatında olmamaktır. Bu bölümde bu kategoride yer alan gençlerin çalışma deneyimleri incelenecektir. Çalışma, çalışmama, işsizlik gibi deneyimler incelenerek okuldan kopmuş olan genç erkekler için çalışma hayatında olmamanın ne olduğu

anlaşılmaya çalışılacaktır. Genç kadınlardan farklı olarak genç erkekler eğitim düzeyinden bağımsız şekilde çalışma hayatına katılmak zorundadırlar. Özellikle kısa eğitimli olan ve lise düzeyinde okuldan ayrılmış olan genç erkekler çalışma hayatına girmek zorundadırlar. Eğitim deneyimi ile çalışma deneyimi arasında oldukça yakın bir ilişki vardır ve genç bir erkek şayet eğitime devam etmiyorsa mutlaka bir işe girmesi gerekmektedir. Özellikle lise düzeyinde eğitimi sevmeyen, devam etmek istemeyen genç erkekler okulu bıraktıktan sonra mevcut olması halinde aile desteğini çekmektedir. Özellikle babalar genç erkeklerin okul dışı zamanlarını kontrol edebilmek için onları çalışmaya zorlamakta ve maddi açıdan desteklerini kesmektedirler. Eğitim hayatından kopmuş olan genç erkekler arkadaşları ile sosyalleşmek, sigara içebilmek, bazı durumlarda kendilerinin ifadeleri ile kız arkadaşları ile vakit geçirebilmek için “ne iş olursa” yapmaya başlamaktadırlar. Ailenin yoksul olması ve gencin ücretli emeğine gereksinim duyması halinde de ücretli işte çalışmak bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitimden kopan genç erkekler en azından kendi gereksinimlerini karşılayabilmek için çalışmaya başlamaktadırlar.

“Genelde kendim bulmaya çalışıyorum ilk başta hani. Dediğim gibi günlük yaptığım işlerden. Kendimi ona göre ayarlıyorum. Olmadığı zaman annemden alırım hani o da çok nadir çekine çekine isterim.” (20 yaş, İzmir, lise mezunu)

Genç erkekler arasında okurken çalışmak, yaz tatillerinde sezonluk işlerde çalışmak anlamlı bir deneyim olarak görülmektedir. Erkeklerin büyümesinde, hayatı öğrenmelerinde, paranın kıymetini anlamalarında ücretli bir işte çalışma katkı sağlayıcı olarak görülmektedir.

“Çalışanlar mesela hayatı tanımış oluyor biraz daha zorluklarla mücadele edebiliyor oluyor. Çalışmayanlar biraz fazla vurdumduymaz oluyor. Hani paranın nasıl kazanılmayacağını bilmedikleri için savurabiliyorlar. Çalışanlar da hani tam tersi. Ne zorlukta para kazanıldığını bildiği için kıymetini biliyor.” (20 yaş, İzmir, lise mezunu)

Ailenin genci kontrol etmek istemesi, gencin getireceği gelire gereksinim duyma ve eğitimden kopan gençlerin anne-babadan para almak istememeleri birleşerek çalışmayı bir zorunluluk haline getirmektedir. Bazen bu çalışma boş durmamak için geçici çalışma, bazen düzensiz çalışma bazen de gerekli oldukça çalışma halini alabilmektedir. Çalışmada yer alan gençler kentsel alanlarda yaşadıkları için daha uygun işler bulamadıklarını zira en küçük iş için bile lise diplomasının istendiğine değinmişlerdir. Lise diploması ve belirli bir mesleki becerisi olmayan gençler için fazlaca seçenek yok gibidir. Genç erkeklerin çalışmaya ilişkin deneyimlerini şöyle özetlemek mümkün gözükmektedir:

i. “Çalışmak denemez ama çalışıyorum”:

“Kuzenim [in] bizim binanın alt katında büyük bir dükkanı vardı. Orada işte kuş yemi satma olayı vardı. Orada işte ona yardım ederdim arada sırada hani ona da çalışmak denilirse işte.” (İstanbul, 24 yaş, Üniversite terk, orta halli bir aile)

ii. “Düzensiz işlerde ama düzenli şekilde hep çalışıyorum”:

“Düzenli bir işim hiç olmadı, düzenli bir işe sahip değilim şöyle, arkadaşlarım servis işiyle uğraşiyor oturduğumuz semtteki arkadaşlar işte onların yerine cumartesi pazar böyle çıkıyorum yevmiyeli olarak işte 3-5 oradan geliyor onla da bir ay boyunca geçiniyorum işte.” (İstanbul, 24 yaşında, lise mezunu, orta halli bir aile)

“Yani çalıştım derken işte günlük işler dediğim gibi. İnşaatta orada burada hamallık nerede varsa. Çalışıyoruz günlük yemeğe ne gelirse onunla geçinmeye çalışıyoruz. Sigortalı iş yok çalışmıyoruz bulamıyoruz, okuyan adam arıyorlar lise mezunu en azından bizde de o yok. Olmadığından çalışmıyoruz.” (İstanbul, 22 yaş, lise terk, yoksul bir aile)

“Ya ben kendimi bildim bileli özellikle liseden sonra kuaförlük yaptım, oto yıkamada çalıştım, çiçekçilik yaptım, hediyelikçi dükkanında çalıştım, garsonluk yaptım,

bulaşıkçılık yaptım, barlarda çalıştım hep böyle kısa kısa işler ve şu anda da bir hediyelikçide çalışıyorum hani oda haftanın birkaç günü gidiyorum kendimi idame ettirebilmek için.” (Ankara, 23 yaş, endüstri meslek lisesi, yoksul bir aile)

“[X] Turizm’de host olarak çalıştım, kafelerde, barlarda garsonluk yaptım, müzikle ilgilendiğim için çeşitli mekanlarda canlı performanslara çıktık birçok işte çalıştım aslında daha sayamadığım bir sürü yer var yani.” (Ankara, 23 yaş, üniversite terk, yoksul bir aile)

“Yaklaşık 14-15 yaşından falan. İlk başlarda berberde çalışmaya başladım. Daha sonra kafelerde, internet kafede, sonra restoranlarda o türlü yerlerde çalıştım, dosya getir götürlerde... Yaptım bir şeyler elimden geldiği kadarıyla.” (Samsun, 21 yaş, açık lise, orta halli bir aile)

“Daha önce bütün mesleklerde çalıştım ya ben. Gerek... ilk önce, yaklaşık kaç... sekiz yaşındayken, arkada camii var, o camiinin yanında pidedide... Sabahçıydım, sabahleyin okula giderdim, öğleden sonra işe giderdim. Oradan başladım, oradan sonra liseye geçtikten sonra, lisede... baya olaylar oldu [okulu bırakmasını kast ediyor], liseden sonra gittim işte [X]’te [bir fast food zinciri] çalıştım, [X]’ta çalıştım. Yeşilyurt’un hemen her yerinde çalıştım. Oradan fabrikada çalıştım, taş fabrikasında. Oradan... [x]’ya [bir turizm şirketi]... Zevk işiydi ama [x]’da [bir turizm şirketi] ya. Bir an Türkiye’yi gezeyim dedim [Muavinlik yaptığını söylemek istiyor]. Orada çalıştım. En son işte... Baya baya yerlerde çalıştım. Sağlık sektöründe, inşaat sektöründe, ondan sonra gezme sektöründe. İşte en son burası; internet kafe.” (Samsun, 20 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

iii. “Babamın/ailemin işinde çalışıyorum”:

“Yani çalıştım illaki okulda yaz tatillerinde çalışıyordum, şu an bazen babamın yanına gidiyorum. Babam ayakkabıcı. Onun yanında bazen çalışıyorum. Ona destek olmak için çalışıyorum. Biraz da hani şimdiden hayat şartlarını öğrenmek için, ona destek olmaya çalışıyorum. Kendi ayaklarımın üzerinde durabilmek için.” (İstanbul, 22 yaşında, lise mezunu, orta halli aile)

iv. “Ne iş olsa, iş seçmeden çalışıyorum”:

“Yani çalıştım işte, barlarda çalıştım garsonluk yaptım barmenlik yaptım, çağrı merkezlerinde çalıştım bir kaç, böyle bir kaç yerde işte tezgahçılık yaptım. Ama onlar çok sürmedi bir şekilde işte burada ya oturduğum yere çok ters oldu ulaşım sıkıntısı yaşadım. Ya parayla ilgili sıkıntılar yaşadım, ya patronlarla ilgili sıkıntılar yaşadım. Yani çalışıyorsun en fazla belki işte bir ay sürüyor 15 gün sürüyor hani en uzununu iki ay sürdü daha İstanbul’a geldiğimden beri. Oturtamadım daha henüz net bir yer.” (İstanbul, 23 yaş, lise mezunu, yoksul bir aile)

v. “Bir vakit çalıştım ama artık çalışmıyorum, bıraktım her şeyi”:

“Çalışmıyorum şu an. Çalıştım. Buraya geldim 2009 yılında dayımın yanına gittim kazak hani tekstil kazak üzerine hani orda çalıştım. Sonra askere gittim geldim. Yine girdim aynı işe. Artık dayımla bir tane abim vardı. Onlar var diye katlanıyordum zaten oraya. Baktım maaş az. Ekim 2009’da girdim ben, 2011 Mayıs ayının üçünde çıktım ben. Askere gidene kadar çalıştım. Ondan sonra askerden geldim, yine girdim. Aynı iş yerinde çalıştım. Maaşı az ve on iki saattti, servis ve yemek sana aitti. Ramazan girdiğinde de ücretsiz izin veriyorlardı. Babam çıkmamı istedi. Oradan çıktıktan sonra halı işine girdim. Oranın ortamını beğenmedim, bir de toz duman. Orada da üç ya da dört ay çalıştım. Sonra oradan çıktım 2014’ün 7 Nisanı’nda. Kaza geçirdim. Birkaç ay çalışmadım o dönemde. 2014’te hiç çalışmadım abime ve babama inat. 2015’te de çalışmadım. Eylül’de sadece çalıştım. [x]’da [bir restoran zinciri] dört ay çalıştım. Orada elemanlar beni çekemedi ve ben de ayrıldım. Ondan sonra çalışmama süreci başladı. Babamın lafları

üzerine inada bindim. İnadımdır. Çalışmıyorum dedim.” (Gaziantep, 24 yaş, lise terk, borç içinde bir aile)

“[X] Caddesi’nde fabrikada çalıştım. Ayakkabı fabrikasında çalıştım. Yaklaşık olarak üç ay çalıştım. 10. sınıfı bitirmiştım. 11. sınıfa geçtiğim zaman çalıştım. Yaz ayında çalıştım. Bu sene hiçbir iş yapmadım, çalışmadım.” (Gaziantep, 18 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

Genç erkeklerin yaşamlarında çalışma deneyiminin çok önemli olduğu görülmektedir. Gençlerin çalışma hayatına ilişkin beklentileri de irdelenmiştir. Gençlerin nasıl bir işte çalışmak istediklerine ilişkin beklentileri şöyle özetlenebilir:

i. Kendi işinin sahibi olmak isteyenler:

“Büyük bir ihtimal kendi işletmemi kafe tarzı bir şey olabilir belki bu. O tarz bir işe atılabilirim veya işte böyle hayalimdir ufak bir tane kitapçım olsa da hani içinde böyle takılısam.” (İstanbul, 24 yaş, üniversite terk, orta halli bir aile)

“Kendi işimin patronu olmak gibi diyebilirim evet yani yetkimin sözümün geçtiği bir işte çalışmak isterdim.” (İstanbul, 22 yaş, lise mezunu, orta halli aile)

“Şöyle kendi işletmemin çatısı altında kendi mekanımı işletirken bulmak isterim yani çoğu insanın olduğu gibi kendi işimi yapmak.” (İzmir, 20 yaş, lise mezunu)

ii. Severek yapacağı bir işte çalışmak isteyenler:

“Hem hayatımı düzgün bir şekilde yaşayabileceğim bir işte hem severek yapacağım kazanç, biraz fazla kazanç elde edebileceğim bir işte çalışmak isterdim.” (İstanbul, 24 yaşında, lise mezunu, orta halli bir aile)

iii. Düzenli, önünü görebileceği bir işte çalışmak isteyenler:

“Yani isterdim tabi doktor olup hastanede çalışmak isterdim hani onu düşünecek olursak ama yani benim şu an istediğim bir şey şu; böyle sallantılı olan bir iş değil de düzenli gidebileceğim yani öyle çok yüksek miktarlar olmasına gerek yok. Önümü görebileceğim ondan sonra işte ha tamam gelecek aylık şu kadar para girecek deyip planlar yapabileceğim bir iş oturabilmek isterdim işin ne olduğunun çok da bir önemi yok. Her işi yaptım diyebilirim yani neticede sadece düzenli oturabileceğim ve orada devam edebileceğim kendimi garantide hissedebileceğim bir iş olsun isterdim.” (İstanbul, 23 yaş, lise mezunu, yoksul bir aile)

iv. İyi ücretli, rahat bir işte çalışmak isteyenler:

“Yani tabi ki de iyi bir maaşı olan bir işte çalışmak istedim. Yani çalışma koşulları çok yormayacak yani herkes bunu ister, geçinebileceğimiz kadar bir iş isterdim.” (İstanbul, 22, lise mezunu, yoksul bir aile)

v. Masa başı/rahat bir işte çalışmak isteyenler:

“Nasıl bir iş... Herkesin hayal ettiği gibi masa başı bir iş, rahat. Öyle kolay işte. Zor işte değil.” (İstanbul, 22 yaş, lise terk, yoksul bir aile)

“Nasıl bir işte çalışmak isterdim, masa başı bir işte çalışmak isterdim. Masa başı böyle saati belli olan, giriş-çıkış saati, ondan sonra tatili belli olan güzel bir işte çalışmak isterdim şahsen. Böyle kırtasiye mırtasiye değil. Bir mesleğim olarak isterdim. Çalıştığım işlerden benim en çok hoşuma giden elektrikçiydi.” (Gaziantep, 21 yaş, lise terk, iyi halli bir aile)

vi. Ekonomik olarak bağımsızlaşabilecek bir işte çalışmak isteyenler

“Ailemin bir sıkıntısı varsa, en azından annemle babama yük olmak istemezdim. 22 yaşına gelmişim, 21-22 yaşına gelmişim ve bir şekilde kendi ayaklarım üzerinde durmayı

ben de isterim herkesin istediği gibi... Bu yüzden dolayı her anneden babadan para istediğimde utanma durumu yaşıyorum. Ben annemden babamdan para isteyemiyorum ama annem arada sırada cüzdanımı karıştırıyor var mı yok mu cinsinden bakıyor. Bunu her anne yapar bence. Annem benim utandığımı biliyor. Bu yüzden dolayı da babamdan para alıyor ve cüzdanıma koyuyor. Bazenleri ben şaşıyorum bu paralar nereden geliyor diye. Ama bir keresinde annemi yakaladım cüzdanıma bakarken. Ben uyuduğum zaman yapıyordu. Yani... Böyle olmayı kimse istemez ki bu yüzden dolayı böyle güzel adam gibi bir işte mesela part-time veya düz olarak çalışmayı isterim.” (Samsun, 21 yaş, açık lise, orta halli bir aile)

Genç erkekler için eğitim hayatı bittiğinde ve/veya eğitimden kopma yaşandığında ücretli bir işe girip çalışmak bir zorunluluktur. Bu zorunluluk gencin yaşından bağımsızdır. Sekizinci sınıfta okulu bırakan genç de üniversite terk eden genç de yaşından bağımsız şekilde çalışma hayatına dahil olmak zorundadır. Bu zorunluluğu belirleyen en önemli unsur toplumsal cinsiyet ile ilişkili gözükmektedir. Genç erkekler için bir erkek çocuk olarak aileden özellikle babadan para almak “ayıp, gücüne gidiyor, zor geliyor” şeklinde açıklanmaktadır. Okul ile bağı olan erkekler için bu durum söz konusu olmamakta ancak okul yoksa babadan para almak istenmemektedir. Bu durumda işin niteliğinden bağımsız şekilde çalışmaya başlanmaktadır. 8-10 yaşından itibaren çalışmaya başlayan ve halen çalışan gençler “düzensiz şekilde aslında düzenli olarak” çalışmaktadırlar. Ancak çoğunlukla sigortalı bir işte çalışmadıkları için bu çalışmayı çalışma olarak saymamaktadırlar. Genç işsizliğinin yüksek olması, Türkiye iş piyasasının yaklaşık %35-40’ının kayıt dışı olması, gençlerin deneyimsiz olmaları ve bazı durumlarda vasıfsız olmaları birleşerek bu kayıtsız çalışmayı üretmektedir. Hem kayıtsız çalışmaları hem de genel olarak düşük ücretli işler bulabiliyor olmaları gençleri geleceklerini göremez ve planlayamaz hale getirmektedir.

Neden sigorta yapılmıyor? Çok sayıda işsiz olduğundan

“Gün içinde böyle geçiyor, internetten bakıyorum, internetten bazı işte kurumsal firmalara başvuru yapıyorum yani onlardan dönüş olmuyor tabi neticede lise mezunusun üniversite mezunu iş bulamazken lise mezunu ne hadle iş bulacak? Hani öyle bir şey var. Biz de olabildiğince vasıfsız işlere yönelmeye çalışıyoruz, bu vasıfsız işlerde de çok küzi miktarda çalışmaya çalışan insanlar oldukları için bir de Suriyeliler çıktı bir taraftan onlar artık bedavaya çalışıyor gibi bir şey. İyice daraldı iş alanı ne yapacağım ne edeceğim hiçbir açıkçası fikrim yok şu an günlük rutin bir şekilde iş aramaya devam ediyorum öyle diyebilirim.” (İstanbul, 23 yaş, lise mezunu, yoksul bir aile)

Vasıfsız olduğumuzdan

“İşverenler [sigorta] yapmıyordu yapan yerlerde vardı ama birçok yerde işveren yapmadı. Kurye olduğumuz için hani kuryelere pek bu şey yapılmıyordu ama bu son yerimde geçici olduğum için devamlı bir iş olmadığı için askerlikten dolayı yapılmadı.” (Ankara, 20 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

“Yani bir böyle, bir yerde bir kafede ve barda tutup hiçbir bir buçuk yıl çalışmadım çünkü bu çok berbat bir sektör, kafe bar sektörü ciddi anlamda stres yaşadım. İşte inşaatta nasıl bedenini zorluyorsa iki katı kafe ve barda beynin yoruluyor ya böyle bir iş olduğu için başında da yedi yirmi dört patronlar şefler müdürler ve yanı sıra parası olan müşteriler. Bunların egolarını okşamak zorundasın bunlara efendim diye hitap etmek zorundasın. Hani bu mesele değil kibar olmak da siz demek ama farklı bir şey olunca hep böyle bir hava olunca insan ister istemez bir yerlerde yalpalıyor. Çünkü benim de egom var ya da diğer garsonların da hani barlarda falan üçer beşer ay çalıştım ama ben değil kendileri yapmadılar.” (Ankara, 20 yaş, açık lise, yoksul bir aile)

Ücret düştüğü için ben tercih etmiyorum

“Ya işveren yaptırdığı takdirde sana verdiği parayı düşürüyor genel olarak hep böyle oluyor. Ama şimdi işverenin verdiği takdirde sana düşük meblağ veriyor, düşük fiyata çalıştırıyor seni ondan dolayı. Sen de tercih etmiyorsun bazı işlerde onlar sana sigorta yapmadığı için çalıştırıyor zaten. Öğrenci oluyorsun bir iki aylık süreçte çalışıyorsun sana sigorta yapmamayı tercih ediyor alanda kendi parası düştüğü için sigorta istemiyor zaten.” (Ankara, 23 yaş, 2 yıllık üniversite, orta halli bir aile)

“Şimdi şöyle bir durum var ben sürekli çalışmıyorum. Çalıştığım yerde haftanın birkaç günü çalışıyorum ama şeyi de düşünüyorum mesela patronla konuştum işverenle ful çalışsam, orada ful çalışan elemanlar da var haftanın altı günü çalışan elemanlar da var. Ben de bunu düşündüm hani sigorta olsa. Ben de bunu düşündüm böyle bir durumda ve orada on iki on üç yıldır çalışan arkadaşlar var ve sigortaları yok. Patron da şöyle bir şey yapıyor mesela bana günlük elli lira veriyorsa normalde Ankara’daki şartlar şudur böyle bir hediyeleşimde çalışıyorsan kolay bir iş gibi görünür otuz liradan fazla alamazsın. Hani biz elli lira alıyoruz belki önümüzdeki ay altmış lira olacak günlüğümüz ama hani kimse şeyi sormuyor sigorta neden yok. Çünkü para biraz yüksek hani günlük olarak sigorta olsa isterdim ama artık onun sohbetine bile giremiyorum sigorta yapmayacağından da eminim.” (Ankara, 23 yaş, endüstri meslek lisesi, yoksul bir aile)

Kapı önüne konulmamak için biz talep etmiyoruz

“Özel sektör olduğu için sürekliliği var diyemem, o biraz patrona bağlı yani senin ne kadar çalıştığına bağlı. Sen iyi çalışırsan patronun senden memnunsu devam edersin ama değilse herkes özel sektörde kapıya koyabilir. Yani ya patronların egosu da burada ön plana çıkıyor tabi egosunu tatmin etmezsen bir şeyler için uğraşmazsan onun gözünde kapı önüne koyabiliyor.” (Ankara, 23 yaş, üniversite terk, yoksul bir aile)

“Çıracak olmam. Yeni başlamış olmam. Özel sektörde insanlar yeni başlamış çırağı nasıl deyim köle gibi çalıştırıyorlar. Kullanıyorlar, sömürüyorlar yani. O yüzden yapmıyorlar sigorta falan da... Maaş bile vermiyorlar ki doğru düzgün sigorta yapsınlar abi.” (Samsun, 18 yaş, lise terk, yoksul bir aile)

Maliyeti çok artırıyor

“Neden? Sigortanın bir ton masrafı çıkıyor şimdi. Hem maddi konusunda çok fazla tutuyor zaten. Hem çalışan, patron... Bir ton işleri oluyor. Hani gidip de vakit olmuyor adamın gidip onu yapması için. Hani yapamam diyor.” (Samsun, 20 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

“Adamların işine yarıyor sigortasız olmam. İşverenin işine yarıyor. Antep’e git kanunlara göre sekiz saat ama kimse sekiz saat çalıştırmıyor. Buna da müsaade ediyorlar. Kontroller az. İşçi de teftişlerde işinden ekmeğinden olmamak için yalan söylüyor. Onlar da şey yapmıyor.” (Gaziantep, 24 yaş, lise terk, borç içinde bir aile)

Aile işi/yaşım tutmadığından

“Aile yeriye zaten, bir de yaşım tutmuyordu. Zaten babamdan yararlanıyordum. Gerek duymadık. Pek anlamam ama babama yük olacaktı maddi anlamda. Yaşım da tutmuyordu zaten de. Ama yani babamdan yararlanırken neden sigortayla bırakayım ki babamı, bence daha iyiydi. Pek de bilmiyorum valla.” (Samsun, 18 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

“Evet sigortasız çalıştım. Yaşım on sekizden küçük olduğu için.” (Gaziantep, 18 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

“Sigortasız çalıştım, yaştan dolayı.” (Gaziantep, 17 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

3.3.4 Evlilik Hakkındaki Görüşler

Gençlik ne zaman biter? Çocuk-yetişkin arasında net olmayan bir statü olarak gençlik demografik bir kategori olarak biter mi? Bittiğinin işaretleri nelerdir? Giriş bölümünde tartışılan ve gençlik döneminin bitişine işaret eden klasik geçişlerin okuldan-işe, aile evinden-kendi evine, bağımlı statüden-bağımsız statüye geçişler olduğu ve işaretlerin tümünün evlilik statüsü ile ilişkili olduğuna değinilmişti. Ancak 2000’li yıllarla birlikte bu geçişlerin kompleks hale geldiği ve geçişin bir miktar bireyselleştiği ve heterojenleştiği tartışılmıştı. Araştırma grubunda yer alan gençlerin neredeyse tamamı bekarlar ve yaşamlarını çoğunlukla aile ile birlikte sürdürülmektedir. Bu kapsamda genç erkeklerin evlilik kurumuna nasıl baktıkları ve kendi ailelerini kurmaya ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Genel olarak genç erkeklerin büyük çoğunluğunun evlenmek istedikleri ve yetişkin olabilmek, aile evinden ayrılarak kendi ailelerini kurma planlarının olduğu görülmüştür. Ancak burada da toplumsal cinsiyet rolleri belirleyici olmakta ve erkekler bir ailenin geçim sorumluluğunu alabilecek ekonomik olanaklara erişinceye kadar bu kararı ertelemek istemektedirler.

Genel olarak etraflarında gördükleri evliliklerin pek de iyi gitmediğini gözlemledikleri ancak kendi kurmak, oluşturmak istedikleri evliliklere ilişkin hem iyimser hem de yüksek beklenti içinde oldukları da görülmektedir.

“Evlenmeyi düşünüyorum. Sevdiğim bir insanla bir ömür geçirmeyi istiyorum tabii ki de. Benim için çok anlamlı, değerli, güzel bir şey olur bu. Bu şekilde görüyorum yani evliliği. Değerli güzel bir şey olarak görüyorum.”

“Evlilik yuva kurma, yoldaş olma. Sevdiğin kişi ile birlikte olmak. Başka da öyle bir şey yok. Çoluğun çocuğun olması, mutlu olman yeterli.”

“Evlenmeyi düşünüyorum abi. Evlilik benim için hayatın anlamını ifade ediyor. Yani. Güzel bir gelecek, güzel çocukların olacak mutluluk. Mutluluk ifade ediyor benim için.”

Bazı gençler, evliliğin sorumlulukları arttıracığını, bir miktar kısıtlayıcı olacağını düşünmekte ancak her koşulda evlenmek istemektedirler.

“Evlilik daha çok sorumluluk yükler bir insana. E bu sorumlulukların getirmiş olduğu şeyde de hayatında ister istemez belli kısıtlamalara yol açabilir yani. O yüzden illaki değişiklikler olacaktır insanın hayatında. Belli kısıtlamalar da olacaktır.”

“Evlilik, her insan bir yuva kurmak ister insanın doğasında olan şeylerden dolayı evlenmeyi şu an düşünmüyorum çünkü hani şu an bir kendime bakmadığım gibi evlendiğim kişi ve çocuklarıma da bir gelecek vaat edemediğim için istemiyorum. Hani evlenmeyi ne zaman isterim kendimi önce bir yoluna koyup düzene soktukten sonra evlenmeyi isteyebilirim.”

Özellikle bir erkek için maddi-manevi yükümlülükler getireceğini belirtmekte ancak bundan kaçınmayacaklarını da eklemektedirler.

“Düşünüyorum, düşünüyorum ama tabii bunun için iyi bir hayat elde etmek gerekiyor. İlk önce yani hayat kuracağın insana da şu an yaşadığın hayatı çektirmek... Çektiremezsin, kabul de etmez. Bir şeyler sunmak zorundasın yani bir talepleri olacaktır o kişinin de senden onları karşılayabilmen gerekiyor evlilik yoluna girebilmen için, bu da parayla eş değer zaten.”

“Mutluluk gibi bir ifadesi var. Sonuçta hani sevdiğin bir insanlasın zaten yanındayken mutlusun, aynı çatı altında yaşamak, onun çocuklarının babası olmak gibi şeyler yani tamamen güzel ve mutluluk verici şeyler hissediyorum evlilik konusunda, tabii ki zorlukları oluyor maalesef ki, biraz daha zor olmasaydı iyi. Hani maddi manevi konularda.”

“Evlilik çok güzel bir şey de biraz yürek istiyor cesaret istiyor biraz da maddiyat istiyor çünkü ev geçindirmek kolay değil. Biz annemizden babamızdan gördük ne zorluklarla büyüdük. Hani belki yirmi yaşındayım belki otuz yaşındaki kırk yaşındaki insanın çektiğini çekmedim ama ben de zorluklar içinde büyüdüm. Ev geçindirmenin ne demek olduğunu gördüm, aileye bakmanın sorumluluk sahibi olmak gerekiyor. Evlilik çok farklı bir merteye o sorumluluğa sahip olma her yiğidin harcı değil bence.”

Maddi güçlükler yaşayan ve geleceğe ilişkin maddi kaygıları ağır basan gençler ise evliliğin getireceği yükü karşılayamayacağı için evlenmeyi düşünmemektedir. Ekonomik güçlüklerle kurulacak bir evliliğin yürütülemeyeceğini hem düşünmekte hem de yakın çevrelerinden örneklerle bu durumu netleştirmektedirler.

“Evlilik benim için şu koşullarda kötü bir yaşam ifade ediyor çünkü çok klişe ama gerçek bir laf var sevgi karın doyurmuyor bir saatten sonra parasızlık kötü yaşam koşulları ilişkiyi çok etkiliyor bundan dolayı evliliği düşünmüyorum.”

Özellikle yeni kurulacak olan ailenin geçim sorumluluğunu tek başına üstleneceğini düşünen, tek gelirli aile formu oluşturmak isteyen ancak düzenli bir işi olmayan ve/veya düşük ücretli işlerde çalışmakta olan genç erkekler “illaki evlenmek istediklerini” ancak henüz böyle bir sorumluluğu üstlenemeyeceklerini belirtmektedir. Prensip olarak evlenmek istenmekte ancak işsizlik ya da kötü iş nedeni ile şimdilik erteleme eğilimindedirler.

“İleride evlilik ya tamam herkes bir şekilde evleniyor. Bu Allah’ın emri ne bileyim yani evlenebilmek için bak diyorum hani hep tekrarlayıp duruyorum da düzenli işi falan geçtim artık bir boğaz değil iki boğaz ondan sonra üç boğaz dört boğaz yani iki çocuk olduğunu düşün, kendinin dışında üç kişiye daha bakmanız lazım. Öyle bir işe oturmanız lazım önce.”

“Abi zor ya, iş yok güç yok nasıl yapalım? Tabi ki herkes ister evlenip iş gücü sahibi olup elimize para geçtiğinde biraz biriktirip biz de kuracağız yuvamızı. Evlilik, sevgi, mutluluk, birisiyle bir hayatı paylaşmak, derdinde tasanda yanında olan birisi, evinde sıcak yemek, sıcak bir yuva.”

“Alacağın eş önemli. Çünkü eş alacaksın ona bakamayacaksın. Belki geldiği evde daha iyi bakılıyordu daha iyi şey yapıyordu, her şeyi karşılanıyordu ama sen alacaksın hiçbir şeyini karşılayamayacaksın onun için düşünmüyorum. Maddi açıdan manevi açıdan karşılamayacaksın onun için kuru kuruna karın da doymuyor aşk da olmuyor.”

Gençlerin yaşlarından bağımsız şekilde aileleri ile birlikte yaşamaları, özellikle babanın otoritesini hissetmeleri, kendi kuracakları ailenin reisi olma beklentileri tıpkı genç kadınlarda olduğu gibi özgür olabilecekleri bir kurum hayaline dönüşmektedir.

“Evlilik benim için neyi ifade ediyor? Hem sınırlı bir hayat hem de sınırsız bir özgürlük aslında. Yani evlendiğin kişiyle sınırlı bir hayat hem de evlendiğin kişiyle sınırsız bir özgürlük ifade ediyor. Ama benim için daha çok sınırsız bir özgürlüğü ifade ediyor. Çünkü tamamen kendi oluşturduğum çekirdekle bir hayat kurduğum için bu çekirdeği kendin yönlendirip istediğini yapma özgürlüğüne sahip bir insan olarak istediğini yapabiliyorsun. O yüzden aslında evlilik benim için sıkıcı bir şeyden ziyade tamamen özgürlüğe kavuşulmuş bir ortam olarak var oluyor diyebilirim yani.”

“Evlilik bence çok güzel bir şey mesela, sevdiğin insanla her gün yan yanasın berabersin, istediğin şeyi onla yapabileceksin. Canın sıkıldıkça tek başına olmayacaksın. Yani sevdiğin kişi yanında, sonuç olarak. İstedikçe zaman bir yere gidebiliyorsun. Bence çok güzel bir duygu yani evlilik.”

Evliliğin erkeği olgunlaştıracacağı, yaşamına bir çeki düzen vereceği, daha sorumlu hale geleceği düşünülmektedir. Gençlerin ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla evlenmek “erkek olmak, yetişkin olmak, sorumluluk sahibi olmak” açılarından oldukça önemli görülmektedir.

“Bir erkeğin hayatında... Eve bakıyorsun, bir ailen oluyor, çocuğun olacak, karın olacak. Artık olgun olman lazım... Kadın için de, o da eve bakması lazım, kocası var... Olgunlaşması lazım ikisinin de.”

“Sorumluluk sahibi oluyorsun bir kere. Evlenmeden önce yatağımı toplayayım tamam diyorsun. Ama evlendikten sonra evine, karına da sorumluluğun oluyor. Çünkü sadece kendini değil, kadını da düşünmen gerekiyor.”

3.3.5 Kadın-Erkek Eşitliği Konusundaki Düşünceler

Kadın-erkek eşitliği konusunda bildirilen görüşleri üç başlık altında toplamak mümkündür:

Eşit olması gerekiyor ama eşit değil

“Kadın-erkek bence eşit değil, eşit olması gerekiyor ama eşit değil, özellikle Türkiye’de.” (İstanbul, 24 yaş, üniversite terk, orta halli bir aile)

“Şu, bazı kadınlarda da şu var işte erkek daha güçlüdür erkek şunu yapar bunu yapar. Ama gördüğünde yani baktığında erkeklerle kadınlar eşit aslında. Yapısal olarak doğuştan da eşitler ama bunu erkeklere daha çok yük yüklüyorlar. Eve bakmak zorundasın, bunu yapmak zorundasın, sen erkeksin, sen böylesin... Ondan dolayı da kadınla erkek eşit değildir. Erkekler bir tık daha şeydir üstün gibilerdir ama baktığında ikisi de eşittir. Aynı işi yapacak seviyededir.” (İstanbul, 22 yaş, lise terk, yoksul bir aile)

“Ya günümüzde değil ama olmalı olması gereken şey o ama günümüzde kadın erkek eşitliğini ben göremiyorum nadiren görüyoruz ama onun dışında hiçbir şekilde düşünmüyorum ülkemizde kimse bunun farkında değil saygı duymuyor.” (Ankara, 20 yaş, lise terk, orta halli bir aile)

“Erkekler biraz daha serbest. Kadınlar istediği gibi takılamıyorlar. Davranamıyorlar. Kısıtlanıyorlar. O gibi. En büyük örnek annem mesela. Ya babam sabah çıkar gezer tozar ama annem öyle değil. Evde temizliğini yapar yemeğini yapar. Bakması gerekiyor çünkü bize. O tarz.” (İzmir, 19 yaş, meslek lisesi, yoksul bir aile)

Eşit değil, kadınlar ayrımcılığa maruz kalıyorlar

“Genel anlamda bahsederseniz eğer eşit değil, ama iş hayatında bahsederseniz sonuçta ikisi de üç kuruş paraya çalışıyor. O yüzden ucuz işçinin cinsiyetinin pek önemi olduğunu düşünmüyorum. İş hayatında bir ayrımcılığa uğradığını düşünmüyorum ama sosyal hayatta hani kadın bedenini bir meta olarak düşünüldüğünü var sayarsak sadece seks objesi olarak düşünüldüğünü varsayarsak eğer, bu her anlamda psikolojik baskı da olabilir ya da fiziki bir şiddet de olabilir, ayrımcılığa uğradığını düşünüyorum.” (İstanbul, 24 yaşında, lise mezunu, orta halli bir aile)

“Fırsat, eşit fırsatlara sahip sanırım hukuksal olarak yani bilmiyorum bir engel var mı araştırmak lazım çok hakim olduğum bir şey değil, ama yani gözlemler doğrultusunda insanların tavırları bu eşitsizliği bozuyor. Yani hukuksal bir olay bir engel bilmiyorum ama eşitlik var ya yani eşitlik, eşitlik kavramı tartışılır aslında eşitlik olabilir mi diye bir sormak lazım. Ama şu an yine iyi durumda tabii sokakta insanlar, bayanlar şu an yine zor geziyor akşam saati. Bazı tacizlere maruz kalıyorlar hele şu dönemde yine bir haberlerde bir artma oldu. Yine önceden de olduğunu düşünüyorum sadece haberlere medyaya yansıdı bu olaylar. Yine oluyor bu şekilde. Eskiye göre biraz sanki daha iyi durumdayız gibi.” (İstanbul, 21 yaş, konservatuar sınavlarına hazırlanıyor, ailenin ekonomisi orta halli, iyiye yakın)

“Yani tabii kadın olunca bizim gibi sağda solda gezemiyorlar Türkiye’de. Bence kadınlara daha fazla değer verilmeli yani ben öyle düşünüyorum. Ama tabii bizim kültürümüz bizim halkımız bunu pek önemsemiyor, bunun üzerine pek durmuyor. Bence eşit olmalı ama zor gibi.” (İstanbul, 22, lise mezunu, yoksul bir aile)

“Bence öyle bir fırsat yok hatta öyle bir sahiplik yok yani kadınların zaten şu son dönemdeki cinayetlere bakarsak falan öyle bir hürlüğü olmaması gayet normal. Yani öyle bir şey de yok yani çünkü kadınlar erkeklere göre baya bir aşağı seviyeye çekiliyor ülke koşulları gereği.” (Ankara, 23 yaş, açık lise, yoksul bir aile)

“Yani hiçbir konuda değiller. Şöyle bir şey en başta eğitim anlamında. Her zaman şu örnek verilir doğuda kızlar okuyamıyor bilmem ne, metropollere bakmak lazım ben İstanbul’a gittim, Ankara’da yaşıyorum, İzmir’e gittim ve hani kağıt atık kağıt işçileri ya da dilenciler ya da ne bileyim sokakta başka iş yapan insanlar ağırlıklı on üç on dört yaşlarındaki kadınlar ve bu erkekler evdeler genelde başka hiçbir şey yapmıyorlar. Sen bunu doğuya da git görürsün. Ege, Karadeniz nereye gidiyorsan git her zaman bu böyledir. Kadın erkek eşitliğine bir bak, bir bundan inanmıyorum bir de şöyle bir konu var. Zaten kadın ikincildir bu benim düşüncem değil ama bunu düşünmek zorundayız. Türkiye’de böyle varoluştan beri göze gelen budur hani bir kadın tek başına çıkamaz, tek başına gezemez, bir kadın araba süremez, bir kadın yaşayamaz. Bakış açısı budur. Hani böyle bir şeyde nasıl kadın erkek eşittir diyoruz onu da anlayamıyorum.” (Ankara, 23 yaş, endüstri meslek lisesi, yoksul bir aile)

Eşit değil ama farklı olduklarını kabul etmek gerekiyor

“Hiçbir şey düşünmüyorum. Yani böyle bir konu üzerine düşünmedim bile ama hayır ne bileyim şöyle bir şey olabilir, ya ben erkek olarak doğarken bana sorulmadı ne bileyim bir kadına da doğarken sen kadın olmak istiyor musun diye sorulmamıştır yani. Böyle düşünüyorum hani o yüzden ne fark vardır deseler, evet şöyle bir fark vardır spor yarışmalarında fark olabilir kadın erkek arasında, evet erkeğin fiziği kadından daha güçlü olabilir belki ama onun dışında bence insanların tercih edemediği şeylerde daha sonra ayrımcılığa uğramaları biraz garip olur. Garip oluyor bence, ya da işte mesela sen Kürt müsün Türk müsün Alman mısın bu insanlara da mesela nasıl sorulmadıysa doğarken onlara, işte ırkının milletinin ne olacağı nasıl buna göre ayırmamak gerekiyorsa kadın erkekte de bence böyle olacağını düşünüyorum şu an. Çok da üzerinde durduğum bir mevzu olmadı hiçbir zaman.” (İstanbul, 23 yaş, lise mezunu, yoksul bir aile)

“Ya şu an bence eşit fırsatlara sahipler hatta erkeklerin de daha az olduğunu söyleyebilirim. Bence bu sadece iş açısından öyle genellikle çalıştırıcılar kadın adayları tercih ediyor. Kadınların yapabildiği işler eğer bünyevi bir zorluğu yoksa işin ondan dolayı eşit olduğunu düşünüyorum şu an ama hani ilişki düzeninde evlilik düzeninde kadının ezildiğini söyleyebilirim.” (Ankara, 23 yaş, 2 yıllık üniversite, orta halli bir aile)

Kadın-erkek eşitsizliğinin en belirgin olduğu yer sokak gibidir. Erkeklerin çoğu sokakta olabilmenin, istenilen zaman dışarı çıkabilmenin ve bunu korkmadan yapabilmenin bir ayrıcalık olduğunun farkındadırlar. Bu durumun kadınların aleyhine işlediğinin farkındadırlar ve bunun eşitsizlik olduğunu belirtmekten imtina etmemektedirler.

“Bazı şeyler de değil bence. Misal, şimdi erkekler akşam dışarı çıkıp gezebiliyor, ama kadınlar kızlar desen öyle değil. Aileler başına bir şey gelir filan. Ama erkekler öyle değil. Erkek kendini koruyabilir. Bayan öyle değil. Başka yok. Kız çocuğu bence daha baskılı, erkek olgun olmamışsa umursamıyorsa zaten ailesini dinlemiyor. Aile umurunda değil. Ama kız çocuğu öyle değil. Aile bir şey dediğinde zorla da olsa yine yapıyor. Erkek bazen umursamıyor, öyle.” (Gaziantep, 17 yaş, lise terk, ekonomik açıdan zor durumda bir aile)

3.3.6 Gündelik Yaşam / Sosyal Yaşam / Sosyal Katılım

Genç erkeklerin gündelik yaşamlarını, sosyal yaşamlarını ve katılımlarını etkileyen/belirleyen önemli unsurlar çalışıp çalışmadıklarına ve ekonomik koşullarına göre şekillenmektedir. Çalışma hayatına katılmış olan gençlerin çok yoğun çalıştıkları ve buna bağlı olarak da çok sınırlı bir sosyal yaşamları ve katılımları olduğu görülmektedir.

“Bir gün mesela çalışmakla geçiyor ful. Sabah 8 akşam 6 normalde. 8-6 işte. Evde normal oturuyorum bazen geziyorum. Arkadaşlarla dışarı çıkıyorum. Binde bir futbol yapmaya çıkıyorum. Bazen işten sonra arkadaşlarımın işine yardım ediyorum.”

“Valla günüm [günün] zaten, 12 saati burada geçiyor çalışmakla. Sabah 8’de geliyorum buraya, işte sabah 7.30’da kalkıyorum. Kahvaltı yapıyorum. 8’de buraya geliyorum. Çalışıyoruz işte sürekli. Fotokopi falan çekiyoruz. İşte böyle. Ondan sonra 8’de işten çıkıyorum. Eve gidene kadar 9 oluyor saat. Eve gidiyorum işte. Yemek falan yiyoruz. İşte evde, sohbet muhabbet. Bazen telefonla oynuyorum bazen bilgisayarla. Bazen böyle dışarı çıkıyorum arkadaşlarla akşamları. Gezmeye gidiyorum. Hafta sonu cumartesi çalışıyorum. Cumartesi de aynı saat değişmiyor. Ful gün aynı. Pazar günü çalışmıyorum. Pazar günleri ya bir eve gidiyoruz, ya pikniğe, ya Maraş’a, Hatay’a falan gezmeye gidiyoruz.”

“Sosyal hayat para ile eşdeğer”

Geçici, düzensiz işlerde çalışan gençlerin ise sosyal yaşam ve katılımlarını belirleyen temel unsurun maddi olanaklarla ilişkili olduğu görülmektedir.

“Bir günüm nasıl geçiyor, cumartesi pazar servise çıktığım için sabahın köründe uyanıyorum zaten. Akşama kadar servis aracı kullanıyorum akşam geldiğimde de uyuyorum zaten. Onun haricindeki günler de gece dörtte falan uyuyorum, cebimde para olmadığı için çok fazla, para zaten sosyal hayat para ile eşdeğer. Paran yoksa bir şey yapamazsın. Gece dörtte falan uyuyorum işte öğlen dörtte falan kalkıyorum yemek yiyorum tekrar yatıyorum aslında bir sosyal hayatım yok bu da bir düzenli kazancım olmadığı için yok.”

“Pek sosyal olduğumuz söylenemez aslında bu bir gerçek bizim günümüz çalışmakla geçiyor çalışırken aslında sürekli dışarıdayız sokaklardayız bir orda bir orda günlük yirmi otuz tane eve gidiyoruz farklı farklı sokaklar farklı farklı insanlar ama bu işimiz olduğu için pek göze batmıyor. İş dışında da köpek besliyorum, onu alıyorum parka geliyorum, yürüyüş yapıyorum arkadaşlarımla sohbet ediyoruz, parkta oturuyoruz bir kafeye kahveye gidiyoruz. Sohbet muhabbet günümüz böyle geçiyor pek sosyal değiliz pek bir aktivite yapmıyoruz.”

“Bir gün genelde iş arayarak geçiyor öyle. Zaten bulduğün işler de çok yani anlattığımız işler gibi oluyor genelde öyle hem iş arayarak hem de aylak aylak gezerek tabiri caizse öyle geçiyor.”

Nadiren ya da hiç gidilmeyen tiyatro; vakit ve para buldukça gidilen sinema

“Tiyatro’ya hiç gitmedim. Sinemaya işte imkanlarım el verirse yani bilet ayırıp, yani sinema biletine ayırabilecek kadar para koyabilirsem kenara genelde sinemaya ayda bir kere falan gidiyorum.”

Pek izlenmeyen TV

Genel olarak düzenli televizyon izlenmemektedir. Şayet evde internet varsa internet üzerinden takip edilen bazı diziler vardır. Ancak genellikle futbol programları için ve nadiren de haberler için izlendiği belirtilmektedir. Anne-babaları gibi dizi izlemedikleri özellikle vurgulanmakta nadiren de olsa Arka Sokaklar, Diriliş Ertuğrul gibi dizileri takip ettikleri bildirilmektedir.

Bolca arkadaşlarla vakit geçirme

“Genelde arkadaşlarımla takılmayı severim. Yani böyle yani evet arkadaşlarımla beraber takılmayı böyle gittiğim hoş müzik çalan yerlerde çay may içmeyi severim yani.”

“Futbol oynamayı seviyorum hani halı saha maçına falan ara sıra gidiyoruz arkadaşlarla. Başka yapmayı sevdiğim şeyler arkadaşlarla genel olarak bazen kahvede oyun oynuyoruz, tiyatroya gitmeyi seviyorum sporla uğraşmayı da seviyorum sporun bir dalıyla falan öyle yani sevdiğim.”

“Tatile çıkmayı severim ama param yok. Seyahat etmeyi severim. Futbol izlemeyi severim. 24 saat izlerim yani hiç kaçırmam. Avrupa kupalarının hepsini izlerim yani. Hepsini kaçırmam yani. En büyük ilğim hobim futboldur yani. Fenerbahçeliyim.”

“Arkadaşlarımla eğlenmeyi. Eğlenme mekanlarına gitmeyi. Vakit geçireceğimiz bir yerler. Arkadaşlarla kafeye gidiyoruz. Hep gidiyoruz. Sürekli olarak gidiyoruz.”

“Arkadaşlarımla oturup konuşmayı seviyorum. Konuşmayı seven birisiyim. Ya neyim var neyim yoksa ailem arkadaşlarım. Sürekli onlarla takılmak. Onlarla bir şeyler yapmak, hoşuma gider.”

“Tribüne gitmeyi seviyorum. Parkta gezmeyi seviyorum. Alışveriş merkezlerine gidiyoruz, işsizlikten abi.”

Kendini genç hissetme

“Genç kimdir, kime genç denilir, gençlik nasıl yaşanır?” sorularına genç erkekler iki farklı bakış açısı ile yanıt vermektedirler. Çocuk yaştan itibaren çalışmak zorunda kalmış, yoksulluk nedeni ile okuldan ayrılmak zorunda kalmış olan gençler için kendileri “genç” değildir. Zira bir gencin yapması gereken şeyleri yapamadıklarını ama yapmaması gereken her şeyi de yaptıklarını belirtmektedirler. Genel olarak bu grupta yer alan gençler, gençlerin çalışmaması gerektiğini ve genç olabilmek için öğrenci olmayı koruyabilmek gerektiği düşünmektedir. Çalışma hayatına çocuk yaşta dahil olmuş gençler, çocukluk ve gençlik dönemlerini atlayarak yetişkin olduklarını belirtmektedirler.

“Ya ben neden kendimi genç olarak görmüyorum. On beş, on üç, on dört yaşından beri günü birlik işlerde iş hayatına atıldım, çalışmaya başladım okul okumadım, çalıştım. Çalış hep ezildik hep hor görüldük. Bu yüzden kendimi genç görmüyorum. Hayat bize farklı şeyler sundu hani küçük yaşta büyük acılara tabi tutulduk, büyük şeyler yaşadık, geçim sıkıntısı nedir acı nedir biz bunu öğrendik. Bu yüzden kendimi genç olarak görmüyorum. Genç olabilmek için bu yaşimde yani tam yirmi yaşındayım şu an gencim aslında yirmi yaşındaki bir insanın alkol içmemesi çalışmaması gerekir. Sen yirmi yaşındasın, gezeceksin, tozacaksın, arkadaşlarıyla vakit geçireceksin, güzel şeyler yapacaksın ki genç olduğunu hissedebilesin. Biz bunları yapamadığımız için ben kendimi genç hissetmiyorum.”

Çalışmak zorunda olmayan gençler için de “idealize edilmiş” bir gençlik anlayışının olduğu görülmektedir. Gencin eğlenmesi, gezmesi, özgür olması, hayatın güçlüklerinden muaf olması, dilediği gibi hatta biraz deli dolu yaşaması gerektiği belirtilmekte ve böylesi ideal bir durumda olmadıkları için aslında “pek de genç” olmadıkları düşünülmektedir.

Gençlik nasıl yaşanmalı

Çalışma zorunluluğu dışında zorunlu askerlik de gençleri etkilemekte ve bu zorunluluk nedeniyle genç gibi yaşayamadıklarını düşünmektedirler. Ayrıca aile baskısı da gençlerin gençliklerini yaşamalarını etkilemektedir. Özellikle eğitimden kopmuş olan gençler için bu baskı daha çok hissedilmektedir. Aşağıda gençlerin beklentileri tartışılırken görüleceği üzere, gençler daha özgürlükçü ve anlayışlı aile talep etmektedirler. Sorumluluk olmadan, parayı-pulu pek de düşünmeden biraz çılgın bir gençlik yaşamak istemekte ancak hayatlarının gerçekleri buna izin vermemektedir.

Gençlik nasıl yaşanır peki?

“Ya bir kere koymuşlar okul eğitim öğretim tamam önemli şeyler ama insanın tam genç çağında tam bu geliyor. Hadi okulu öğretimi eğitimi bitirdin askerlik, askerlik çok büyük bir engel insanın hayatında. Her zaman için büyük bir engel. Ben mesela hani askere bir an evvel gidip gelmeyi istedim hayatımda ki en büyük engel kalksın diye bu yüzden gidiyorum. Gitme kararı aldım kimsenin bir baskısı olmadan kimse dile getirmeden kendim gidip gelmek istedim çünkü her şeye engel oldu. Gezmeme tozmama engel oldu. Ya insan polis GBT’sinden korkar mı? Kaçak olacağız şimdi bizi alacaklar. İnsan, gençler bu korkuyla yaşamamalı, genç dediğin evden çıktığında kafası rahat olmalı, bir geçim sıkıntısını düşünmemeli, parayı pulu düşünmemeli. Genç dediğin insan kız arkadaşını yanına alıp gidip bir parkta bahçede kafede oturup sohbet etmeli, muhabbet etmeli, hayat ona güzel olmalı, tabiri caizse laylaylom olmalı böyle yaşamalı.”

3.3.7 Genç Erkeklerden Gelen Talepler/Öneriler

“Bence bu kadar olmaması lazım. Gençlerin hayatına bu kadar karışılmaması lazım. Bu birincisi.”

Araştırmacı: Ya bunu ailelere yönelik bir öneride kullanabiliriz. Ama devlete, devletin elinde sonuçta maddi güç daha fazladır. Yaptırım gücü daha fazladır. Gençlere neler katabilir devlet? Genç işsizliğine yönelik işte eğitime yönelik neler yapabilir devlet?

- Eğitimi kolaylaştırabilir bence yani. Ya da eğitim görürken yaşamayı kolaylaştırabilir yani gence. Bir genç eğitim görmeye gidiyor mesela bir yere maddi durumu olmadığı için gidemiyor. Bunu daha kolay hale getirebilirler bence. Tabi bunu herkes için yapabilirler mi bilmiyorum ama yapmalılar. Maddi durumdan destek olmaları lazım. (Adana, 19 yaş, lise terk, orta halli bir aile).

Devletten beklentiler, talepler

“Yapmalı, gençlere karşı birçok eksik var. İş imkanı, ulaşım, iş, okul bunlar engel gençlere”.

Parasız eğitim -özellikle ikinci öğretimde para ödeme zorunluluğu kaldırılması istenmektedir. Açık lisede ödenmek zorunda olan sınav ücretleri de dile getirilmekte ve tamamen parasız eğitim istenmektedir. Özellikle ekonomik güçlükler nedeniyle eğitimden kopmuş olan gençler çalışmaya başlamakta, çalışma koşullarının zorluğu ve çalışma karşılığında alınan ücretin düşüklüğü dile getirilerek parasız eğitimin önemi ve bunun devletin temel sorumluluğu olduğu belirtilmektedir.

“Valla eğitim sistemini biraz daha şey yapabilir nasıl diyeyim parasızlaştırabilir çünkü ikinci öğretimler hala şey. Ve ben okuyacağım zaman kendi imkanlarımla okuyacağım. Ve ben hem çalışacağım hem okumam gerekecek bunun için kendi giderlerimi karşılamak için ikinci öğretim veya birinci öğretimlerde bu masraflardı, cartlardı, cartlardı işte bunların kaldırılması gerekiyor ki bunlar kaldırılırsa ki gayet güzel bir okuma şeyim olurdu.”

Düzensiz işlerde, ağır koşullarda çalışmakta olan gençler; çalışma koşullarının, ücretlerin, sigortanın kısaca çalışma hayatının devlet tarafından daha etkin denetlenmesini talep etmektedirler. Eğitimleri, yaşları, zorunlulukları dikkate alındığında iş piyasasının “en kırılgan gruplarından” oldukları görülmektedir. İşveren karşısında güçsüz oluşları ve kendilerini koruyamıyor olmaları bu görevi devletten beklemeye itmektedir.

“İşsizlik mevcut bulunan işte de çok ciddi sıkıntılar mevcut bunların çözülmesi gerekiyor. Mesela devletin her yerde şunu yapması lazım her yere gidip denetlemesi lazım. Şu an denetleniyor çalıştığımız yerlerde de görüyoruz işte. Şey oluyor bir gün bir baskın oluyor, sigortacılar geliyor, patronun geliyor, ‘geç şu masada bir çay iç müşteri gibi görün’. O an

işte sigortacılar geldiği için oranın müşterisi gibi davranıyorsun ve şey hani bu çok eksik yani çok eksik. Bir şekilde kimin sigortasız çalıştığının tespit edilmesi lazım, devletin bir kota koyması lazım ya her iş koluna. Mesela kendi adıma örnek veriyorum kafe bar işçiliği şunu demesi lazım, işte sen o kafenin ne kadar para kazandığını hesaplaması ve buna dönük çalışanların iş saatini hesaplaması ve buna dönük para vermesi lazım ama bunlar yok maalesef.”

Genel olarak iş piyasasında ücretlerin düşük olduğu, düşük ücretler ile ekonomik bağımsızlıklarını kazanamadıklarını belirtmekte ve devletin bu konuda da etkin olmasını beklemektedirler.

“Her şey maalesef, şu mesela asgari ücret değerlendirilirse bütün sorunların kaldırılacağına inanıyorum çünkü şey kiraya bakıyorsun altı yüz yedi yüz lira. Bu şey değil oturduğun semte göre değişmiyor gerçekten artık en ucuz bir yerler bile altı yüz yedi yüzden başlıyor. Sen maaşına bir bakıyorsun bin iki yüz bin dört yüz bu yetmiyor. Adam şunu mu yetiştirecek bunu mu yetiştirecek ev kirasını mı yetiştirecek. Bu tarz sorunlar en başta, bu çözümlenirse her şey ortadan kalkabilir. Genel olarak baktığımızda her şey maddiyata bağlanıyor.”

Sigortasız çalışan gençlerin ciddi sağlık hizmet talebi var

Sigortasız çalışıyor olmanın ürettiği önemli olumsuz sonuçlardan birisi de sağlık hizmet gereksiniminde kendini göstermektedir.

“Ya genelde sağlık konularında problemleri oluyor sigortasız olanların. Devlet hastaneleri sigortalı olduğundan dolayı özel hastanelere gitmek zorunda kalıyorlar. Bu da maddi olarak ekstra bir yük çıkartıyor tabii ki. Yani örgün eğitimde olmayıp açık öğretimde olan öğrencilerin genelde çalışmak zorunda olduklarından dolayı yani sigortasız çalıştırılmaları durumunda diyelim ki sağlık konusunda büyük problemler yaşayabiliyorlar.”

Eğitim sistemi ve öğretmenlere yönelik öneriler

Ezberci eğitim sisteminin değişmesi talep edilmektedir. Gerçekten öğrenmeyi öğrenmek ve okulda öğrenilen bilgilerin onların yaşamlarında nasıl işe yarayacağını da bilmek istediklerini belirtmektedirler.

“Öğrencilere bir şeyler ezberletip sınavdan geçmek için bir şeyler öğretmesinler. Öğrencilere hayatı öğretip anlatsınlar ezbere değil de severek okumayı öğretsinler. Benim hiçbir öğretmenim birkaçı hariç, matematik mesela... lan ben severim matematiği çok severdim sayılarla uğraşmayı çıkarmayı toplamayı. Öğretmenim diyor ki bana şu formül, evet ezberledim ya ben iki gün sonra unuttum. Ne yapacağım o formülü aklıma gelmesi için ne yapacağım bana bunu göster. Soru varsa karşımda bunun formülü yoksa ben bunu nasıl çözeceğim. Bana öğret o formüle nasıl ulaşacağımı öğret ama yok ezber. Şunlar şunlar üzerinden yola çıkıp her şeyi yapacaksınız. O ezberden çıkması lazım abi, ezbere hiçbir şey olmaz aynen öyle kavrayacak sana öğretecek yani ezberleme de öğren yani.”

Okuldan atılmanın ne demek olduğuna dikkat çekmekte ve bu konuda öğretmenleri daha duyarlı olmaya davet etmektedirler. Okuldan atılmanın en kolay yol olduğuna ama asıl önemli ve zor olanın öğrenciyi okulda tutmak olduğuna değinmekte ve bu konuda öğretmenlerin daha sorumlu olması gerektiğini de belirtilmektedirler. Bunu yaparken daha empatik davranmaları, düşünceli ve anlayışlı olmaları beklenmektedir.

“Eğitimciler bence çocukların üstünde daha çok durmalı, çocukların manevi değerlerine yani manevi olarak destek olmalı, değer vermeliler onlara. At çöpe gitsin mantığı olmamalı. Öğrenciyi atalım okuldan gitsin, okula huzursuzluk veriyor onun üstüne düşmeleri gerektiğini... bir çocuğu kurtarmak bence ülke içinde büyük bir olay iş yapmaktır. Çöpe atmak sadece onu yok eder okulun önünde esrar satan çocuk olur o kişi.”

“Öncelikle kendi çocukluklarını düşünüp de çocuklara öyle davranmalar, empati kurmayı başarsalar vurmadan önce kendisini oraya koysa biri bana vursa dese, bunu öneririm empati kurmasını.”

Eğitimin daha kolay ve eğlenceli olması; eleme esasına dayalı sınav sistemlerinin yanlış olduğu da belirtilmektedir.

“Eğitim sisteminin biraz daha kolaylaştırılması gerektiğini, sınavların, çok sık sınavlar yapılıyor, gençler maratona sokuluyor, bunun biraz daha hafifletilmesini talep ederdim. Sınav stresi yaratılacak durumlar oluşturuluyor genelde. Bunun kaldırılmasını isterdim. Yani gençlerin bir yarış atı olarak görülmemesi gerektiğini düşünüyorum. Yani biraz daha bunu yarış modundan çıkarılıp, biraz daha insanlara kendi gelecekleri hakkında karar verebilecekleri zamanın tanınması gerektiğini düşünüyorum ya bunları talep edebilirim.”

“Ya bizi kendi düşündüklerinden yana yontmalarını istemiyorum ben ya. Öğretmenler bizi kendi düşündükleri sistemden doğru yontuyorlar bizi, o şekilde ya. Biz bir çamuruz ve onlar kendi istedikleri şekilde heykel yapmaya çalışıyorlar. Bence biraz çamurun kendi kendini heykel yapmasına izin vermeleri gerekiyor.”

Yarışmacı ve elemeye yönelik eğitim sistemi eleştirisi

Herkese “eşitmiş” gibi davranan sistem aslında eşit olmayanları daha da eşitsiz hale getirmektedir. Bu anlamda herkes aynı değil ama aynı sınava gidiyorlar denilerek eğitim sisteminin “aileden gelen eşitsizlikleri” gideremediğine değinilmektedir.

- Gerçekte eğitim vermeleri gerekiyor ki şu an pek eğitime odaklı bir çalışma olduğunu düşünmüyorum. Sadece önündeki kişiyi geçmeye yönelik bir eğitim sistemi olduğunu düşünüyorum.

Araştırmacı: Burada bir ekonomik fırsat eşitsizliği mi var?

- Kesinlikle hatta adaletsizlik var eşitlik olsa bile herkesi aynı sınava sokuyorlar burada da adaletin olması gerekiyor bence.

Daha özgürlükçü ve anlayışlı aile talebi

Genci anlayan, dinleyen ve çaba sarf eden anne-baba isteği dile getirilmektedir. Genç kadınlarda olduğu gibi genç erkekler de ailenin kendilerini anlamadığını, baskıya maruz kaldıklarını belirterek biraz daha anlayış ve serbestlik talep etmektedirler.

“Aileler de biraz kendilerine çeki düzen versinler biraz daha efendi olsunlar diyeyim ne bileyim gibisinden. Yani biraz da serbestiyetlik bakımından çocuklarına konuşma fırsatı verseler daha iyi olur bence.”

“Ailelere maneviyat yüklenmesi gerekiyor biraz çünkü şöyle ki bizi anlamalarını yani gençleri anlamalarını öğretmek gerekiyor.”

“Ya gençleri pek fazla sıkılmaları gerektiğini, biraz daha rahat yaşamaları gerektiğini sağlayacak ona güvenlerini hissettirmelerini biraz daha gerekiyor.”

Daha iyi, işçi sağlığı ve güvenliği konusunda dikkatli, çalışanı ezmeyecek işveren talebi

İş piyasasının kırılgan grubu oldukları için işverenlerden biraz anlayış beklemektedirler. Güvencesiz, düşük ücretli, sigortasız ve bazen iş güvenliği açısından korunaksız yerlerde çalışmaktadırlar. Literatürde güvencesiz ve düşük işlerde çalışan kırılgan grupları tanımlamak için kullanılmakta olan “prekarya” oldukları ve prekaryayı oluşturan en geniş gruplardan birinin gençler olduğu hatırlanınca işverenden olan taleplerinin biraz çaresizlikten olduğu söylenebilir.

“İşverenler, insanca çalışabilecek bir iş saati, ne bileyim iş güvenliği zaten her dükkanda önce iş güvenliği. Ama hiçbir zaman iş güvenliği alınmaz. Her zaman söylüyorum, tabi tabiri caizse patronun cebini doldurmak sonrasında işçi haklarını savunmak gibisinden bir şeyleri var. Ona biraz daha dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Önce iş güvenliği gerçekten.”

“İşverenler için öncelikle para hırsından biraz vazgeçip başkalarını da düşünmelerini önerebilirim. Hani bir milyon değil de beş yüz bin kazansanız ama biz de yaşam koşullarımızı biraz daha ilerletebilsek, beş yüz değil de iki yüz elli bin kazansanız biz de biraz daha az çalışıp sosyal aktivitelere katılabilsen böyle bir şey önerebilirim.”

“Para versinler çalışanlarına para verince yüzlerini asmasınlar yani bir emek var. Herkes emekçi herkes Türkiye’de çalışıyor ve didiniyor akşam evime yemeğimi götürüyüm diye. Patronlar da çalışarak buraya geldi onlar da bu noktaları gördüler ve sonrasında bunu unuttular. Sanki onlar direk patron doğdu biz çalışan doğduk. Öyle değil herkesin hayatı eşit başlar, bazıları şanslıdır çok zengin doğar onun haricinde kendi patronumdan böyle bahsediyorum. Mesela biraz daha elamana saygı, biraz daha elamana sevgi, biraz daha elaman kafasında değil de çalışan biri çalışan bir arkadaşım bir kardeşim bilmem ne, böyle yaklaşırlarsa çalışan da yüzde yüz verimli çalışır, parayı da kazandırır. Yani içinden gelerek kazanır. Günde ben yüz tane bileklik yapıyorsam o zaman beş yüz tane yaparım çünkü bu bir şeydir pozitif enerji sağlar. Patron gözüyle değil de abi gözüyle, birine işten ayrılacaksan ben bu işi yapamam dersin ama patronlar bunun bilincinde değil. Onlar elaman gözüyle yaklaştığı için eleman da iki ay sonra ben gidiyorum diyor.”

4. SONUÇ YERİNE

Araştırmamız bu kategorinin kendi içinde oldukça farklı katmanlardan oluşan ve bu açıdan da analiz edilmesi zor bir kategori olduğunu gösterdi. Ayrıca genç kadın ve erkeklerin farklı hayat deneyimleri olduğundan kadın ve erkeklerin ayrı ayrı ele alınması gerektiğini düşünüyoruz.

Genç erkeklerin deneyim ve beklentilerinin irdelendiği bölümün sonunda bazı önemli sonuçlara erişilmiştir. İlk önemli sonuç, okumayan ve çalışmayan gençlik kategorisinin muğlaklığına ilişkin görülebilir. Zira genç erkekler için hem okulda hem de işte olmama hali güç gözükmemektedir. Bu kategoride yer alan erkeklerin, özellikle yoksul ya da orta halli ailelere mensup olan erkeklerin “kendilerini geçindirmeleri” beklenmekte ve istenmektedir. Bu grupta yer alan gençlerin çoğu lise aşamasında okulu terk etmiş gençlerdir. Lise düzeyi ve üstü eğitim alabilmiş 20 yaş üstü gençler için de belirli bir yaşta sonra aileden para istemek güce giden, istenmeyen, utanılan bir durumdur. Bu nedenle bu kategoride yer alan tüm gençler için eğitim bitti ise, bırakıldı ise en azından kişisel giderlerin karşılanması için çalışmak gereklidir. Öte yandan çalışma hayatında çeşitli süre ve biçimlerde dahil oluyor olmak, gençleri okumayan ve çalışmayan gençlik kategorisinden çıkaramamaktadır. Çünkü genel olarak geçici, düzensiz ve sigortasız çalıştıkları için hem kendileri hem de modern sosyal güvenlik sistemleri onları çalışan genç olarak saymamaktadır.

Araştırma raporumuz kapsamında eğitim hayatından kopmanın pek çok nedenine değinilmiştir ancak genç erkekler için en önemli sebebin aile yoksulluğu ile ilgili olduğu söylenebilir. Yine toplumsal cinsiyet ideolojisinin de etkisinin olduğu görülmüştür. Ailenin geçim sorumluluğunun parçası haline gelen genç erkekler kısa sürede “gelir sağlayıcı, geçindirici erkek rolünü” benimsemektedirler. Akademik olarak başarılı olmama, okulu sevmeme, sınıfta kalma, disiplin cezaları gibi diğer nedenler de olmakla birlikte eğitimde olmamayı belirleyen en önemli hususun ailenin ekonomik koşulları olduğu ve aileden gelen toplumsal eşitsizliğin okul tarafından yeniden üretildiğini söylemek mümkündür. Uzun yıllar sosyal bilimciler eğitimin eşitsizliği azaltabileceğini umut etti. Ancak bu ve benzer başka çalışmaların sonuçları bu umutların boş olduğunu gösteriyor diyebiliriz. Çalışmamız okulların yoksulluk ve güçsüzlüğün sosyal aktarımının meşrulaştırılmasında işlevsel olduğunu göstermiştir.

Öyle görünmektedir ki, genç erkekler her koşulda çalışmaktadırlar. Ancak gençlerin erişebildikleri işler onları “çalışan genç” yapmamaktadır. Günlük, geçici, düşük ücretli ve sigortasız işler yaptıkları, aslında “düzenli şekilde düzensiz işlerinin” olduğu görülmüştür.

Genç erkeklerle karşılaştırıldığında genç kadınlarda benzer bir çalışma beklentisi ve baskısı görülmemektedir. Bu açıdan toplumsal cinsiyetin önemli bir faktör olduğu göze çarpmaktadır. Ailenin ekonomik durumu genç kadınların okuyup okuyamamasında önemli bir faktördür ancak araştırma raporunda sadece ailenin durumu yüzünden değil gençlerin kendilerinin okumamayı seçmeleri konusu üzerinde de durulmuştur. Öyle görünmektedir ki bazı gençler okulun zor gelmesi (kendilerine yardımcı olacak kültürel sermayeye sahip ebeveynlerinin olmamasının da etkisiyle), okulun onlara güvenli ve içinde bulunmayı teşvik eden bir ortamının olmaması, okulu bitirmenin ve sınıf atlama hayallerinin zorlu ve meşakkatli bir süreci içermesi gibi sebeplerden dolayı okula devam etmemeyi seçebilmektedir. Türkiye toplumunda kadına biçilen önemli rollerden birinin de annelik olması okulu bırakma seçiminin meşrulaştırılmasını da daha kolaylaştırmaktadır.

Sonuç olarak, araştırmamızda sessiz ve görünmeyen bir gençlik kategorisi olan okumayan ve çalışmayan gençlik kategorisini niceliksel ve niteliksel veriler ışığında daha sesi duyulan ve görünür bir hale getirmeyi amaçladık. Araştırma, biraz olsun okumayan ve çalışmayan gençlik kategorisindeki gençlerin profilinin anlaşılmasını ve yaşadıkları sıkıntı ve sorunların görünür olmasını sağladıysa amacına ulaşmış sayılır.

KAYNAKÇA

- Annan, K. (2004). DÇD 2004: Önsöz. Unicef: https://www.unicef.org/turkey/dcd04/_dcd04a.html adresinden alındı
- Ariès, P. (1962). *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. New York: Vintage Books.
- Banks, M., Bates, I., Breakwell, G. & Bynner, J. (1992). *Careers and Identities*. Buckingham: Open University Press.
- Bardak, U., Rubal, M. & Rosso, F. (2015). Young People Not In Employment, Education Or Training (NEET): An Overview In ETF Partner Countries.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *A Life of One's Own in a Runaway World: Individualization, Globalization and Politics*. U. Beck & E. Beck-Gernsheim içinde, *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: SAGE Publications Ltd.
- Bourdieu, P. & Passeron, J. (1964). *Les Héritiers: Les étudiants et la culture*. Paris: Editions de Minuit.
- Bucholtz, M. (2002). Youth and Cultural Practice. *Annual Review of Anthropology*, 31(1), 525-552.
- Burton, L. M. (1997). Ethnography and the Meaning of Adolescence in High-Risk Neighborhoods. *Ethos*, 25(2), 208-217.
- Bynner, J. (2001). Childhood risks and protective factors in social exclusion. *Children & Society*, 15(5), 285-301.
- Bynner, J. C. (1997). *Youth, Citizenship and Social Change in a European Context*. Aldershot: Ashgate.
- Bynner, J. & Parsons, S. (2002). Social Exclusion and the Transition from School to Work: The Case of Young People Not in Education, Employment, or Training (NEET). *Journal of Vocational Behavior*, 60(2), 289-309.
- Carcillo, S. & Königs, S. (2015). NEET Youth in the Aftermath of the Crisis: Challenges and Policies. OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 164. Nisan 26, 2017 tarihinde <http://dx.doi.org/10.1787/5js6363503f6-en> adresinden alındı
- Çelik, K. & Lüküslü, D. (2012). Spotlighting a Silent Category of Young Females: The Life Experiences of 'House Girls' in Turkey. *Youth & Society*, 44(1), 28-48.
- Cohen, A. K. (1955). *Delinquent boys: The Culture of the Gang*. New York: Free Press.
- Commission of European Communities. (2012). *EU Youth Report*. Lüksemburg. doi:10.2766/37432
- Commission of the European Communities. (2001). *European Commission White Paper - A New Impetus for European Youth*. Brussels.
- Cuzzocrea, V. (2014). Projecting the category of the NEETS into the future. *Perspectives on youth. 2020 - What do YOU see?* (s. 69-82). içinde Council of Europe.
- Dubet, F. & Martuccelli, D. (1996). Théories de la socialisation et définitions sociologiques de l'école. 37(4), 511-535.
- Elder, S. (2015, Ocak). What does NEETs mean and why is the concept so easily misinterpreted? http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_343153.pdf adresinden alındı

- Eurofound. (2012). NEETS - Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe. Lüksemburg: Publication Office of the European Union.
- Eurofound. (2015, Haziran 25). Young people and 'NEETs'. Ocak 26, 2017 tarihinde Eurofound: <https://www.eurofound.europa.eu/young-people-and-neets-1> adresinden alındı
- European Commission. (2010, Mart 03). Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth.
- European Commission; EACEA; Eurydice; Cedefop. (2014). Tackling Early Leaving from Education and Training in Europe: Strategies, Policies and Measures. Lüksemburg: Publication Office of the European Union. doi:10.2797/30376
- France, A. (2007). Understanding Youth in Late Modernity. Maidenhead: Open University Press.
- Furlong, A. (2007). The Zone of Precarity and Discourses of Vulnerability: NEET in the UK. Comparative Studies on NEET, Freeter, and Unemployed Youth in Japan and the UK, 42, 101-121.
- Furlong, A. & Cartmel, F. (1997). Young People and Social Change: New Perspectives. Buckingham: Open University Press.
- Furlong, A. & Cartmel, F. (2006). Young People And Social Change. McGraw-Hill Education (UK).
- Furlong, A., Cartmel, F., Biggart, A., Sweeting, H. & West, P. (2003). Youth Transitions: Patterns of Vulnerability and Processes of Social Inclusion. Edinburgh: Scottish Executive.
- Genç Hayat Vakfı. (2011). İstanbul Liseli Profili. Eğitim, Aile, Sosyal Çevre, Medya ve Gençlik Halleri. İstanbul: Genç Hayat Yayınları.
- Genda, Y. (2005). The NEET problem in Japan. Social Science Japan, 32, 3-5.
- Hall, S. (1988). Thatcherism and the crisis of the left: The hard road to renewal. London ve New York: Verso.
- Hall, S. & Jefferson, T. (1976). Resistance Through Rituals, Youth Subcultures in Post-War Britain. London: HarperCollinsAcademic.
- Hall, T., Coffey, A. & Williamson, H. (1999). Self, Space and Place: Youth Identities and Citizenship. British Journal of Sociology of Education, 20(4), 501-513.
- International Labour Organization. (2008). Global Employment Trends. Cenevre: ILO.
- International Labour Organization. (2015). Global Employment Trends for Youth 2015. Cenevre: ILO.
- Jones, G. (1995). Leaving Home. Buckingham: Open University Press.
- Kelly, E., McGuinness, S., O'Connell, P. J., Haugh, D. & González Pandiella, A. (2015). Impact of the Great Recession on Unemployed Youth and NEET Individuals. Dublin: Economic and Social Research Institute ESRI.
- Kongar, E. (1983). Demokrasi ve Kültür. İstanbul: Hil Yayınları.
- Liechty, M. (1995). Modernization, Media and Markets: Youth identities and the experience of modernity in Kathmandu, Nepal. Youth cultures: A cross-cultural perspective.
- Lüküslü, D. (2009). Türkiye'de "Gençlik Miti": 1980 Sonrası Türkiye Gençliği. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Lüküslü, D. & Çelik, K. (2008). Sessiz ve görünmez, 'genç' ve 'kadın': Ev kızı. *Toplum ve Bilim*(112), 101-118.
- Lüküslü, D., Çelik, K., Yakut-Çakar, B., Yılmaz, V. & Oy, B. (2016). Aile, Piyasa ve Devlet Üçgeninde Genç Kadın Deneyimleri: Ev Kızları ve Yurt Kızları. İstanbul: Gençlik Çalışmaları Araştırma Raporları 7.
- MacDonald, R. (2011). Youth transitions, unemployment and underemployment Plus ça change, plus c'est la même chose? *Journal of Sociology*, 47(4), 427-444.
- Mardin, Ş. (1998). Some notes on normative conflicts in Turkey. P. L. Berger içinde, *The Limits of Social Cohesion: conflict and mediation in pluralist societies* (s. 207-232). Boulder: Westview.
- Markowitz, F. (2000). *Coming of age in post-Soviet Russia*. Urbana: University of Illinois Press.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and social class, and other essays*. Cambridge: University Press.
- Mascherini, M., Manca, A. R. & Governatori, M. (2010). *Towards a set of Composite Indicators on Flexicurity: a Comprehensive Approach*. Publication Office of the European Union.
- Mitchell, B. A. & Gee, E. M. (1996). "Boomerang Kids" and Midlife Parental Marital Satisfaction. *Family Relations*, 442-448.
- Neyzi, L. (2001). Object or subject? The paradox of «Youth» in Turkey. *International Middle East Studies*, 33(3), 411-432.
- OECD. (2014). *Employment Outlook*. OECD Publishing.
- Roberts, K. (1995). *Youth and Employment in Modern Britain*. Oxford: Oxford University Press.
- Roberts, K. (2003). Change and continuity in youth transitions in Eastern Europe: Lessons for Western sociology. *The Sociological Review*, 54(4), 484-505.
- Sabancı Üniversitesi Eğitim Reformu Girişimi. (2014). *Türkiye Eğitim Sisteminde Eşitlik ve Akademik Başarı Araştırma Raporu*. İstanbul.
- Schlegel, A. (1995). A Cross Cultural Approach to Adolescence. *Ethos*, 32(1), 15-32.
- UNDP. (2008). *Türkiye'de Gençlik: insani Gelisme Raporu: Türkiye*. Birlesmis Milletler Kalkınma Programı Türkiye. Ankara.
- Wallace, C. & Jones, J. (1992). *Youth, family and citizenship*. Open University Press.
- White, R. (1995). Racism, policing and ethnic youth gangs. *Current Issues Crim. Just.*, 7(302).
- White, R. & Wyn, J. (2003). *Youth and Society: Exploring the Social Dynamics of Youth Experience*. Melbourne: Oxford University Press.
- Williamson, H. (1997). *Youth, the 'underclass' and social exclusion*. London: Routledge.
- Wyn, J. & White, R. (1997). *Rethinking Youth*. Melbourne: Sage Publishing.
- Wyn, J. & White, R. (1998). Young people, social problems and Australian youth studies. *Journal of Youth Studies*, 1(1), 23-38.
- Yates, S. & Payne, M. (2006). Not so NEET? A Critique of the Use of 'NEET' in Setting Targets for Interventions with Young People. *Journal of Youth Studies*, 9(3), 329-344.

EK 1: GÖRÜŞMECİLERE SORULAN SORULAR

GÖRÜŞME FORMU

Temel Demografik Bilgiler ve Aile Yapısı

- Biraz kendinden bahseder misin? Kendini tanıtabilir misin? (ilk olarak kendisini tanıtmaması istensin, ardından yanıtlamazsa mutlaka şu aşağıdaki sorular sorulsun?)
- Kaç yaşındasın?
- Nerede doğdun?
- Kiminle yaşıyorsun? Ailen kaç kişi? Kardeşlerin, abin, ablan var mı?
- Anne, baban ne iş yapıyor? Kardeşlerin ne iş yapıyor?
- Nerede yaşıyorsun?
- Evli misin?
- Ekonomik açıdan kendi aileni etraftaki ailelerle karşılaştırdığında sizin aile nasıldır (yoksul, orta halli, iyi, zengin gibi)?
- Ailen ekonomik olabilir manevi olabilir güçlükler yaşadığında kimden/kimlerden destek/yardım alır?

Eğitim hayatı ve eğitimle ilgili

- Nereden mezunsun? Kaçınıcı sınıfa kadar okudun?
- Eğitime devam etmek ister miydin?
- (Eğitime devam etmek istediye) Neden eğitime devam edemedin? Ne olsaydı eğitime devam edebilirdin?
- Eğitim sence önemli mi? Neden önemli?
- Eğitimin süresince aileden yeterli desteği alabildiğini düşünüyor musun?
- Eğitim sürende olduğun zaman öğretmenlerden yeterli desteği aldığını düşünüyor musun?

İş/çalışma hayatı

- Çalışıyor musun? Hiç çalıştın mı?
- Yanıt evet ise: Ne iş yapıyorsun? Ne zamandan beri çalışıyorsun?
- Yanıt hayır ise: Çalışmak ister miydin?
- Yanıt hayır ise: Neden?
- Yanıt evet ise: Nasıl bir işte çalışmak isterdin?
- Çalışan arkadaşların var mı? Çalışanlarla çalışmayanlar arasında fark var mı sence?
- Kayıtlı değil, sigortasız çalışıyorsa neden? İşveren mi yapmıyor? İş mi sürekli değil?

Sosyalleşme biçimleri/ Gündelik hayat/Kültüre Tüketim Etkinlikleri

- Neler yapıyorsun? Bir günün nasıl geçiyor örneğin?
- TV izliyor musun? Neler izliyorsun?
- Nerelere gitmeyi seviyorsun?
- Sinemaya gidiyor musun? Tiyatro vb.?
- Neler yapmayı seviyorsun?
- Yapmak istediğin ama yapamadığın şeyler var mı çeşitli nedenlerle? Maddi olanaklar ya da zaman.
- Yapmak istemediğin ama yapmak zorunda olduğun şeyler var mı?
- Evde gelir getirici işler yapıyor musun (dikiş, örgü, bir firmanın tekstil işleri gibi)?

Önem/ Değer Algıları

- Örnek aldığın biri var mı hayatında? Onun gibi olmak istediğin biri var mı? Neden onun gibi olmak istersin? Neden onu örnek alıyorsun?
- Senin için hayattaki en önemli şeyler neler? (Dürüstlük, zengin olmak, istediğin gibi yaşayabilmek gibi)

Toplumsal Cinsiyet Algısı / Gençlik Algısı

- Kadın erkek eşitliği ile ilgili ne düşünüyorsun? Sence kadınlar ve erkekler eşit fırsatlara sahip mi?
- Kendini genç olarak görüyor musun/ tanımlıyor musun?
- Genç kimdir sence?
- Gençlik nasıl yaşanır?
- Gençliği yaşamak cinsiyete göre değişiyor mu? Kadın ve erkek arasında farklar var mı?

Karşılaşılan sıkıntılar/güçlükler

- Ailende, yakın çevrende seni en üzen, kendini kötü hissetmene, değersiz hissetmene neden olan tavırlar, davranışlar var mı?
- Temel ihtiyaçlar, evden dışarı çıkmak, arkadaşlarla görüşmek için paraya ihtiyaç olduğunda bunu kimden istersin? Bu nasıl bir duygu biraz anlatır mısın?
- Çalışan, öğrenci olan arkadaşların var mı? Onlarla bir araya gelir misin? Onlarla bir araya geldiğinde ne tür duygular hissediyorsun?
- Kendini kısıtlanmış hissettiğin oluyor mu? Hangi konularda, durumlarda bu hissi yaşıyorsun?

Gelecek Planları

- Gelecek planların, hayallerin neler? (İstedikini gerçekleştirme şansın olsaydı, diyelim ki elinde sihirli bir değnek olsaydı nasıl bir gelecek isterdin/ hayal ederdin?)
- 10 yıl sonrasında kendini nerede görüyorsun? Nasıl bir hayatın olacak?
- Evlenmeyi düşünüyor musun? Evlilik ne ifade ediyor senin için?
- Evlilik bir kadının/bir erkeğin hayatında bir şey değiştiriyor mu sence?
- Çevrene baktığında evlilikleri nasıl görüyorsun?

Öneriler

- Biz bu araştırmada gençlerin hayatında şunlar da olsaydı, şöyle destekler de olsaydı diye öneriler sunmak istiyoruz. Devlete ve devlet yetkililerine bazı öneriler sunmak isteseydin sen ne derdin? Ne diyelim raporda?
- Örneğin devlet senin kendi ayaklarının üzerinde durmanı desteklemek için neler yapabilir?
- Örgün eğitimde olmayan ve sigortalı düzenli bir iş sahibi olmayan gençlerin ne gibi sorunları var? Nelere çözüm bulunsun isterdin?
- Hazırlayacağımız raporda ailelere de öneriler sunmak istiyoruz. Aileler için ne önerelim?
- İşverenler için de bir şeyler önermemizi ister misin? Ne önerelim?
- Eğitim sistemindekilere, eğitimcilere, öğretmenlere örneğin ne önermemizi istersin? Ne önerelim?
- Bizimle görüşme yapabilecek başka kimseyi tanıyor musun? Bizi tanıştırır mısın?

EN İYİ ÖRNEKLER ARAŞTIRMASI

Tolga Tezcan

1. GİRİŞ

Bu rapor, Türkiye’de öğrenim ve çalışma hayatına katılamayan gençleri odağına alarak Avrupa’da ve dünyada bu güncel problemin yönetilme ve iyileştirilme süreçlerini incelemeyi hedeflemiştir. Ülkemizde ilgili kategorinin hayat şartlarının iyileştirilmesi süreçlerine ışık tutacak olması düşüncesiyle “En iyi örnekler” betimleyici bir şekilde açıklanacaktır. 1990’lı yılların ortalarında ilk olarak İngiltere’de kavramsallaştırılan “eğitim ve çalışma hayatında yer almama” (NEET) gerçeği zaman içerisinde tüm dünyada fark edilmiş ve gerek akademi dünyası gerekse de politika üreticiler bu olguyu ajandalarına almışlardır (Istance, Rees & Williamson, 1994) 10. Kalkınma Planı’nda (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013) Türkiye’de 15-29 yaş grubundaki gençlerin %28,1’inin ne öğrenim ne de çalışma hayatında yer aldığı bilgisi ülkemizin bu problemi teşhis etme ve iyileştirici adımları atması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Tam bu noktada ifade etmek gerekir ki, gençlik hemen her ülkede farklı dinamiklerle farklı güzergahlardan geçebiliyorken kendilerini ortak problemlerin içinde de bulabilmektedir. Gençler, tüm yerelliklerden bağımsız şekilde ve farklı etki düzeylerinde evrensel olan bu problem ile mücadele etmektedir. Bu konuda farklı ülkelerin attığı adımlar, iyi ve sürdürülebilir örnekler incelenerek; bu olgunun ülkemiz gündemine alınması ve uygulamaların hangi form ve yöntemlerle karşılık bulabileceği konularında faydalı bir tartışma ortamının oluşturulması sağlanacaktır.

2. NEDEN “EN İYİ ÖRNEKLER” ARAŞTIRMASI?

Bir metodoloji olarak “En İyi Örnekler” daha önce denenmiş ve başarıya ulaşılmış pratiklerin transfer edilmesi yöntemidir. Bu metodolojinin iki temel amacı bulunmaktadır. Birincisi, yeni bir uygulama geliştirmek yerine, farklı mekan ve bağlamlarda başarı getiren uygulamaların yerele adapte edilmesidir. İkincisi ise en iyi örneklerin çalışma prensibinin yerelde ne düzeyde etkin olabileceğinin tespitinin yapılmasıdır. Ayrıca en iyi örneklerin kısıtlarını dikkate alarak revizyona tabi tutulması gerekliliğine de işaret etmektedir. Böylece bu iki yaklaşım, “En İyi Örnekler”in analiz edilmesini, kısıtlarının ortaya koyulmasını ve başarı sağlanan alanlara yoğunlaşılmasını kapsamaktadır.

“En iyi örnekler” literatüründe “örnek”in kavramsal içeriği iki farklı şekilde yorumlanmaktadır. İlki, başarı ve iyileştirme sağlayan eylem ve hedefler setini “en iyi” başlığı altında kavramsallaştırmaktadır (Bretschneider, J. Marc-Aurele & Wu, 2005). İkincisi ise herhangi bir örneğin “en iyi” yerine “en akıllı/uygun pratik” şeklinde tanımlanmasının daha uygun olacağı yönündedir (Bardach, 2004). Zira değiştirilen, benimsenen, deneyimlenen ve ilham alınan örnekler “en iyi”yi değil verili şartlar altında “en akıllı/uygun pratik”i temsil etmektedir. Bu tanımsal farklılığın dikkate alınması gerekliliği önemli olsa da “eğitim ve çalışma hayatında yer almama” olgusu diğer sosyal konulara nazaran daha çok çalışılması sebebiyle örnekler, bu raporda “en iyi” ifadesiyle yorumlanacaktır.

Düşünülenin aksine “En İyi Örnekler” bir kopya mekanizması önermemekte, başarılı sonuçlar verdiği gözlenen örneklerin yeni olgu ya da mekanlarda kendi dinamiklerine uygun işlevli uygulama setleri sunmaktadır. Bir örneği “en iyi” yapan üç özellik bulunmaktadır: (1) karşılaştırılabilir süreç, (2) eylem ve (3) eylem ile hedef arasındaki bağlantı (Bretschneider, J. Marc-Aurele & Wu, 2005). Karşılaştırılabilirlik, uygulama alanlarının benzer olmasını şart koşmaktadır. Örneğin bir hastane sürecinde iyileştirme sağlayan eylemler bütünü, aynı etkiyi bir okul için vermeyebilir. Bu açıdan en iyi örnek uygulaması ile iyileştirme arzu edilen kurum/olgu arasında bir benzerlik olmalıdır. Eylem ise hedefe en başarılı şekilde ulaşılan aksiyonlar bütünü olup net şekilde tanımlanabilen faaliyet planını işaret etmektedir. Neden-sonuç ilişkisinin gözetildiği üçüncü özellik de, iyileştirme sağlanan alanların yürütülen eylemler sayesinde gerçekleşip gerçekleşmediğinin sorgulanması gerekliliğini ifade eder.

Her yöntem gibi “En İyi Örnekler” yöntemi de sınırlılık ve eleştirilerden muaf değildir. Bazı yazarlar bu yöntemin arkasında zayıf bir teorik yapı olduğunu iddia ederken; hangi faktörlerin bir örneği “en iyi” yaptığı hususunda keşfedici bir yaklaşım sergilemediğini öne sürer (Myers, Smith & Martin, 2004). Bununla birlikte “en iyi örnekler” geriye dönük (retrospective) ve kesitsel (cross-sectional) bir fotoğraf sunmakta, zamanın koşullarında aynı faktörlerin aynı yapıda anlamlı hale geleceğinin garantisini sunmamaktadır (Overman & Boyd, 1994). Bir başka ifadeyle bu yöntem uzun vadeli çıkarımlar yapabilmeye noktasında aksayabilmektedir. Son olarak, iyi örneklerin ne derecede başka bir bağlama transfer edilip edilmediği önemli bir sorgu alanı olarak karşımıza çıkmaktadır; iyi örneklerin sadece ilgili sosyal sistem içerisinde anlamlı ve o sistemi çalıştıracak öngünlüklere sahip olduğu düşüncesi dikkate değerdir.

Sonuç olarak, “En İyi Örnekler” çalışmalarının avantajları ve dezavantajları birlikte düşünüldüğünde bu yöntemin tek başına politika değiştirmeye zemin sağlayacak sonuçlar vermeyeceğini ifade etmek gerekiyor. Bu sebeple bu rapor “Sessiz ve Görünmeyen Gençler” araştırmasının alt bir modülü olup diğer raporlarla karşılıklı konuşabildiği ölçüde bilgi verme ve alan açma kapasitesine sahiptir. Raporu Avrupa’da ve dünyada bu olguyu gündemine taşımış ülkelerin kullandıkları yöntem, ulaştıkları başarı hem betimlenecek hem de Türkiye’ye transfer edilebilirliği eleştirel şekilde tartışılacaktır. Raporun kapsayıcılığını artırmak bakımından sadece sonuçlandırılmış örnekler değil, süregelen örnekler de yansıtılacaktır.

3. NASIL BİR YÖNTEM?

Kullanılan “En İyi Örnekler” yönteminin kısıtlılıklarından bağımsız şekilde bu noktada masabaşı araştırmaların en önemli dezavantajından bahsetmek gerekmektedir. Konuyla ilgili ön araştırma, veri arama ve bilgi tedariki süreçlerinde arama motorları çoğu zaman yanıltıcı, desteksiz, bilimsel olmayan ya da abartılmış bilgi sunma potansiyeline sahiptir. Bunun birbirine bağlı birçok nedeni bulunmaktadır. Birincisi, internet ortamına veri yükleme herhangi bir kontrol sürecinden geçmemektedir. İkincisi, konuyla ilgili fon arayışındaki kurumlar, kendi projelerine yakın programları “En İyi Örnekler” olarak lanse edebilmektedir.

Bu raporda iki türlü bilgi kaynağından yararlanılmıştır:

1. Social Sciences Citation Index veri tabanına giren, hakemli ve yayınlanmış diğer makaleler tarafından da referans verilmiş makaleler: Böylece yansıtılan “En İyi Örnekler” içeriğinin doğruluğundan emin olunmuştur. Bu noktada ifade etmek gerekir ki, birçok sivil toplum örgütü web sayfasında yansıtılan “En İyi Örnekler”in bu veritabanındaki makalelerle örtüşmediği ortaya çıkmıştır.
2. Programları uygulayan ülkelerin “.org” uzantılı devlet sitelerindeki araştırma raporları: Bu raporlar güvenilebilecek en önemli kaynaklar olup Social Sciences Citation Index veri tabanına giren makalelerde de kullanıldığı gözlenmiştir.

“En iyi örnekler” in seçiminde, gösterdiği olumlu etki ve dönüşüm, Türkiye’de uygulanabilecek özellikler taşıması ve özgünlükleri dikkate alınmıştır. Tüm örneklerin gelişmiş ülkelere seçilmiş olmasının nedeni, “En İyi Örnekler”in bu ülkeler tarafından çalışılması ve yukarıda ifade edilen bilimsel kriterlerin bu örnekler tarafından karşılanmasıdır. Türkiye ile aşağıda listelenen ülkeler arasında gelişmişlik düzeyinde farklılıklar olmasına rağmen, bu örnekler Türkiye’de uygulanabilecek alt modüller içermektedir. Yansıtılan 8 örnek aşağıdaki tabloda (Tablo.50) ülke, ulusal-yerel ölçek, odak noktası ve özgünlük başlıklarıyla özetlenmiştir.

TABLO 50. EN İYİ ÖRNEKLER

No	Ülke	Program Adı ⁵	Ölçek	Odak / Projenin İlgili Alanı	Özgünlük
1	İspanya	Learning Communities (Öğrenen Topluluklar)	Ulusal	Eğitim	Tüm toplumun paydaş olarak görülmesi ve sorumlu kılınması / Alternatif pedagoji
2	İrlanda	YMCA	Ulusal	Eğitim	Gençlerin farklı özelliklerine göre farklı eğitim tasarımları
3	İngiltere	Activity Agreements (Eylem Anlaşması)	Ulusal	Eğitim - İstihdam	Kişiyi özel danışmanlık / Katılımcılara haftalık harçlık
4	Japonya	Youth Independence Camps (Bağımsız Gençlik Kampları)	Ulusal	İstihdam - Bağımsız Yaşam Becerisi	Bağımsız yaşam vurgusu / Bölgelere göre farklı iş eğitimleri / Ülke kültürüne uygun program
5	İsveç	Youth Guarantee (Gençlik Güvencesi)	Ulusal	Eğitim - İstihdam	İstihdam garantisi / İstihdamın "temel bir hak" şeklinde düşünülmesi / Kişiselleştirilmiş ve bütünleşik yaklaşım
6	Avusturya	Supra-Company Training (Şirketler-üstü Staj)	Ulusal	Stajyerlik	İhtiyaç tabanlı dar odak / Talebe uygun işgücünün uygun iş yerlerine kanalize edilmesi / Özel sektör ile devlet arasındaki uyum
7	Kanada	Bladerunners	Yerel	Doğrudan İstihdam	Doğrudan istihdam sağlama / 7-24 iletişim hizmeti
8	İskoçya	Glasgow Youth Employability Model (Glasgow Genç İstihdam Modeli)	Yerel	Eğitim - İstihdam	Veri paylaşım sisteminin kurulması

Not: "İstihdam" istihdama hazırlığı içeren kurs, bilgi aktarımı ya da işverenlerle görüşme gibi aktiviteleri kapsarken, "Doğrudan İstihdam" katılımcının program sonrasında istihdam edilmesini ifade etmektedir.

5 Programların Türkçe karşılıkları, çevirmenin notudur.

4. NASIL BİR “EN İYİ ÖRNEK” UYGULAMASI

Bir sosyal politika ya da projenin hayata geçirilmesindeki en temel sorgu “nasıl” olacaktır. Hedef kitlenin, hedefin, araçların ve girdilerin doğru şekilde tanımlanması önemlidir fakat uygulanacak yönerge olmadan tanımlanmış her madde iyi niyetten öteye gitmemektedir. Bu açıdan bu başlık altında yöntemle dair iki temel soru/sorgu seti tartışılacaktır. İlki bir uygulamanın hangi sorularla başlaması gerektiği; ikincisi ise ilhamın “En İyi Örnekler”den hangi sorularla alınabileceğidir. Bu başlık altında izlenecek akışta ilk olarak uygulamanın türünden bağımsız şekilde “uygulama felsefesi” temel sorular üzerinden tartışılacak, akabinde daha dar kapsamda “en iyi örnek” adaptasyonunun hangi sorularla şekillenebileceği ifade edilecektir.

4.1 UYGULAMA FELSEFESİ

Günümüzde “uygulama” (*application/implementation*) kavramının sosyal politika, araştırma, proje gibi türlü çağrışım ve içerikleri olsa da her tür iyileştirme ve araştırma eylemi ortak bir felsefe soru seti ile başlamaktadır. “Uygulama felsefesi” temelde doğru yerden sorulmuş sorulara gerçekçi cevaplar üretmeyi vadetmektedir:

1. Bugünkü bağlam tam olarak nedir?
2. Neyi başarmak istiyoruz? Neden?
3. Hangi konuda değişim ve ilerleme gerekiyor?
4. Hangi konularla mücadele etmek istiyoruz?
5. Doğru soruları soruyor muyuz?
6. Paydaşları doğru şekilde tanımlayıp belirledik mi?
7. Geçmişte hangi yaklaşımlar sonuç verdi? Neden?
8. Geçmişte hangi yaklaşımlar başarısız oldu? Neden? (Carter, Ulrich & Goldsmith, 2005).

Bugünkü bağlam hedef grubun tanımlanmasını ve iyileşme istenen durumun belirlenmesini işaret etmektedir. Hedef grubun yahut iyileşme ölçütlerinin daha sonraki süreçlerde genişletilmesi ya da daraltılması yerine sosyal politika yahut uygulanacak proje öncesi net olarak tanımlanması gerekmektedir. Bununla birlikte hedeflerin de net olarak belirlenmesi önemlidir. Hedeflerin gerçekçi ve uygulanabilir olması proje başarısını kolaylaştırmaktadır. Dördüncü madde yan etkileri içermekte, hedef grubun hedeflenen noktaya gelmesinin önündeki bariyerlerin tanımlanmasını önermektedir. Hedefin gerçekleştirilmesi ve iyileşmenin sağlanabilmesi için soruların doğru sorulması gerekmektedir. Örneğin gençlerin neden eğitim ve istihdam alanında yer almadığı sorgusunda “suç” olgusunu bir neden olarak almak genel bir eğilimdir, fakat bir sonuç olduğu göz ardı edilebilmektedir. Bu tür sorguları projeye girdi olarak sağlamak için soruların doğru yerden ve hak savunuculuğu ekseninden üretilmesi tüm taraflar için olumlu etki yaratmaktadır. Sosyal politika ve projelerin hayata geçirilmesinde etki alanları itibariyle paydaşların doğru şekilde tanımlanması ve bu yönde belirlenmesi “nasıl bir uygulama” sorusunun en önemli belirleyicilerindedir. Son iki soru ise projeyi “En İyi Örnekler”e yönlendirmekte ve hangi yaklaşımların sonuç verip hangi yaklaşımların başarısız olduğunun tespit edilmesini önermektedir. Bir projenin en iyi öğretmeni, geçmiş projeler ve projenin kendisidir. Minimum hata hedefiyle çıkılan yolda karşılaşılmış ve karşılaşılan bariyerlerden alınan dersler projenin gidişatına olumlu bir girdi sağlayabilir. Buna ek olarak geçmişte test edilmiş ve başarı getirdiği gözlenmiş eylemler de dikkate alınmalıdır.

4.2 “EN İYİ ÖRNEK” ADAPTASYONU

“En iyi örnekler”in başka bir ülkede uygulanabilirliğinin temel şartı, konu temelindeki hedefin ve ülkenin sosyal ve ekonomik şartlarının uygunluğudur. Bu iki belirleyicinin birbirinden karşılık bulamadığı durumda ise örneklerde revizyona gidilebilmektedir. Doğru araçların uygulanmadığı revizyon çalışmalarında ise iyileştirme arzu edilen konudan uzaklaşılabilmekte ve tam tersi bir etki de gözlenebilmektedir. “En iyi örnekler”in adaptasyonu konusundaki temel yanlış, bir örneği tüm içerik ve hatlarıyla uygulama gerekliliğidir. Bir örneğin izleme ve değerlendirme yöntemleri güçlü fakat içerikle hedef grup gereksinimleri arasındaki bağlantı zayıf olabilmektedir. Aynı şekilde bir örnek program hedeflerine diğer örneklerle göre daha kolay ulaşabilirken, yanlış ve hızlı kurgulanmış maddi program yahut paydaş ağı projesi sürdürülebilir olmaktan uzaklaştırabilmektedir. Dolayısıyla en iyi örnek adaptasyonundaki temel odak “örneğin tamamı” yerine “örneklerin en iyi uygulamaları” olmalıdır. En iyi örnek adaptasyonunda dikkate alınması gereken 4 temel kriter (Figür.3) aşağıda açıklanmıştır.

- 1. Örnek alınan tasarımın uygulanacak ülkedeki topluluğa uygunluğu:** Evrensel sorun ve durumların yerel yansımaları her ülkenin kendi dinamikleri ile şekillenmektedir. Örnek adaptasyonu öncelikle olumlu sonuç vermiş programın yerel gerçeklikle örtüşüp örtüşmediği sorgusuyla başlamalıdır. Bunun cevabı ise karşılaştırmalı gençlik çalışmaları ile mümkündür. Türkiye gençliği diğer ülke gençliğiyle, Türkiye’deki eğitim ve istihdam politikaları diğer ülke politikalarıyla karşılaştırıldığında hangi alanlar ortak hangileri farklıdır sorusu akademik bir şekilde cevaplanmalıdır. Bu noktada Türkiye’de gerçekleştirilen projelerden de faydalanılmalıdır. Örnek olarak, “diplomalı işsiz gençler” şeklinde tarif ettiği gençlere odaklanan İlk Fırsat Projesi (www.ilkfirsat.org) deneyim aktarımı açısından önemli bir kaynaktır.
- 2. Örnek alınan tasarımın hedeflerle bağlantısı:** Farklı nedenlerle ortaya çıkmış ve süregelen sosyal programların hedefleri de farklılık göstermektedir. Olumlu sonuçlar vermiş bir programın Türkiye’deki eğitim ve istihdam alanında yer almayan gençliğe yönelik hazırlanacak hedeflere cevap vermeme ihtimali ihmal edilmemelidir.
- 3. Kaynak varlığı:** Hayata geçirilmesi planlanan modelin hangi kaynaklarla finanse edileceği önemli bir kriterdir. Kimi örnekler özel, kimi devlet, kimisi ise özel ve devlet kaynakları ortaklığında yürütülmektedir. Modelin kaynaklara göre tasarlanması proje sürdürülebilirliğinin ön koşuludur.
- 4. Maliyet etkinliği:** Maliyet ve etki denkleminde iki parametrenin optimum ilişkisi gözden kaçırılmamalıdır. Kişi başına düşen maliyetin ulaşmayı planladığı etki ve kaliteye göre minimum olması gerekmektedir.

FIGÜR 3. EN İYİ ÖRNEKLERDE DİKKATE ALINMASI GEREKEN 4 KRİTER

Örnek alınan tasarımın uygulanacak ülkedeki topluluğa uygunluğu

Örnek alınan tasarımın hedeflerle bağlantısı

Kaynak varlığı

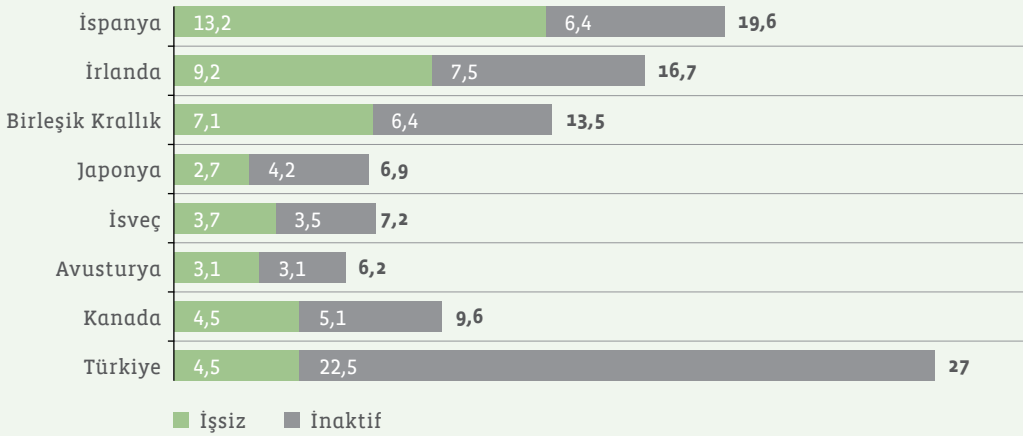

Maliyet etkinliği

5. EĞİTİM VE İSTİHDAM ALANINDA YER ALMAYAN FARKLI ÜLKELERDEKİ GENÇLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Bu bölümde İspanya, İrlanda, İngiltere, Japonya, İsveç, Avusturya, Kanada ve İskoçya ülkelerinde gençlerin hangi yapısal nedenlerle eğitim ve istihdamda yer almadıkları irdelenecektir. (Figür.4) OECD 2013 verilerine göre işsiz (iş arayanlar) ve inaktif (iş aramayanlar) gençlerin oranları verilmiştir.

FIGÜR 4. ÜLKELERE GÖRE EĞİTİM VE İSTİHDAM ALANINDA YER ALMAYAN GENÇLER

Kaynak: (OECD, 2013)

En yüksek eğitim ve istihdam alanında yer almayan genç oranı %27 ile Türkiye'dir. Türkiye'yi %19,6 ile İspanya, %16,7 ile İrlanda ve %13,5 ile Birleşik Krallık takip etmektedir (OECD ve ILO, İngiltere ve İskoçya'yı Birleşik Krallık altında değerlendirdiği için bu ülkeler için ayrı veriler gösterilememektedir). Japonya, İsveç, Avusturya ve Kanada'da ise bu gençlerin oranı %10'un altındadır.

İspanya'yı diğer ülkelerden ayıran en önemli özellik, ekonomik alanın geçici işlerle belirlenmiş olması ve buna bağlı olarak istihdamda geçirilen sürenin kısa oluşudur. Bu kırılğan sektörel yapı gençlerin eğitim hayatında geçirdikleri süreyi de azaltmakta ve cesaretlerini kırmaktadır (Dolado, Jensen, Felgueroso, Fuentes & Wölfl, 2013). 2009 yılındaki büyük durgunluk (great recession) sonrası krizden en çok etkilenen ülkelerden biri İrlanda olmuş ve 2007-2012 yılları arası inşaat sektörü %61 oranında küçülmüştür, aynı küçülme diğer sektörlerde de gözlenmiştir (McGinnity, Russell, Watson, Kingston & Kelly, 2014). Bu ekonomik küçülmenin en çok etkilediği grup ise gençler olmuş, aynı yıl aralığında %9,9 olan genç işsizliği %33'e çıkmıştır (Kelly, McGuinness, O'Connell, Haugh & González Pandiella, 2015).

İrlanda örneğinin İspanya'dan farkı ise, işsiz kalan gençlerin eğitim alanına tekrar girmeleri ve daha fazla kalifikasyon kazanarak istihdam alanına daha güçlü bir giriş yapmak istemeleridir. Ne var ki, eğitim alanına tekrar giremeyen ve geçici işler sebebiyle istihdam alanından umudunu kesen gençler bu dönemde ilk kez %16,7 gibi yüksek bir orana sahip olmuştur. İspanya ve İrlanda'daki sektörel eğilimler ve ekonomik gidişat gençlerin eğitim ve istihdam alanında yer almamalarına neden olmuştur.

İngiltere örneği ise daha çok "sosyal dışlanma" ve bunun eğitim alanına ve dolayısıyla istihdam alanına yansımaları ile ilgilidir (Williamson, 1997; Payne, 2002). "Sosyal dışlanma"yı oluşturan etkenlerin başında ise "ailenin olumsuz etkisi", "akran zorbalığı", "olumsuz okul deneyimi" ve "güdü eksikliği" (lack of aspiration) gelmektedir (Seddon, Hazenberg & Denny, 2012).

İskoçya hükümetinin 2005 yılında yayınladığı raporda da eğitim ve istihdam dışı yapısal nedenler bu genç kitlenin varlığına gerekçe olarak gösterilmiştir. Çocuk sahibi genç ebeveynler, fiziksel ve psikolojik öğrenme güçlüğü yaşayanlar, lise mezuniyeti ile üniversiteye giriş arasında yıl boşluğu bırakanlar, üniversiteden ayrılp tekrar girmeyi düşünenler İskoçya'daki bu gençliği tasvir eden özelliklerdendir. Rapor bu özellikleri, (1) Yoğun desteğe ihtiyacı olan karmaşık gereksinimli gençler, (2) Motivasyon, özgüven gibi problemler yaşayan “ara aşamalı” gençler, (3) “Geçiş / yıl boşluğu”nda olan eğitim alanına tekrar giriş yapmaya hazırlanan gençler şeklinde gruplamıştır.

Japonya çalışkanlık eksenli kendi kültürel iklimi çerçevesinde bu gençleri 2006 yılı öncesi “tembel” ve “disiplinsiz” etiketleriyle kodlarken, daha sonra akademik çevreler bu meseleyi sürekli iş değiştiren bir gençlik profili (Arbeiter) olarak açıklamaktadır. Bununla birlikte, iş aramayan ama çalışma isteği olanlarla iş aramayan ve çalışma isteği olmayan gençler de Japonya literatüründe sıkça dile getirilen gençlik tipolojileridir. 30.000 eğitim ve istihdam alanında yer almayan gencin dahil edildiği bir araştırmaya göre bu gençlik kümesinin %11,6'sı “iş aramak için acelelerinin olmadığı”nı, %26,4'ü de “iş aramak için herhangi bir nedenlerinin olmadığı”nı dile getirmişlerdir (Genda, Jobless youths and the NEET problem in Japan, 2007). Başka bir çalışmada ise üniversite mezunu bu gençliğin %78'i “önünde sonunda çalışacakları”nı ve çalışma hayatı üzerine bir motivasyonları olmadığını ifade etmişlerdir (Genda, 2005).

İsveç her ne kadar Avrupa Birliği'ndeki ülkeler arasında en düşük eğitim ve istihdam alanında yer almayan genç oranına sahip olsa da, bu oranın düşmesi için son 100 günü işsiz geçiren gençlere iş garantisi vaat etmektedir. Fakat bu “garanti” İsveç'in bu problemini uzun vadede çözmemektedir. Zira en temel problem, eğitimde kazanılan kalifikasyonlarla istihdam alanında aranan özelliklerin uyuşmamasıdır. Bir diğer yapısal problem de İsveç okullarında çiraklık ve staj programlarının olmayışıdır. İsveç'i diğer ülkelerden ayıran en önemli husus bu gençlik kümesinin doğrudan eğitime sistemine bağlantısıdır (OECD, 2014). Avusturya da İsveç gibi bu gençlik kümesi özelinde düşük bir orana sahiptir. İlginç olan ayrıntı ise eğitim ve istihdam alanında yer almayan gençler ile diğer gençler arasında sosyo-ekonomik ve sosyo-yapısal açıdan önemli farkların olmayışıdır (Tamesberger & Bacher, 2014). Temel farklılıklar ise şöyledir: (1) Bu gençlerin çoğu kentlerde yaşamaktadır. Kentler kırsal bölgelere göre daha kaliteli ve ulaşılabilir eğitim alanları sunsa da, Kanada'da kentte yaşıyor olmak gençleri eğitim ve istihdam alanından uzaklaştırabilmektedir. (2) Bu gençlerin çoğu göçmenlik arka planı bulunan genç kızlardır. Dil bariyeri ile birlikte göçmen ailelerin farklı kültürel eğilimleri göçmen arka planı bulunan genç kızların eğitim ve istihdam alanında yer almamalarına neden olmaktadır (Tamesberger & Bacher, 2014). Son olarak Kanada ile ilgili en önemli detayın bu gençlik kümesi ile ilgili ilk araştırmanın 2012'de yapılmış olmasıdır. Öncesinde bir araştırmanın yapılmamış olması kesitsel bir analize imkan vermemektedir. 1976'dan bu yana eğitime katılım artıyor olsa dahi %9,6'lık bu oran Kanada için bir endişe kaynağıdır. Literatürde bu gençlerin varlığı özellikle erken yaşta yapılan evlilik ve çocuk sahibi olmakla ilişkilendirilmektedir. Erken evlilikler ise en çok genç kızları olumsuz yönde etkilemektedir.

6. EN İYİ ÖRNEKLER

Bu bölümde İspanya, İrlanda, İngiltere, Japonya, İsveç, Avusturya, Kanada ve İskoçya'da uygulanmış, farklı odakları gündemine alan (eğitim, istihdam, bağımsız becerisi vb.) ve farklı ölçeklerde gençlerle temas kurmuş sekiz farklı proje özetlenecektir.

6.1 LEARNING COMMUNITIES (ÖĞRENEN TOPLULUKLAR / İSPANYA)

Öğrenen Topluluklar (ÖT) alternatif bir pedagoji yaklaşımı ile okuldan erken terki engellemeye çalışmak için benimsenmiş ve Amerika Birleşik Devletleri dahil birçok ülkede uygulanmış bir yöntemdir (Britton, Gregg, Macmillan & Mitchell, 2011). Sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerde uygulanan bu yöntem sivil toplum kuruluşları, aile üyeleri, üniversite öğrencileri, mahalle sakinleri gibi gönüllüleri de paydaş olarak tayin etmekte, risk altındaki gençlerin akademik başarılarını artırma hedefi gütmektedir. ÖT sistemi temelde öğrencilerin okulu terk etmemeleri üzerine inşa edilmiştir. İspanya'da hemşirelikten düz liselere kadar farklı türden 103 özel ve devlet okulunda uygulanan yöntem, geleneksel okul kültürünün düşük sosyo-ekonomik statüye sahip öğrencileri okuldan uzaklaştırdığı tespitiyle yola çıkmıştır. Kitap kulübü, farklı yaş bazlı öğrenme grupları, aile eğitimleri ve okulu teşvik eden sınıflar; gönüllülerin okul dışında öğrencilerle aktiviteleri, mahalle sakinlerinin destekleyici davranışları bu yöntemi başarıya taşıyan unsurlar arasındadır.

Bu yöntem, (1) Risk faktörleri oluşmadan müdahale, (2) Gençleri eğitime tekrar kazandırma, (3) Gençlerin istihdama geçişlerini hızlandırma, (4) Gençlerin istihdam edilebilirliklerini artırma ve (5) Spesifik dezavantaja sahip gençlerin istihdama özel şekilde hazırlanması olmak üzere toplamda 5 aşama belirlemiştir. Öğrenen Topluluklar yeni bir model olduğu için henüz etki araştırması yapılamamış olsa da enformel geri dönüşler risk altındaki öğrencilerin önemli ölçüde akademik başarı sağladığı ve eğitim camiası üyeleri ile toplum arasında güçlenmiş bir ilişki ortaya çıkmıştır (Raffe, 2000). Bununla birlikte 5 üzerinden 1.4 olan okuma yeterliliği 2.7'ye çıkmış; devamsızlık oranı %30'dan %10'a gerilemiştir (Eurofound, 2012).

ÖT yöntemini güçlü kılan en önemli parametre, gençlerin gerek ailelerinden gerekse de daha geniş çevrelerinden destek görmesi ve eğitime devam etmelerine yönelik psikolojik teşvik görmeleridir. Bu sayede dezavantajlı öğrencilerin kümülatif şekilde belirli alanda çöğalmaları engellenmekte ve toplumun her kesimi bu "ödev" in bir paydaşı haline getirilmektedir (Wenger, 1998). Bu örneğin dezavantajı ise sponsorun özel bir kuruluş olması ve aktivitelerin bu sebeple kısa ve orta vadeli çerçevede hazırlanmasıdır.

6.2 YMCA (İRLANDA)

YMCA adlı oluşum 1980 yılından bu yana genç işsizliği krizinin görünür olmasıyla faaliyete geçmiş, İrlanda'da 20 farklı bölgede 25.000'den fazla risk altındaki gence hizmet vermeye başlamıştır. 17-25 yaş aralığında ve düşük formel eğitim almış ya da eğitim kurumlarıyla ilişkisi olmamış gençlere 4 farklı servis sunmaktadır: (1) Aile-geç çalışmaları, (2) İstihdama hazırlık, (3) Sağlık hizmetleri, (4) Barış tahsisi. Bu 4 farklı servis temelde istihdam öncesi mesleki eğitim vermeye yöneliktir.

- 1. Aile-geç çalışmaları:** Öğrenen Topluluklar müfredatına paralel şekilde, YMCA da aileyi eğitimin bir parçası olarak görmektedir. Gençler ve ailelerinin birlikte katıldıkları etkinliklere ek olarak sadece ailelerin aldıkları eğitimler, ebeveynlerin çocuklarına olan yaklaşımlarını dönüştürme hedefi taşımaktadır.
- 2. İstihdama hazırlık:** İstihdama hazırlık modülü ise önemli bir tespitle başlamaktadır: İşsizlik kısa ve uzun vadede gençliği olumsuz yönde etkileyen önemli durumlardan biridir. Geleneksel formel eğitim süreçlerinde başarısız kabul edilen gençler bu modül

sayesinde ikinci bir şans bularak istihdam hayatına hazırlanmaktadır. Bu modülün geleneksel eğitim süreçlerinden farkı kişiye özel eğitim programlarını hayata geçiriyor olmasıdır. Bir başka deyişle, her bir gencin farklı özellikleri dikkate alınarak kapasiteleri öğrenilmekte ve kapasitelerine özel eğitim almaktadır.

3. **Sağlık hizmetleri:** Sağlık hizmetlerini üç başlıkta toplamak mümkün: (1) Fiziksel, (2) Psikolojik ve (3) Manevi sağlık (motivasyon eksikliği ve etik eğitimi). Bu üç potansiyel sağlık probleminin gençleri eğitimden ve istihdamdan uzaklaştırabileceği fikri, alkol, uyuşturucu ve akran zorbalığı gibi konularda bir eğitim programının tasarlanmasını sağlamıştır.
4. **Barış tahsisi:** Barış tahsisi ise gençlerle çevrelerini eşitleyen, aralarındaki iletişimi kuvvetlendiren ve ibreyi gençlerin menfaatine çeviren bir diyalog ortamını sağlamaktadır. Bu modül, gençlerle toplum arasındaki çatışmayı minimuma indirmek için düzenli toplantıları içermektedir.

YMCA sayesinde katılımcı gençlerin %66'sı eğitim ve istihdam süreçlerine dahil olmuştur. Programın başarısı, gençliğin heterojen kabul edilmesi ve her bir gencin farklı özelliğine göre eğitim tasarımının yapılmış olmasıdır. İrlanda'da özellikle geleneksel eğitim süreçlerinin "eleme"ye dayalı olması ve okul terkleri / genç işsizliğini artırması alternatif eğitim programlarını zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte YMCA'nın diğer özgün tarafı okul terk vakalarını engellemeyi sağlayan ve toplumun tüm üyelerini içine katan bir ağ yaratmasıdır (Wells, Gifford, Bai & Corra, 2013).

6.3 ACTIVITY AGREEMENTS (EYLEM ANLAŞMASI / İNGİLTERE)

Eylem Anlaşması (EA) programının pilot safhası, 2006-2008 yılları arasında, eğitim ve istihdamda yer almayan gençlerin (16-17 yaş) en fazla yoğunlaştığı İngiltere'nin 8 şehrinde gerçekleştirilmiştir. Daha sonra ise program 3 sene uzatılarak farklı gruplara dahil gençlerdeki etkisi test edilmiştir. 2006 ile 2010 yılları arasında 25.000 genç bu programdan faydalanmış ve katılımcı genç başına £1.279 harcama yapılmıştır. Program 3 temel temaya odaklanmıştır:

1. **Kişisel gelişim:** Kişisel zorluklarla mücadelede yardım, özgüven ve motivasyon artırıcı yan unsurlardır. Öfke kontrolü, bütçe yönetimi ve bağımsız seyahate teşvik bu alt modülün ele aldığı alanlardandır.
2. **Beceri gelişimi:** Halihazırda var olan becerilerin geliştirilmesi ya da gençlerin henüz keşfedilmemiş ilgi alanlarının tespiti ile bu alanlara yoğunlaşarak istihdam kapılarının açılmasına olanak sağlanmasıdır.
3. **Doğrudan istihdama ilişkin aktiviteler:** İş yerinde gerekli davranışlar, özgeçmiş hazırlama ve mülakat teknikleri bu alt modülde verilen eğitimlerdendir.

Programa dahil olan gençlerin %49'u 3 ay gibi kısa bir sürenin sonunda eğitim hayatına tekrar başlamış ya da istihdama dahil olmuşlardır. Kontrol grubundaki gençlerdeki oran, bir başka ifadeyle aynı sosyal statüde olup programa katılmayanlar, %36'dır. Küçük bir etki gibi görünse de katılımcı gençlerin %10'unda eğitim, istihdam ve gelecekle ilgili istatistiksel açıdan anlamlı pozitif bir tutum değişikliği gözlenmiştir. Bununla birlikte programın etkisinin en az 2 yıl sürdüğü gözlenmiştir; 2 yılın sonunda gençlerin %73'ü eğitim ya da istihdam hayatında yer alırken, kontrol grubunda bu oran %62'dir.

EA'nın içeriği kadar izleme ve değerlendirme çalışmaları da başarılı olmasında pay sahibidir (Tanner, Purdon, D'Souza & Finch, 2009; DFE, 2010; Maguire, ve diğerleri, 2008; Maguire, ve diğerleri, 2009; Hillage, ve diğerleri, 2008). Örneğin izleme ve değerlendirme çalışmalarında gençlerin eğitime ve istihdama tekrar kazandırılmasını sağlayan en güçlü unsurlar tespit edilebilmiştir: (1) Danışmanların rolü, (2) Aktiviteler ve (3) Katılımcı gençlere ödenen harçlık.

Danışmanlar gençlerin ihtiyaçları ile onlara katkı sağlayacak aktiviteler arasında arabulucu rolü üstlenmişler ve aktivitelerin seçiminde gençlerin fikirlerini de almışlardır. Bazı gençler ne yapmak istedikleri konusunda çok net fikirlere sahipken bazıları ise daha karmaşık istekler seti sunmuştur. Bu noktada “kişiye özel danışmanlık” devreye girmiş ve hiçbir gencin müfredat sebebiyle kaybedilmemesi hedeflenmiştir. İzleme ve değerlendirme raporlarına göre programın ikinci başarısı geniş yelpazede farklı gençliğe farklı aktivite prensibinin benimsenmiş olmasıdır. Her 10 gençten 9'unun aktivitelerden memnun kaldığı projenin önemli çıktılarında (Hillage, ve diğerleri, 2008). Bu raporlara göre bu prensip pilot çalışmada fark edilmiş ve ana çalışmada müfredat revizyonları yapılmıştır. Farklı ihtiyaç ve konumdaki gençlere özel müfredatla birlikte bölge farklılıklarını dikkate alan bir anlayış da raporlarda sıkça vurgulanan bir diğer derstir. Programın üçüncü başarısı, katılımcı gençlere haftalık ödenen £20 ile £30 arasında değişen harçlıktır. Bazı gençler için harçlık, programa devam etmenin önkoşulu, yani bir nevi “havuç” iken bazı gençler için programda kalmayı teşvik eden bir yan yardımcı olmuştur. Johnson ve arkadaşlarına (2008) göre gençlerin çoğunluğu bu harçlıklara maddi açıdan ihtiyaç duyarken, sadece küçük bir kısmı harçlığı “ödül” olarak görmüştür. Katılımcı gençler haftalık harçlıklara yönelik türlü motivasyonlara sahip olsalar da programa devam etmelerinde en büyük etkenlerden biri olmuştur. EA'nın eğitim ve istihdam alanında yer almayan gençleri bu alanlara tekrar kazandırmada diğer projelere ve politikalara örnek teşkil eden en önemli uygulaması haftalık harçlıklar olarak görülebilir.

6.4 YOUTH INDEPENDENCE CAMPS (BAĞIMSIZ GENÇLİK KAMPLARI / JAPONYA)

Japonya'daki eğitim ve istihdam alanında yer almayan gençlerin oranı her ne kadar OECD ülkelerinin ortalamasının (%12,8 – 2012) çok altında olsa dahi (%6,9 – 2012) Japonya 2005 yılında Bağımsız Gençlik Kampları'nı (BGK) hayata geçirmiştir. Bu girişimin altında Japonya geleneği varsayılan “çalışkanlık” ile bu geleneğe itiraz eden ve eğitim ya da istihdam süreçlerini reddeden gençlik arasındaki uçurumun olduğu söylenebilir. Eğitim ve istihdam hayatında yer almayanlarla birlikte Japonya'da yarı zamanlı çalışmayı hayat stili haline getiren ve sürekli iş değiştiren bir gençlik profili de bu girişimi hızlandırmıştır. Her ne kadar “Arbeiter” adıyla anılan bu ikinci profil istatistiklerde işsiz olarak düşünülmesi de Japonya'nın genç vatandaşlarından talebi ya eğitim ya da istihdam hayatında tam zamanlı yer almaları olmuştur. Bir parantez olarak Japonya'da gençliğin geleneklere uymadığı ve kendilerinden beklenen davranış setlerinin çok uzağında oldukları gibi argümanlarla yetişkinlerden çok yoğun eleştiri aldıkları ve bu politikanın aynı yaklaşımdan beslendiği iddia edilebilir.

BGK 3 aylık yatılı bir programdır. Bu programın en önemli özgülüğü ailelerine yaşamsal açıdan bağımlı hale geldiği düşünülen gençlerin 3 ay boyunca aileleriyle görüştürülmemesi ve programın yatılı olarak tasarlanmasıdır. Böylece programa adını veren “bağımsızlık” prensibinin bir kişilik özelliği olarak gençlere kazandırılacağı düşünülmüştür. Program; yaşam koçluğu, pratik iş deneyleri (tarım alanında veya küçük işletmelerde gerçekleştirilen uygulamaya dayalı eğitimler) ve iş eğitimleri (uygulamalı çıraklık ve sınıf eğitimleri) olmak üzere 3 alt modüle sahiptir. Yukarıda bahsedilen gençliğin geleneksel beklentilere cevap verememesi üzerinden özellikle yaşam koçluğu diğer iyi örneklerden önemli bir özelliğiyle ayrılmaktadır. Düzensiz günlük yaşam ritmine sahip olduğu, ailelerine bağımlı hale geldikleri için kendilerini idame ettirebilme özelliklerinin olmadığı (yemek ve temizlik yapma gibi) düşünülen gençler diğer modüllerden önce bu konularda eğitim almaktadırlar. Dolayısıyla bu modül gençleri yetişkinliğe alıştırmaya ve idman alanı olarak görülebilir. Pratik iş deneyleri ise üçüncü modüle hazırlık olması açısından tasarlanmıştır. Gerek tarım alanında ya da küçük işletmelerde kısa mesailerle çalışarak gerekse sınıf ortamında iletişim becerileri dersleri olarak gençler istihdam alanına alıştırmaktadır. Japonya gençliğinin iletişim becerilerinden uzak oldukları varsayımı da ikinci modülün müfredatını şekillendirmiştir. Bu sebeple

programda görev alan tüm çalışanlar 20 ile 30 yaş arasından seçilmişlerdir. Son modülde ise katılımcı gençlerin istihdamının sağlanması için devlet kurumları işverenlere türlü teşvikler önermektedir (Toivonen, Introducing the youth independence camp. How a new social policy is reconfiguring the public-private boundaries of social provision in Japan, 2008).

BGK'nın hayata geçmesinde, eğitim ve istihdamda yer almayan gençlerin sayısının artışı, hakim Japonya kültürünün içerdiği "çalışkanlık" ve gençlerin bu beklentiyi karşılayamaması ile yine hakim Japonya kültürünün benimsediği güçlü aile bağları ve korumacılık gibi yaklaşımlar etkili olmuştur. Bahsedilen "çalışkanlık" kültürünün ön plana geçmesinin koşulu ise ailelerin korumacılıktan uzaklaşması olarak belirlenmiştir. Bu açıdan, Japonya ilgili gençlik grubunu ele alırken kültürel öğeleri hesaba katmış ve kendi kültürüne özgün bir program tasarımı yapmıştır. Program, İngiltere'nin iyi örneklerinden EA'ya paralel olarak bölgelere özgü farklı müfredat tasarımları kullanmıştır. Örnek olarak, kentte kurulu BGK özel sektöre insan kaynağı hazırlayan eğitimler verirken, kırdaki bir BGK tamamıyla tarıma yönelmiştir. Bununla birlikte, yarı-çevre şehirlerde hem özel sektör hem de tarıma yönelik eğitimler verilmektedir (Toivonen, 2013).

6.5 YOUTH GUARANTEE (GENÇLİK GÜVENCESİ / İSVEÇ)

Gençlik Güvencesi (GG) İsveç tarafından oluşturulan ve Norveç, Danimarka, Finlandiya gibi ülkelerde de uygulanan aktif istihdam ve eğitim programıdır. Programın adından geçen "garanti" özellikle İskandinav ülkelerine özgü aktif istihdam politikaları bazlı sosyal devlet mantığından ve buna bağlı olarak devlet ile toplumun istihdam ve eğitim süreçlerine tam katılım sağlayamayan gençlere verdiği fırsatlardan gelmektedir (Esping-Andersen, 1990). İsveç, GG programını adım adım hayata geçirmiştir. 1983 yılında 18 yaş altı, kısa bir süre sonra 20 yaş altı gençlere uygulanan programın kapsamı 1990 yılından sonra 25 yaş altı şeklinde genişletilmiştir. İsveç hükümetinin "hiçbir genç 100 günden fazla işsiz kalmamalıdır" beyanı GG programının özünü oluşturmaktadır (Köhler, Thorén & Ulmestig, 2008, s. 273)

100 günü işsiz geçiren her genç hükümet tarafından GG katılımcısı olarak çağrılmaktadır. Bu programın hedef kitlesi iş bulmada yeterli imkan bulamayan ve eğitim ya da istihdam için yeterli motivasyona sahip olmayan 25 yaş altı gençlerdir. 2005 yılı verileri incelendiğinde programa kaydolmuş genç sayısının 29.000 (AMS, 2006); 2008 yılına gelindiğinde ise bu sayının 114.000 civarında olduğu gözlenmiştir (Eurofound, 2012). İsveç'teki tüm işsiz gençlerin %48'i 2010 yılı içerisinde bu programa kaydolmuş; 2008-2009 yılı içerisinde katılımcı gençlerin %46,1'i eğitim ya da istihdam hayatına kazandırılmıştır (verileri değerlendirirken bu yıllarda yaşanan ekonomik krizin göz önünde bulundurulması gerekmektedir).

GG 20 yaş altı gençlerle 20-24 yaş arası gençlere farklı programlar uygulamaktadır. Bu noktada ifade etmek gerekir ki, program bir taraftan eğitim ve istihdam alanında olmayan gençleri tekrar kazanmaya çalışırken bir diğer taraftan gençlerin okulu bırakmamaları için de eğitim kurumlarını güçlendirmeye çalışmaktadır. İlk grubun (16-19) eğitime tekrar kazandırılması hedeflenirken, ikinci gruptaki (20-24) gençler daha çok istihdamla yönelik eğitimler almaktadır. Her bir katılımcı için öncelikle kişiselleştirilmiş ihtiyaçlar haritası oluşturulmakta, daha sonra ise kişisel kariyer planı çizilmektedir. Daha detaylı ifade etmek gerekirse, katılımcılar ilk aşamada sisteme kayıt olmakta, ikinci aşamada 3 ay süren "katılımcıyı tanıma" ve "ihtiyaç belirleme" adımları uygulanmaktadır. Üçüncü aşamada ise katılımcı eğitim kurumlarına tekrar kazandırılmakta, iş arama süreçlerine yardımcı olunmakta (bilfiil iş bulma ya da kurs verme), ya da iş kurları için fon verilmektedir.

Programın üç temel boyutu birçok kaynağa göre başarılı olmasında kilit rol oynamaktadır.

- 1. Erken teşhis:** 3 ay süren "katılımcıyı tanıma" ve "ihtiyaç belirleme" aşamaları gençlerin özgün özelliklerine göre yol çizilmesini sağlamaktadır. Zira yanlış teşhis ve yanlış yönlendirme gençlerin istihdamda şanslarını tekrar deneme imkanlarını ortadan

kaldırabilmekte, bir nevi marjinalleşmeye itebilmektedir. GG'nin belki de en başarılı olduğu ve diğer programlara örnek teşkil ettiği alan ise katılımcıların kayıt olmasından sonra her adımın kendilerine net bir şekilde açıklanmasıdır. Bir başka ifadeyle, gençler kendilerini nelerin beklediğini henüz program başlamamışken öğrenmektedirler. Diğer ülkelerdeki programlar ise bu aşamayı çoğu kez atlamakta ve gençlerin programdan ayrılmalarına neden olabilmektedir.

2. **Kısa vadeli tedbirlerin uzun vadeli reformlarla uyumu:** GG programı gençlik politikaları ile eğitim sağlayıcılar, istihdam aktörleri, sosyal paydaşların ve gençlik organizasyonlarının gönüllü iş birliklerini kapsayan bütünlük ve şemsiye politikaya dayalıdır. Tüm bu aktörler kısa vadeli tedbirleri uzun vadede gençliğin işsizlikle mücadele edebilmesi için birlikte hareket etmektedir. Programın en çarpıcı prensibi, uzun vadeli planların gençliği programdan uzaklaştıracağına farkında olunması; kısa vadeli etkiler ve tedbirlerle bu potansiyel kopuşun engellenmesidir.
3. **Kişiselleştirilmiş ve bütünlük yaklaşım:** GG programı çerçevesinde gençler kendi özelliklerinin ve taleplerinin hesaba katıldığı iş teklifleri, stajyerlik, kursiyerlik yahut eğitim formasyon teklifleri almaktadır. Bu son boyut da gençlerin uzun vadeli planlarla programdan kopma riskini öne çıkarmakta ve “herkese tek beden elbise yaklaşımı”nın (one-size-fits-all) programda yer almadığını vurgulamaktadır.

GG programı 3 ay içerisinde iş bulamayan yahut eğitim kurumlarına tekrar kazandırılmayan gençlerin devlet eliyle bir tür “garanti”ye sahip olduğu ve sosyal devlet yaklaşımıyla örtüşen; genç işsizliğini bireysel problem paradigmasından toplumsal sorun noktasına getiren ve gençlik etrafındaki tüm aktörleri sorumlu tutan bir yaklaşımdır. Bununla birlikte, istihdam “hak edenin elde ettiği bir ayrıcalık” yerine “temel bir hak” olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu programın diğer programlara örnek teşkil ettiği en önemli alanlardan birisi de program ile yönetim anlayışlarının uyumu ve prensiplerdeki örtüşmedir. Program sayesinde 2006 yılında %9,3 olan eğitim ya da istihdam alanında olmayan gençlerin oranı 2013 yılında %7,5'e düşmüştür (MES, 2014).

6.6 SUPRA-COMPANY TRAINING (ŞİRKETLER-ÜSTÜ STAJ / AVUSTURYA)

Avusturya'nın eğitim ve istihdam alanında yer almayan gençliğin bu alanlara kazandırılması için oluşturduğu Şirketler-üstü Staj (SCT) programı iki açıdan bu rapora girmeye değer bulunmuştur: (1) Bir sosyal politika diğer örneklerde olduğu gibi geniş kapsamlı ve bütünlük olacağı gibi, ihtiyaç tabanlı dar bir odağa da sahip olabilmektedir. (2) Pilot çalışma ve etki araştırmaları ile projenin etkisi proje sonunda değil pilot sonrasında ölçülmüş ve ana çalışma bu şekilde revize edilmiştir. Örnek olarak, program katılımcısı gençlerin birçoğunun ikinci kuşak göçmen ailelere mensup oldukları tespit edilmiş ve ana çalışma programında bu demografik parametre dikkate alınmıştır.

Programın genel tespiti, (1) birçok genç stajyerlik pozisyonu bulamadığı için istihdam alanından uzaklaşmakta, (2) birçok iş yeri de kendilerine uygun stajyer bulamamaktadır. Bu açıdan 2008 yılında devreye sokulan SCT programı bir seneden fazla süredir stajyerlik pozisyonu arayan düşük eğitime bağlı düşük kalifikasyonlu 16-25 yaş arası gençleri odağına alarak, talebe uygun işgücünü uygun yerlere kanalize etmeyi hedeflemiştir. SCT programı iki ayaktan oluşmaktadır. Birincisi (SCT1), stajyer arayan iş yerlerine talep edilen özelliklere uygun gençlerin hızlı bir eğitim alarak ilgili iş yerlerine gönderilmesi; ikincisi (SCT2) ise hiçbir ilana uygun olmayan gençlerin bu ilanlara hazırlanmasıdır, bir başka deyişle stajyerlik eğitimleri üzerinden kalifiye işgücünün yaratılmasıdır. Program çerçevesinde iki farklı müfredat olduğu için SCT1 devlet okulları tarafından, SCT2 ise devlet okulları ile özel bir şirket arasında oluşturulan konsorsiyum tarafından yürütülmektedir. Tüm eğitimler öğrenmeyi ve motivasyonu güçlendirmek bakımından sınıflarda değil anlaşmalı işyerlerinde gerçekleştirilmektedir. Program çerçevesinde 180 tane işe yönelik stajyerlik-çıraklık eğitimleri verilmektedir.

SCT programının bir diğer önemli özelliği, gençlere koçluk hizmeti üzerinden “gerçekçi” kariyer planlamasının yapılmasıdır. Zira gerçekçi olmayan bir yol, başarısızlık sonrası gençlerin tamamen kaybedileceği ve marjinalleşmelerine neden olabilmektedir. 2008 ile 2009 yılları arasında bu programa 16.107 kişi katılmış; programdan 3 ay sonra gençlerin %58’i, 1 yıl sonra da %63’ü stajyerlik pozisyonu bulabilmiştir. 2008-2015 yılları arasında ise SCT toplamda 82.492 gence eğitim vermiştir (Schmid & Edthofer, 2015). Programın başarı göstermesinin ardından 2012-2013 yılı döneminde 11.717 stajyerlik eğitimi veren kurum faaliyete geçirilmiştir. Yine bu dönem içerisinde SCT programına engelli gençler için “kısmi stajyerlik” ve “uzatılmış stajyerlik” (2 yıla kadar) eğitim modülleri de eklenmiştir. Programın bir diğer başarısı da özel sektör ile devlet arasındaki uyum ve işverenlerin bu sistemi sahiplenmeleridir. Bu açıdan programın ana paydaşını ikna ettiği ve sistemin tüm taraflar açısından fayda ürettiği söylenebilmektedir. Ayrıca gençler program sayesinde kendilerini geliştirme fırsatı bulmakta ve işyerlerinde daha uzun süre çalışma imkanına sahip olmaktadır. Programın dezavantajı ise yüksek bir maliyete sahip olmasıdır. Devlet tarafından finanse edilen programda katılımcı genç başına £10.412 harcanmıştır.

6.7 BLADERUNNERS (KANADA)

Yukarıda tarif edilen “En iyi örnekler” farklı prensipler ve pedagojik yaklaşımlara sahip olsa da temeldeki benzerlikleri hedeflerine ulusal ölçekte ulaşmalarıdır. Kanada örneği ise eğitim ve istihdam alanında yer almayan gençlere yerel ölçekte seslenmesi açısından diğer örneklerden ayrılmaktadır. Bladerunners daraltılmış odak özelliği ile sadece Avusturya’nın SCT programıyla benzerlik göstermektedir, zira bu program istihdam alanına odaklanmıştır. British Columbia eyaletinde 32 bölgede 15-30 yaş arası gençlerin istihdama katılabilmeleri için 3 haftalık bir kurs eğitimi veren program, gençlerin daha sonra özelliklerine uygun işlere yerleştirilmelerini sağlamaktadır. Günlük \$25 ücret alan katılımcı gençler, iş güvenliği ve doğrudan tayin edilecekleri işle ilgili teknik bilgiler almaktadır. Katılımcıların birçoğu alkol ve uyuşturucu bağımlılığının yoğun olduğu, suçun ülke ortalamasının çok üstünde olan ve kentsel alan bazında en düşük sosyo-ekonomik statüye sahip olan Downtown Eastside bölgesinde yaşamaktadır. 1994 yılında bu bölgedeki bir grup aktivist ve hak savunucusu yerel hükümet ve General Motors şirketiyle görüşmüş ve programı hayata geçirmişlerdir.

1994 yılında sadece General Motors şirketinin inşaat sektörüne eleman yetiştiren program daha sonraki yıllarda farklı iş kollarına yönelik de eğitimlere vermeye başlamıştır. Programın ilk yıllarında katılımcı gençlerin yerleştirildikleri iş yerlerinde yaşadıkları sıkıntılar sonrası işi bıraktıkları tespitiyle, gençlere 7/24 iletişim hizmeti vermeye başlamışlardır. Programın en ilgi çekici ve özgün özelliğinin bu iletişim hizmeti olduğu söylenebilmektedir. Program tasarımcıları bu hizmet hedef grubundaki gençlerin potansiyel marjinalleşme ve sosyal entegrasyondan uzaklaşma eğilimleri ile birlikte düşünmüş ve programı başarıya götüren en kilit hizmet haline getirmişlerdir. Daha sonraki yıllarda ise 7/24 iletişim hizmeti destek verdiği alanları genişletmiş, konaklama sıkıntılarında uyuşturucu bağımlılığı tehlikelerine kadar bir dizi probleme yönelik telefon üzerinden destek vermeye başlamıştır. Bir diğer ilgi çekici husus ise bu programa dahil olan gençlerin kendilerini program adıyla tanımlamaya başlamaları, hatta “bir kere Bladerunner olduğunda, artık Bladerunner’sındır” mottosu yaygınlaşmıştır (Travkina, Froy & Pyne, 2013).

Programın temel hedefi risk altındaki gençlere uzun vadeli iş bularak hayat kalitelerini yükseltmek, istihdam alanı ile ilişkilerini güçlendirmek ve sürekli destek vermektir. Bu hedef 5 kilit eylemle mümkün olmuştur:

1. İstihdama girişte çoklu dezavantaja sahip 15-30 yaş arasındaki gençlerin bulunması. Diğer programlar kendilerine başvuruların yapılması üzerine bir sistem geliştirirken, program çalışanları yerel destek ekiplerin yardımıyla doğrudan potansiyel katılımcıya ulaşması.

2. Katılımcılara kısa, yapısal ve standardize edilmiş kurs programları ile “işe hazır olma becerileri” kazandırılarak onları istihdama hazırlaması.
3. Katılımcı gençlere kendi yerel bölgelerinde “insan onuruna yakışır işler” (decent works) bularak onları uzun vadeli iş beklentilerine hazırlaması.
4. Katılımcı gençlerin istihdam alanıyla uzun vadeli ilişki kurabilmeleri için 7/24 iletişim ve destek hizmeti verilmesi.
5. Gençlik organizasyonları, işverenler, sendikalar ve türlü düzeydeki devlet organları gibi paydaşlarla ilişkiyi tanımlama, yaratma, sürdürme ve güçlendirme becerisi.

Bladerunners programı katılımcı gençlerin %77’ini sürekli bir işe yerleştirerek uluslararası alanda birçok ödülün sahibi olmuş (Örneğin ABD’deki National Youth Employment Coalition, Promising and Effective Practices Network ödülünü ilk kez ABD dışı bir programa vermiştir), bu sayede hem kamu hem de özel sektörden finansal destek alabilmiştir.

6.8 GLASGOW YOUTH EMPLOYABILITY MODEL (GLASGOW GENÇ İSTİHDAM MODELİ / İSKOÇYA)

Bir diğer yerel bazlı program olan Glasgow Genç İstihdam Modeli (GGIM) Birleşik Krallık’ın en düşük sosyo-ekonomik profiline sahip Glasgow’da 2006 yılında hayata geçirilmiştir. Glasgow’un son 30 yılda yaşadığı ekonomik dönüşüm, ağır sanayiden hizmet sektörüne doğru giden güzergah özellikle gençleri olumsuz yönde etkilemiş ve ülke ortalamasının üstünde bir işsizlik problemi doğurmuştur. Örneğin 2006 yılında İskoçya’daki eğitim ve istihdam alanında yer almayan gençlerin oranı %13,2 iken bu oran Glasgow’da %19,1’dir (Scottish Executive, 2006).

2006 yılında İskoçya Hükümeti’nin yayınladığı konuyla ilgili rapor, türlü sınırlılıklara sahip olsa da (eğitim ve istihdam alanında yer almayan gençleri homojen kabul etmesi gibi) GGIM’ye ilham vermiş, genç işsizliğin uzun vadeli izler bırakacağı ve şu tespitler projenin başlangıç noktası olmuştur:

Eğitim ve istihdam alanında yer almayan gençler diğer gençlere göre;

1. 4 kat daha fazla iş bırakma eğilimindedirler,
2. 3 kat daha fazla depresyon ve psikolojik hastalık yaşama riski altındadırlar,
3. 5 kat daha fazla suç işlemektedirler,
4. 6 kat daha az herhangi bir kalifikasyona sahiptirler (Scottish Executive, 2006).

İlgili raporun yayınlanması ve hükümetçe desteklenmesinin hemen ardından Glasgow odaklanacağı iki gençlik kümesi belirlemiştir: (1) Okuldan ayrılanlar (16 yaş altı), (2) İstihdama katılması gerekenler (16 yaş üstü). Ne var ki bu iki kümenin ilişkili olduğu ve böyle bir ayrımın proje için katkı sunmadığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte en büyük problemlerden birinin ilgili gençlere dair sağlıklı bir verinin bulunmaması ve bu gençlerin teknik olarak takip edilememesidir. Bu iki parametre dikkate alınarak projede güçlendirilmesi gereken 7 temel işlevsel tema belirlenmiştir:

1. **Veri paylaşımı:** Proje öncesinde ilgili gençlik kümelerine dair birbiriyle konuşmayan iki veri seti tespit edilmiştir. Bununla birlikte okullardan veri toplanmasına dair herhangi bir kanun bulunmamakta, veri paylaşımı okulların inisiyatifine bırakılmaktaydı. Proje ile birlikte veri sağlamakla mükellef kurumlar belirlenmiş ve bir dizi eğitimden geçirilmiştir.
2. **Erken teşhis:** Proje öncesinde tespit edilen bir diğer sorun alanı, okulu terk eden gençlerle ilgili müdahale sisteminin gencin okulu terk ettiği gün devreye girmesidir. Proje, okulların okul terklerini erken teşhis etmesi için bir dizi faaliyet sunmuştur. Örneğin öğrenciler akademik başarıları, sosyo-ekonomik statüleri ve rehberlik

kanaatleri gibi indikatörlerin dikkate alındığı bir sistem geliştirmiş ve bu indikatörler üzerinden öğrencilerin okulu terk etme ihtimallerine göre onları 3'e ayırmıştır. Bu konudaki en güzel örnek ise her 3 kategori için ayrı stratejilerin geliştirilmesidir. Bu maddenin bir alt dalı da sokak çete kültürüyle mücadeledir. Glasgow Güvenlik Servisi Ekipleri 2008 yılından bu yana 473 çete üyesinden 400'ünün silah bırakmasını sağlamıştır.

3. **Okullarda mesleki eğitimlerin artırılması:** İkinci maddede gençleri okulda tutmaya çalışan program bu maddede okulları gençlerin gözünde cazibe merkezi haline getirmeyi hedeflemiş ve öğrencilerin %70'inin akredite belge almasını sağlamıştır.
4. **Geçiş ve gelişme:** Birinci maddenin bir kazanımı olarak gençler bu modül altında takip edilmekte, eğitim ya da istihdam alanından dışlanan yahut bu alanları terk eden gençlere destek olunmaktadır.
5. **İşverenlerle ortaklık:** Program, işverenleri en büyük paydaşlarından biri şeklinde tayin etmiş, işverenlerin katkısı olmadan genç işsizliğiyle mücadelenin zayıf kalacağını düşünmüştür. Glasgow'daki en büyük işverenler genç işsizliği üzerine seminlere katılmış, programa fon aktarmışlardır.
6. **Takip:** Bu aşamada kurs eğitmenleri ve işverenlerle sürekli iletişim halinde bulunulmuş ve geri bildirimler toplanmıştır.
7. **İzleme ve değerlendirme:** Son aşamada gençlere yönelik veriler toplanmış ve kamusallaştırılmıştır. Bir verinin kamusallaştırılacak olması izleme ve değerlendirme ekiplerinde pozitif bir baskı oluşturmuş ve tutarlı veriler toplanabilmiştir.

7. SONUÇ: “EN İYİ ÖRNEKLER” BİZE NE SÖYLÜYOR?

“En İyi Örnekler” araştırmalarının temelde iki analitik boyutu bulunmaktadır. İlki hedef alanı; ikincisi ise kaynak alanıdır. Hedef alanı iyileştirilmesi hedeflenen kurum ya da problem alanlarını işaret ederken, kaynak alanı iyileştirme sağlayan ve örnek teşkil eden rol modellerdir. Şüphesiz ki bu araştırma türü benimsendiğinde rol modelin gerçekleştirdiği iyileştirme ile problem alanı olarak tayin edilen olguda istenen iyileştirmenin birbiriyle uyumlu olması gerekmektedir (Vesely, 2011). “En İyi Örnekler”in hangi nedenlerle iyileştirme getirdiğinin sorgulanmadığı ve tahmin yürütülmediği durumlarda bu araştırma türünün herhangi bir sonuç vermemesi riski bulunmaktadır. Unutulmamalıdır ki bir ülke ya da olgunun en iyi örneği, bir başka ülke ya da olgunun en iyi örneği olmayabilir. Bu açıdan “En İyi Örnekler”, buldukları ülkenin ve olgunun dinamikleriyle yorumlanmalı ve uygulamasının yapılacağı diğer alanlarda benzerlik ve zıtlıkların ortaya konulması gerekmektedir.

Bu raporda toplam 8 ülkeden “En İyi Örnekler” sunulmuştur. Her ne kadar bu örneklerin birebir uygulanması ülkemiz gençliğinin özgün ihtiyaç ve özellikleri, ülkemizin sosyal ve ekonomik yapı farklılıkları gereği mümkün olmasa da bu programların verdiği mesajları dinlemek iki açıdan önemlidir. Birincisi, çoğu örnek pilot çalışmalarla aksadıkları, eksik kaldıkları yahut gözden kaçırdıkları noktaları ana çalışmada revize etmişler ve konuyla ilgili bir program tasarımında üzerinde durulması gereken hususları vurgulamışlardır. Bu çalışma aynı problemleri alanlara girilmemesi ya da daha az kayıpla çıkılması açısından bir derleme çalışması olarak görülebilir. İkincisi ve belki daha önemlisi ise iyi uygulama alanlarının ülkemiz koşullarına uygun şekilde gözden geçirilmesi ve bütünleşik bir model üretme fırsatıdır.

- İspanya'nın Öğrenen Topluluklar programının bize verdiği en önemli mesaj ailenin bir paydaş olarak kabul görmesi gerekliliğidir. Ailenin ve çevrenin gence destek olmadığı sürece projenin başarı kazanma ihtimali zayıflamaktadır. Bu sebeple tasarlanacak program sadece gençlere değil, ailelere de seslenmeli; onları programa katmalı ve hangi boyutta, ne şekilde çocuklarına destek olabilecekleri üzerine fikirler verilmelidir.
- İrlanda'nın YMCA örneği ise gençlerin homojen bir kitle olarak düşünülmemesi gerekliliğini gösteriyor; aynı prensip İskoçya'nın Glasgow Genç İstihdam Modeli'nde de benimsenmiştir. Gençler farklı nedenlerle eğitim ve istihdam alanında yer almamakta ve bu nedenlerin doğru tespitiyle bu alanlara tekrar kazandırılabilirler. YMCA'nın sağlık hizmetleri de üzerine ayrıca düşünülmesi gereken önemli bir noktadır, zira fiziksel, psikolojik sağlık, alkol, uyuşturucu, akran zorbalığı gibi konular da gençlerin eğitim ve istihdam alanından uzaklaşmalarına neden olmaktadır.
- İngiltere'nin Eylem Anlaşması programı, kursiyelerine harçlık vermekte ve bu şekilde programdan ayrılmama noktasında gençleri motive etmektedir.
- Japonya'nın Bağımsız Gençlik Kampları programı bize iki önemli örnek sunmaktadır. Birincisi, ülkemizde de ailelerin gençlerin gözünde “korunaklı limanlar” şeklinde kodlanması bağımsız yaşamın önündeki en önemli engeldir. İkinci örnek ise, ülkenin hakim kültürü ile programın uyum göstermesi gerekliliğidir. Örneğin Japonya'daki gibi yatılı bir program, gerek “yatılı kalma”nın olumsuz imajı, gerekse de idari zorluğu ülkemiz için uygulanabilir bir örnek olmayabilir.
- Sosyal refah devleti İsveç'in Gençlik Güvencesi programında vaat ettiği “her gence iş garantisi” her ne kadar gelişmekte olan ülkemiz için zor bir seçenek gibi görünse de katılımcıların kayıt olmasından sonra her adımın kendilerine açıklanması ve boşlukta hiçbir alanın bırakılmaması benimsenebilecek iyi bir örnek olarak kendini gösteriyor. Bununla birlikte, 3 ay süren “katılımcıyı tanıma” ve “ihtiyaç belirleme” adımları da alınabilecek en iyi örneklerden.

- Avusturya'nın Şirketler-üstü Staj programı, ihtiyaç tabanlı dar bir odağa da sahip olduğu için önemlidir. Farklı yerel lokasyonlara özgü sorun alanları, dar odaklı alt projelerle giderilebilmektedir. Ayrıca bu program katılımcı gençlere "gerçekçi" bir kariyer planlaması sunmaktadır. Gençleri programda tutabilmenin ve programın başarıya ulaşabilmesinin genel koşulu kısa ve orta vadede onları eğitim ya da istihdam alanlarına kazandırmak ve uzun vadeli planların onlar için birer yük haline gelmemesini sağlamaktır.
- Kanada'nın Bladerunners programının 7/24 iletişim hizmeti vermesi yine alınabilecek en iyi örnekler arasındadır. Eğitim ve istihdam alanında yer almayan bu gençlerin marjinalleşme potansiyelleri/tehlikesi dikkate alındığında, onlarla iletişim halinde olmanın, sonuç üretilemeyecek olsa bile sorunlarını dinlemenin muhakkak ki pozitif bir etkisi olacaktır.
- İskoçya'nın Glasgow Genç İstihdam Modeli üç açıdan rol model olma özelliği taşımaktadır. İlki ilgili gençlerle ilgili verilerin birleştirilmesi ve veri kaybının önlenmesidir. Farklı kamu kurumlarının derlediği veriler birbirini desteklemeli ve program idarecileri tarafından bu verilere hızlı ve kolay şekilde erişilmelidir. İkinci örnek ise izleme ve değerlendirme çalışmalarıdır. Gerek programın başarısının izlenmesi gerekse de gençlerin hayat kalitelerindeki değişim ancak izleme ve değerlendirme çalışmalarıyla tespit edilebilmektedir. Son örnek ise, gençlerin okulu terk etmelerinin önüne geçmek ve bu ihtimali erken teşhis etmektir.

Sonuç olarak 8 ülkenin en iyi örnekleri, ülkemiz tarafından benimsenebilecek 10 farklı ilke sunmaktadır:

1. Aile ve çevrenin paydaş olarak kabul edilmesi,
2. Gençlerin farklı özelliklerinin dikkate alınması ve ihtiyaca özel farklı müfredatların geliştirilmesi,
3. Gençlerin fiziki ve psikolojik sağlıklarının iyileştirilmesi için adımların atılması,
4. Kursiyer harçlıklarının verilerek gençlerin programda tutulması,
5. Gençlerin bağımsız yaşama becerilerinin geliştirilmesi,
6. Katılımcı gençleri tanıma ve ihtiyaçlarının belirlenmesi için rehberlik ve koçluk hizmetlerinin verilmesi,
7. Katılımcı gençleri programın her aşamasında bilgilendirecek ve geleceklerine dair "gerçekçi" projeksiyon çizebilecek bir sistemin oluşturulması,
8. 7/24 iletişim servisiyle gençlerin eğitim ve istihdam alanında yalnız hissetmelerinin ve yaşadıkları sorunların önüne geçilmesi,
9. İlgili gençlere dair verilerin interaktif ve tek bir sistemde tutulması,
10. Okulu terk edebilecek öğrencilerin erken teşhisi ve müdahale sisteminin geliştirilmesi.

REFERANSLAR

AMS. (2006). *Arbetsmarknadspolitiska program. Årsrapport 2005. Ure 2006*. Stockholm: AMS.

Bardach, E. (2004). Presidential address—The extrapolation problem: How can we learn from the experience of others? *Journal of Policy Analysis and Management*, 23(2), 205-220.

Bretschneider, S., J Marc-Aurele, F. & Wu, J. (2005). “Best practices” research: a methodological guide for the perplexed. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 15(2), 307-323.

Britton, J., Gregg, P., Macmillan, L. & Mitchell, S. (2011). *The early bird ... preventing young people from becoming a NEET statistic*. Department of Economics and CMPO, University of Bristol.

Carter, L., Ulrich, D. & Goldsmith, M. (2005). *Best practices in leadership development and organization change: how the best companies ensure meaningful change and sustainable leadership*. San Francisco: Pfeiffer.

DFE . (2010). *What works re-engaging young people who are not in education, employment or training (NEET)? Summary of evidence from the activity agreement pilots and the entry to learning pilots*. Research Report DFE-RR065, Young People Analysis Division.

Dolado, J. J., Jensen, M., Felgueroso, F., Fuentes, A. & Wölfl, A. (2013). Youth labourmarket performance in Spain and its determinants: A micro-level perspective. *OECD*

Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Eurofound. (2012). *NEETS - Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Lüksemburg: Publication Office of the European Union.

Genda, Y. (2005). The NEET problem in Japan. *Social Science Japan*, 32, 3-5.

Genda, Y. (2007). Jobless youths and the NEET problem in Japan. *Social Science Japan Journal*, 10(1), 23-40.

Johnson, C., Newton, B., Usher, T., Hillage & J. (2008). *Incentivising Participation in Activity Agreements*. Activity and Learning Agreement Pilots - Programme Theory Evaluation (Working Paper 1) DCSF-RW028.

Kelly, E., McGuinness, S., O’Connell, P. J., Haugh, D. & González Pandiella, A. (2015). *Impact of the Great Recession on Unemployed Youth and NEET Individuals*. Dublin: Economic and Social Research Institute ESRI.

Köhler, P., Thorén, K. & Ulmestig, R. (2008). *Activation policies in Sweden: ‘Something old, something new, something borrowed and something blue’*. Eichhorst, W., KonleSeidl, R. ve Kaufmann, O. (Ed.) İçinde: *Activating labour market policy: A comparative study*. Berlin: Springer Academic Publishers.

Maguire, S., Thompson, J., Hillage, J., Dewson, S., Miller, L., Johnson, C., . . . Page, R. (2008). *Evaluation of the activity agreement and learning pilots process evaluation: Year one report*. DCSF-RW027 . Mayıs 16, 2016 tarihinde <http://www.education.gov.uk/r> adresinden alındı

Maguire, S., Thompson, J., Hillage, J., Dewson, S., Miller, L., Johnson, C., . . . Page, R. (2009). *Activity agreement pilots process evaluation*. DCSF-RR095.

McGinnity, F., Russell, H., Watson, D., Kingston, G. & Kelly, E. (2014). *Winners and Losers? The Equality Impact of the Great Recession in Ireland*. Dublin: The Equality Authority and the ESRI.

- MES. (2014, Mayıs 16). Youth employment policies in Sweden – the Swedish response to the Council recommendation on establishing a Youth Guarantee. <http://www.garanziagiovani.gov.it/Documentazione/Documents/piano%20di%20implementazione%20Svezia.pdf> adresinden alındı
- Myers, M. S., Smith, H. P. & Martin, L. L. (2004). Conducting best practices research in public affairs. *Working Paper: Center for Community Partnerships College of Health & Public Affairs, University of Central Florida, 3*.
- OECD. (2014). *Employment Outlook*. OECD Publishing.
- Overman, E. S. & Boyd, K. J. (1994). Best Practice Research and Postbureaucratic Reform. *Journal of Public Administration Research and Theory, 4(1)*, 67-83.
- Payne, J. (2002). *Attitudes to education and choices at age 16: a brief research review*. Nottingham: Department for Education and Skills, DfES Research Report.
- Raffe, D. (2000). *Young People Not in Education, Employment or Training*. Edinburgh: Center for Educational Sociology.
- Schmid, P. & Edthofer, J. (2015). World of work: A European perspective on youth unemployment. *Open Online Journal for Research and Education(2)*.
- Scottish Executive. (2006). *More choices, more chances: a strategy to reduce the proportion of young people not in education, employment or training in Scotland*. Edinbug: Scottish Executive.
- Seddon, F., Hazenberg, R. & Denny, S. (2012). Effects of employment enhancement programme on participant NEETs. *Journal of Youth Studies, 16(4)*, 1-18.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). *10. Kalkınma Planı 2014-2018*. <http://www.kalkinma.gov.tr/>: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf> adresinden alındı
- Tamesberger, D. & Bacher, J. (2014). NEET youth in Austria: A typology including socio-demography, labour market behaviour and permanence. *Journal of Youth Studies(6261)*, 1-21.
- Tanner, E., Purdon, S., D'Souza, J. & Finch, S. (2009). *Activity agreement pilots: Quantitative evaluation DCSF-RR096*. Mayıs 16, 2016 tarihinde <http://www.education.gov.uk/research/data/uploadfiles/DCSF-RR096.pdf> adresinden alındı
- Toivonen, T. (2008). Introducing the youth independence camp. How a new social policy is reconfiguring the public-private boundaries of social provision in Japan. *Sociologos, 32(1)*, 40-57.
- Toivonen, T. (2013). *Japan's emerging youth policy: Getting young adults back to work*. New York:: Routledge.
- Travkina, E., Froy, F. & Pyne, L. (2013). *Local strategies for youth employment: learning from practice*. Paris: OECD.
- Vesely, A. (2011). Theory and methodology of best practice research: a critical review of the current state. *Central European Journal of Public Policy, 5(2)*, 98-117.
- Wells, R., Gifford, E., Bai, Y. & Corra, A. (2013). A network perspective on dropout prevention in two cities. *Educational Administration Quarterly, 51(1)*, 27-57.
- Wenger, E. (1998). *Communities of practice: learning, meaning, and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Williamson, H. (1997). *Youth, the 'underclass' and social exclusion*. London: Routledge.

**TÜRKİYE'DE OKUMAYAN VE
ÇALIŞMAYAN GENÇLER İÇİN YAPILAN
ÇALIŞMALAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Dünyanın ortak sorunu olan genç işsizliğinin araştırmaya konu olan ve en acil çözüme ihtiyaç duyulan kısmı, okumayan ve çalışmayan gençler. Bizim tanımlamamızla, “Sessiz ve Görünmeyen Gençler”in sesini duyurabilmek, görünür olmalarını sağlamak için yaptığımız bu çalışmayı Türkiye’de neler yapılıyor ve çözüme dair başka neler yapılabilir konularıyla tamamlamak istedik.

1. TÜRKİYE’DE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Özellikle 2014 yılı ve sonrasında ilgili Bakanlıkların sorunun çözümüne yönelik yoğun çalışmalar yaptığı görülmektedir:

Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı 2011

Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı ile genç işsizliğinin azaltılmasına yönelik gerçekleştirilmesi gereken faaliyetlerin ve uygulanması öngörülen politikaların belirlenmesi amaçlanmıştır. Eylem planı ve politika tavsiyelerinin genç odaklı ve cinsiyet duyarlı olması, tarımdan çözülen ve göç eden genç işgücü ile engelli gençleri gözetmesi temel ilkeler olarak benimsenmiştir (Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2011: 12).⁶

Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi 2012

Gençlik ve spor alanında ortak bir anlayış, vizyon, politika ve hedeflere ulaşma, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşların hizmet ve faaliyetlerinde koordinasyon ve iş birliğini sağlama amacıyla, gençlik ve spor alanında ulusal düzeyde bir kılavuz olacak Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi hazırlanmıştır (Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi 2012, s. 1).⁷

Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2014-2018

Bu programla bireylerin, çalışma hayatının gerektirdiği bilgi ve iletişim teknolojileri, yabancı dil, finansal okuryazarlık, problem çözme, eleştirel düşünme, iletişim, liderlik, kariyer planlama ve iş arama gibi temel beceriler ile sanatsal ve sportif becerilere sahip olması amaçlanmaktadır (Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2014-2018, s. 3).⁸

Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2014-2018

Sosyal ve ekonomik kalkınmaya destek veren, toplumun tüm kesimlerinin kendi ihtiyaçlarına uygun öğrenme fırsatı bulduğu, yenilikçi, istihdama hazırlayan, paydaşların etkin katılımı ile esnek ve geçirgen bir mesleki ve teknik eğitim sistemini oluşturmak amacıyla ulusal ve uluslararası gelişmeler paralelinde ve üst politika belgelerinde vurgulanan öncelikler çerçevesinde hazırlanmıştır (Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı, s. 8).⁹

6 http://www.onuncuplan.gov.tr/cg16/Belgeler/UEP_15%20Kasim%202011_Son.pdf

7 http://www.gsb.gov.tr/public/edit/files/Mevzuat/ulusal_genclik_ve_spor_politikasi.pdf

8 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140716-8-1.pdf>

9 https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_08/13021358_mte_strateji_belgesi_eylem_plani_20142018.pdf

Ulusal İstihdam Stratejisi 2014-2023

Amacı, işgücü piyasasının yapısal sorunlarını çözmek, orta ve uzun vadede büyümenin istihdama katkısını artırmak ve işsizlik sorununa kalıcı çözümler geliştirmektir (Ulusal İstihdam Stratejisi, Sunuş).¹⁰

Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018

Genel amacı, girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak, güçlü bir ekosistem oluşturmak ve girişimciliği geliştirmektir. Stratejik Hedefler: 1. Girişimci dostu düzenleyici çerçevenin geliştirilmesi, 2. Yenilikçi girişimciliğin desteklenmesi, 3. Kadın girişimciliği, genç girişimciliği, eko girişimcilik, sosyal girişimcilik ve küresel girişimcilik gibi öncelikli tematik alanlarda ve genel alanlarda sürdürülebilir bir destek sisteminin geliştirilmesi ve uygulanması, 4. Girişimcilik kültürünün geliştirilmesi, 5. Örgün ve yaygın eğitim düzeyinde girişimcilik eğitimlerinin yaygınlaştırılması ve girişimcilere yönelik danışmanlık sisteminin geliştirilmesi, 6. Girişimcilerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması (Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018, s. 4-6).¹¹

Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı 2017-2023

Hazırlanan bu program ile çocukların çalışma yaşamına girmesinde temel nedenleri oluşturan yoksulluğun ortadan kaldırılması, eğitimin kalitesinin ve ulaşılabilirliğinin artırılması, toplumsal bilinç ve duyarlılığın artırılması gibi geniş kapsamlı tedbirlerle başta çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olmak üzere çocuk işçiliğinin önlenmesi temel hedef olarak belirlenmiştir (Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı, s. 5).¹²

İŞKUR 2017 Hedefleri

İşbaşı eğitim programlarıyla 300 bin, mesleki eğitim kurslarıyla 100 bin, girişimcilik eğitim programlarıyla 100 bin, toplum yararına çalışma projesiyle 100 bin ve artı istihdamla da 280 bin olmak üzere bu yıl yaklaşık 900 bin kişilik istihdama destek verilmesi hedeflenmektedir. Artı istihdam uygulaması ilk defa bu yıl başlatılarak; ilk defa işe girecek, stratejik alanlarda iş arayanlara artı istihdamda asgari ücretin yarısını İŞKUR üstlenecektir. Bu durumun ikinci yıl devam etmesi durumunda da ücretinin yüzde 25'ini yine İŞKUR üstlenecektir.¹³

Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi 2017

İl Milli Eğitim Müdürlüklerince, öncelikle geçici yerleşim alanlarında eğitim ve sosyal faaliyetler için oluşturulan binanın, çocuklar için etkin bir eğitim merkezi olarak kullanılması sağlanacak; işçilerin zorunlu öğretim çağındaki çocukların eğitimlerini devam ettirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanan genelge hükümleri uygulanacaktır. Çalışma ve iş kurumu müdürlüklerince, işverenlerin mevsimlik tarım işçilerini özel istihdam büroları veya İŞKUR'a kayıtlı tarım aracıları ile istihdam etmelerine yönelik tanıtıcı ve teşvik edici faaliyetler gerçekleştirilecektir. Ayrıca işçilerin çalışma ve sosyal güvenlikleri açısından mevcut durumları yürütülecek çalışmalarla iyileştirilecek ve çocuk işçiliği ile etkin mücadele edilecektir.¹⁴

Çocuklarla ve gençlerle ilgili yürütülen çalışmaların devlet, yerel yönetim, özel sektör, üniversiteler ve sivil toplum iş birliği içerisinde; birlikte yürütülecek bir koordinasyon süreciyle çözüme yönelik ve sürdürülebilir olacağını düşünüyoruz.

10 <http://www.uis.gov.tr/Media/Books/UIS-tr.pdf>

11 <http://www.sanayi.gov.tr/DokumanGetHandler.ashx?dokumanId=493ac1cc-1115-4eba-aa7b-771aee977189>

12 https://www.csgeb.gov.tr/media/4755/cocuk_isciligi_rev_23032017.pdf

13 <https://www.csgeb.gov.tr/home/news/arti-%C4%B0st%C4%B0hdam-programi-%C4%B0le-yakla%C5%9Fik-900-b%C4%B0n-k%C4%B0C5%9F%C4%B0k-%C4%B0st%C4%B0hdama-destek-verece%C4%9F%C4%B0z/> Erişim Tarihi: 20.03.2017

14 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/04/20170419-8.pdf>

2. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- 1) Genç Hayat Vakfı olarak Çocuk İşçiliğini Önleme konusunda yaptığımız saha çalışmaları, bize erken yaşta çalışmaya başlayan çocukların, eğitim, beceri ve deneyim açısından sınırlı gelişmeleriyle, yetişkinliklerinde de iş bulamama ve yoksulluk döngüsünü kıramama riskiyle karşı karşıya olduğunu gösteriyor. Çocukların eğitimden kopmaması ve çocuk işçiliğinin önlenmesi, genç istihdamını doğrudan etkileyecek bir çözümdür.
- 2) Kamuda/yerel yönetimlerde yapılan çalışmalardan gençlerin haberi/farkındalığı olmaması, yapılan çalışmaların gençlere duyurulmasının ve katılımları için gençleri motive etmenin önemini göstermektedir. Sosyal hayatın içinde aktif olarak bulunmayan, okumayan ve çalışmayan gençlere eğitim ve istihdam çalışmalarıyla ilgili bilgilendirmeler TV ve sosyal medya üzerinden yapılabileceği gibi, yerel yönetimler, muhtarlar, ilgili bakanlıkların il/ilçe müdürlükleri üzerinden yapılması halinde daha ikna edici ve güven verici olacaktır.
- 3) Eğitime devam etmede ailenin öncelikle manevi sonra maddi desteğinin önemini tüm çalışmalarımızda gözlemliyoruz. Çocuğunun eğitim almasının, orta ve uzun vadede, önce çocuğun kendisine, sonra çevresine faydası dokunacağına dair farkındalığın her ailede eşit olmadığını söyleyebiliriz. Bu gibi anlarda özellikle öğretmenlerin durumu fark ederek, ailenin çocuğu desteklemesi için yardımcı olması, burs ve diğer olanaklar hakkında bilgilendirmesi, bazen sadece rol model olması bile, binlerce çocuğun eğitime devam etmesini sağlayacaktır.
- 4) Ergenlik döneminde okulu sevmemek veya dersleri anlamamak gibi duygu ve düşüncelerde olan, akademik başarıları düşük ergenlerin risk altında olabileceğinin değerlendirilip, onları eğitim sistemi içinde tutup, beceri kazandırma yönüne gidilmelidir. Bunun için e-okul üzerinden bir takip sistemi oluşturulabilir.
- 5) Çeşitli nedenlerle eğitim sisteminden uzaklaşmış gençlere, hayatlarının ileriki bir döneminde eğitime dönebilecekleri kanalların açılması çok önemlidir. Açık öğretim yanında, hızlandırılmış eğitim programları gibi programlarla tekrar örgün eğitime kazandırılacak gençlerin istihdam edilebilirliği artacaktır.
- 6) Meslek lisesi algısı toplumda değerli kılınmalıdır. “ara eleman” yerine “kalifiye eleman” tanımı tüm alanlarda kullanılmalıdır. İnsanların değerinin okuduğu okulla sınırlandırılmaması, topluma yararlı yapılan her işin, toplumsal yaşamın sürmesi için gerekli olduğu başta ders kitapları, okullar ve öğretmenler tarafından anlatılırken; kanaat önderleri, özel sektör ve kamu tarafından da her fırsatta vurgulanmalıdır.
- 7) Tüm araştırmalar gösteriyor ki, ülkemizdeki eğitim sisteminde kız çocuklara fırsat verildiğinde erkek çocuklardan daha başarılı bir şekilde okullardan mezun olabiliyorlar. Ancak çalışma hayatına geçişte erkeklerin çok gerisinde kalıyorlar. Bunda genç kadının ailesinin olduğu ilde iş araması, güvenli bir iş ortamı araması, devlette iş araması, seyahat engeli olması gibi kriterler de ağır bastığında, genç erkeklerin daha avantajlı olduğu görülüyor. Toplumsal cinsiyet eşitliği prensiplerinin iş yerlerinde içselleştirilmesi, genç kadınlar için sürdürülebilir iş olanağı yaratacaktır. Bunun için ticaret, sanayi ve meslek odalarında, sendikalarda yapılacak eğitim, bilgilendirme ve ödüllendirme çalışmaları, kurumları da bu yönde teşvik edecektir.
- 8) Staj ve/veya gönüllü faaliyetlerin, olanak varsa lisede başlaması, lisede olamıyorsa üniversitelerin bu tür faaliyetlere alan açması hayati önem taşımaktadır. Aksi halde 12 yıl zorunlu eğitim, 4 yıl üniversite, 2 yıl yüksek lisans tamamlayan; ömrünü başarılı bir akademik hayata adanmış, ancak iş ve hayat dinamiklerine uzak bireylerin, iş ortamı ve beklentilerine uyum sağlaması zor olmaktadır. Staj ve gönüllü çalışmalar ise gencin kendini tanımasına, sorumluluk almasına, iletişim becerilerinin ve özgüveninin artmasına yardımcı olmaktadır. Ailelerin bu konularda genci desteklemesi çok önemlidir. Yeni mezunların özgeçmişlerinde bulunan bu tip referanslar, işe alımda etkin rol oynamaktadır.

9) Gençleri istihdam eden işyerlerinin ilgili çalışanlarına, mentorluk, geri bildirim, hizmet içi eğitimler gibi çalışmalarla, gençlerin kısa sürede işyerine adapte edilebilmesi sağlanabilir. Bunun için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, üniversiteler, meslek odaları, özel istihdam büroları ve sivil toplum kuruluşları çalışmalar yapabilir. Sürdürülebilir iş, hem verimliliğin hem de istihdamın artmasını sağlayacaktır.

10) Günümüzün gözde meslekleri olan bazı mesleklerin, 10-20 yıl gibi kısa bir süre içinde teknoloji ile elektronik sistemler, robotlar, uygulamalar üzerinden yapılacağına dair sürekli yeni araştırmalar yayınlanıyor¹⁵. Tele satıcılar, muhasebeciler, avukatların ve taksi şoförlerinin yerini makinalar alabilir. Ancak yaratıcılık, el becerisi, empati gerektiren işler daha uzun süre kalıcı olabilir¹⁶ (BBC Dergi). Ülkemizde eğitim sisteminin bilgiyi ölçmeye yarayan yapısının değişerek; yaratıcılığı, girişimciliği, sosyal becerileri öne çıkaran bir formata dönüşmesi, gençlerin eğitim ve istihdamda kolayca başarılı olmasını sağlayacaktır.

Gençlerin ihtiyaçlarının, sorunlarının ve taleplerinin görünür olmasına katkıda bulunmak amacıyla hayata geçirdiğimiz araştırmamız ve bugüne kadar yaptığımız tüm çalışmalarımızda edindiğimiz tecrübelerimiz gösteriyor ki; gençlere güvenerek ve onların önünü açarak onları destekleyebiliriz. Böylece gençlerin sorunlarının farkında ve kendi çözümlerini üretebileceklerini görebiliriz. Gençlere yukarıdan bakmak yerine, bakış açımızı değiştirip, onların arasından, her birinin kendine has, özel bir birey olduğunu fark edersek;

“Ayağa kalkıp, biz o gençlere ceketimizi iliklerimiz.”¹⁷

Uğur Gülderer

Genel Müdür

Genç Hayat Vakfı

15 “Your next lawyer could be a machine”. https://www.weforum.org/agenda/2017/02/machines-could-soon-replace-lawyers?utm_content=bufferdd37c&utm_medium=social&utm_source=twitter.com&utm_campaign=buffer Erişim tarihi: 06.02.2017

16 Gelecek 100 yılı belirleyecek 5 veri. <http://www.bbc.com/turkce/vert-fut-39504317?ocid=wsturkish..social.facebook.sponsored-post.AEP-future-data.18-65female.Ad1.mktg> Erişim tarihi: 01.03.2017

17 Genç Hayat Vakfı Kurucu Üyesi Nihat Böytüzün (1930 – 2017), 19.03.2017 Genç Hayat Vakfı Genel Kurulu.

